

ΤΟΜΟΣ

Γ

Β 11
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Α' ἐν Πάτραις Γυμνασίου

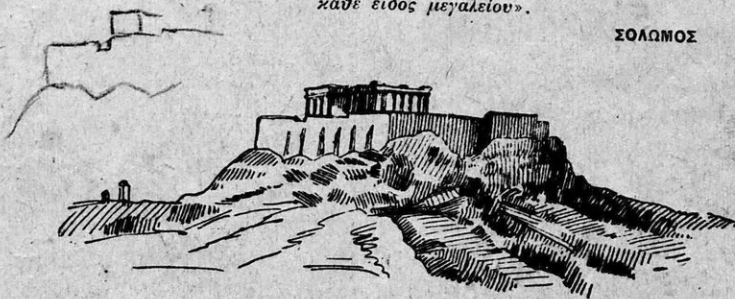
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

*«Κλείσε μέσα σὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα
καὶ θὰ αἰσθανθῇς νὰ λαχταρίζῃ μέσα σου
κάθε εἶδος μεγαλείου».*

ΣΟΛΩΜΟΣ

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου καὶ φόρου δρ. 21.—

(Βιβλίσκ. δρ. 7.85. Φόρος Ἀναγκ. Δανείου 1.60)

(Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφορίας 752, 17 Σεπτεμβρίου 1925)

ΕΚΔΟΤΗΣ ΗΛΙΑΣ Ν ΔΙΚΑΙΟΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ 5

1925

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Α' ἐν Πάτραις Γυμνασίου

42084

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΕΧΟΥ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ
ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ Μ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ .

«Κλείσε μέσα στην ψυχή σου την 'Ελλάδα
και θά αισθανθῇς νὰ λαχταρίζῃ κάθε εἶδος
μεγαλείου».

ΣΟΛΩΜΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ 5
1925

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ

τὸν κ. **Νικόλαον Κοντόπουλον**
Καθηγητὴν τοῦ ἐν Πάτραις Α΄ γυμνασίου ἀρρένων.

Ἀνακοινούμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως τῇ 2 τοῦ ἰσταμένου μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 8 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 40 δευτέρῳ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν ὑμέτερον διδασκικὸν βιβλίον **«Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα»**, διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ
Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ ΤΟΥ Γ' ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Ι. Γρουπάρης

Π. Ζαγανιάρης

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουσι τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

μουράγια, χάμου σιτὴ θάλασσα ἓνα μέτρο ἀποπάν' ἀπ' τὸ νερό, εἰς τὸ βάθος τῆς μικρᾶς κρυψώνας της, ἀποκάτ' ἀπ' τὸ μικρὸ της τὸ βολτάκι, ἀπομέσ' ἀπ' τὰ μικρά της ἀγκέλλα, μὲ τὸ θεῖο παιδί της στὴν ἀγκάλῃ, ἡ Παναγία ἡ Μεγαλομάτα, κυττάζει ἀδιάκοπα μὲ τὰ μεγάλα της γλυκὰ μάτια τὸ λευκὸ κῦμα.

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

ΜΙΧ. ΜΗΤΣΑΚΗ

1. ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΜΕΓΑΛΟΜΑΤΑ

Χωμένη μέσα στὰ παλιὰ βενετσάνικα μουράγια, χάμου εἰς τὴ θάλασσα, ἓνα μέτρο ἀποπάν' ἀπ' τὸ νερό, εἰς τὸ βάθος τῆς μικρῆς κρυψώνας της, ἡ Παναγία ἡ Μεγαλομάτα, βλέπει πρὸς τ' ἀντικρυνὸ νησί. Τέλεια γυναῖκα, ὡς τὴ μέση. μὲ τὸ θεῖο παιδί της στὴν ἀγκάλῃ γραμμένη ἐπάνω στὸν τοῖχο, ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιοῦ εὐσεβὲς χέρι, ποιὸν μακρινὸν αἰῶνα, κάθεται, ἀποκάτ' ἀπὸ τὸ μικροσκοπικὸ της τὸ βολτάκι, ἀπομέσ' ἀπ' τὰ μικροσκοπικά της καγκελλάκια, ὀλομόναχῃ καὶ ἡ ἰυχη, ἀσυντρόφευτῃ καὶ ἔρημῃ ! Ἄλλος κανέννας δίπλα, καὶ κανέννας γύρω της, βασίλισσα, κυρά, μέσα στὸ σπιτάκι της, μέσα στὴν σπηλίτσα της. Μπροστά της, μόνο τρία καντηλάκια, κρεμασμέν' ἀπὸ ψηλά, τριγωνικά, ἀκίνητοῦν, ἀνάερα, ρίχνουν τὸ γλυκὸ φῶς τους στὸ γλυκὸ της πρόσωπο, εἰς

νήματα τοῦ ναιάκου πάλ' αὖτ' ἐν Ἀθηναῖς τῆς χοροῦνε συντρο-

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ

τὸν κ. **Νικόλαον Κοντόπουλον**

... γυναικες του τῆς πᾶνε τὸ λαδάκι τῆς, καὶ οἱ γυναῖκες του τῆς πᾶν τὰ λουλουδάκια της, καὶ οἱ γυναῖκες τῆς φέρουν τὸν παπᾶ νὰ τοὺς διαβάσῃ κάπου κάπου μιὰ μικρὴ παράκλησι, καὶ οἱ ψαράδες, ποὺ περνοῦν μὲ τὰ καΐκια τους σὰν πιάσουν κάνα ψάρι πορεύονται, ζυγόνουν στὸ μικρὸ τὸ λιμανάκι της, μπαίνουν καὶ τῆς ἀνάφτουν τὸ κεράκι τους. Κ' οἱ ἄρρωστοι, ποὺ πᾶσχουν κι' ἀπελπίζονται κι' ἀπὸ γιατροὺς τοῦ κόσμου δὲν προσμένουν γιαντρεία, τάζονται στὴ Μεγαλομάτα Παναγία, καὶ ἡ Παναγία τοὺς θεραπεύει, καὶ τῆς πᾶνε τὰ ματάκια τους σὲ φλουδά ἄση μένια, καὶ τῆς τὰ κρεμοῦν στὸ σπλαχνικὸ της χέρι, τῆς πᾶνε τὰ ποδάρια τους τὰ σάπια καὶ τῆς τὰ κρεμοῦν ἄσημωμένα καὶ χρυσᾶ.

Καὶ ὁ σιὸρ Σπύρος ὁ Μπονέλλος, ὁ ἐπιστάτης τοῦ γειτονικοῦ "Αἰ-Νικόλα ὡσὰν γείτονας ἔρχεται κάθε μέρα, τὴ φροντίζει, τὴ σκουπίζει, τῆς στρώνει εἰς τὰ πόδια της τὴ μπόλια της, ποὺ ἀκουμβοῦν τὰ βάζα μὲ τὰ φióρα της, περνῶντας τὸ στενὸ τὸ πεζουλάκι της, ὅπου ἐχτίσθη κάτου εἰς τὴν ρίζα, στὸ μουράγιο τὸ παχύ, γιὰ νὰ συγκοινωνῇ μὲ τὴ στεριά, ἡ Παναγίτσα, πατῶντας τὰ δύο-τρία τὸ πολὺ σκαλιά, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὴν πετροῦλά της στὴ θάλασσα μὲ κίνδυνο νὰ πέσῃ νὰ γλιστρήσῃ τὸ νερό. Κ' ἐνῶ ἀπάνωθε περνοδιαβαίν' ὁ κόσμος, ἄμαξαις, πεζοί, ἐντόπιοι, ταξιδιώταις, ἡ ζωὴ τῆς πόλεως, κ' ἐνῶ μπροστὰ περνοῦν καΐκια καὶ βαπόρια, βάρκαις καὶ καράβια, ἡ ζωὴ τῆς θάλασσας εἴτε ἡ μέρ' ἀπλόνει τὸ καθάριο φῶς, εἴτε ἡ νύχτα ρίχνει τὸ βαθὺ σκοτάδι, εἴτε βροντᾷ ἡ μπόρα, εἴτε ἡ γαλήνη ἀνασαίνει, ὀλομόναχη καὶ ἡσυχῇ, ἀσυντρόφευτῇ καὶ ἔρημῃ, ἀπρο-

στάτευτη καὶ ἄορατὴ χωμένη μέσα στὰ παλιὰ βενετσάνικα μου-
ράγια, χάμου στὴ θάλασσα ἓνα μέτρο ἀποπὰν' ἀπ' τὸ νερό, εἰς
τὸ βάθος τῆς μικρᾶς κρηφώνας τῆς, ἀποκάτ' ἀπ' τὸ μικρὸ τῆς
τὸ βολτάκι, ἀπομέσ' ἀπ' τὰ μικρά τῆς κάγκελλα, μὲ τὸ θεῖο παιδί
τῆς στὴν ἀγκάλη, ἡ Παναγία ἡ Μεγαλομάτα, κυττάζει ἀδιάκοπα
μὲ τὰ μεγάλα τῆς γλυκὰ μάτια τὸ λευκὸ κῦμα.

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

2. ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

— 'Ακοῦστε, χωριανοί ! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπά-
νες, νὰ σκωθῆτε ὅλ' σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα !

Τέτοια διαλάλησε προσταγὴ τὸ σαββατόβραδο στὸ μεσοχώρι
καὶ σι' ἀνηφορικὰ σταυροδρομία ὁ πρωτόγερος, ἀνεβαίνοντας
σὲ ξάγναντους καὶ σὲ πεζούλια ἀπάνου, ἀκουμπώντας κατὰ πίσω
τὸ χοντροκαμωμένο κορμί του στὸ δεκανίκι του τὸ κρανένιο καὶ
προβάλλοντας κατὰ ἔμπρὸς τ' ἀνοιχτὰ στήθια του, ὡς νᾶθελε νὰ
βγάλῃ μὲς ἀπὸ τὰ σωθικὰ ὅλη του τὴ βροντερὴ φωνὴ καὶ νὰ
τὴν χύσῃ σ' ὅλο τὸ χωριὸ γύρα.

Καὶ τὸ ταχύ, μόλις ἐτσάκισαν τὰ ἑφτὰ μεσάνυχτα κ' ἔσκασε
μὲς τ' ἀνατολικά κορφοβούνια τὸ λαμπρότατο ἀστέρι, ὁ Γελαν-
τζῆς, ξάφνου μαζὶ κ' οἱ πέντε καμπάνες τῶν ἀψηλῶν μας καμπα-
ναριῶν ἀνατάραξαν τὸ χωριό, σκόρπισαν ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τῶν
χωριανῶν τὸν γλυκὸν αὐγερινὸν ὕπνο, σὰν ἀνεμοζάλη ὠργισμένη
ποὺ σηκώνει' ἄξαφνα καὶ σκορπᾷ τὴν πάχνη καὶ τὴν καταχνιά
ποὺ πλακόνουν τὴ πλάση.

Οἱ καμπάνες χτυπᾶνε ζωηρὰ καὶ ἀδιάκοπα. Ἄλλες μὲ παι-
διάτικους ἀσημένιους ἠχοὺς, μαθημένες ἀπὸ τὰ παιδιά ποὺ κρᾶ-
ζουνε στὸ σχολεῖο σημαίνοντας αὐγὴ κι' ἀπόγιομα κι' ἄλλες μὲ
ἠχοὺς θλιβεροὺς καὶ βαρυτάτους συνηθισμένες ἀπὸ τοὺς θανά-
τους κι' ἀπὸ τὰ ξόδια ποὺ συχνότερα διαλαλοῦσαν καὶ μιά, ἡ
μεγαλύτερη τοῦ καμπαναριοῦ τ' Ἀἰ Νικόλα, τρυπημένη κατὰ-

κορφ' ἀπὸ τουφεκιά κλέφτικη, ξεχώριζε ἀπ' ὅλες μὲ τὸ βραχνὸ καὶ σχισμένον ἦχό της.

Τ' αὐγουστιάτικο τὸ φεγγάρι, κυκλωμένο κι' ὀλόλαμπρο, ἔφεγγε καταμεσῆς τ' οὐρανοῦ, ἴσκιονε τὲς φυτιὲς καὶ τὰ λαγκάδια, τὲς σπηλιὲς καὶ τὰ ριζιμιά, τοὺς φράχτες καὶ τοὺς πλοκοῦς, τὰ κλαριά καὶ τὲς στιβανιές· κ' ἐφώταε περίγυρα τὰ βουνὰ ὅλα καὶ τοὺς γκρεμνοὺς καὶ τὸ χωριὸ μέσα. Ἦταν θεοῦ χαρά. Μέρα ἡ νύχτα. Τὰ καλτερίμια τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ, οἱ πέτρινες ροῦγες, τὰ μαρμαρένια πεζούλια, οἱ ἀφρόπλακες καὶ τ' ἄσπρολίθια τῶν σπιτιῶν γιάλιζαν, λαμπύριζαν στὸ σεληνόφωτο. Ἄνοιγαν ἀνάρια κι' ἀραδαριά τὰ παραθύρια τὰ καγκελλωτά, σὰ βάρυπνα μάτια μεγάλα, κ' ἔφεγγαν μέσα τὰ σπίτια.

Ὑστερ' ἀνοιγαν πόρτες καὶ παραπόρτια κ' ἐχύνονταν στοὺς δρόμους πλήθος ἄντρες καὶ γυναικοπαῖδα κ' ἐπαιρναν τὸν ἀνήφορο. Οἱ καμπάνες ὀλοένα δὲν σταμάταγαν. Τὰ πλήθη ὅσο ψηλότερ' ἀνέβαιναν τόσο συμπυκνόνονταν, κι' ἀγάλια ἀγάλια οἱ κορφίνοι τοῦ χωριοῦ δρόμοι ὥμοιαζαν σκοταδερεῖς ρεμματιὲς καὶ λαγκάδια δασιά, τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι' ὁ θρός, ὅπ' ἀκούγονταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλτερίμια καὶ στὰ χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγοστῶν διαβατῶν, σιγὰ σιγὰ γένονταν τὸν ἀνήφορο σάλαγος κι' ἀπὸ σάλαγο πλιὸ ψηλὰ χλαολή. Κι' ἀπὸ τὴ χλαολὴν αὐτὴ τὴ μεγάλη καὶ ἀφ' τὸ πολὺ τὸ σημανταριὸ ξαφνισμένα τὰ ὀρνίθια ξύπναγαν στὴν κούρνια τους καὶ φώναζαν κι' αὐτὰ πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ μὲ τὲς κραυγὲς καὶ μὲ τὰ βιολιά, ἀπὸ ρούγα σὲ ρούγα κι' ἀπ' αὐλόπορτα σ' αὐλόπορτ' ἀνηφορῶντας, ξύπνιζαν κ' ἐπαιρναν ὀμπροστὰ ὅσους δὲ δυνήθησαν νὰ ξυπνήσουν οἱ καμπάνες.

*
* *

Δυὸ μεγάλες βαθειὲς ποταμιές, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ κορφοβούνια ψηλά, ζώνουν τὸν μαχαιροκομμένο κοκκινόβραχο ποὺ βαστάει τὸ χωριὸ μας ἀπάνου του. Ἀπὸ τὸ φρύδι τοῦ βράχου, ποὺ χάσκει ὀμπρὸς κάτω γκρεμὸς φοβερὸς κι' ἄβυσσος ἄπατη, ἀρχίζουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἄσπρα ἄσπρα κι' ἀραδιασμένα τὸν ἀνήφορο τὸν ἀπὸν ἀπὸ τᾶλλο, σὰ σκαλοπάτια, ὡς τὴν κορφή.

Και με τὸ σχῆμά του τὸ τριγωνικὸ μοιάζει τῇ νύχτα, με τ' ἀναμμένα τὰ φῶτα, σὰ μέγα πολυκάντηλο τὸ χωριό μας. .

Βγήκαμε στὴν κορφὴ ἀπάνου. Ἐδῶ σώνεται ὁ ἀνήφορος, κι' ἀνοίγονται στρωτὰ σάδια καὶ πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἔδῶ τὸ πλήθος σωρούς σωρούς, μαύριζε τὰ σάδια καὶ τὰς πλαγιές. Ὡς ποῦρθαν κ' οἱ δημογέροντες με τὰ βιολιά. Μὲ τὰ βιολιά τώρα, με τὰς χαρὲς καὶ με τὰ τραγούδια ποὺ κάμανε πέρα, σμιγμένοι καὶ χωριστὰ οἱ ἄνδρες ἀπὸ τὰς γυναῖκες, δὲν παρᾶλλαζαν ἀπὸ συμπεθεριὸ κι' ἀπὸ ψίκι. Ἐνα μοναχά. Ὅπ' οὔτε νύφην οὔτε γαμπρὸ πῆγαιναν γιὰ νὰ πάρουν. Μὲ τὰς τριχὲς ριγμένες πισόπλατα, εἶτε κρεμάμενες ἀπὸ τὰ χέρια πῆγαιναν γιὰ μάρμαρα.

Εἶχε καὶ τὸ χειμῶνα ἡ πλιὸ μεγάλη ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ μας, ὁ Ἀἰ Νικόλας, καὶ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὴν ξανάχιζαν οἱ χωριανοί. Πλέροναν μοναχὰ τὰ μεροδούλια τῶν μαστόρων καὶ κουβαλοῦσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀπάνου κάθε βδομάδα τὴν πλάκα καὶ τὰ μάρμαρα.

Ἐκεῖ ποὺ τελειόνουν πλέον τὰ σάδια κι' ἀρχίζει πάλι ἡ μπροστέλλα τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ ἦταν τὰ μάρμαρα. Ἐκεῖ με τοὺς κασμάδες καὶ με τοὺς λοστοὺς δουλεύοντας ὅλο τὸ μεροβδόμαδο τᾶχαν ἀραδιάσει σωρούς σωρούς χοντροκομμένα τ' ἀφραῖτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σὰν ὁ γονὸς τοῦ μελισσιοῦ ποὺ ρίχνει καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ κρινὶ καὶ σκαλόνει ἀπανωτὸ στριμωμένο στὸ πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ ποὺ τυχαίνει μπροστά του καὶ τὸ κλωνάρι μαυρίζει ὁλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τὰ κάτασπρα ἐκεῖνα κι' ἀστραφτερὰ σὰ χιόνια μαρμαροσώρια, ἀπὸ τὰ πλήθη ποὺ κόλλησαν ἀπανουθιὸ τους. Ἄντρες καὶ γυναῖκες, δίπλωναν τὰς φλοκάτες τους σταυρωτὰ κατὰ πίσω, τὰς πίστροναν ὕστερα σὰ προσκέφαλα κ' ἐφορτονόνταν ὁ ἓνας με τὸν ἄλλο τὰ θεόρατα μάρμαρα. Ὡς ποὺ φορτώθηκαν ὅλοι κι' ὥς π' ἀναλήφτηκαν ἀπὸ μπροστά οἱ ἄσπροι σωροί

Ὅταν ξεκίνησαν τὸν κατήφορο κατὰ τὸ χωριό, χάραζε. Ἀχνιζε τώρα κατὰ τὴ δύσι του τὸ φεγγάρι καὶ στ' ἀνατολικά κορφοβούνια, ἐκεῖ ποὺ πρῶτα ἔλαμπε ὁ Γελαντζῆς, ἔσκαε ὁ Αὐγερινὸς τώρα. Ὁ Μπάρρος ὁ Καταρραχιᾶς, τ' Αὐτί, οἱ Νύφες κι' ἄλλες ὁλόγυρα κορφὲς ἀσπρογάλιαζαν στὸ γλυκοχάραμμα. Πλή-

θος αὐλάκια ἀφρόδρουσα ὅπ' ἔρχονται ἀπὸ τὰ κεφαλόβρυς' ἀπάνου
 κι' ὅπ' αὐλακόνουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὁλοῦθε τὰ πλάγια ἐκεῖνα, ξύπνα-
 γαν στὰ πατήματα τοῦ λιθοφορτωμένου κόσμου καὶ μὲ τὰ τρυ-
 φερὰ τους μουρμουρητὰ ἔλεγες ὅτι τὸνα ρωτάει τᾶλλο, νυσταγμένο
 τὸ μαῦρο ἀκόμα γιὰ τὸ ξαφνικὸ ἐκεῖνο καὶ παράωρο ποδοβολητὸ
 τοῦ λαοῦ. Ξύπναγε ἡ πετροπέρδικα στὰ τουφωτὰ κοντοπρίναρα
 ποὺ κοιμῶταν, ἔλουςε τὸν ὄμορφο λαιμὸ καὶ τὰ καμαρωτὰ στή-
 θια της στὰ κρυσταλλόνερα μέσα κι' ἀνέβαινε στὴν κορφὴ τοῦ
 γκρεμοῦ κι' ἄρχιζε τὸν ὁλόγλυκο κελαῦδισμό της. Ἡ πέρδικα ξύ-
 πναγε τὸ βοσκόπουλο στὴ μάντρα του καὶ τὸ βοσκόπουλο τὸ
 καλὸ, μὲ τὴ γλυκειὰ του φλογέρα ξύπναγεν ὅλη τὴν πλάση.

*
* *

Οἱ χωριανοὶ ροβόλαγαν τὸν κατήφορο φορτωμένοι μὲ τὰ θεό-
 ρατα μάρμαρα. Κατέβαιναν, κ' ἔτρεχαν κιάλας ποιοὺς νὰ πρωτο-
 περάσῃ τὸν ἄλλον, ποιά νὰ παραδιαβῇ τὴν ἄλλη. Κ' ἔσκαγαν
 ἐκεῖ γέλια καὶ χαρούμενες φωνές. Μπροστὰ τὰ βιολιὰ πάντα κ'
 οἱ δημογέροντες κ' οἱ παπάδες, φορτωμένοι κι' αὐτοί, καὶ πίσω
 τὸ πλῆθος. Καὶ παρὰ πίσω ἀκόμα, τὰ ξακουστότερα τοῦ χωριοῦ
 παλληκάρια, ὁποῦ συντρία καὶ συντέσσερα μαζί κατέβαζαν
 στοὺς στοιχειωμένους ὄμους τοὺς ἀπάνου ὁλόβολα χάλαρα, ἀκέ-
 ριους βαριοκομμένους βράχους. Ἐδῶ θυμῶνταν κανέννας τοὺς πα-
 λιοὺς ἀντρειωμένους τῶν τραγουδιῶν, τοὺς σαραντάπηχους τῶν
 παραμυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν γιὰ νὰ ξανασάνουν καὶ νὰ συγκεν-
 τρωθοῦν.

Ὅταν χτύπησε ὁ ἥλιος στὰ βουνά, οἱ φορτωμένοι πλῆθυ-
 σμοὶ ἔφταναν στὴν κορφὴ τοῦ χωριοῦ. Κ' ὕστερ' ἀπὸ λίγην
 ὥρα, ποὺ ξεφορτόνονταν αὐτοὶ στὸ περιαῦλι τῆς ἐκκλησίας, οἱ
 χρυσές του ἀχτίδες στεφάνοναν τὰ ἰδρωμένα καὶ περήφανα μέ-
 τωπά τους. Τὰ λιθοσώρια ὅπ' ἄσπριζαν ὁλονυχτῆς στὸ βουνὸ
 ἀπάνου, λαμποκοποῦσαν τῶρα στὸ περιαῦλι τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ
 γύρα του ὁλόρθος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ, ξεφορτωμένος καὶ κατα-
 κόκκινος καὶ χαριτωμένος κι' ὄμορφος καὶ λαμπρός, ἐδέχονταν μὲ
 χαρὲς καὶ μὲ παινετικὰ λόγια τοὺς ἀντρειωμένους, ὁποῦ στεργοὶ

στερνοὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους των ὤμους ἀπάνου δλό-
βολα χάλαρα, ἀκέρειους βαριοκομμένους βράχους.

Εἶχαν οἱ μαστόροι τώρα γιὰ μιὰ βδομάδα μάρμαρα νὰ δον-
λέψουν. Ὡς τὸ σαββατόβραδο τᾶλλο, πὺν ὁ πρωτόγερος θὰ φώ-
ναζε πάλι στὸ μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικά σταυροδρόμια τὸ συνη-
θισμένο διαλάλημά του.

— Ἀκοῦστε, χωριανοὶ ! Ταχιά, πὺν θὰ σημάνουν οἱ καμπά-
νες, νὰ σκωθῇτε ὅλ' σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα !

ΑΛΕΞ. ΜΩΡΑΪΤΙΔΗ

3. "ΑΡΑΤΕ ΠΥΛΑΣ,,

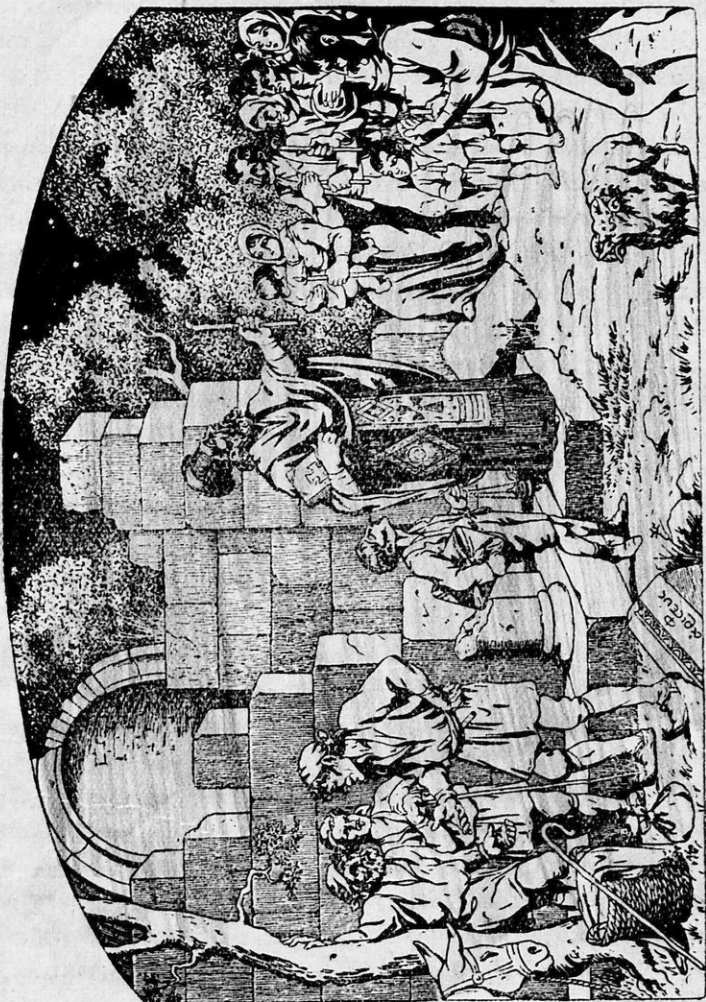
Ποτὲ δὲν θὰ τὸ λησμονήσω ! καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησίς του μὲ
γοητεύει καὶ τώρα ἀκόμη. Τί εὖμορφον Πάσχα ! Νομίζω ὅτι ἔκτοτε
δὲν εἶδα πλέον τοιοῦτο φαιδρόν, τοιοῦτο μελωδικόν κ' εὐῶδες
Πάσχα. Ὅλα ἐγελοῦσαν ὡς μικρὰ ἀθῶα παιδιά, ὅλα ἐμοσχοβο-
λοῦσαν εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην νῆσον, ὅλα ἦσαν λαμπροφορεμένα
τὰ περισσότερα παιδιά εἶχαν φορέσει καινουργῇ τριζοκοποῦντα
ὑποδήματα, κ' ἔκαμνον κρότον καὶ κρότον ἐπάνω εἰς τὰς πλάκας
τῆς ἐκκλησίας. Τί εὖμορφον Πάσχα ! Τὴν ψαλμωδίαν του, μοὶ
φαίνεται, δὲν τὴν ἤκουσα πλέον. Ἴσως συνετέλεσε καὶ ἡ ἔκτακτος
δροσερὰ ἄνοιξις τοῦ ἔτους ἐκείνου τοῦ ἀλησμονήτου. Τὰ ἀηδόνια
εἶχαν ἔλθει τόσον ἐγγὺς εἰς τὴν κωμόπολιν, ὥστε μερικὰ ἀφό-
βως εἰσέδυσαν καὶ εἰς τὸ πυκνὸν τοῦ ναΐσκου κηπάριον καὶ συνώ-
δευον καὶ ἐκεῖνα μὲ τὴν μαγευτικὴν μελωδίαν των τὸ γλυκύλα-
λον «Χριστὸς Ἀνέστη». Τὸ καὲν θυμίαμα, ὑπάρχουν σιγμαί,
πὺν νομίζω πὼς τὸ αἰσθάνομαι ἀκόμη κατὰ τινα μυστικὴν ὁλως
ἀπάτην. Ἐλέγαν πὼς ἦτο θυμίαμα ἀπὸ τὴν ἁγίαν Ἀνναν, Σκή-
την τοῦ Ἀθωνος, γνωστὴν διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν ἐρημιτῶν αὐτῆς.
Ἀλλ' ἴσως καὶ τὰ πάμπολλα τριαντάφυλλα τοῦ κηπαρίου τῆς
ἐκκλησίας προσέφερον καὶ αὐτὰ ἐν ἀναλογίᾳ τὸ ἄρωμά των τὸ
μεθυστικόν. Καὶ ἦσαν τόσα πολλὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ! Ἐνθυμοῦμαι
ὅτι ὁ μπαρμπα-Κώστας ὁ Ὀλλαντέζος ἔκοπτε κ' ἐμοίραζε καθ'

ἐκάστην εἰς τὰ παιδία τῆς γειτονίας, νὰ μὴ φωνάζουν εἰς τὰ τρελὰ παιγνίδια τῶν ἐν τῇ μικρᾷ τοῦ ναοῦ πλατείας καὶ διακόπτουσι τὸν ἐσπερινὸν τοῦ γέροντος παπᾶ Οἰκονόμου. Ὁ λαμπρὸς στολισμὸς τῶν νυμφῶν τοῦ Πάσχα ἐκείνου παραμένει ἀκόμη ἀνεξίτηλος εἰς τὴν μνήμην μου μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματά του, καὶ τὴν χρυσαυγάζουσαν σtilβηδόνα του, ὥς νὰ ἐξωγραφίσθῃ ἔκτοτε ἐν τῇ φαντασίᾳ μου μὲ ὅλην τὴν λάμπιν καλλιτεχνικῆς εἰκόνας ἀγιογράφου. Ἐτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ τελεσθῶσι καὶ πολλοὶ γάμοι, καὶ τὸ σημαντικώτερον, ἔτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ ἐργασθῇ τὸ ναυτικὸν ὅσον σπανίως συμβαίνει, καὶ εἶχε συναχθῇ εἰς τὴν μικρὰν νῆσον ἀρκετὸν χρῆμα· καὶ τὸ ἀναθεματισμένον ὅπου ὑπάρχει παρακολουθεῖται μὲ χαρὰν καὶ μὲ λάμπιν. Ὡ, τί Πάσχα ἐκεῖνο! Συνεφώνει μαζί μου καὶ ὁ γέρων Οἰκονόμος καὶ μοῦ ἔλεγε μετὰ ταῦτα κ' ἐκεῖνος: Τί Πάσχα ἐκεῖνο, παιδί μου! Ἐχεις δίκαιον. Κ' ἔλαμπαν ἀπὸ χαρὰν γεμᾶτοι οἱ ὀφθαλμοὶ του, ὥς λάμπει καθαρὸν ποτήριον ἀπέναντι τοῦ φωτός. Νὰ ἦτον τάχα ἡ ἡλικία! στοχάζομαι νῦν. Νὰ ἦτο ἡ μάγος, ἡ ἄφροντις ἡ γόησσα ἡλικία ἡ παιδική, ἥτις μοῦ ἐξωγράφισεν αὐτὴν τὴν ἄληστον, αὐτὴν τὴν ἀνεξάλειπτον εἰκόνα τοῦ Μεγάλου ἐκείνου Πάσχα;

*
* *

Γλυκοχαράζει πλέον. Ροδίζει εὐμορφα ἡ αὐγὴ προσπαθοῦσα νὰ διασπάσῃ τῆς νυκτὸς τὴν μαύρην καλύπτραν, ἥτις ἀπλοῦται ἀκόμη εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μου καὶ εἰς τὸν εὐμορφον λιμένα του, τοῦ ὁποίου τὰ νερὰ ἀκίνητα ἡσυχάζουν ἐν τῇ σιωπηλῇ τῆς νυκτὸς γαλήνῃ. Οὔτε ὁ φλοῖστος ὁ μελωδικὸς ἀκούεται εἰς τὴν ἄμμον κάτω. Τὰ ἄστρα τρέμουν παιγνιδῶδη ἐν τῷ στερεώματι, ὥς νὰ τὰ ἐξήγειρον τώρα ἐκ τοῦ βαθέος ὕπνου αἱ πρῶται τῆς ἡοῦς ἀκτίνες. Δύο ἡδύλαλοι ἀηδόνες κελαδοῦν περιπαθῶς τὸ ἐωθινὸν ἐν τῷ κηπαρίῳ, ἀφ' οὗ ἀναδίδεται εὐωδία μεθυστικῇ ἀρωμάτων. Ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀναμέλπεται τόσον περιπαθῶς καὶ τόσον γοητευτικῶς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ παρατεταγμένοι ἔξω εἰς τὴν πλατείαν ναῦται ἵνα πυροβολῶσι λησμονοῦν τὸ χερμόσουνον ἔθιμον, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὸν ἡδὺν τῆς ψαλμωδίας ἀντίλαλον. Μέσα εἰς τοὺς χοροὺς εἶχαν καταλάβει τὰ στα-

σίδια των ὅλοι οἱ προύχοντες ἔνθεν καὶ ἔνθεν φοροῦντες τὰ καλὰ των, κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των, σεμνὴ ἐν τῇ ὅλῃ ἀπλότῃ αὐτῆς παράταξι. Ὅπισθεν δὲ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ νησιῶται

Χριστὸς ὁ Ἀνάστη! Πάσχα ἀγροτῶν.

ὅλοι ναυτικοὶ καὶ γεωργοὶ ἀνάμικτοι. Καὶ πρὸς τούτοις τὰ παιδιά καθένα μὲ τὸ κόκκινον αὐγὸν εἰς χεῖρας γεμᾶτα χαράν. Μετ' ὀλίγον ρεῦμα φωτὸς ἐξεχύθη ἐν τῇ πλατειᾷ, λαβὼν παντοίας ἀνά

τὰς σκολιάς ὁδοὺς διευθύνσεις. Ἐλήξεν ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως καὶ οἱ πιστοὶ νησιῶται, κρατοῦντες ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τοῦ Πάσχα, μετέβαινον ἐν ἀγαλλιάσει εἰς τοὺς οἴκους των νὰ φέρωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ φῶς, τὴν χαρὰν, τὴν Ἀνάστασιν. Καὶ ἠκούοντο ζωηρῶς καὶ χαρμοσύνως διασταυρούμεναι ὡς τρελὰ πτηνὰ τοῦ λειμῶνος κυνηγούμενα ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ :

— Χριστὸς Ἀνέστη !

Καὶ αἱ ἀπαντήσεις ἐπανελάμβανον τὴν γλυκεῖαν προσφώνησιν ἀντιφωνοῦσαι : — Ἀληθῶς Ἀνέστη ! συνοδευόμεναι ὑπὸ γενναίων πυροβολισμῶν τῶν ναυτικῶν ἰσχυρῶν ὄπλων, ὧν ὁ ἀντίλαλος βαρὺς καὶ βροντερὸς ἐφέρετο διὰ τοῦ ἡρεμοῦντος αἰγιαλοῦ πρὸς τὰ κατασκότεινα βουνὰ τῆς μακρονήσου Εὐβοίας. Κατόπιν ὅλον ἐκείνο τὸ Ἀναστάσιμον φῶς, ὅλη ἐκείνη ἡ χαρὰ διεσπάρη μέσα εἰς τοὺς οἰκίσκους τῆς μικρᾶς πολίχνης, ἕκαστος τῶν ὁποίων μετεβλήθη εἰς ναὸν ἐορτάζοντα μὲ τὸ ἀχόρταστον Πασχάλιον ἄσμα, ψαλλόμενον ὑπὸ τὸ περίτεχνον τσούγκρισμα τῶν αὐγῶν, τὸ ἀνέκφραστον χάσμα τῶν παιδίων, αἶνα ἡγρύνθησαν πρῶτην φορὰν διὰ τὴν ἡδίστην αὐτὴν ἀπόλαυσιν, τὴν στιλπνὴν χαρὰν, ὡς τὸ στιλπνὸν κέλυφος τοῦ Πασχαλινοῦ αὐγοῦ.

*
* *

Καὶ μόνον ἐνὸς οἰκίσκου τὴν σκοτίαν δὲν ἐφώτισε τοῦ Πάσχα ἡ λαμπάς. Οὔτε ἠκούσθη ἐν αὐτῷ τὸ ἠδύμελον Χριστὸς Ἀνέστη, ἂν καὶ διαβῶται τινὲς διερχόμενοι καὶ βλέποντες τὴν μαύρην ἐκεῖ σκοτίαν ἐσταματοῦσαν ἀκροώμενοι ἤχόν τινα ἀμυδρὸν ὡς ἄσματος τινος ἀμόρφου, ὡς ἤκου τινὸς ἐκκλησιαστικοῦ δυσδιακρίτου, καὶ παρήρχοντο διερωτῶντες ἀλλήλους :

— Πῶς νᾶναι τάχα ὁ μπαρμπα Κώστας ! Πῶς τὸν λυπηθήκαμε τὸν καυμένο τὸν Ὀλλαντέζο· καλὸς ἐκκλησιάρχης ! Ἐβαλε τὰ παιδιὰ σὲ τάξι.

— Χτυπιὰ πού τὴν ἔφαγε, παρετήρησεν ἕτερος· σὰ δὲν σκοτώθηκε !

Μέσα εἰς τὸν οἰκίσκον ἐκείνον, μίαν καλυβίτσαν μᾶλλον πρὸς τὰ Πηγάδια, χωρὶς φῶς, χωρὶς ζωὴν καμμίαν, ἦτο ἐξηπλωμένος ἐπὶ ψαθίου ἀπλοῦ ὁ μπαρμπα-Κώστας, φέρων δεμένας βαρέως

τὰς σιαγόνας του κ' αἰσθανόμενος ἰσχυρὸν πόνον ὥς νὰ ἔπαθον οἱ ὀδόντες του. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε. Καὶ ἐπεχείρησε πολλάκις νὰ ἐξέλθῃ τὴν νύκτα καὶ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀνάστασιν. Πλὴν πάλιν ἐμετανοοῦσε. Πῶς νὰ ἐξέλθῃ μὲ δεμένους οὕτω τὰς σιαγόνας ! Καὶ ἐπεχείρει πολλάκις ἐν τῇ θλίβεσσι ἐκείνῃ μονάσει του νὰ ψάλλῃ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», πλὴν δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ καθαρώς τὰς συλλαβάς. Ἦκουε μακρόθεν, τοῦ ἐφαίνετο, τὴν χαρὰν, τὴν ψαλμωδίαν, ἠσθάνετο ἐκ τῶν ραγάδων φῶς, ὥς τῆς Ἀναστάσεως φῶς, καὶ τότε καταπνίγων τὸν πόνον προσεπάθει νὰ ψάλλῃ, πλὴν εἰς μάτην, ὅτε τέλος ἀνοίγει ἡ θύρα καὶ ἑξαλλος βλέπει ὁ μπαρμπα Κώστας τὸ ἅγιον φῶς, τὴν λαμπάδα τοῦ Πάσχα. Ὁ γέρον Οἰκονόμος μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, πρὶν μεταβῇ εἰς τὸν οἶκόν του, ἐνεθυμήθη τὸν μπαρμπα Κώσταν, καὶ ἦλθε φέρων πρὸς αὐτὸν τοῦ Πάσχα τὸ φῶς. «Δεῦτε λάβετε φῶς» κραυγάζει μὲ χαρὰν ὁ γέρον ἱερεὺς ἅμα εἰσελθόν. Ὁ ἀσθενὴς δὲν ἤξευρε πῶς νὰ ἐνφράσῃ τὴν χαρὰν του, καὶ πῶς νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν συγκατάβασιν ταύτην τοῦ ἁγίου Οἰκονόμου. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐξέφρασε ποιήσας τὸν σταυρόν του καὶ βαθέως ὑποκλιθεὶς. Χριστὸς Ἀνέστη ! ἀνέκραξεν ὁ ἱερεὺς, ὑψῶν τὴν λαμπάδα του πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ μπαρμπα Κώστα, οὕτινος τὸ φασκιωμένον πρόσωπον ἀνέλαμψεν ἀπὸ χαρὰν μαγικὴν.

— Ἀληθῶς ἀνέστη ! Ἐτραύλισεν ὁ μπαρμπα Κώστας.

— Πῶς εἶσαι !

— Καά. Δόκθα θοι ὁ Θεός !

— Πονεῖς !

— Δόκθα θοι ὁ Θεός ! ἐπανελάμβανεν ὁ ἀσθενὴς. Δόκθα θοι ὁ Θεός !

Ὁ γέρον Οἰκονόμος ἔλυσεν τὸν ἐπίδεσμον καὶ παρετήρησεν ὅτι ἔλειπον ὅλοι οἱ πρόσθιοι ὀδόντες τοῦ μπαρμπα Κώστα καὶ ἐκ τῶν δύο σιαγόνων. Καὶ καταπνίγων θλιψὴν τινα ἐνδόμυχον :

— Δὲν ἔχεις τίποτε, εἶπε. Μόνον πῶς θὰ σ' ἔχουμε πλέον χωρὶς δόντια.

— Δόκθα θοι ὁ Θεός ! Δόκθα θοι ὁ Θεός !

— Πλὴν μὴ λυπῆσαι τὴν θέσιν σου θὰ τὴν ἔχῃς πάντοτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν καρδίαν μου.

— Θὰ δέου πάδι τὸ «τίθ' ἔθτιν οὐτοῦ ὁ βαθιδεῦθ' τῆς δόκηθ' ;
Καὶ ἀνεστέναξε βαθέως.

Ὁ γέρων οἰκονόμος ἐκλαβὼν τοῦτο ὡς παράπονον τοῦ παθή-
ματός του δὲν ὤμλησεν.

Ἦναψε τὸ κανδήλιόν του, προανήγγειλεν εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ
τοῦ στείλῃ ζωμόν, κ' ἐστράφη ν' ἀπέλθῃ.

— Παπᾶ ! Παπᾶ ! ἐφώνησεν ὁ μπαρμπα-Κώστας.

— Θέλεις τίποτε ; ἐβόησεν ἰσχυρῶς ὁ ἱερεὺς, ὡς πράττομεν
ὅταν ἀπευθυνώμεθα πρὸς ἀσθενοῦντα ὡς πρὸς κωφόν.

— Παπᾶ ! τὴν λαμπάδα μου !

Καὶ ἔτεινεν ὁ ἀσθενὴς μικρὰν λαμπάδα τοῦ Πάσχα, ἣν εἶχε
φυλαγμένην παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν του, παρακαλῶν τὸν ἱερέα
ν' ἀνάψῃ αὐτήν, ὅστις καὶ τὸ ἔπραξε μετ' εὐχαριστήσεως.

Κ' ἔλαμψε τότε ὁ οἰκίσκος περισσότερον ἀπὸ τὰ διπλᾶ φῶτα.
Ὁ μπαρμπα Κώστας μάλιστα τότε φαιδρυνθεὶς σφόδρα ἀνεπή-
δησεν αἴφνης ζωηρὸς-ζωηρός, καὶ ὡς ἦτο μὲ δεμένas διὰ τοῦ
γερανίου μανδηλίου τὰς σιαγόνas ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τὸ «Χριστὸς
Ἀνέστη», βροντῶν ἡρέμα αὐτὰς ἄνευ πλέον ὁδόντων, καὶ ἀντὶ
συλλαβῶν μελωδικῶν ἐκβάλλων ἀσθενεῖς τινὰς ἤχους ὡς ἐλαφροὺς
μυκηθμοὺς βωβοῦ ἀνθρώπου, διακρινομένων ἐν τούτοις καὶ τινων
λέξεων ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἐκείνων αἵτινες προφέρονται ὁπωσδήποτε καὶ
ὑπὸ τῶν νωδῶν ἀνθρώπων.

— Δὲν πταίειθ' ἐσύ, ἄδιδε Οἰκονόμε, εἶπε τέλος ὁ μπαρμπα-
Κώστας μὲ τὴν ἐλαττωματικὴν πλέον προφοράν του, δὲν πταίειθ'
ἐσύ.

— Πταίω δὲν πταίω, τώρα τὸ κακὸν ἔγεινεν, ἀπῆντησε τε-
θλιμμένος ὁ ἱερεὺς. Πλὴν μὴ λυπῆσαι, τέκνον μου. Ὡς σὲ εἶπα,
θὰ ἔχῃς πάντοτε τὴν θέσιν σου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν
καρδίαν μου.

*
* *

Ὁ μπαρμπα-Κώστας ἕως 65 ἐτῶν γέρων, ἄγαμος κ' ἐν τῷ
παρελθόντι κ' ἐν τῷ μέλλοντι πλέον, εἶχε προσληφθῇ ἀπὸ 15
ἐτῶν ὡς ὑπηρέτης ἐν τῷ ναύσκῳ τῆς κωμοπόλεως, ὡς ἐκκλησιάρ-

χης κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν πόλεων, ὥς κανδηλανάπτῃς κατὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Ἦξευρε καὶ ὀλίγα γραμματάκια. Ἦτο μέτριος τὸ ἀνάστημα. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ναυτικὸν στάδιον, ἀκολουθῶν τὸ γενικὸν ρεῦμα τῶν κατοίκων τῆς θαλασσινῆς πολί-
χνης. Διὰ δὲ τῆς φιλοπονίας του κατῴρθωσε ν' ἀποκτήσῃ καὶ μι-
κρὰν λέμβον, ἀγοράσας αὐτὴν ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ, ἡμισύντριμμα
ἀπὸ τινος ναυαγῆσαντος ὁλλανδικοῦ ἱστιοφόρου μιᾶς φοβερᾶς
Οὔρκας εἰς τὴν διάσωσιν τῶν ναυαγίων τῆς ὁποίας ἐργάσθη,
ἀνακαλύψας ἑκεῖ εἰς τὸ Ξάνεμο, εἰς τὰς δὲ πᾶς καὶ ραγάδας τῆς
τρικυμιώδους ἀκτῆς, καὶ ἕνα κασκέτο ὁλλανδικὸν καὶ μίαν πίπαν·
ἀντὶ δὲ τῶν ὀλίγων μισθῶν του ἔλαβε τὴν χαλασμένην ἐκείνην
λέμβον, τὴν σκαμποβίαν, ὥς τὴν ὠνόμαζεν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο κα-
τεσκευασμένος κατὰ τὴν παροιμίαν πολυτεχνίτης καὶ ρημοσπίτης,
μόνος του — ἤξευρε καὶ ὀλίγην μαραγκοσύνην — ἐπιδιῴρθωσε τὴν
λέμβον, χάρισας τὴν πίπαν εἰς τὸν δασοφύλακα, ὅστις τὸν ἄφησε
νὰ κόψῃ κρυφὰ ἐκ τοῦ δάσους δύο πεῦκα, καὶ ἐκράτησεν αὐτὸς
μόνον τὸ κασκέτο, τὸ ὁποῖον ἐφόρει πάντοτε, ἐπονομασθεὶς διὰ
τοῦτο «Ὀλλαντέζος». Πλὴν δὲν ἦτο διόλου τυχηρὸς ὥς κυβερνή-
της. Περισσότερον τυχηρὸς ἦτον ὅταν δὲν εἶχε τίποτε. Πρέπει νὰ
ἐναυάγησε πεντάκις μὲ τὴν σκαμποβίαν του ἐκείνην, πότε εἰς τὰς
ἀκτὰς τῆς νήσου μεταφέρων τὸν Ἰούνιον θημονίας σίτου ἀπὸ ἐνὸς
ὄρμου εἰς ἕτερον, πότε εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐβοίας τὸν Αὔγουστον,
ὅτε συνήθιζε νὰ μεταφέρῃ εἰς Λοκρίδα τοὺς Μελισσάδες τῆς
νήσου.

— «Ὅλο μέσ' ὅς τὸ καλοκαίρι πέφτεις ὄξω, καϋμένε Ὀλλαν-
τέζο, τῷ παρετήρουν οἱ κάτοικοι φιλοσκόμμογες πάντοτε.

— «Ἐλα ντέ! ἀπὴντα ὁ θαλασσοπνιγμένος ναύτης, ὅστις μετὰ
τὸ ναυάγιον ἀνήρχετο τὸν ἀνήφορον τῆς ἀγορᾶς. ὕψηλὰ κρατῶν
τὴν κεφαλὴν, ὥς νὰ ὑπερηφανεύετο διότι κατῴρθονε νὰ ναυαγῇ
καὶ νὰ διασώζεται.

Τέλος νύκτα τινὰ τοῦ χειμῶνος μεταφέρων ξύλα ἀπὸ τῆς Κεγ-
χεῆς, καὶ συναντήσας τρικυμίαν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του, μόλις
ἔσωσε τὴν ζωὴν του καὶ τὸ κασκέτο του τὸ ὁλλανδικόν, ριφθεὶς
ἔξω εἰς τοὺς βράχους τοῦ Μικροῦ Ἀσελίνου, ἀποτόμου καὶ ἀλιμένου
ἀκτῆς, ὅπου ἡ σκαμποβία διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη. Καὶ τὰ

μὲν καρφία ἐβυθίσθησαν εἰς τὸν βαθὺν πυθμένα, αἱ δὲ σανίδες διεσπάρησαν εἰς τὸ πέλαγος μεταβληθεῖσαι εἰς γιалоξυλα.

Καὶ τότε πλέον ἀνέβη τὸν ἀνθήφορον τῆς ἀγορᾶς χωρὶς νὰ ἔχη ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν του ὁ ἀφελὴς ναυαγός. Εἶχε σύρει τὸ κασκέτο του μέχρι τῶν ὠτων καὶ ἀνέβαινε χωρὶς νὰ βλέπῃ σχεδὸν προσκρούων εἰς τὰ λιθάρια καὶ τὰ καλδερῖμια. Τοῦ ἦλθεν ὡς ἐντροπὴ καὶ ἔκτοτε δὲν ἐπάτησεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ἀφιερώθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκτήσας τὴν ἀγάπην τῶν ἐφημερίδων, τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἐνοριτῶν. Ἰδίως ὁμως τὸν ἠγάπησαν τὰ μικρὰ παιδιά διότι τόσο καλὰ καὶ μὲ τόσην τάξιν ἐμοίραζε πρὸς αὐτὰ τὰ κόλλυβα ὁ «Ὀλλαντέζος», ὥστε ἐπαιρναν ὅλα μὲ ἡσυχίαν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐσέβοντο τηροῦντα σιωπὴν ἀπόλυτον ἐν τῷ ναῷ. Καὶ τὸν ἐβλεπες ἐκεῖ τὸν μπαρμπα-Κώσταν μὲ τὸ Ὀλλανδικὸν κασκέτο του ἐν μέσῳ τῶν παιδίων ὡς ἀπόμαχον πλοίαρχον διατάσσοντα ἐν τάξει τὰ πάντα. Καὶ μήπως δὲν ἦτο ἀπόμαχος πλοίαρχος; Καὶ μήπως δὲν ἔπαιε τὴν θάλασσαν μὲ τὴν κουτάλαν, ὡς λέγουν; Τί τάχα νὰ ταξιδεύῃ τις εἰς τοὺς φοβεροὺς ὠκεανοὺς ἢ εἰς τὰ κοιμώμενα παράλια τοῦ Μαλιακοῦ; Τί τάχα νὰ ναυαγήσῃ τις εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἢ εἰς τὴν εἰρηνικὴν ἀκτὴν τοῦ Παγασιτικοῦ; Τὸ ναυάγιον εἶναι πάντοτε ναυάγιον καὶ ὁ ἄνθρωπος πνίγεται ὁμοίως εἴτε εἰς τὸ πέλαγος εἴτε εἰς τὸν λιμένα. Καὶ εἰς μία φοῦχτα νερὸ ἀκόμη. Ὁ μπαρμπα Κώστας κατέστη εἰδικὸς ὁμως εἰς μίαν ὑπηρεσίαν σπουδαίαν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὸ ὁποῖον ἠγαπᾶτο ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν πολίχνην. Ὑπεκρίνετο περίφημα τὸν Ἄδην τὸ μέγα Σάββατον, κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἐπιταφίου.

Εἶναι συνήθεια ἀρχαιοτάτη εἰς τὴν νῆσον, ἀφοῦ ὁ Ἐπιτάφιος ἐν λιτανείᾳ περιέλθῃ ἐν ὥραίῳ πανοράματι τὴν ἐνορίαν ὅλην, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν νὰ κλείωνται αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπηται ἡ εἰς αὐτὸν εἴσοδος τοῦ Ἐπιταφίου. Παρίσταται κατὰ τρόπον παράδοξον ἡ σκηνὴ τῆς εἰς Ἄδου καταβάσεως τοῦ Σωτῆρος, ὡς φέρεται τοῦτο ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει. Τότε ὁ πρῶτος τῶν ἐφημερίων, προσεγγίζων εἰς τὰς πύλας, κελεύει ἐπιτακτικῶς κρούων αὐτὰς καὶ κράζων : « — Ἀρατε πύλας οἱ ἄρχοντες

ὑμῶν καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης !»

‘Ο δὲ ἔσωθεν τῶν κεκλεισμένων πυλῶν παρὰ τὰ κλειῖθρα ὑποκρινόμενος τὸν Ἄδην ἐρωτᾷ αὐθαδῶς : « — Τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ; »

‘Ἡ ἐπιτακτικὴ κέλευσις ὡς καὶ ἡ αὐθάδης ἐρώτησις ἐπαναλαμβάνονται ἐκ τρίτου. Καὶ τότε τὴν τρίτην φορὰν ὁ ἱερεὺς ὠθῶν ἰοχυρῶς διὰ τοῦ ποδὸς καὶ τῶν χειρῶν τὰς πύλας ἀναφωνεῖ ἐν κυριαρχικῇ δυνάμει : — Κύριος τῶν Δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ! Καὶ ἀνοίγει βασιλικῶς καὶ αὐταρχικῶς τὰς πύλας, καὶ οὕτως εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν ὁ Ἐπιτάφιος.

Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν παράστασιν κατέστη εἰδικώτατος ὁ μπαρμπα-Κώστας. Ὑπεκρίνετο τόσον ἐπιτυχῶς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀντάρτου Ἄδου, τοῦ μὴ θέλοντος ν’ ἀναγνωρίσῃ Δεσπότην καὶ κύριον ἀνώτερόν του, ὥστε τρόμος κατελάμβανε τὸ πλῆθος, ὅτε ἤκουε τὰς τρομερὰς ἐκείνας ἐρωτήσεις του : Τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ;

Ἐτόνιζε τὰς λέξεις κατ’ ἰδίον τινα τρόπον πολὺ τρομακτικόν. Ἐκίνει τὴν κεφαλὴν του ἔσωθεν, ἠγγρίευσεν τοὺς ὀφθαλμούς του, αἱ τρίχες τῆς κόμης του ἀνέσουσουρόνοντο, καθὼς τὸν περιέγραφον ὅσοι ἔμενον ἐνδον νὰ τὸν θαυμάσουν κατὰ τὴν θαυμασίαν του ὑπόκρισιν, ὅλον τὸ σῶμά του ἔτρεμε καὶ ἐν γένει ἐπαθαίνετο ὡς νὰ ἦτο αὐτὸς ὁ Ἄδης ἀληθῶς μὲ τὴν σατανικὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου δύναμιν, προαισθανόμενος προσεγγίζον τὸ τέλος του.

*
* *

Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Μέγα Σάββατον τὴν αὐγὴν ὁ μπαρμπα Κώστας ἦτο εἰς τὴν θέσιν του ὑπερήφανος διὰ τὸ πρόσωπον τὸ φοβερὸν ὅπου ἤθελεν ὑποκριθῇ. Καθήμενος πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ κενοῦ, πλὴν καταφωτίστου, ναοῦ ἀνέμενε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἐπιταφίου, ἔχων ὕψος ἐπίσημον κυριάρχου. Δὲν ἦτο πλέον ὁ πτωχὸς κανδηλάπτης μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω. Ἰστατο ἀσκεπῆς ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου κατωφλίου ὡς εἰ ἔλεγεν : — Ἐγὼ εἶμαι ! Δὲν δέχομαι κανένα μέσα, οὔτε τὸν Βασιλέα.

Ἰδοὺ ! ἀκούονται μακρόθεν ψαλμοὶ δαίαι γλυκύτατοι καὶ τρυφεραὶ

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' τάξεως Ἑλλην.

2

ὡς κλαυθμοί, ὡς θρήνοι : — Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον ! . . . Ψάλλουσι τὸ πομπικὸν ᾄσμα : « Τὸν ἥλιον κρύψαντα », τὸ ἐξόδιον μέρος, τὸ τρυφερὸν ἐκεῖνο τροπάριον, τὸ ὁποῖον συγκινεῖ καὶ τὰ ἄψυχα. Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον ! . . .

Ὁ Ἰωσήφ παρακαλεῖ τὸν Πιλάτον ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ θάψῃ « τὸν ξένον Ἰησοῦν καὶ ὠνειδισμένον . . . » Ψάλλουσιν οἱ μελίθογγοι ψάλλται, ἀκολουθοῦντες τὴν λιτανεῖαν τοῦ Ἐπιταφίου καὶ ὑπηχεῖ ὁ λαὸς ὡς δι' ἐνὸς στόματος :

— Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον ! . . . Ὡ πατρίς μου μικρά, πόσον μεγάλη εἶσαι ἐν τῇ θρησκείᾳ σου !

Ἡ μελῳδία γλυκυτάτη ὁλονὲν προσεγγίζει. Ὅπισθεν οἰκῶν γεφέλαι φωτειναὶ ἀπὸ τῶν καιομένων λαμπάδων ἀναβαίνουνσι πρὸς τὸ στερέωμα. Ἡ εὐωδία τῶν θυμιαμάτων, τὰ ὁποῖα καίονται κατὰ τὴν δίοδον τοῦ Ἐπιταφίου ἀπὸ τὰς οἰκίας ὅλας, φθάνει ἀπὸ μακρὰν ὡς ἄρωμα αὐτῆς τῆς νυκτὸς ἀνέκφραστον.

— Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον ! . . . Πρέπει νὰ ἰδῇτε τὴν λιτανεῖαν τοῦ Ἐπιταφίου κατὰ τὴν αὐγὴν, ὅτε δὲν εἶναι οὔτε ἡμέρα οὔτε νύξ, ἢ μᾶλλον μὲ ὀλίγην ἡμέραν καὶ πολλὴν νύκτα, μὲ ὀλίγον φῶς καὶ μὲ πολλὰ ἄστρα, καμμιὰ φορὰ μὲ σελήνην λειψίφωτον, ὅτε τὸ θέαμα γίνεται ὑπερκατανυκτικόν, μὲ ὀλίγας ἀηδόνας καὶ πολλὰ πρωῒνὰ πουλιῶν χαιρετίσματα, μὲ ὀλίγον εὐωδιάζοντα ἄρωμα πρωῒνὸν ἄερα καὶ μὲ πολὺ θυμίαμα· καὶ κάτω τὸ κῦμα μελανόφαιον, ἐφ' οὗ ν' ἀντανακλῶνται τῶν ἱερῶν λαμπάδων αἱ χρυσαῖ λάμπεις.

Ἰδού ! Ἡ ἱερὰ λιτανεῖα προσεγγίζει ἤδη εἰς τὸν ναόν. Προηγοῦνται τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ ὁ μέλας ξύλινος ἅγιος Σταυρός. Εἶτα ὁ κλῆρος μὲ χρυσαῖ βυζαντινὰ ἄμφια, θαῦμα ὑφαντικῆς καὶ ποικιλικῆς ἐξαίσιον, οὐχὶ ἄχομψα ρωσικὰ μονοκόμματα καὶ μονοκόκκαλα ὡς φορέματα χιονισμένων βουνῶν. Καὶ εἶτα τὸ ἱερὸν Κουβούκλιον. Τί εὖμορφον λεπτούργημα ! Ὡς νὰ εἶναι ἐξωγραφισμένον. Τετράγωνον ὀρθογώνιον, ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν ἐρειδόμενον ἐφ' οὗ ἐναποτίθεται ὁ Ἐπιτάφιος θρήνος, ραντισμένος διὰ φύλλων ρόδου, βιολέτας καὶ δενδρολιβάνου. Καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ διὰ τεσσάρων κιονίσκων ἐπιβαστάζεται ὁ θολίσκος αὐτοῦ, θαῦμα ξυλογλυπτικῆς, ὡς θόλος ναῖσκου, καλλίμορφος, φέρων ἐπὶ τῆς κορυφῆς

ἐπίχρυσον ξύλινον στέμμα, ἀπολήγον εἰς σταυρόν, ἐνῷ ἔσωθεν ἄνω τοῦ Ἐπιταφίου θρήνου κρέμαται ὥσάν πολυέλαιος ἕτερον τεχνητόν στέμμα ἐκ χρυσοχάρτου καὶ τεχνητῶν ἀνθέων, στίλβον ἀκτινωτῶς μετὰ μαρμαρυγῶν ἐν τῷ φωτὶ τῶν λαμπάδων. Σειρὰ λαμπαδίσκων ἐπιστέφει τὸν θόλον τοῦ Κουβουκλίου, ἐνῷ τέσσαρες φανίσκοι κομποὶ εἰς τὰς τέσσαρας ἄκρας φέγγουσι μὲ ὕλους χρωματιστάς. Εἶναι ἐκ καρυοξύλου γεγλυμμένον οὕτως εἰπεῖν τὸ ἱερὸν Κουβούκλιον, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνθέων δὲν φαίνεται σχεδὸν τὸ βαθὺ ἐρυθρόχρουν ὡς ἐρυθρόδανον ὑάλισμα τοῦ ὥραιου ξύλου

Βαστάζεται ὑπὸ τεσσάρων ναυτῶν μετὰ σεβασμοῦ καὶ κατανύξεως καὶ περιστοιχίζεται παρ' ἄλλων ναυτῶν, ἐτοιμῶν ἐκεῖ πλησίον ν' ἀρπάσωσιν εἴτα τὰς λαμπάδας του, φυλακτῆρια ἐν ταῖς τρικυμίαις. Κ' ἐνῷ βαδίζουν οἱ βαστάζοντες, σείεται ἑλαφρῶς τὸ Κουβούκλιον, σείεται καὶ τὸ κρεμάμενον ἔσωθεν χρυσοῦν ἐξ ἀντρεῶδων καὶ ψευδανθέμων ποικιλοχρῶμων στέμμα καὶ τὰ λοιπὰ χρυσᾶ καὶ ἄνθινα στολίσματα, καὶ ἀποτελεῖται οὕτω μία εὐάρεστος ἀλληλουχία λικνιζομένων χρυσῶν λάμπων, καθηδύνουσα τὴν ὄρασιν καὶ πρᾶϋνουσα ὡς δρόσος ἐν καύσῳ τὴν καρδίαν, ἐν ᾧ ἡ ἑλαφρόπνοος πρωΐνῃ αὖρα κινῶσα μαλακῶς τὸ φῶς τῶν λαμπάδων μετασχηματίζει αὐτὸ ἐπιτηδείως εἰς ἓνα μονοκόμματον φωτεινὸν στέφανον γύρω γύρω τοῦ Κουβουκλίου, καταυγάζοντα ἡδέως τὰ ὄμματα. Ὅπισθεν ἀκολουθεῖ ἐν μακρᾷ γραμμῇ τὸ πλῆθος λαμπαδηφόρον ἀποτελοῦν, ἐν εὐλαβείᾳ καὶ κατανύξει, ἓνα φωτεινὸν ὥραϊον ρεῦμα μ' ἑλαφρῶς παίζοντα τὰ κύματά του.

Ποσάκις δακρύων ἐξ ἀγνώστου χαρᾶς ἔμεινα κρυφὰ εἰς τὴν γωνίαν ἐκεῖ κάτω ἀκίνητος, ὡς ὁ φιλάργυρος ὁ φοβούμενος μὴ κλέψῃ τὸν θησαυρόν του· ἔμεινα νὰ βλέπω κρυφὰ-κρυφὰ τὴν τρυφεράν αὐτὴν τοῦ Ἐπιταφίου πομπήν, κατερχομένην ἀπὸ τὸν ἀνήφορον, εἰσπνέων βαθέως ἐν ἄσθματι ὡς ἐντὸς κήπου ἀνθέων, ὡς νὰ ἤθελον νὰ ροφήσω διὰ μιᾶς ὅλην ἐκείνην τὴν μαρμαρυγὴν, ὡς νὰ ἤθελον νὰ χορτάσω ὅλην ἐκείνην τὴν ἀχόρταστον μαγείαν!

*
* *

Ἦδη ὁ μπαρμπα Κώστας ἔκλεισε τὰς πύλας τοῦ ναοῦ. Ἡ λιτανεία ἔστη πρὸ αὐτοῦ ἐν τῇ μικρᾷ πλατείᾳ. Καὶ ὁ Ἐπιτάφιος

ἔστω ὡσαύτως, πλὴν κρατεῖται ὑψηλὰ πολὺ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἐπιτηδείως, μὴ γίνῃ προπετὴς διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων ἀκαίρως. Ὅπισω δὲ εἰς δύο γραμμὰς ἔνθεν καὶ ἔνθεν μὲ τὰς λαμπάδας ἀναμμένους ἴστανται ἐν σιγῇ οἱ ἄνδρες χωριστὰ καὶ χωριστὰ αἱ γυναῖκες. Τὸ ἄσμα ἔπαυσεν. Ὁ γέρον οἰκονόμος τότε ἀργὰ ἀργά, πλὴν μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς—τοὺς εἶχε ζωηρεύσει ὅλους τόσα χρόνια ὁ ζωηρὸς τρόπος τοῦ μπαρμπα-Κώστα—κελεύει :

Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης !

Καὶ πάραυτα ἀκούεται ἔσθθεν φωνὴ τραχεῖα καὶ ἡχηρά, ὥς ὅταν φωνάζουν διὰ τῆς κογχύλης οἱ ἄλιεῖς, φωνὴ ὑπέροφρος, αὐθάδης φωνή :

— Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ; Τόσον δὲ ζωηρὰ ὥστε ποτὲ δὲν τὸ ἐνθυμοῦντο οἱ ἄνθρωποι. Τινὲς μάλιστα ἐψιθόρισαν δειλὰ : — Ἐχει ὄρεξι ἐφέτος ὁ Ὀλλαντέζος.

Τότε τινὲς, ἰδίως ἐκ τῶν ναυτῶν, ἐκπλαγέντες ἀπὸ τὴν προπετῇ πρόκλησιν, ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν τὰς χονδράς ἐξ ἐλαίας ράβδους των, νομίσαντες ὅτι θ' ἀρχίσῃ ἀληθὴς πάλη πρὸς ἐκβίασιν τῆς εἰσόδου. Καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν τρίτην φορὰν ἐμπνευσθεὶς καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ἀγαθοῦ κανδηλάπτου ἐκραύγασεν ἐπιτακτικώτερον τὸ « Ἄρατε », ὥς νὰ ἤθελε νὰ κατανικήσῃ καὶ τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν τοῦ ζωηροῦ Ἀδάρχου καὶ συγχρόνως ὥθησε μετὰ δυνάμεως ἀσυνήθους τὰς πύλας διὰ χειρῶν καὶ ποδῶν, ἐπιδοκιμάζοντος τοῦ πλήθους. Καὶ πάραυτα ἀνεψήθησαν πέρα πέρα μετὰ πατάγου φοβεροῦ αἱ πύλαι καὶ κρότου μὴ ἀκουσθέντος ἄλλοτε. Κ' ἔλαμψαν ἰδοὺ οἱ ἀναμμένοι τοῦ ναοῦ πολυέλαιοι. Ὁ δὲ ἱερεὺς ψάλλων τὸ « Ὁ Μονογενὴς Υἱός. . . » ἤτοιμάζετο νὰ εἰσέλθῃ, ὅτε ἐξαίφνης καὶ συγχρόνως κραυγαὶ ἠκούσθησαν, κραυγαὶ ὥς ἀπὸ δυστυχήματος ἀνεπλίστου.

Ὁ μπαρμπα-Κώστας ἀφιερωθεὶς ἐν τῇ προσφιλεῖ του ἀπομιμήσει ἐλησμόνησε μετὰ τὴν τρίτην ἐρώτησιν νὰ παραμερίσῃ εἰς τὰ πλάγια, καὶ τὰ φύλλα τῆς βαρείας πύλης βιαίως ἀνοιγέντα τὸν ἐκτύπησαν εἰς τὰς σιαγόνας, διότι ὑπεκρίνετο ἐγγὺς τῆς ὀπῆς τῆς κλειδός, καὶ τὸν ἔρριψαν κάτω εἰς τὰς πλάκας βροντήσαντα ὥς κορμὸν δρυὸς καταπεσοῦσης ὑπὸ καταιγίδος. Εὐτυχῶς τὸ πάθημα

δὲν ἦτο σοβαρώτερον. Ὁ μπαρμπα-Κώστας ἦτο γερὸ κόκκαλο, πέντε φορὰς θαλασσοπνιγμένος. Ἡ ἱερὰ τελετὴ ἐξηκολούθησεν ἐν τάξει καὶ ἔληξεν ὡσαύτως ἐν τάξει. Καὶ αὐτὴ ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων ἐγένετο ὑπὸ τῶν ναυτῶν ἐν τακτικῇ ἀταξίᾳ. Πλήν τοὺς νησιώτας κατελύπησε τὸ ἀπρόοπτον πάθημα τοῦ μπαρμπα Κώστα, ὅστις, ἀφοῦ ἔτυχεν ἐκεῖ τῶν πρώτων περιποιήσεων καὶ κατόπιν ἐν τῷ οἰκίσκῳ του, ὑπομείνας ἀφορήτους τῳόντι πόνους καὶ τυχῶν συντονωτάτης ἱατρικῆς περιθάλψεως ἐκ μέρους τῶν ἐπιτρόπων, ὅμως ἔκειτο τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως πονῶν ἀκόμη, ὡς εἴδομεν, καὶ ἄνευ ὁδόντων πλέον. Ἐν τῇ καταπτώσει ἔχασε καὶ τὰς δύο σειρὰς τῶν ὁδόντων του. Καὶ ἐλυπεῖτο πλέον ὁ πτωχὸς καὶ ἐπόνει ὅχι τόσον διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ὁδόντων ὅσον διότι δὲν θὰ ὑπεκρίνετο πλέον τὸν Ἀδην, διότι ἡ ἔλλειψις τῶν ὁδόντων θὰ ἠλάττωνε κωμικῶς τὰς πρώτης δυνάμεως τραγικὸς ἐρωτήσεις του.

— Κ' ἐδῶ ἐναυάγηθα ! ἔλεγε νωδῶς μετὰ ταῦτα παραπονούμενος διὰ τὴν τύχην του ὁ ἀγαθὸς μπαρμπα-Κώστας ὁ Ὀλλαντζέζος, ἀπλοῦς κανδηλάπτης πλέον τοῦ ναοῦ, φέρων καταφανῆ τὰ διπλᾶ σημεῖα τῶν διπλῶν ναυαγίων, τὸ ὁλλανδικόν του κασκέτο καὶ τὰς ἄνευ ὁδόντων σιαγόνας· ἀλλ' ἀντὶ τῆς καλύβης του πλέον ἑκατοικοῦσεν εἰς ἓνα πολὺ εὐμορφον κελλίον, ὅπου τοῦ ἔκτισαν οἱ Ἐπίτροποι ἐντὸς τοῦ κηπαρίου τοῦ ναοῦ, καὶ ὅπου διῆλθε τὰ γη-ρατειὰ του ἀγαπώμενος ἀπὸ ὅλους.

Β'. ΣΥΜΠΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Α) ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Ν. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

1. ΤΙ ΕΣΤΙ ΠΑΤΡΙΣ

Ἡ πατρίς δὲν εἶναι, ὡς Ἕλλήνων παῖδες, ἡ πεδιάς ἢ ὁ λόφος σας, ὁ σταυρὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ σας, ἢ ὁ καπνὸς τῶν ἑστιῶν ὑμῶν ὁ ἀναβαίνων εἰς τὸν ἄερα, οὐδὲ ἡ κορυφὴ τῶν δένδρων ὑμῶν, οὐδὲ ἡ μονότονος τῶν ποιμένων σας φῶδῃ· Ἡ πατρίς εἶναι ἡ

Θεσσαλία διὰ τὸν Ἀκαρνανᾶ, ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη διὰ τὸν Ἀθηναῖον, ὁ Ὀλυμπος, ὁ Πίνδος, ὁ Ἀθως διὰ τὸν ὄρεινόν Ἀρκάδα, καὶ τὸν ἀγέρωχον τοῦ Ταῦγέτου ὄρεσίβιον. Ἡ πατρις εἶναι ἅπασα ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Μαλέα, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου μέχρι τοῦ Φοινικίου πελάγους. Ἡ πατρις εἶναι ὅσον τῆς ὥραιας γῆς μέρος λαλεῖ ἰὴν γλῶσσαν, τὴν ἁρμονικὴν Ἑλληνικὴν μας γλῶσσαν, εἶναι ὃ ἡ κινεῖ τοὺς παλμοὺς τοῦ στήθους ἡμῶν, εἶναι ἡ ἐνότης τῆς θρησκείας, εἶναι ἡ σπονδὴ τοῦ αἵματος, ἣν ἐξ ὅλων τῶν ἄκρων τῆς Ἑλληνικῆς γῆς προσέφεραν οἱ ἄδελφοί, οἱ γονεῖς μας, εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀνορθωθείσης πατρίδος μας. Ἡ πατρις εἶναι ἡ κοινότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, εἶναι ὁ γλυκύτατος καὶ ἱερώτατος τῆς ἐλευθερίας δεσμός. Ἡ πατρις εἶναι τὸ ὥραϊον τοῦ οὐρανοῦ μας κυανοῦν, εἶναι ὁ γλυκὺς ἥλιος ὅστις μᾶς φωτίζει, εἶναι ἡ γαληνιαία θάλασσα, ἣτις μᾶς περιβρέχει, εἶναι αἱ εὐφοροὶ γαῖαι, αἱ ἀπὸ τῆς Θεράκης τοῦ Εὐξείνου μέχρι τοῦ Λιβυκοῦ ἐκτεινόμεναι πελάγους. Ἡ πατρις εἶναι ὅλοι ἡμῶν οἱ συμπολιταί, μεγάλοι καὶ μικροί, πλούσιοι καὶ πένητες. Ἡ πατρις εἶναι τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν ν' ἀγαπῶμεν, νὰ σεβώμεθα, νὰ δουλεύωμεν καὶ νὰ ὑπερασπιζώμεθα δι' ὅλων τῶν διανοητικῶν μας δυνάμεων, δι' ὅλης τῶν χειρῶν μας τῆς ἰσχύος, δι' ὅλης τῆς ἐνεργείας καὶ δι' ὅλης τῆς ἀγάπης τῆς ψυχῆς ἡμῶν.

Ν. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

2. Ο ΤΑΦΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Τὴν 29 Μαΐου 1453 ἔπεσε ἡ Πόλις. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐληλάτει τὰ πλούτη καὶ τὰ ἀγαθὰ της. Τὸ αἶμα ἄχνιζε παντοῦ καὶ ἐπλημμύρει τὸν τόπον. Τὴν τρίτην ἡμέραν εἰσῆλθε μεγαλοπρεπῶς ὁ κατακτητὴς Μωάμεθ.

Καβάλλα σὲ ὥραϊο ἄλογο καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ ἐπιτελείον του, ἀπὸ ἀξιωματικούς τοῦ στρατοῦ καὶ ἀπὸ ἱερωμένους,

ἐμβῆκε ἀπὸ τὴν πόρτα Ἐδινὲ καποὺ καὶ ἑσταμάτησε κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Τὸ πρῶτο λάφυρο ποὺ ἐζήτησε ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος. Ποῦ ἦτο ; Κανεῖς δὲν ἀπὴντα. Ἔστειλε καὶ ἐζήτησε παντοῦ. Εἰς τὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὸ παλάτι τοῦ ἐβδόμου, εἰς τὸ μεγάλο παλάτι τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ μεγάλα ὑπόγεια τῆς πόλεως, ὅπου ὑπώπτευσεν τὴν παρουσίαν του. Τίποτε !

Ἀνέκρινε τοὺς ἐπισήμους Ἕλληνας : τὴν τελευταίαν ὥρα ποὺ τὸν εἶδαν. Ὅλοι ἐνθυμοῦντο, ὅτι τὴν προτεραίαν ἀκόμη ὁ αὐτοκράτωρ, ἀφοῦ ἐπεθεώρησε τοὺς στρατιώτας, ἐλειτουργήθη βράδυ εἰς τὴν Ἀγία Σοφία, ὅπου μετέλαβε καὶ ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπὸ τὰ πλήθη διὰ τὴν τελευταίαν θυσία. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγε εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, ἐξεδύθη τὴν βασιλική του στολή, ἀπεχαιρέτησε τοὺς συγγενεῖς του καὶ ὡς ἀπλοῦς πολεμάρχης ἔτρεξε εἰς τοῦ Ρωμανοῦ τὴν πόρτα. Μερικοὶ ἐνθυμοῦντο ἀκόμη τὴν στιγμὴν ἐκείνη, ὅταν ἀκριβῶς ἡ φρουρὰ τῆς πόρτας ἤρχισε ὑποχωροῦσα καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐνέπνευσε τόσῃν μαίαν, ὥστε ἀμέσως οἱ γενίτσαροι μὲ τὸν γίγαντα Χασάνη ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὰ τεῖχη.

Ἀλλὰ κατόπιν τί ἔγινε ὁ αὐτοκράτωρ ;

Ὁ Σουλτάνος ἐσκέπτετο, ὅτι θὰ κατῴρθωσεν νὰ φύγῃ μὲ βενετικὸ πλοῖο, καὶ ὅτι θὰ ἀφῆκε τὴν πόλιν, ὅταν ἔχασεν πᾶσαν ἐλπίδα. Ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν διαψεύσουν. Εἰς τὴν φαντασίαν των ὁ αὐτοκράτωρ ἔμενε ζωντανὸς πολεμάρχης ἐνθαρρύνων, διατάσσων, τρέχων παντοῦ, μαχόμενος.

Φυγὰς ; Ποτέ !

Ἐνὰ μόνον ὑπελείπετο. Νὰ ἐξετασθοῦν ἕνας ἕνας οἱ νεκροί, ὅσοι κατὰ στρώματα μεγάλα ἔκειντο μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Καὶ ἐξητάσθησαν.

Ὅταν ἐπλυναν τὰ πτώματα τῆς πόρτας τοῦ Ρωμανοῦ, ἕνα διεκρίνετο ἀπὸ τὰ ἄλλα. Εἶχε μορφὴ ὅσον ἐξευγενισμένη, τόσον ἀγριεμένον μορφασμὸν στὴν ὄψιν. Ἡ στολή του δὲν ἦτο βασιλέως, ἀλλ' εἰς τὰς περικνημίδάς του εἶχε κεντημένους ἀετοὺς ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἐφόρει κόκκινα ὑποδήματα.

Ποῖος νὰ ἦτο ; Τὸ πτώμα ἐφέρθη ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου. Ὁ μέγας δούξ Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς ἐκλήθη νὰ τὸ ἀναγνώρισῃ.

Ὅταν ἔρριξε βλέμμα εἰς τὸ πτώμα, ἐκλονίσθη σύσσωμος, ἐγονάτισε, ἐλύθη εἰς δάκρυα καὶ τὸ ἡσπάσθη.

— Αὐθέντα μου, εἶπε : Ἀλλοίμονον, πῶς σὲ βλέπω !

Οἱ Χριστιανοὶ ἀνεγνώρισαν τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ἀπὸ ἐνθύμῳ εἰς ἐνθύμῳ εὗρέθη ποῖος ἦτο ὁ μανιώδης πολεμιστής, ποὺ ὥρμησε μὲ τὸ σπαθὶ γυμνὸ ἀκράτητος νὰ σφάζῃ, ὅταν προσεβλήθη ἐκ τῶν νώτων τοῦ Ρωμανοῦ ἡ πόρτα. Εὗρέθη καὶ ὁ ἀράπης ποὺ ἐπρόφθασε νὰ τοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι. Μὰ ὁ Σουλτάνος διέταξε εἰς ἀμοιβὴν νὰ σφαγῇ καὶ ὁ ἀράπης. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νὰ συλληφθῇ ζωντανός !

* *

Ἡ χαρὰ τοῦ Σουλτάνου ἦτο μεγάλη. Ἀπέθανε ὁ αὐτοκράτωρ καὶ διάδοχος πλέον τοῦ θρόνου τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἐκεῖνος.

Ἐπρεπε νὰ τὸ μάθῃ ἡ Περσία, ἡ Ἀραβία, ὅλη ἡ Ἀνατολή. Καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ αὐτοκράτορος περιεφέρετο παντοῦ ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους. Ἐγὰρ ὄνειρο τοῦ Ἰσλάμ ἐξεπληρώθη. Ἐκεῖ, ὅπου ἀπέθανε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ Ἐγιούπ, ὁ σημαιοφόρος τοῦ προφήτου, βασιλεύει πλέον ὁ διάδοχος ἐκείνου. Καὶ τὸ μνῆμα αὐτὸ θὰ εὐλογῇ εἰς τὸ μέλλον κάθε νέον Σουλτάνον, ὅταν ζώνεται τὴν σπάθη. Ὡ, ἡ χαρὰ τοῦ Σουλτάνου. Τοῦ Ἰσλάμ ἡ δόξα !

* *

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἀπέθανε χρευμένος χωρὶς κἄν νὰ εὐκαιρήσῃ νὰ ἐορτάσῃ τὴν βασιλικὴν του στέψιν. Ἀτυχὴς βασιλεύς ! Ἐνα ἐπέτυχε μόνον. Νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ καὶ ζωντανός νὰ μὴ πέσῃ εἰς τοὺς Τούρκους.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου τὸ πτώμα ἀκέφαλο ἐκηδεύθη ἀπὸ τὸν νέον Πατριάρχην μὲ ἐπισημότητα, ὅσην ἡμπόρει νὰ δώσῃ τῶν χριστιανῶν ὁ τρόμος. Ἄλλ' ἡ μορφή τοῦ αὐτοκράτορος ἔμεινε ζωντανή, πάντοτε ἀκοίμητη Ἀπέθανε ; ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ. Ἴσως θὰ κοιμᾶται. Ἀλλὰ ποῦ ; Ὁ τάφος δὲν εἶχε ἀκέραιο τὸ σῶμα καὶ ἐλησμονήθη. Εἰς τὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Θεοδοσίας, ποὺ εἶναι τώρα τὸ Γκιουλ Τζαμί, μετέφερε ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν ὁ ἀρχιτέκτων Χριστόδουλος τὰ

ἱερὰ λείψανα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Εἰς τὸν δεξιὸν διάδρομον, ὅταν προχωρήσης καὶ ἀνέλθῃς μερικὰς βαθμίδας, εὐρίσκεις τὰ ἱερὰ αὐτὰ κειμήλια, πὺν εὐλαβοῦνται καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἐκεῖ ὁ μουεζίνης τοῦ τζαμιοῦ σοῦ δεικνύει τοῦ αὐτοκράτορος τὸν τάφον.

Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἐκεῖνος.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Βελᾶ, πλησίον τοῦ τζαμιοῦ, ὑπάρχει χάνι παλαιό, πὺν ἐργάζονται ἐργάζαι. Ἐκεῖ εἰς τὴν γωνίαν εὐρίσκεις μνημεῖο μὲ τέσσερες μεγάλες πέτρες καὶ παραπλεύρως ἓνα ἄλλο ὥσάν χωσμένο. Ἄλλοτε ἔκαιε ἐκεῖ κανδήλα καὶ μιὰ ἰτέα ἐσκίαζε τὸν ὕπνον τοῦ ἀποθαμένου. Τώρα ἦλθαν μετανάστει καὶ ἐχάλασαν τὸν τόπον. Ὁ ὁδηγὸς σᾶς λέγει, πὺς εἶναι τοῦ αὐτοκράτορος ὁ τάφος καὶ ὁ πλαγινὸς του ὅτι εἶναι τοῦ ἀράπη.

Καὶ ὅμως δὲν εἶναι!

Ἐξω ἀπὸ τὰ κάστρα τὰ χερσαῖα, πὺν εἶναι τὰ δένδρα τὰ πυκνὰ καὶ τρέχει ὁ κόσμος στὸ θαυματουργὸ τῆς Βαλουκλιώτισσας ἁγίασμα, ἄλλοι πολλοὶ ἔγραψαν καὶ λέγουν, ὅτι ἐκεῖ ἔθαψαν οἱ χριστιανοὶ τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα. Στάκτη, αἷμα καὶ κακὸ ἐβασίλευε παντοῦ. Μόνος ὁ τόπος ἐκεῖνος θὰ ἔδιδε ἥρεμον τὸν ὕπνον. Καὶ ἐκεῖ ἔθαψαν τὸν αὐτοκράτορα.

Ψέμμα! οὔτε ἐκεῖ εἶναι. Ποῦ εἶναι;

Ἐμβῆκες στὴ μεγάλη ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας, πὺν ὁ ρυθμὸς της καὶ τὸ μεγαλεῖο της συγκρατεῖ τὴν υψὴ σου;

Τώρα εἶναι ναὸς τοῦ Προφήτου καὶ θὰ σὲ ὁδηγήσῃ ὁ ἱμάης. Ὅταν φθάσῃς εἰς τὸ ἱερὸν ἐκεῖ στὰ δεξιὰ, θὰ σοῦ δείξῃ ἓνα μάρμαρον καὶ θὰ σοῦ εἴπῃ: Ἐδῶ εἶναι θαμμένος ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων, ὁ Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος. Ψέμμα καὶ τοῦτο βέβαια. Ἀλλὰ ψέμμα τόσον παρήγορο καὶ τόσον πλάνον πὺν ὁ λαὸς μας τὸ ἐπίστευσε. Καὶ τὸ πιστεύει ἀκόμη. Περσμένα τὰ μεσάνυχτα κάθε χρόνον τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ, πηγαίνει ὁ λαὸς στὴν ἁγία Σοφία παράπλευρα στὸ ἱερὸ καὶ ἀφηγγράται ψαλμοδῖαν μυστικῇ, πὺν ψάλλει κατὰβαθα στὴ γῇ τῇ λειτουργίας της. Καὶ τότε βλέπει—εἶναι ὄνειρο;—ὥσάν ἓνα νεκρὸν θαμμένον βαθιὰ βαθιὰ καὶ ἓνα παπᾶ νὰ λειτουργῇ κατὰλευκα ἐνδυμένον. Ἐχει τὴν ὄψιν ὁ νεκρὸς ζωντανὴν σὰν νὰ κοιμᾶται. Σὲ

κάθε κνήμη του χρυσοκοπεῖ ἀετὸς δικέφαλος μισοσβυσμένος. Καὶ ἀπὸ πλάγι εἶναι ἓνα σπαθί στὸ χρῶμα τῆς φωτιᾶς, μὲ σπασμένο τὸ θηκάρι. Τί περιμένει καὶ κοιμᾶται ὁ αὐτοκράτωρ ;

Τὸν ἔρωτᾷ μὲ λαχάρα ὁ λαὸς, πότε θὰ ξυπνήσῃ, πότε ;
Καὶ σβύνει τ' ὄνειρό του.

Σ' αὐτὸν τὸν τάφο καίει ὁ λαὸς ἀκοίμητη κανδήλα, τὴν ἐλπίδα.

ADAM, ADAMANTIOY

3. ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

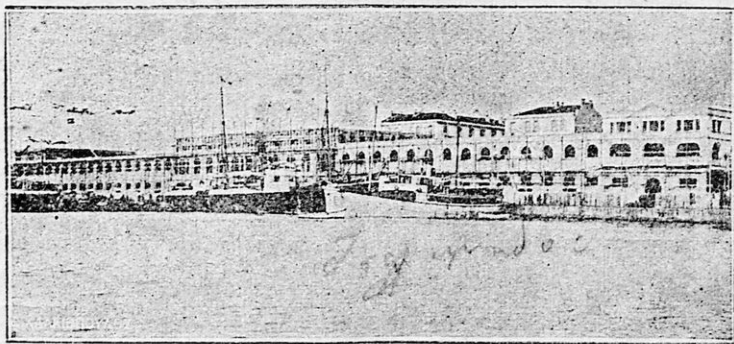
Ἀπὸ τὴν τραγικωτάτην συμφορὰν, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Σαρακηνῶν ⁽¹⁾ καὶ πάλιν ἡ Θεσσαλονίκη ταχέως ἀνεγείρεται καὶ καθίσταται καὶ πάλιν τὸν Ι' καὶ ΙΒ' αἰῶνα πλουσία καὶ εὐδαίμων. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Ἰαάννης Τσιμισκῆς, ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος εἶναι τὸν Ι' αἰῶνα οἱ τρεῖς ἀήττητοι Βασιλεῖς καὶ ἥρωες τῆς μεγάλης πολεμικῆς Ἑποποιίας τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Φοβερός ἐχθρὸς, ἐναντιον τοῦ ὁποίου ἀνάγκη πάνοπλος ν' ἀμυνθῇ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, ἐγείρεται τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων. Ἀδιάλειπτοι καὶ πλήρεις φρικαλεοτήτων εἶναι αἱ ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν εἰς τὰς χώρας. Ἄλλοτε μόνοι, ἄλλοτε μὲ τοὺς Σλάβους διατρέχουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας τοῦ Αἵμου καίοντες, λεηλατοῦντες ἀνηλεῶς, βασανίζοντες, διασπείροντες παντοῦ τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον. Μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰῶνων οἱ Βούλγαροι ἐκπλαβίζονται (ιδίως ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος), ἰδρύουσι κράτος ἰσχυρόν, τὸ ὁποῖον ἐν μέγα σχέδιον τρέφει, πῶς νὰ κατασιρέψῃ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ φωτεινὸς φάρος, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐλκύει μὲ τὴν λάμψιν του, εἶναι ἡ μεγάλη πόλις τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ Σλάβοι, μὲ τοὺς λυσσώδεις πολέμους τῶν πρὸς ἄλλωσιν αὐτῆς, ὑπῆρξαν οἱ ἀντάξιοι πρόδρομοι τῶν Βουλγάρων. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικὴν κατήγοντο οἱ μεγάλοι θεόπνευστοι ἱεραπόστολοι Μεθόδιος καὶ Κύριλλος, οἱ ὁποῖοι διέδωκαν εἰς τὸν ἄπέρανον σλαβικὸν κόσμον τὸ φῶς τοῦ

(1) 904.

Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὸν Κύριλλον καὶ τὸν Μεθοδίου ὀφείλουν οἱ σλαβικοὶ λαοὶ τὴν φιλολογίαν των, καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἀλφάβητόν των. Εἰς αὐτοὺς ὀφείλουν ὅχι μόνον τὸν ἔξανθρωπισμόν των, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν διάσωσίν των ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ ἀπὸ τὴν ὀλοοσχερῇ ἑξόντωσιν. Καὶ διὰ τοῦτο διετήρησαν διὰ τοὺς δύο μεγάλους ἱεραποστόλους οἱ Σλαβικοὶ λαοὶ μνήμην εὐγιώμονα, ἀληθῆ λατρείαν, καὶ θεωροῦν αὐτοὺς ὡς τοὺς μεγαλυτέρους ἡρώας τῆς φυλῆς των. Τὴν πόλιν τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τὴν πόλιν τῶν μεγαλυτέρων ἁγίων των τὴν ἐθεώρη-

Ἡ προκυμαία τῆς Θεσσαλονίκης.

σαν οἱ Βούλγαροι πόλιν ἱεράν. Καὶ εἰς κατάκτησιν αὐτῆς ἐστράφησαν ἀκούραστοι, ἀλλὰ μάταιοι οἱ ἀγῶνες αὐτῶν.

Ἐπειτα ἡ Θεσσαλονίκη ἦτο ἀναγκαία δι' αὐτὴν τὴν συντήρησίν των. Μόνη ἡ πόλις αὕτη θὰ τοὺς ἤνοιγε τὸ ἐμπόριον καὶ τὸν δρόμον πρὸς τὴν θάλασσαν. Καὶ ὁ πρῶτος πόλεμος τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων, ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Λέοντος Γ' καὶ Ρωμανοῦ τοῦ Δεκαπηνοῦ, ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως, διὰ τὰ ἔχουν ἐλευθέραν μετ' αὐτῆς συγκοινωνίαν, ὥς τὸν μόνον ἐμπορικόν των σταθμόν. Οἱ Ἕλληνες ὑπάλληλοι, οἱ διεξάγοντες ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ μονοπώλιον τοῦ βουλγαρικοῦ ἐμπορίου, ὑπέβαλον τοὺς Βουλγάρους εἰς μεγάλας ὑποχρεώσεις, εἰς βαρέα τελωνήματα. Οἱ Βούλγαροι παρεπονέθησαν εἰς τὸν ἡγεμόνα των, τὸν Συμεών (893-927), καὶ τότε ἤρχισε πόλεμος μακρὸς

καὶ καταστρεπτικός, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ βουλγάρου βασιλέως.

* *
*

Ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους δὲν παύουν αἱ ἄγριαι ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἀκαταπαύστως τὸν Ι' καὶ ΙΑ' αἰῶνα ἐνοχλοῦν τὴν Θεσσαλονίκην. Ταχέως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αὐξάνεται τὸ Βουλγαρικὸν κράτος, καὶ ὑπὸ τὸν τσάρον Σαμουήλ φθάνει εἰς τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν του. Φοβεραὶ τότε ἐπιδρομαί, ἀπὸ τὸ 976, ἀρχίζουσιν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ὁ ἄγριος τσάρος τῶν Βουλγάρων καίει, λεηλατεῖ, μεταβάλλει τὴν χώραν εἰς ἀληθινὴν ἐρημίαν, καὶ ἐπεκτείνει τὰς καταστροφὰς του ἕως αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον. Τὰ πάνδεινα πάσχει φυσικὰ πρῶτη ἡ Μακεδονία, καί, λέγουσιν παλαιοὶ Ἀραβες ἱστορικοί, «φέρουσιν οἱ Βούλγαροι τὰς καταστροφὰς καὶ πυρπολήσεις των ἕως τὴν Θεσσαλονίκην». Ὁ ἴδιος ὁ Σαμουήλ ὁδηγεῖ τὸν στρατὸν του κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ φοβοῦνται οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν μεγάλην πόλιν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι τόσας φορὰς εἶχον ἴδει ἀπὸ τὰ κολοσσιαῖα τεῖχη τῆς τοῦ Βουλγάρου. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην οἱ ἄγριοι ἐπιδρομεῖς ἠδύναντο νὰ φθάσουν χωρὶς ἀντίστασιν πλέον ὑπὸ τὰ τεῖχη αὐτῆς τῆς Βασιλειούσης. Φύβον ἐπροξένει τὸ μέγα καὶ ἄγριον κράτος τοῦ τσάρου Σαμουήλ. Ὅλη σχεδὸν ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος ἦτο εἰς τὰς χεῖράς του. Ὅλη ἡ Μακεδονία ἦτο εἰς τὴν κυριαρχίαν του, ἀγέρωχον δὲ μόνον προπύργιον ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ὑψοῦντο ἀπάτητα ἀκόμη τὰ ἀπόρθητα τεῖχη τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης. Οἱ πόλεμοι γίνονται ἤδη φυλετικοί, προέρχονται ἐκ φυλετικοῦ μίσους κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπὸ αἰώνων ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς φυλῆς ἡμῶν εἶναι *τὸ μυσαρόν, τὸ θεομίσητον ἔθνος τῶν Βουλγάρων*.

Ἡρωϊκὸς καὶ φοβερὸς ἐγείρεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς φυλῆς ὁ Βασίλειος ὁ Β'. Μετὰ τὰς τόσας θηριωδίας τῶν Βουλγάρων ἀφυπνίζεται ὁ κοιμώμενος λέων. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη δὲν ἐσκέφθη καὶ δὲν ἠγάπησε τίποτε ἄλλο εἰς τὸν κόσμον ὁ σκληρός, ὁ σιδηροῦς οὗτος Βασιλεὺς, παρὰ μόνον τὴν καταστροφὴν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα

ἔτη (976—1018) διεξάγει ἐναντίον των πόλεμον, χωρὶς ἀνάπαυσιν, χωρὶς οἶκτον, πόλεμον ἀνηλεῆ, πόλεμον ἄγριον. Νέος ἤρχισε τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ Βασίλειος, γέρον τὸν ἐτελείωσεν, ἐβδομηκοντούτης σχεδόν, ἀλλ' ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος τοῦ μεγάλου ἀγῶνος μὲ τὸν στέφανον τοῦ Βουλγαροκτόνου, μὲ τὸν στέφανον τοῦ σωτήρος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς !

Πολλαὶ εἶναι καὶ πολύπονοι αἱ ἐκστρατεῖαι κατὰ τῶν Βουλγάρων, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς ὀδηγεῖ ἕως αὐτὴν τὴν καρδίαν τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους. Κατὰ τὴν μακρὰν καὶ πλήρη δοκιμασιῶν περίοδον ταύτην τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν πολέμων ἡ Θεσσαλονίκη, ἀκριβῶς ἡ πόλις τὴν ὁποίαν μὲ μανίαν ζητοῦν οἱ Βούλγαροι νὰ κατακτήσουν, λαμβάνει ὑψίστην σπουδαιότητα διὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι τὸ κέντρον τῶν πολεμικῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἔχει στήσει τὸ γενικὸν στρατηγεῖόν του ὁ Βασιλεὺς, εἰς αὐτὴν διέρχεται τὸν χειμῶνα, εἰς αὐτὴν διοργανώνει τὰς στρατιάς του, καὶ ἀπ' αὐτὴν ἀπέρχεται εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα, εἰς τὴν μεγάλην πόλιν ἐπανέρχονται νικηφόροι καὶ θριαμβεύουσαι αἱ στρατιαί του. Καὶ πάντοτε ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς πίστεως καὶ μάλιστα τοῦ Ὑπερμάχου τῆς πόλεως, τοῦ ὑπερενδόξου ἀθλοφόρου Ἀγίου Δημητρίου, διεξάγεται ὁ μέγας ἀγὼν. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς ἐρημικὰ ἀσκητήρια ἔζων θεοσεβεῖς μοναχοί, τοὺς ὁποίους, μόλις ἔφθανεν, ἐκάλει ὁ Βασιλεὺς καὶ συνεβουλεύετο, ἕνα δέ, τὸν ἁγιώτερον ὄλων, τὸν Φώτιον, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα, διὰ νὰ πολεμῇ τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῆς προσευχῆς, καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασιλεὺς τοὺς ἐπολέμει διὰ τοῦ ξίφους. Τὸ καθημερινόν του προσκύνημα ἦτο ἡ ἱερὰ λάρναξ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ αὐτοῦ ναόν. Ἐκεῖ προσηύχετο πρότερον καὶ ἔπειτα ἐβάδιζε μὲ τὸν στρατὸν τοῦ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

Μετὰ μακροὺς ἀγῶνας εἰς τὰ ἀπόκρημνα ὄρη καὶ τὰς ἀγρίας πεδιάδας τῆς Βουλγαρίας ὁ Βασίλειος ὁ Β' ἐπιφέρει φοβερὰν καταστροφὴν εἰς τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν, τὸ 1014, εἰς τὴν κλεισούραν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Κλειδίον, τὴν κλεισούραν τοῦ Δεμίρ-Ἰσάρ.

Ἡ φοβερὰ αὕτη καταστροφὴ εἶναι ὁ ἐπικήδειος κώδων τῆς

Βουλγαρικῆς φυλῆς. Ἡ ἀντίστασις των κάμπτεται, καὶ τότε ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν καὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας, τὴν Ἀχρίδα, ἀρχίζει πορείαν θριαμβευτικὴν ἀπὸ τὰς μακρινὰς ἐκεῖνας λίμνας ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, καθυποτάσσων τοὺς ἀνθισταμένους, ἀνεγείρων τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν. Ἡ θριαμβευτικὴ του αὕτη πορεία τέρμα ἔχει τὸ προσκύνημα τοῦ Βουλγαροκτόνου εἰς τὸν Παρθενῶνα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἐλατρεύετο τότε ἡ Παναγία ἡ Ἀθηنيώτισσα. Εἰς τὸ αἰώνιον ἐκεῖνο ἱερὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ὁ Βουλγαροκτόνος ἀφιέρωσε δῶρα πολύτιμα καὶ ἱερὰ σκεύη, τὰ ὅποια εἶχε κυριεύσει ἀπὸ τὴν Ἀχρίδα, ἀνέπεμψε δέξιν εὐχαριστήριον (1018), καὶ συνήνωσεν οὕτως εἰς μίαν λατρείαν τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου ἔκτευσεν τὸν Ἅγιον Δημήτριον νὰ νικήσῃ, καὶ τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀθανάτου ἀριστουργήματος τῶν αἰώνων ἀνέπεμψε χάριτας εὐχαριστηρίους πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Δ. ΒΟΥΤΥΡΑ

4. ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

... Οἱ ἀστραπὲς λάμπανε κάθε τόσο σὰ ματιὲς τῆς ἄγριας νύχτας, κι' ὁ ἄνεμος ἀκουγότανε νὰ βογγάῃ, νὰ οὐρλιάζῃ καὶ κάποτε νὰ κλαίῃ σὰ μωρό, ἀπαίσιο μωρό, δαίμονας...

Στὸν ἄγριο κρότο ἑνὸς κεραυνοῦ, ποὺ σὰ στῦλος συντριμμένος ἔπεφτε, ἡ παρέα σταμάτησε τὴν κουβέντα της. Ὁ κίτρινος ἄνθρωπος ποὺ καθότανε στὴ γωνιά, ἀκούστηκε νὰ λέῃ :

— Τί κακιὰ νύχτα !

— Τί κακιὰ καὶ κακιὰ... Τοῦ εἶπε ὁ ψαράς, ἔχω δεῖ ἐγὼ τρεῖς φορὲς χειρότερες ! Μωρέ, δὲν ἀνάβεις τὸ φῶς ; Ἔ, στὰ σκοτεινὰ θὰ μᾶς ἔχῃς ;

— Τώρα δὲ νύχτωσε !... μὴν κάνεις ἔτσι... Νά, τ' ἀνάβω !...

Κι' ὁ γέρο Μῆτρος, βάζοντας μιὰ καρέκλα ἀνέβηκε κι' ἀναψὲ τὴν καπνισμένη λάμπα του.

“Ένα φῶς νυσταγμένο, σὰ ματιὰ μισοκοιμισμένου ἀνθρώπου, ἀπλώθηκε.

— “Έτσι ντέ !...

— “Έλα, γιὰ πάφτε τώρα, νὰ μᾶς τελειώσῃ τὴν κουβέντα του !... Λέγε, Μαρκάκα ..

“Ο Μαρκάκας ἄφησε τὸ τσιμπούκι του, ποὺ εἶχε σβύσει, στὸ τραπέζι, χაῖδεψε τὰ γένηια του κι’ ἄρχισε :

.... Ποὺ λέτε, καὶ μεγάλοι κρατούσαμε τὴν ἴδια φιλία. “Ο ἕνας θὰ ζητοῦσε τὸν ἄλλον. ἅμα δὲν εἶχε δουλειά.

— Βρὲ Μανώλη, μοῦ ἔλεγε, ὅταν ἦτανε στὰ κέφια του, μὰ τὸ Μωαμέτη, ἂν δὲ σ’ ἔχω σὰν κι’ αὐτόν !...

Μιὰ μέρα ξαφνικὰ μᾶς ἔρχεται μιὰ εἶδηση στὸ χωριό. Οἱ χριστιανοὶ εἶχανε χτυπηθῇ μὲ τοὺς Τούρκους κι’ ἀνοιξαν τὸ ντουφέκι.

Ἀρχίσανε τότε τὰ κρυφομιλήματα, μιὰ ταραχή. Οἱ Τοῦρκοι χωριστήκανε εὐθὺς ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, κι’ οἱ χριστιανοὶ ἀπ’ τοὺς Τούρκους ! Μόνο ἐγὼ πῆγα μὲ τὸν Ἀλῆ στὸν καφενέ — Δὲν ἦτανε πολλοὶ μέσα, ἦτανε σχεδὸν ἔρημος. Ποῦ ἄλλες φορὲς ! “Ο καφετζῆς, χριστιανός, εἶδα νὰ μοῦ ρίχνῃ μιὰ ἄγρια ματιὰ, σὰ νὰ εἶχα κάνει ἢ νὰ ἔκανα κανένα κακὸ μεγάλο — Στὴ ματιὰ ἐκείνη πάγωσα.

— Τί ἔχεις καὶ δὲ μιλάς, μὲ ρωτᾷ ὁ Ἀλῆς. Μὴ δὲν εἶσαι καλά ;

— Δὲν εἶμαι τόσο καλά. τοῦ ἀπήντησα· κάτι ἔχω ..

— Νὰ πᾶς νὰ πλαγιάσῃς, μοῦ λέει.

Ἀπ’ ἔξω καὶ κάτω ἀπὸ ἓνα πλατάνι εἶχα δεῖ νὰ κάθεται ὁ παπα — Κυριάκος... ἕνας παπᾶς βλογοικομμένος, μαῦρος. “Έτσι σὰ νὰ τὸν βλέπω .. βλογοικομμένος, μ’ ἓνα ἀσπράδι στὸ ἀριστερὸ του μάτι ... κακός !... ὅσο παίρνει, καὶ δὲ γελοῦσε ποτές του !... Λοιπόν, ἅμα βγήκαμε μὲ τὸν Ἀλῆ, τὸν ἀκούω νὰ μὲ φωνάζῃ. Πῆγα κοντά. Δίπλα του ἦτανε ἕνας λαϊκός, ποὺ δὲν τὸν ἤξερα, καὶ φούμερνε ναργιλέ.

— Δὲ μοῦ λές, Μανώλη, μοῦ λέει ὁ παπᾶς, εἶσαι χριστιανός ἢ τοῦρκος :...

— Τί λόγια εἶναι αὐτά, δέσποτα, τοῦ λέω· χριστιανός εἶμαι !... Τὸ ξέρεις...

— Τοῦρκος ἢ Ἑλληνας... πάλι μὲ ρωτᾷ αὐτὸς καὶ μὲ κοιτάζει μὲ τὸ ἓνα μάτι του ποῦβγαζε σπίνθες !...

— Τὸ ρωτᾷς ;... Ἑλληνας σωστός !... τοῦ λέω γώ.

— Ἐ, ἀφοῦ εἶσαι χριστιανὸς κ' Ἑλληνας, τί θέλεις μὲ τὸν Τοῦρκο ;... μοῦ κάνει ἄγρια.

— Εἶναι φίλος μου,...

— Φίλος σου ;... Δὲν ὑπάρχει, μωρέ, φιλία μπρὸς στὴν πατριδα !... Σκυλὶ εἶναι κι' αὐτὸς ὅπως κ' οἱ ἄλλοι... Αὐτὸ πού σοῦ λέω νὰ τὸ σκεφτῇς !...

Ἐφυγα. Ὁ Ἀλῆς, πού μὲ περίμενε πιὸ κάτω, μὲ ρώτησε τί μὲ ἤθελε ὁ παπᾶς.

Πρώτη φορὰ δὲν τοῦ εἶπα τὴν ἀλήθεια ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια.

Τὸ βράδυ ἦρθε σιτὶ σπίνθες ἓνας θεϊὸς μου καὶ μὲ φώναξε.

— Ὁ παπα-Κυριάκος σὲ θέλει ! μοῦ λέει. Μὲ πῆρε καὶ πῆγαμε σ' ἓνα σπίνθι, ὅχι τοῦ παπαῖ, καὶ τὸν βρήκαμε κεῖ — Ἀρχισε καὶ κεῖ νὰ μοῦ λέῃ τὰ ἴδια καὶ χίλια δύο ἄλλα : πόσα κακὰ μᾶς ἔκαναν οἱ Τοῦρκοι, γιὰ τὴν πατριδα μας, πὼς ἦτανε μεγάλη, ὠραία, κι' αὐτοὶ τὴν καταστρέψανε, κ' ἓνα σωρὸ ἄλλα !...

* *

Κοιμώμουν βαθεῖα καὶ χωρὶς νὰ βλέπω ὄνειρο, ὅταν ἀκούω ν' ἀνοίγῃ μὲ βία ἡ πόρτα καὶ νὰ μὲ φωνάζουνε δυὸ φορὲς :

— Μανώλη, Μανώλη !...

Ἡ φωνὴ τοῦ Ἀλῆ.

Πετιέμαι ἐπάνω. Ἦταγε ξημερώματα. Ἡ πόρτα κλεισμένη. Κοιτάζω ἔξω. Κανεῖς. Κάνω τὸ σταυρό μου καὶ νύνομαι.

Ἄμα βγῆκα ἔξω, δὲ θᾶχα κάνει δεκαπέντε βήματα, βλέπω τὸ θεῖό μου, τὸν ἀδερφὸ τῆς μάννας μου, νὰ ἔρχεται.

Ποῦ πᾶς ; μὲ ρωτᾷ.

— Γιὰ ἔξω !... τοῦ λέω.

— Χωρὶς ντουφέκι θὰ πᾶς ;... Πάρε τὸ ντουφέκι σου, τὸ καλὸ πού σοῦ θέλω !... Ὡρα τὴν ὥρα δὲν ξέρει κανεῖς τί μπορεῖ νὰ συμβῇ καὶ ἐδῶ !

Πῆγα πάλι μέσα καὶ πῆρα τὸ ντουφέκι μου καὶ βγῆκα ἔξω

— "Ακου δῶ, μου λέει ὁ θεῖός μου, πού μὰ εἶχε συνοδεύσει λίγο· τὰ μάτια σου τέσσερα !... Κι' ὅσο μπορεῖς νωρίς ! Καὶ μοῦ-
δωσε καὶ κάτι ἄλλες συμβουλές. Πῆρα τὸ δρόμο μόνος. Κ' ἦτανε
ἄνοιξη. Τὰ χωράφια κοκκίνιζαν ἀπ' τὴς παπαροῦνες κι' ὁ ἄερας
μοσκοβολοῦσε ἀπ' τ' ἀγριολούλουδα. Θυμᾶμαι καὶ πῶς στὰ χόρτα
κρεμόντανε σὰ διαμαντόπετρες ὅλο σταλαγματιές νερό, γιατί εἶχε
ψιχαλίζει τὴ νύχτα.

"Ανθρωπος δὲ φαινότανε ἔξω. "Αλλ' ἴσα ἴσα εἶχε γεμίσει ὁ
τόπος ἀπὸ κοπάδια κοράκων, πού γυρῖζανε στὰ ὑψώματα, κατέ-
βαιναν στὰ χωράφια— Τόσα πολλὰ δὲν εἶχα δεῖ ἄλλη φορὰ—
Εἶχα ὅμως ἀκούσει ἀπὸ μέρες, πῶς πολλὰ κοράκια εἶχανε πέσει
γύρω ἀπ' τὰ χωράφια μας, καὶ τῷχανε γιὰ πολὺ κακὸ σημάδι...

"Ἐνα ἀπ' αὐτά, θυμᾶμαι, κατέβηκε χαμηλά—χαμηλά, καὶ πέ-
ρασε κοντά, κοντά μου, καὶ καθὼς περνοῦσε ἔκρωξε δυνατά.

— Δὲ μ' ἄρесе αὐτό.

— "Ἄς ἔχω τὸ νοῦ μου !... εἶπα. Κι' ἄρχισα νὰ προσέχω
πολύ.

Πάνω σ' ἓνα ὕψωμα, πού ἦτανε καὶ μιὰ ἐκκλησίτσα, εἶδα
ἓνα γέρο νὰ στέκεται. "Ἐφτάνα κοντά, ὅταν ξαφνικὰ δυὸ ντου-
φεκιὲς πέσανε πίσω κεῖ.

— Πιαστήκανε, πιαστήκανε !... ἀκούω τὸ γέρο νὰ φωνάζη
καὶ σήκονε τὰ χέρια του.

— Τρέξε, μωρέ, κάνει σὲ μένα χριστιανὸς δὲν εἶσαι ; τρέξε
καὶ βάρα τὸ σκυλάπιστο !... "Ἀπ' ἐκεῖ, ἀπ' ἐκεῖ.

Πηδοῦσα χαντάκια, ἀνέβαινα σωρούς χῶμα, γλυτροῦσα. "Ἦδελα
νὰ φτάσω γρήγορα. Κι' ἄκουγα, ὅσο πλησίαζα, φωνές, βλαστήμιες,
κι' ἀπὸ ψηλὰ τῇ φωνῇ τοῦ γέρου νὰ μοῦ λέη ἀδιάκοπα :

— Τρέξε, μωρέ, τρέξε... σκότωσε τὸ σκυλάπιστο... σκυλά-
πιστο !

Καθὼς ἔστριψα τὸ ὕψωμα βλέπω δυὸ ἀνθρώπους νὰ παλεύουνε
γύρω ἀπὸ μιὰ ἐλιά. "Ἐνας χριστιανὸς κ' ἓνας Τοῦρκος, ὁ "Ἀλῆς !
"Ο "Ἀλῆς κρατοῦσε κ' ἓνα ντουφέκι στὰ χέρια του, πού, καθὼς
ἔμαθα κατόπι, τὸ εἶχε πάρει ἀπὸ τὸ χριστιανό. Τὸ πρόσωπο τοῦ
χριστιανοῦ ἦτανε ματωμένο.

— Μανώλη, Μανώλη !... Γιὰ ἔλα δῶ !... μοῦ φωνάζει ὁ
Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικά "Αναγν. Γ' τάξεως "Ελλην. 3

Ἄλῃς, ἅμα μὲ εἶδε. Ἐγὼ πάω κοντά του καὶ σηκώνω τὸ ὄπλο μου καὶ τὰδειόζω στὸ στήθος του !...

Ὁ Μαρκάκας σῶπασε. Πῆρε τὸ τσιμπούκι του καὶ τὸ χτύπησε στὸ τραπέζι γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ καπνὸ καὶ τὴ στάχτη...

— Τὸν σκότωσες ; ρώτησε ὁ ψαράς, ποῦχε τὸ πρόσωπο σὰν πετρόψαρο.

— Ἀμ' τί ... Πάει !...

— Τὸ φίλο σου, μωρέ, σκότωσες ; τὸν ἀδελφικό σου φίλο ;...

Ναί, τὸν σκότωσα !... Καὶ γιὰ νὰ μὴν τὸν σκοτώσω ;...
Μπροστὰ στὴν πατρίδα ὅλα !...

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

5. Ο ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΚΑΙ Ο ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης ἦσαν ἄνθρωποι νεώτεροι τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Ξανθίππου, νεώτεροι δηλαδὴ ὅχι τόσο κατ' ἡλικίαν, ὅσον νεώτεροι καρποὶ τοῦ ὁσημέραι προαγομένου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ πνεύματος.

Οὔτε θεοὺς καὶ ἥρωας εἶχον γειάρχας, ὅπως ὁ Μιλτιάδης, οὔτε διὰ κηδεστίας εἶχον ταυτίσει τὴν τύχην αὐτῶν μετὰ τοῦ οὐδὲν ἦττον ἡρωϊκοῦ γένους τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ὅπως ὁ Ξάνθιππος. Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου καὶ Θεμιστοκλῆς ὁ Νεοκλέους ἦσαν ἀμφοτέρωθεν μέσοι κατὰ τε τὸ γένος καὶ τὴν περιουσίαν πολῖται, ὥστε ἐξεπροσώπων ἀκριβέστερον τὴν νέαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Διὰ δὲ τοῦτο ἀμφοτέρωθεν δὲν ἐπεβλήθησαν, οὕτως εἰπεῖν, ὡς οἱ πρῶτοι, εἰς τὴν πολιτείαν διὰ πλεονεκτημάτων ἀνεξαρτήτων τοῦ νέου πολιτεύματος, διὰ τοῦ γένους, διὰ τοῦ πλούτου, διὰ πολεμικῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ μᾶλλον προέκυψαν ἐκ τῶν σπλάγχχνων αὐτῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς προσωπικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνεργείας αὐτῶν.

Ἄλλ' οἱ χαρακτηῖρες αὐτῶν οὐσιωδῶς ἀπ' ἀλλήλων διέφερον.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ἐκ τῶν σπανιωτάτων ἐκείνων ἀνθρώπων,

τοὺς ὁποίους ἡ φύσις αὐτὴ λαμβάνει τὸν ἴκον νὰ γεννήσῃ ἐτοιμοὺς εἰς τὸ νὰ μεγαλουργήσωσι· διότι οὐχὶ διὰ παιδείας[†] τινὸς καὶ πείρας ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ δι' ἐμφύτου συνέσεως[‡] διέκρινεν ἀμέσως τὰς τε παρούσας περιπλοκάς καὶ τὰς μελλούσας· δυσκολίας, καὶ ἡ εὐρε πάντοτε τί πρέπει νὰ γίνῃ εἰς ἐκάστην περίστασιν. Ἦτο πρὸς τούτοις ὁ Θεμιστοκλῆς οὕτω παράφορος πρὸς δόξαν, καὶ πράξεων μεγάλων ὑπὸ φιλοτιμίας ἔραστής, ὥστε λέγεται[§] ὅτι τὸ ἐν Μαραθῶνι κατόρθωμα τοῦ Μιλτιάδου δὲν ἄφινεν αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ, βέβαιον δὲ εἶναι, ὅτι ὄχι κύριον ἀλλὰ μόνον σκοπὸν τοῦ βίου ἔσχε πῶς νὰ δοξασθῇ καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ, μηδενὸς^{||} πρὸς τοῦτο φειδόμενος τρόπου, εἶτε ἀγιοῦ εἶπε πονηροῦ. Ἐπὶ^{||} πᾶσι δὲ ἐπιτηδειότατος ἀνεδείχθη εἰς ὅλα τὰ ποικίλα μηχανήματα, τὰ ὅποια εἶναι καταδεδικασμένος νὰ μεταχειρίζεται ὁ δημόσιος ἄνθρωπος ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις, ἡξέυρων πῶς νὰ σχηματίσῃ, πῶς νὰ συντηρήσῃ, πῶς νὰ αὐξήσῃ, πῶς νὰ κυβερνήσῃ πολιτικὴν μερίδα, πῶς νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἀντίπαλον, παρευρισκόμενος πάντοτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ δικαστήριον, γνωρίζον κατ' ὄνομα ὅλους σχεδὸν τοὺς πολίτας, ἕτοιμος πάντοτε νὰ συμβουλευσῇ τοὺς φίλους του καὶ ἕτοιμος νὰ ἐπιβουλεύσῃ τοὺς ἐχθρούς.

Ὁ Ἀριστείδης οὕτε τὴν δξύνοιαν οὕτε τὴν ἐπίνοιαν οὕτε τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεμιστοκλέους εἶχεν. Ὁ Ἀριστείδης ἦτο ἀνὴρ γενναῖος, ἔμπειρος, φιλόπατρις, ὅστις ἐπρατεν^{||} ὅτι ἐνόμιζεν ἐ. ἀστοτε καθῆκον αὐτοῦ καὶ ἀνεζήτει ποῖον εἶναι τὸ καθῆκον τοῦτο, ὀδηγούμενος ὑπὸ τῶν πιθανῶν ὑπολογισμῶν τῆς ἀνθρωπίνης συνέσεως, οὐχὶ περιαναγζόμενος ὑπὸ τῶν ἐκλάμψεων τοῦ ὑπερφουλοῦς πνεύματος, δι' ὃ διακρίνονται οἱ καλούμενοι μεγάλοι ἄνδρες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ὁ συνετὸς ἀνὴρ βαδίζει ἐν τῷ μέσῳ τῶν περιπλοκῶν τοῦ πολιτικοῦ βίου, ὡς ἄνθρωπος πορευόμενος περιλαγμένως ἐν νυκτὶ ζοφερᾷ, δι' ὁδοῦ τὴν ὁποίαν ἢ οὐδόλως ἢ ὀλίγον γνωρίζει. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Ἀριστείδης. Ὁ μέγας ἀνὴρ βαδίζει διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἀδιστακτικῶς καὶ θαρρούντως, φωταγωγούμενος ὑπὸ ἀστέρος εἰς πάντα ἄλλον ἀφανοῦς τοιοῦτος ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς. Καὶ δὲν ἦτο μὲν ἄμοιρος φιλοδοξίας^{||} ὁ Ἀριστείδης, διότι ἀνευ φιλοδοξίας τινὸς οὐδὲν μέγα κατορθοῦται. Ἀλλ' ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ ἦτο ἄλλη ἢ ἡ τοῦ Θεμιστοκλέους φιλοδοξία. Ὁ Θεμι-

στοκλῆς ἐπεζήτει ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ἀρχήν, ἵνα δι' αὐτῆς μεγαλουργήσῃ· ἐπόθει τὴν ἀρχήν· καὶ ὁ Ἀριστείδης, καὶ ἐπιτραπέισαν, διεξῆγεν αὐτὴν φιλοτιμῶς· ἀλλὰ περιέμενε νὰ τῷ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τῆς οἰκείας τῶν συμπολιτῶν προαιρέσεως, μὴ ἀγωνιζόμενος ν' ἀρπάσῃ αὐτήν, μηδὲ διαιρῶν τὴν πόλιν εἰς δύο στρατόπεδα καὶ προσπαθῶν νὰ νικήσῃ διὰ τοῦ ἑτέρου. Καθ' ὅλα λοιπὸν ταῦτα, δύναμιν φύσεως, δύναμιν φιλοδοξίας, δύναμιν ἐνεργείας, ἦτο ὁ Ἀριστείδης ὑποδεέστερος τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ἄλλ' εἶχεν ὁ Ἀριστείδης ἀρετὴν τινα, ἥς ὅλως ἔστερεῖτο ὁ Θεμιστοκλῆς, καὶ ἥς ἕνεκα ὁ πρῶτος κατίσχυσεν ἐπὶ τέλους τοῦ τοσοῦτον μεγαλοφυοῦς ἐκείνου ἀντιπάλου. Εἴπομεν ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς οὐδενὸς ἐφείδeto τρόπου ἵνα ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, μεταχειριζόμενος ἐπὶ τούτῳ ἀδιστακτικῶς καὶ βίαν καὶ ἀδικίαν. Τὸ δὲ δεινότερον, ὠφελεῖτο ἐκ τῆς ἐξουσίας ἣν ἔλοβεν, ἵνα δωροδοκῇται ἀναφανδόν. Τοῦ Ἀριστείδου ἐξεναντίας τὸ φιλοδίκαιον καὶ τὸ ἀκέραιον τοῦ χαρακτήρος κατέστη παροιμιῶδες ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ. Πολλάκις διετέλεσεν ἄρχων· πολλάκις διαιτητὴς ἰδιωτικῶν δικῶν· ἐπὶ τέλους ἀνεδείχθη ναύαρχος· καὶ πρῶτος αὐτὸς ἔταξε τοὺς φόρους τῶν συμμάχων, ὥστε μυρίας ἔσχεν ἀφορμὰς νὰ πλουτήσῃ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εὗρέθη ἄνθρωπος νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Ἀριστείδης ἡδίκησεν ἢ ἐβίασέ τινα, ἢ ἐμίανε τὰς χεῖρας σφετερισθεῖς χρήματα εἴτε δημόσια εἴτε ἰδιωτικά.

Καὶ ταῦτα μὲν πάντα οὔτε μοναδικὰ οὔτε σπάνια ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι. Παντοῦ καὶ πάντοτε κατὰ τὴν δυστυχίαν, ἄνδρες κατὰ τὰλλα θαυμαστοί, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς αὐθαιρεσίας καὶ τῆς δωροδοκίας· οἱ Σόλωνες καὶ οἱ Ἀριστείδαι ὑπῆρξαν αἰετοτε σπάνιοι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἄλλ' ὅτι θεωροῦμεν τὰ μάλιστα ἀξιολιμνόμενον καὶ χαρακτηριστικὸν εἶναι ἢ κρίσις τὴν ὁποῖαν ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐξέφερεν ἐπὶ τέλους περὶ τῶν δύο ἐκείνων τοσοῦτω ἀντιθέτων χαρακτήρων. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔσωσε τὰς Ἀθήνας, ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα, ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ Ἀριστείδης ἐξεπλήρωσε μὲν αἰετοτε τὸ καθήκον αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶχε βεβαίως ἴσον τοῦ Θεμιστοκλέους δικαίωμα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς πατρίδος. Καὶ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τέλους ἐσεβάσθησαν, ἐτίμησαν καὶ

ἠγάπησαν τὸν Ἀριστείδην ἀσυγκρίτῳ λόγῳ πλειότερον τοῦ Θεμιστοκλέους· τοσοῦτο εὐγενὴς ἦτο ἢ φύσις τοῦ λαοῦ ἐκείνου, τοσαύτην εὐλάβειαν ἠσθάνετο πρὸς τὴν χρησιότητα καὶ τὴν ἀκεραϊότητα, τοσαύτην ἀκαταμάχητον ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν δωροδοκίαν. Ὡσαύτως ἐν τῇ παρελθούσῃ ἑκατονταετηρίδι πολλοὶ ἦσαν, ὥς μὴ ὥφελεν, ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ δωροδοκούμενοι πολιτικοὶ ἄνδρες· ἀλλ' ἅμα ἀνεφάνη ὁ αἰμνῆστος Γουλιέλμος Πίττ ὁ πρεσβύτερος καὶ ἀνεδείχθη χρημάτων κρείσσων, οὔτε τὸ ἀπὸ τοῦ γένους ἀξίωμα, οὔτε ὁ ἀκαταμέτρητος πλοῦτος, οὔτε ἡ εὐγλωττία τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, οὔτε ἡ πρὸς τούτους βασιλικὴ εὐνοία ἴσχυσαν νὰ ἀποτρέψωσι τὸν ἀγγλικὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ νὰ προτιμήσῃ τῶν δωροδόκων ἐκείνων τὸν χρηστὸν ἄνδρα καὶ νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὸν εἰς τὰ ὕπατα τῶν λειτουργημάτων καὶ μέχρι λατρείας νὰ σεβασθῇ. Τοῦτο εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν ἀληθῶς μεγάλων ἔθνων. Ὡς ἐξ ἀνθρώπων συγκείμενα, δὲν εἶναι βεβαίως καὶ ταῦτα ἀμέτοχα ἀμαρτημάτων· ἀλλ' ἔχουσιν ἔμφυτον τινα ἀποστροφὴν πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἀκαταγώνιστον πρὸς τὴν ἀρετὴν εὐλάβειαν.

Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ

6, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ

ΖΑΪΜΗ, ΛΟΝΤΟΥ ΚΑΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Τρεῖς ἦσαν οἱ ἐν τῇ συνελεύσει τῆς Ἐπιδαύρου ὑπερισχύοντες, καὶ οἱ τρεῖς Πελοποννήσιοι, ὁ Ζαΐμης ὁ Λόντος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης. Ὁ Ζαΐμης, ἰσχύοντος πατρὸς υἱὸς ἰσχυρότερος, ὑπερεῖχεν ὅλων τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου διεκρίθη ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν μετριοπάθειαν πρὸς τοὺς ἐχθρούς, τὴν εὐκρίνειαν πρὸς τοὺς φίλους καὶ τὴν πρὸς τοὺς δεομένους ἐπιεικειαν· ἐμεγαλοφρόνει ὥς οὐδεὶς τῶν προΐσταμένων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ φύσει ἄτολμος δὲν ἐμεγαλοπραγμόνεν πανθομολόγητος ἦτον ἡ σύνεσις του καὶ ἀκραιφνῆς ὁ πατριωτισμὸς του, ἀλλ' ἐπεσκίαζε τὰς ἀρετὰς ταύτας φιλόδοξος ἀλαζονεία, ὠθήσασα αὐτὸν

καὶ εἰς ἀνταρσίαν· ἡγεμονικὸν ἦτο τὸ βλέμμα του, τὸ ἦθος του· αἰσιανόν, ἀξιοπρεπὲς τὸ σχῆμά του καὶ τὸ βαδισμὰ του σεσοβημένον. «Τί Ζαΐμης τ' Ἰβραήμης», ἔλεγαν οἱ βλέποντες αὐτὸν διερχόμενον· ὀλίγη ἦτον ἡ μάθησίς του, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ἐδείκνυνεν ὁ εὐρὺς νοῦς του· ἔθιγε τοὺς ἀκροατάς του διὰ τῆς φυσικῆς του εὐγλωττίας, καὶ ἐθέρμαινε τὰς καρδίας των διὰ τῶν φιλογενῶν προτροπῶν του· ὁ πατριωτισμὸς του δὲν εἶχεν ὅρια τὸν Ἰσθμόν, ὥς τινων ἄλλων συμπολιτῶν του, πατρίς του ἦτον ὅλη ἡ Ἑλλάς, καὶ εἰς ἀπολύτρωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡγωνίζετο τὸν καλὸν ἀγῶνα· ἡ ἀγενὴς διάκρισις αὐτόχθονος καὶ ἑτερόχθονος δὲν εἰσεχώρησεν εἰς τὴν καρδίαν του. Ἕλληνας ἐξ Ἰσου ἐθεώρει πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν ξένον ζυγὸν πιστεύοντας εἰς Χριστὸν ὁμογενεῖς του· πρόθυμος ἔτρεχεν εἰς τοὺς κινδύνους πρὸς ἐμφύχωσιν τοῦ λαοῦ, ἂν καὶ μὴ φιλοπόλεμος· τόσον δὲ ἀπείχε τοῦ ἐπιδιώκειν στρατιωτικὴν δόξαν, ὥστε ἐχλεύαζεν αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τὴν ἐν πολέμοις δειλίαν του· κινδυνευούσης τῆς πατρίδος ἐλησμόνησε τὴν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην δικαίαν ἐχθραν του, πρόεδρος ἀναγορευθεὶς τῆς κυβερνήσεως, καὶ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας τῷ ἔδωκεν ὅσην ἐξουσίαν δίδει τις μόνον τοῖς πιστοῖς φίλοις του· «ἡ πατρίς», εἶπε, «θέλω νὰ σωθῇ, καὶ ἃς μεγαλυνθῇ ὁ ἐχθρὸς μου»· μετὰ τὴν ἀκάθεκτον πρόοδον τῶν Αἴγυπτίων ἐπάτησε τὴν Πελοπόννησον, ἂν καὶ προγεγραμμένος, εἰπὼν πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἰδόντας αὐτὸν ἀπροσδοκῆτως· «ἤλθα ν' ἀποθάνω μεθ' ὑμῶν»· ἐπληγώθη ἡ φιλοτιμία του, διότι τὸ ἐν Ζακύνθῳ συνταχθὲν περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἔγγραφον ἐθεώρει τὸν Κολοκοτρῶνην Πελοποννησιάρχην· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις καιροῖς ἐνομίζετο σωτήριον, τὸ ὑπέγραψεν εἰπὼν τῷ Κολοκοτρῶνῃ ἐνώπιον πολλῶν· «δὲν θὰ σοὶ παρεχώρουν τὰ πρωτεῖα, ἂν δὲν ἔβλεπα κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα»· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καθυπέβαλεν αὐθόρμητος ἑαυτὸν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντιζήλου του τούτου καθ' ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰβραήμης ἐκστρατείας· εἶχέ τι ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ὁ ἀνὴρ οὗτος· ἐν τῇ ὑπερηφανείᾳ του ἦτον ἀξιαγάπητος· συμπολιτευόμενοι καὶ ἀντιπολιτευόμενοι τὸν ἐτίμων διὰ τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀρετὰς του· «πολλάκις ἀντεπολιτεύθην τὸν Ζαΐμην», ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρῶνης, «ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸν ἐμίσησα».

Ἀναπόσπαστος τοῦ Ζαΐμη καὶ τῆς αὐτῆς αἰέποτε πολιτικῆς καὶ τῶν αὐτῶν πρὸς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας φρονημάτων ἦτον ὁ ἐξάδελφός του Ἀνδρέας Λόντος, υἱὸς ἐξόχου πατρὸς ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Ἀρχῆς ἐπὶ δουλείας ἀποκεφαλισθέντος· εἶχε χαρακτῆρα ὅλως ἱπποτικόν· πολλάκις ἐξετρεπέτο εἰς ἄτοπα, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς πάντοτε ἐπροθυμεῖτο νὰ ἐξιλεόνῃ ὅσους ἐπικραίνεν, ἢ νὰ ἱκανοποιῇ ὅσους ἐβλαπτεν· ἀπεχόμενος δὲ συνήθως τῶν πολιτικῶν ἡσπάζετο τὸν στρατιωτικὸν βίον· ὥστε τῆς δυνάδου ταύτης ὁ μὲν Ζαΐμης δικαίως ἐθεωρεῖτο ὁ νοῦς, ὁ δὲ Λόντος ὁ βραχίον. Οἱ δύο δὲ οὗτοι ἄνδρες διὰ τὴν παντοτεινὴν ὁμοφροσύνην τῶν ὀνομάτων· ζοντο δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος «οἱ Ἀνδρέαι».

Ὅσον διέπρεπεν ὁ Ζαΐμης μετὰ τῶν πολιτικῶν, τόσον ὁ Κολοκοτρώνης, γόνος καὶ ἀπόγονος τουρκομαχῶν καὶ μαχίμων ἀνδρῶν, διέπρεπε μετὰ τῶν πολεμικῶν· νέος ὢν ἔμαθε τὰ κοινὰ γράμματα καί, εἰς ἔνδειξιν τῆς διαθέσεώς του πρὸς οὓς καὶ περὶ ὧν ἔγραφε κατὰ τὰς ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκστρατείας του, συνήθιζε διαφοροτρόπως νὰ ὑπογράφῃ τὸ ἀρκτικὸν στοιχεῖον τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματός του, τὸ Θ, μέγα μὲν ἀγανακτῶν ἢ ὀργιζόμενος, μικρὸν δὲ ἱλαρῶς ἢ φιλικῶς διακείμενος· ἀγρίαν εἶχε τὴν ὄψιν ἀλλ' ἡμερον τὴν καρδίαν· εὐφυῶς ἐξηγεῖτο διὰ παραβολῶν καὶ μύθων πολλή ἢ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, καὶ πατρικὴ ἢ περὶ τοῦ λαοῦ τούτου φροντίς του· εἶτε ὡς κλέπτῃς εἶτε ὡς ἀρματωλὸς περιπλανώμενος ἐν Πελοποννήσῳ ἢ ὑπὸ ξένην ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ ὑπηρετῶν σημαῖαν, κατὰ νοῦν εἶχε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος καὶ ἀπεποιεῖτο νὰ στρατεύῃ εἰς τόπους ὅθεν δὲν ἡδύνατο νὰ βλέπῃ τὰ βουνά του· οὔτε ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις του ὑψηλοφρόνει, οὔτε ἐν ταῖς ἀποτυχίαις του τοῦ ἐταπεινοῦτο· κατηγορεῖτο ὡς μηδέποτε ἐκστρατεύσας πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλὰ πολλοὺς πολλάκις ἀπέστειλεν εἰς ἀντίληψιν τῶν ἐκεῖ ἀγωνιζομένων· ἔρρεπεν εἰς ταραχὰς καὶ ἠγάπα ὡς οὐδεὶς τῶν πολεμικῶν ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πολιτικά, ἐν οἷς οὐδέποτε εὐδοκίμησεν ἀγόμενος διὰ τὴν ἀγνοίαν του, ἂν καὶ νουνεχῆς, ὑπὸ ἰδιοτελῶν καὶ δοκησισόφων μικρὰν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του ἀφήσας περιουσίαν, ἂν καὶ ὀλιγοδάπανος, ἔψευσε τὴν κοινὴν δόξαν, ὅτι ἀγνὰς ἀρπαγῆς δὲν εἶχε τὰς χεῖρας. Δύο ἦσαν, ἔλεγε, τὰ κατορ-

θώματά του ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος· συνήθισε τοὺς χωρικοὺς τῆς Πελοποννήσου νὰ μὴ φεύγῃσι βλέποντες Τούρκους καὶ νικώμενον νὰ μὴ προσκυνῶσι. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐν τῇ συνελεύσει ὑπερισχύουσα καὶ ἐν ὁμοφροσύνῃ ἐργαζομένη τριανδρία.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

7. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, μόλις ὢν τριακοντούτης ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν ἀρετὰς ἐξαιρετάς. Ἦτο τφόντι μεγάλου· ὡς ἰδιώτης τε καὶ ὡς δημόσιος ἄνθρωπος· οὐ μόνον ἐσυγχώρησε τὸν φονέα τοῦ πατρὸς του, ἀλλὰ καὶ εὐποιοτικὸς πρὸς αὐτὸν ἀνεδείχθη, μίαν μόνην ἐπιβαλὼν αὐτῷ τιμωρίαν, τοῦ νὰ μὴ ἐμφανισθῇ ποτὲ ἐνώπιόν του· δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀγῶνος, ἐν τοῖς κρισιμωτάτοις τῶν καιρῶν, οὐδέποτε ἀπέβαλε τὸ μέγα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ παράστημα. Δι' ἀνεξαντλήτου εὐροίας λόγου, συνδυαζομένης μετὰ τῆς ἀφοσιώσεως ἦν ἐνέπνεεν ἡ δεδοκιμασμένη αὐτοῦ σύνεσις, πλειστάκις ἐχαλιναγώγησε τὰ ἀφηγιάσαντα πλήθη· καὶ ποτε, φοβερᾶς ἐκραγείσης συμπλοκῆς μετὰ τῶν Ὑδραίων καὶ τῆς ἐκ Πελοποννησίων καὶ Ρουμελιωτῶν συγκειμένης φρουρᾶς τῆς νήσου, παρελθὼν ἀτρόμητος εἰς τὸ μέσον καὶ λαλήσας πρὸς μὲν τοὺς ναύτας ἁλβανιστί, πρὸς δὲ τοὺς πεζοὺς ἑλληνιστί, περιήγαγεν αὐτούς, αἵματοφύρτους ἔτι ὄντας, νὰ ἀσπασθῶσιν ἀλλήλους. Καίπερ ἑτερόφθαλμος ὢν, εἶχε θαυμαστὴν ὀξυδέρκειαν περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων. Εἰς αὐτὸν ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς τὴν εἰς ναύαρχον προχείρισιν καὶ τὴν ἐπὶ ἕξ ὅλα ἔτη ἀδιάσειστον ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ διατήρησιν τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη. Εἶχε τὴν συνείδησιν τοῦ τί δύναται καὶ τί δύναται νὰ πράξῃ, προτέρημα σπανιότατον παρ' ἡμῖν, οἷνες νομίζομεν πάντες ὅτι πρὸς πάντα πεφύκαμεν.

Εἶχε τὴν συνείδησιν, ὅτι, ἂν ἦτο ὁ ἀρίστος τῶν ναυτικῶν πραγμάτων κυβερνήτης, δὲν εἶπετο ἐκ τούτου, ὅτι ἡδύνατο ἐξ ἑαυτοῦ

ἐπιτηδείως νὰ ἀναλάβῃ καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος τὴν κυβέρνησιν. Πολλὰκις δὲ παρακληθεὶς ἐπὶ τούτῳ ἀείποτε ἀπεποιήθη, καὶ μόλις ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γεώργιον ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσεις, αὐτὸς ἐπιμόνως ἀποφυγὼν τοὺς σκοπέλους καθ' ὧν ἐκείνος συνετρίβη. Μηδ' ὀνομάσῃ τις ἀρνητικὴν τὴν ἀρετὴν ταύτην, διότι δι' αὐτῆς δὲν ἔσωσε μόνον τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν· ἔσωσε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, διατηρήσας μέχρι τέλους τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος, ἐξ ἧς ἐξηρτάτο πρὸ πάντων ἡ τῆς πατρίδος τύχη καὶ ἣν ἠθελε διακινδυνεύσει, ἐὰν ἀναμιγνυόμενος εἰς ἀλλότρια, ἀπέβαλλε τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀπέβη συμφυῆς αὐτῷ ἢ ἐν τῇ τάξει ἐγκαρτέρησις, ὥστε οὐδέποτε ἐπείσθη νὰ ἀποδημήσῃ ἐξ Ὑδρας οὔτε ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος οὔτε μετὰ. Κυβερνῆται καὶ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν καὶ ἔτυχον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῆς προσηκούσης εὐλαβοῦς δεξιώσεως, ἀλλ' αὐτὸς οὐδέποτε ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐπίσκεψιν. Ἐνόμιζες ὅτι ἦτο εἷς τῶν βράχων τῆς Ὑδρας, ὅστις καίτοι ἐμψυχωθεὶς ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος δὲν ἠδύνατο νὰ μετακινήθῃ χωρὶς νὰ ἐπαγάγῃ δεινὴν αὐτῆς ἀλλοίωσιν.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

Β. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΙΑΟΥΛΗ

Μ. Μ. Μ.

Ὁ Μιαούλης ἦν ἀληθὴς κυματοχαρὴς καὶ ἐρρωμένη ναυτικὴ φύσις, καὶ χαρακτηρ ἐφ' ὃν ἠδύνατό τις ἐν πάσῃ περιπετείᾳ νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ τὴν πεποίθησιν· ἔστρεφεῖτο μὲν ἀνωτέρας παιδεύσεως καὶ οὐδεμίαν εἶχεν ἐπὶ μεγαλοφυΐᾳ ἀξίωσιν, ἀλλ' ἔτρεφεν ὅμως μύχιον τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ τὴν συναισθησιν—πρᾶγμα σπανίως ἀπαντῶμενον παρὰ τοῖς μεσημβρινοῖς—, ἦν ἀδιάψευστος ὡς ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ μέχρι πείσματος καὶ ἰδιοτροπίας ἀκλόνητος ἐν τῇ ἐκκληρώσει τῆς ἐμπειπιστευμένης αὐτῷ ἀποστολῆς. Γιγάντιος τὸ σῶμα καὶ ποδαλγός, εἶχεν ἡλιοκαῆ, ἀείποτε σοβαρὰν καὶ ζοφεράν σχεδὸν τὴν ὄψιν. Αἱ θαυμασμοῦ μετέχουσαι περιπέτειαί τοῦ βίου

αὐτοῦ : ταχεῖα μετὰπτωσις ἀπὸ παντελοῦς πενίας εἰς πλοῦτον, αἰχμαλωσία αὐτοῦ καὶ προσέγγισις εἰς τὸν θάνατον — ὅτε συλλαβὼν αὐτὸν ποτὲ ὁ Νέλσων ὡς πειρατὴν καὶ καταδικάσας εἰς τὴν ἀγχόνην ἐχαρίσατο αὐτῷ τὴν ζωὴν, θαυμάσας τὸ ἀτρόμητον καὶ εὐπαρησιαστον τοῦ ἥθους του —, πᾶσαι αὗται αἱ τοῦ παρελθόντος τάλαιπωρίαὶ αἷς ἀνωτέρα τις πάντοτε χεὶρ μετέτρεπεν ἐπ' ἀγαθῷ, εἶχον κρατύνει ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Μιαούλη τοιαύτην ἀδιάσειστον πίστιν καὶ πεποιθήσιν εἰς τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ ἄστέρα, ὥστε οὐδέποτε, οὐδ' ἐνώπιον τῶν κινδυνωδεστάτων ἐπιχειρήσεων ἐδειλίασε, καίτοι φύσει περιεσκεμμένος καὶ προμηθής. Ὅτι ἦν κατὰ ξηρὰν ὁ Κολοκοτρώνης, τοῦτο ἔμελλε νὰ γείνη κατὰ θάλασσαν ὁ Μιαούλης. Πρὸ αὐτοῦ, διηγοῦντο εἰς ξένους Ἕλληνες ναυτικοί, ἐκαύσαμεν ὑπὸ τὸν Τομπάζην διὰ δόλου ἐχθρικὰ τινα πλοῖα, ἀλλ' ὁ Μιαούλης ἀπεκάλυψεν ἡμῖν πρῶτος τὰς ἀδυναμίας τοῦ Τουρκικοῦ ναυτικοῦ, καὶ ἐξοκείωσεν ἡμᾶς διὰ τοῦ παραδείγματός του εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἀντίστασιν ἐν τῇ μάχῃ. Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευνον τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὃν ἐσέβοντο ὡς τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἐπαγγέλματός των. Θαυμάζομεν δὲ ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, οἱ ἐκ παιδείας καὶ ἐξετάσεων πάντα ἐξαρτῶντες, μανθάνοντες ἐκ τῆς πρὸς τὸν Γόρδωνα διαβεβαιώσεως γηραιοῦ τινος ἑλλήνος πλοίαρχου, ὅτι ὁ Μιαούλης μόλις ἠδύνατο νὰ γράψῃ τὸ ὄνομά του, καὶ ὅμως ὑπερεῖχε κατὰ τὴν νοημοσύνην τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων ἀνδρῶν.

* *

† Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἦτο ἐκ νεότητος οἰνοπότης μέχρι τῆς ἐσχάτης μέθης· ἦτο ἥκιστα πρὸς τὸ θεῖον εὐλαβής, καὶ τὸ οὐδὲν ἦτιον δεινόν, δὲν ἐπίστευεν, ὅτι τὰ μικρὰ τῆς Ἑλλάδος πλοῖα καὶ τὰ ἀτίθασα αὐτῶν πληρώματα καὶ οἱ ὀλίγοι χρηματικοὶ πόροι θέλουσι δυνηθῇ νὰ κατισχύσωσι τῶν πελωρίων τοῦ πολεμίου δυνάμεων. Ἀλλ' ὁ Λάζαρος ὁ Κουντουριώτης δὲν ἀπηλπίσθη· καὶ ἀφοῦ πολλάκις περὶ τὰ τέλη τοῦ 1821 ἠγωνίσθη ἐπὶ ματαίῳ νὰ πείσῃ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν, ἔλαβε τελευταίαν τινὰ καὶ μακροτάτην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν. Τί ἐρρέθη τότε μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οὐδέποτε ἐγνώσθη. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον

εἶναι ὅτι ὁ Μιαούλης ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ Μεγάρου τοῦ Λαζάρου τοῦ Κουντουριώτου ναύαρχος τῶν Ὑδραίων· καὶ ἀπελθὼν οἴκοι πρῶτον μὲν ἔχυσε πάντα τὸν ἐν τοῖς ἀποθήκαις αὐτοῦ ἀποτεταμειυμένον οἶνον καὶ ἐν ταύτῳ ἔθραυσε τὰς πολλὰς αὐτοῦ καπνοσούργας, οὐδέποτε ἔκτοτε δι' ὅλου τοῦ ἀγῶνος πλησιάσας εἰς τὰ χεῖλη αὐτοῦ οἶνον ἢ καπνόν. Ταύτην δὲ ποιήσας τὴν θυσίαν τῶν προτέρων ἔξεων ἀπεδύθη πρὸς τὴν ἡγεμονίαν τῆς ναυτικῆς ἡμῶν δυνάμεως μετὰ πεποθήσεως, ἥτις, εἰάν, ὥς μὴ ὠφελε, δὲν ἐστηρίχθη οὐδὲ κατὰ τὸν μετέπειτα βίον ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, οὐδέποτε ἔπαυσε καθοδηγουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνεσπέρου τῆς Ἑλλάδος ἀστέρος. Ὁ Μιαούλης ἦτο ὁ ἀτρομητότατος τῶν ἀνθρώπων, ἐπιτείνων τὴν ἀρετὴν ταύτην μέχρι τῶν ἐσχάτων μεθορίων τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἀφροσύνης. Ἐν τῇ νεότητι ἔχων ιδιόκτητον μέγα καὶ ὠραῖον πλοῖον ἐλοξοδρόμει ποτὲ διὰ τὸν ἐναντίον ἄνεμον ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ τῶν Γαδεύρων. Γέρον συμπλωτὴρ παρετήρησεν αὐτῷ, ὅτι ὑπάρχει περὶ τὴν Ταρίφην ὕψαλος εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἀπόστασιν. Τί πειράζει, ἀπήντησεν ὁ Μιαούλης, καί, εἴτε μὴ πιστεύων τὸν γέροντα εἴτε πεπορθῶς, ὅτι θέλει κάμψαι τὸν κίνδυνον, ἐξηκολούθητε πλέον εἰς τὸ ὑποδειχθὲν ὑπουλον μέρος, μέχρις οὗ συνειρέβῃ αἴφνης ἢ ναῦς καὶ δεινὴν ὑπέστη ὁ ἀνὴρ ζημίαν, ἥ· ἄνευ ἡθελεν ἀποβῇ ὁ πλουσιώτατος τῶν πλοίαρχων τῆς Ὑδρας. Ἄλλ' ὁ ἄκαμπος αὐτὸς χαρακτηρὴ ἦτο ἀπαραίτητος, ἵνα καταπλήξῃ καὶ δαμάσῃ τὰ δυσήνια ναυτικὰ πλήθη, ὧν ἔμελλε νὰ ἄρξῃ. Ἀρχὴν εἶχεν ὅτι ὁ πλοίαρχος δὲν πρέπει νὰ ἀναποδίσῃ ποτὲ ὁσονδήποτε σφοδρὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ ἐναντίος ἄνεμος, καὶ πλειστάκις ἔκαμψε τὸν Καφηρέα ἐπικρατοῦντος καταιγιδώδους βύρρα, ἐνῷ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ κατέφευγον εἰς τοὺς παρακειμένους λιμένας. Ἦτο ἀδυσώπητος πρὸς τὴν δειλίαν μὴ φοιδόμενος οὐδὲ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις συνέπεσε νὰ μὴ διακρίνεται ἐπ' ἀνδρείᾳ. «Ἀπαράμιλλος ἦτο ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα», ἀναφωνεῖ ὁ δίκαιος Σπετσιώτης Α. Α. Χ. Ἀναργύρου. Ἐπὶ τοῦ πολέμου συνελάμβανεν ἐν σχέδιον καὶ ἀμέσως τὸ ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν· ἡδιαφόρει δὲ ἂν τὸν παρηκολούθουν οἱ ἄλλοι ἢ ὄχι. Ἐπὶ τέλους ἦτο εἰς τῶν ἐκτάκτων ἀνδρῶν, οἵτινες τῶν διαπραττομένων τὴν εὐθύνην εἰς μόνον ἑαυτοὺς ἀναθέτουσι.

Τοιοῦτος δὲ ὢν ἐν τοῖς κινδύνοις, ἦτο ἐκτὸς αὐτῶν ὁ μετριοφρονέστερος τῶν ἀνθρώπων. «Ἐπιτυχάνων εἰς τοὺς ἐναλίους ἀγῶνας, ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς ἱστορικός, ποτὲ δὲν ἐσεμνύετο, ἄφινε τοὺς ἄλλους νὰ λέγουν· ἀποτυχάνων δὲ πρὸς οὐδὲν ἐμέτρει τὰς ἐναντιότητας. Ὅλοι οἱ συνάδελφοί του τὸν ἐσέβοντο ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, διότι πρὸς ὅλους ἦτο προσηνής, ἐν τῇ σφαίρᾳ πάντοτε τῆς ἰδιοσυγκρασίας του. Διὰ ταῦτα περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι μήτε τὸν ἐχθρεύοντο μήτε τὸν ἐφθόνουν οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ».

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

9. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

Εἰκοσιοκταετῆς ἀφίκετο ἐν Ἑλλάδι ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης. Ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν ἦτο ἐπιτήδειος νὰ δελεάσῃ τοὺς ἀνθρώπους, διότι οὔτε ἀνάστημα, οὔτε ρώμην, οὔτε φωνήν, οὔτε λόγον, οὔτε τρόπον εἶχεν. Ἄλλ' ἐκέκτητο ὀρθόν, ἂν ὄχι λεπτόν, νοῦν· ἦτο ἀτρόμητος, καρτερικὸς καὶ φιλόπατρις ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἀνεδείχθη πάντοτε πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο αἷσθημα τὴν ἰδίαν φιλοτιμίαν, δούς κατὰ τοῦτο παράδειγμα τὸ ὅποῖον δλίγους, ὥς μὴ ὦφελεν, εὗρε μιμητὰς παρ' ἡμῖν. Κατ' ἀρχὰς πειθόμενος ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἀνάγκην ἀρχηγοῦ ἐνόμισεν ὅτι δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὥς ἐκ τῆς αἴγλης τοῦ ὀνόματος τὸ ὅποῖον ἔφερε καὶ τῆς ἐντολῆς ἣν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔλαβεν. Ἀποτυχὼν δὲ διὰ τὴν πεισματώδη τῶν προεστῶν ἀντίπραξιν, καὶ παθὼν πλείστας παρ' αὐτῶν ἀδικίας, καὶ ἰδὼν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ δεινῆς ἀναρχίας κλυδωνιζομένην, δὲν ἐστασίασε ποτὲ κατὰ τῶν καθεστῶτων, οὐδ' ἀπηλπίσθη ποτὲ περὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους· διότι, ἂν δὲν ἠδυνήθη νὰ κυβερνήσῃ ἄλλους, ἠπίστατο ὅμως τὸ κυβερνᾶν ἑαυτόν, καὶ ἐγκαταλείψας πᾶσαν περὶ ἀρχῆς ἀξίωσιν παρέμεινε μέχρι τέλους πιστὸς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πρόμαχος. Οὐ μόνον ἀσθενὲς ὢν τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ καχεκτικὸς τὴν καρδίαν, ἀντέσχε, δι' ἀκαταβλήτου ἡθικῆς δυνάμεως, εἰς τὰς κακουχίας

πολέμου διεξαγομένου ἐν μέσῳ μυρίων στερήσεων. Συμπεσόντος ποτὲ λόγου περὶ ὑποχωρήσεως ἔκ τινος πεδίου τῆς μάχης, εἶπεν ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ φύγῃ· ἐπειδὴ δὲ εἰς τῶν συναθλητῶν ἐν τῇ ἀφελείᾳ αὐτοῦ ἀνεφώνησεν ὅτι αὐτὸς θέλει τὸν ἐπάρει εἰς τοὺς ὤμους του τοσοῦτον ἐλαφρὸν ὄντα, ὃ Ὑψηλάντης διὰ τῆς φωνῆς ἐκείνης ἥτις ἐξήρχετο ἔκ τῆς ρινὸς μᾶλλον ἢ ἔκ τοῦ στόματος «ναί, ὑπετονθόρυσσε μειδιάσας, ἐλαφρὸν εἶναι τὸ σαρκίον τοῦτο, ἀλλ' ἡ καρδιά αὐτοῦ βαρεῖα».

AN. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

10. Η ΘΥΣΙΑ

— Μή, δρέ ! . . .

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἔβγαλε στὸν ὕπνο του σπαραχτικὴ κραυγή. Καὶ σύγκαιρα πήδησε ὀρθὸς μὲ τὰ μαλλιά σηκωμένα, τὸ πρόσωπο χλωμό, ἄδραξε τὸ γιαταγάνι κ' ἔρριξε φονικὸ βλέμμα γύρω ζητῶντας νὰ χτυπήσῃ ἐπίβουλον ἐχθρό. Μὰ τὸ θαμπὸ φῶς τοῦ λύχνου ἔδειξε τὰ πάντα ἡσυχὰ μέσα στὴ σκηνή. Τὸ πανὶ κατέβαινε τεντωμένο, σφιγχοδεμένο στὴ γῇ καὶ μόλις τάραζε ἀπὸ τὰ λαχίσματα τοῦ ἀνέμου. Οἱ σύντροφοί του, ὀχτὼ δέκα Γκέκηδες, ὅλοι κοιμόντουσαν βαθιά, τυλιγμένοι στὶς φλοκάτες. Δίπλα τ' ἄρματα τους, γιαταγάνια γυριστὰ καὶ καριοφίλια μακρύτερα· χαρμπιὰ κι' ἄρμούτια καὶ πιστόλες, ἄλλα φλωροκαπνισμένα κι' ἄλλα φτωχικά, ἔμοιαζαν τοὺς δράκοντες, ποὺ συντροφεύουν ἄγρυπνοι τὸν ὕπνο τοῦ βασιλόπουλου. Ὁ Γούναρης στάθηκε ἀκίνητος. Συνῆρθε ἡ ψυχὴ, μὰ ἡ καρδιὰ χτυποῦσε δυνατὰ καὶ τὸ μεδούλι τῶν κοκκάλων ἦταν παγωμένο ἀπὸ τ' ὄνειρο.

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἀπὸ χρόνια δούλευε στὸ σπίτι τοῦ Ὁμέρ Βριώνη. Ἦταν κυνηγὸς του. Στὰ Γιάννινα στόλιζε συχνὰ τὸ τραπέζι τοῦ Πασᾶ μὲ τὸ κρέας τοῦ ἀγριογούρουνου καὶ τοῦ ἀλαφιοῦ, μὲ τ' ἄβρὰ στηθούρια τῶν παπιῶν καὶ τῶν κοτσύφων. Καὶ τώρα μέσα στοῦ στρατόπεδου τὴν ἀνήμερη ζωὴ τὸν ἔτρεφε μὲ λαγούς κι' ἀγριοπούλια, ὅσα δὲν ἔδιδε μακρὰ τοῦ πολέμου ἢ ταραχὴ καὶ τῶν ἀρμάτων ὁ σάλαγος. Μὰ ὁ Τοῦρκος γιὰ νὰ τὸν ἔχῃ πιστόν

του δουλευτή, κράτησε στήν Ἄρτα τὴ γυναῖκα καὶ τὰ τρία του παιδιά. Ἡ γραμματαλλαγή δὲν ἦταν δύσκολη. Τὸ ἀσκέρι κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἑπειρο στὸ Μεσολόγγι σὰν γοργοπόταμο σάρωσε κάθε ταμπούρι ἐπαναστατικό. Πρωτὰ ἐφυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀπελπισμένα τὸν κατακτητὴ· τὰ χωράφια κάησαν· ὅσοι ἀντιστάθηκαν ἔπεσαν νεκροί· ὅσοι δειλοὶ χώθηκαν στοῦ δάσου τὶς κρυψῶνες καὶ τῶν θεριῶν τὶς μονιές. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπίς, ἔχει ἀμπόδιστα τὶς τροφές καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ τὴ γραμματαλλαγή του ἀπὸ πάνω. Καὶ ὁ κυνηγὸς εἶναι ἥσυχος.

Ὅμως τὸ ἐπαναστατημένο χῶμα δὲ βγάζει μόνον ἄνθη καὶ καρπούς. Τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων ποὺ ρουφᾷ δὲν τὸ κρατεῖ ἐγῶ· στής στὰ σπλάχνα του, μὰ τ' ἀπορίχνει πύρινο σὲ νέα σώματα. Λίγος καιρὸς πέρασε—μῆνες τρεῖς—καὶ νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τὴν ἀνάσταση καὶ ἀντρεϊεύουν τοὺς δειλοὺς. Τῆς Ρούμελης τὸ χῶμα ἀναταράζεται πάλι καὶ δὲν ἀφίνει τὸ Σουλτάνο νὰ κοιμηθῇ ξένοιαστος. Ὅχι τροφές καὶ πολεμοφόδια δὲν κατεβαίνουν πιά, μὰ οὔτε πουλὶ μαντατοφόρο στὸ στρατόπεδο. Ἀπελπισία κι' ἀνοχὴ δέρνει παντοῦ. Πλημῦρες καὶ χιο· ὄνερα· πείνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά· ἀρρώστιες λογίς—λογίς βασανίζουν τὸ δόλιο ἀσκέρι. Μὰ τοῦ Γούναρη τὴν ψυχὴ μιὰ τὴ δέρνει ἀνοχὴ: Πῶς νὰ βρῖσκεται ἡ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά του; Εἶναι γερά, εἶναι ἄρρωστα; Ζοῦν ἀκόμα ἢ τὰ θέρισε ἢ ἀρρώστια ἢ τὰ σκότωσαν οἱ ἀλλόθρησκοι; Ὑπνο δὲν ἔχει στὰ ματόφυλλα, δὲν ἔχει γαλήνη στήν καρδιά. Ἀπόψε, μόλις ἐγείρε στὸ ἀχερόστρωμά του, ὄνειρο κακὸ ἦρθε νὰ τοῦ φαρμακώσῃ τὴ ζωὴ. Εἶδε γυναῖκα καὶ παιδιά σὲ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶνε καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσὸ φαντα ἔχουν τὰ φορέματα, λαμπρὰ τὰ μάτια, ροδοκόκκινα καὶ δροσερὰ σὰν τὴν αὐγὴ τὰ μάγουλά τους. Τοῦ ἁμοιρου πατέρα ἢ καρδιά ἀναγαλλιάζει. Ὑποφέρει ὁ τι ὑποφέρει αὐτός· ἄς ζοῦν τοῦλάχιστον εὐτυχισμένα τὰ μικρά του!... Μὰ ἐκεῖ, κοντὰ στὸ τραπέζι, φτερωτὸς δράκοντας προβαίνει ἀπὸ τὴ γωνιά. Τὰ δροθάνοιχτα μάτια του τινάζουν σπίδες· τὸ χρυσοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει· τὸ στόμα του χάσκει νὰ καταπιῇ τὸ ἄπειρο. Σέρνεται στὸ πάτωμα ἐπίβουλο· κουλουριάζεται δισταχτικὸ μακραίνει κι' ἄξαφνα σηκώνεται ὀλόρθο καὶ χύνεται στὰ παιδιά! Ὁ νοικοκύρης θέλει. νὰ

φωνάξη, μὰ δὲν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τὰ γόνατα, τὰ χέρια, τὴ λαλιά. Ὅμως στὸν ἄφευκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατὴ κραυγὴ σὰν κεραυνὸ ἀπὸ τὰ στέρνα του.

— Μή, ὁρέ !...

Καὶ τινάζεται ὀρθὸς νὰ δράμῃ νὰ τοὺς σώσῃ. Μὰ στὴ γαλήνη πού ἀπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τὸ καταῖδρωμένο μέτωπο, τὰ παγωμένα μέλη, τὴν ἀβάσταχτη καρδιά του καὶ σταυροκοπιέται.

— Θεέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

— Τ' ἔχεις, μωρὲ μπράτιμε, καὶ οὐρλιάζεις ἔτσι ; ἀκούεται βίπλα του φωνὴ μισοκοιμένη.

Ὁ Ἀλῆ-ἁγᾶς, πού κοιμόταν ἐκεῖ, ξύπνησε στὴ φωνὴ κι' ἀποροῦσε ἂν εἶναι στὰ σύγκαλά του ἢ τὸν χτύπησε κανέν' ἀερικὸ τὸ Γούναρη.

— Ἀχ ! ὄνειρο μὲ τρόμαξε· ὄνειρο κακό ! ἀπάντησε κεῖνος.

Διπλοκάθισε στὸ ἀχερόστρωμά του ὁ ἄρβανίτης, πλάγιασε κοντὰ ὁ κυνηγός, βγάλανε καπνὸ, ἄναψαν μὲ τὸ πυρόβολο τὰ τοιμ-πούκια τους κι' ὁ Γούναρης μὲ ἀνατριχίλα τοῦ διηγῆθηκε τ' ὄνειρο.

Ἦταν πολὺν καιρὸ φίλοι ἀχώριστοι. Μαζὶ ἀκολουθοῦσαν τὸν Βριώνη στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ στὸν πόλεμο· ἴδια εἶχαν τὴ ζωὴ καὶ τοὺς πόθους. Δούλευαν γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ θρέψουν τίς φαμίλιες τους. Τίποτ' ἄλλο. Ὅπως κι' ἂν ἦρθαν οἱ καιροὶ κι' ἂν ἄλλαξαν τὰ πρόσωπα κι' ἂν χωρίστηκαν τῆς φυλῆς τους τὰ ἰδανικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἴδιοι κι' ἀπαράλλαχτοι. Ἡ καθμερινὴ ζωὴ μὲ τίς ἀπαιτήσεις καὶ τὸ φαρμάκι τῆς δὲν ἄφηκε νὰ μαντέψουν καθόλου τὴ μεταβολή. Τὸ χτήνος, πού βαρὺ καθότανε μέσα τους, δὲν τοὺς ἄφηκε νὰ γνωρίσουν τίς μεγάλες ἐλπίδες πού σηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κ' ἔτρεχαν ζητῶντας ἀνοιχτὸν ἀέρα, μακριὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Ἐφτανε τοῦ ἐνοῦ πὼς ἔσερνε τὸ κεφάλι στοὺς ὤμους καὶ τοῦ ἄλλου πὼς πολεμοῦσε καὶ χόρταινε λάφυρα. Ποιὸς ἦταν ὁ ἀφέντης καὶ ποιὸς ὁ δοῦλος δὲ φρόντιζαν. Ἀκολουθοῦσαν κ' οἱ δυὸ τὴ ζωὴ ἀδερφωμένοι, γιὰ τὸ αὔριο ἀδιάφοροι, ὅπως τὰ καματερά πού ἀκολουθοῦν τοῦ ζευγολάτῃ τὸ θέλημα.

— Μὴ φοβᾶσαι, μπράτιμε· εἶπε ὁ ἄρβανίτης σὰν ἄκουσε καλὰ

τ' ὄνειρο. Τὰ παιδιὰ σου δὲν παθαίνουν τίποτα. Τὸ φίδι φίλος εἶναι· τὰ παιδιὰ σου φίλος τὰ φυλάει. Μὴ φοβᾶσαι.

Ὁ Γούναρης κούνησε τὸ κεφάλι.

— Τί φίλος ποὺ πῆγε νὰ τὰ χάψη, ἀγᾶ μου ! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὡς τὸ κόκκαλο.

— Σώπα καὶ θὰ τὰ ἰδῇς γλήγορα. Αὐριο-μεθαύριο ξεμπερδεύει κι' αὐτό. Γροῖκα τὸ μυστικό. Πάψανε πιά τὰ ψέματα. Τὸ εἶπαμε ὀρθὰ-κοφτὰ σιτοὺς πασάδες. Ἡ παίρνουμε σύνωρα τὸ κάστρο ἢ τὸ στρίβουμε. Δὲ θὰ σαπίση στὸ βάλτο ἢ παλληκαριὰ τῆς Γκεκαριᾶς. Ὁχι !

Ἀγαναχτισμένος ἔφτυσε δυὸ-τρεῖς φορὲς χάμω κ' ἔπειτα ξακολούθησε, μὲ θυμό :

— Μεθαύριο θαμπά, κάνουμε τὸ γιουρούσι. Ἐχουνε Χριστοῦγεννα κι' οἱ ραγιάδες θὰ βρίσκωνται οὔλοι στὶς ἐκκλησιᾶς. Τὸ κάστρο εἶναι ἀφύλαχτο καὶ τὸ παίρνουμε στὸ φύσημα. Δὲ λέω πῶς· εἶναι καλὰ ἔτσι· δὲν εἶναι παλληκαριὰ καὶ δὲν πρέπει σιτοὺς ἀρβανίτες. Μὰ οἱ πασάδες δὲ θέν· τί νὰ γένῃ ;

Κ' ἔπειδ᾽ ἔβλεπε τὸν κυνηγὸ συλλογισμένο, δίχως νὰ δείχνη χαρὰ ἢ δισταγμὸ στὰ λόγια του, χτύπησε ἀλαφρὰ τὸν ὦμο του κ' εἶπε χαμογελώντας :

— Σὲ λίγες μεροῦλες, μπράτιμε, — ἄκου ποὺ σοῦ λέω γώ ! — θὰ τίς χαροῦμε τίς φαμίλιες μας.

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ βουνό. Μαῦρος ἥλιος, ἄφωτος καὶ θλιμμένος, σὰν νὰ πενθῇ καὶ κεῖνος τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους τὴν ἀγωνίαν. Συγγεφοσκεπασμένος ὁ οὐρανός, καταχνιασμένα τὰ οὐρανοθέμελα, ρίχνουν χρῶμα σκοτεινὸ καὶ παραπονεμένο : στὴ γῇ καὶ τῇ θάλασσᾳ, στὰ δέντρα τοῦ κάμπου καὶ στὸ κάστρο, στὴν πέτρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στὸ χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὸν ἄμμο. Ἡ Βαράσοβα μαυροκόκκινη δεξιὰ ὁ Ζυγὸς ἀντίκρου σπανὸς καὶ καψαλισμένος ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ χειμῶνα καὶ τὸ δαυλὶ τοῦ πορθητῆ· τ' Ἀντελικιώτικα βουνὰ δίπλα προσκυνημένα καὶ ἀντίπερα ὁ Μωριᾶς στέκουν συλλογισμένα κι' ἀνήσυχᾳ γιὰ τοῦ Ἀγῶνα τὸ τέλος. Κι' ἀνάμεσα, στῆς θάλασσας τὸ χαλκόχρωμο πρόσωπο καὶ στὰ πυκνισμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τὰ καράβια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ

καὶ κεῖ τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιᾶς, φαίνονται ἔτοιμοι νὰ σφίξουν
στὰ σιδερένια στέρνα τους τὴν πόλιν ὥς πὺν νὰ ξεψυχήσῃ.

Δώδεκα χιλιάδες τὴν πολεμοῦν. Νυχτὸ μερὰ τὰ κανόνια βρον-
τοῦν καὶ τὰ ντουφέκια σιγᾶφτουν καὶ λάμπουν τὰ σπαθιά καὶ
οὐρλιάζουν τὰ πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστὰ στὸ χάνδακα. Οἱ
μπόμπες νυχτόμερὰ κατεβαίνουν στὰ σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τὶς
στέγες, γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, σκορποῦνε στάχτη καὶ χόβολη τὰ
ἔπιπλα καὶ τοὺς κατοίκους. Τὰ βόλια σκαλίζουνε τὸ χῶμα καὶ
ρίχνουν κάτω τὰ κορμιά· τὰ γιαταγάνια ξεσκίζουν τὰ τείχη, θρυμ-
ματίζουν τὶς πολεμίστρες καὶ βάφονται στὸ αἷμα καὶ τὸν πηλὸν τὰ
οὐρλιάσματα λαμπάζουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κάνουν νὰ κρυφτῇ βαθιά,
χαμένη καὶ δίβουλη. Μὰ ἡ πόλις χαλκώστερην στέκει στὴ γῆ τῆς,
ἀδιάφορη στὴ λύσσα τοῦ ἔχθρου καὶ τοῦ Χάρου τὶς σαῖτες. Μέσα
τῆς ἔχει τὸ Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Μᾶρκο Μπότσαρη μέσα τῆς τὸ
Γρίβα καὶ τοὺς Μωραῖτες ὀπλαρχηγούς — Ἡ τρόπαιος νίκης ἡ
νεκροκρέβατο ἔδω! εἶπαν ὅλοι στὸ πρῶτο φαινέρωμα τοῦ ἔχθρου.
Καὶ τὸ κάμανε ὡς σήμερὰ. Τί θὰ γίνῃ αὔριον, ποιοὺς τὸ ξέρει;

*
**

Μὰ ὁ Γιάννης Γούναρης δὲν σκέφτεται γι' αὐτὰ. Δὲν τὸν μέ-
λει τέσσαρα! Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας πὺν ἔδωξε τὸν ὕπνον ἀπὸ τὸ
στρατόπεδο, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τὴν ψυχὴ δὲν ἔδωξε τὴ λαχτάρα.
Μὲ τὸ ντουφέκι στὴν ἀγκαλιὰ πλαγιασμένο, ζωσμένος τὰ μπα-
ρουτόσκαγα, μὲ τὸ σακκούλι στὸν ὦμον, βγῆκε νὰ κυνηγήσῃ γιὰ νὰ
θρέψῃ τὸν ἀφέντη του. Γυρίζει στὰ ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾷ
χαντάκια καὶ τράφους, δρασκελᾷ κορμὸδενητρα, ἀνεβαίνει σὲ ράχες,
ροβολᾷ στὰ λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τὰ κυνηγάρικα σκυλιὰ
πολλὲς φορὲς γαυγίσανε γιὰ νὰ κράξουν τὴν προσοχὴν του. Πολλὲς
φορὲς γοργοπόδης ὁ λαγὸς ξέφυγε ἀπὸ τὰ χαμοκλάδια· πολλὲς
φορὲς ἡ ξυλόκοτα φτεράκισε μπροστὰ στὴν κάννα του. Μὰ δὲν ἔχει
νοῦ νὰ σηκώσῃ τὸ ντουφέκι. Πουλιὰ διαβήκανε κοπάδι ἀπὸ τὸ
κεφάλι του· μὰ δὲ γυρίζει μάτι νὰ τὰ ἰδῇ. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὄρεξιν
ν' ἀκολουθήσῃ τὸ σῶμά του, Ἀλαφρὴ πέτεται μακριὰ, στῆς Ἀρτας
τὰ στενοσόκακα, στὰ σπίτια τὰ κλειστὰ καὶ πάσχει ναῦρην τὴ
φτωχὴν φαμίλιαν του, μπορεῖ νεκρὴ, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπὸ τὸ
μάτι τοῦ δράκοντα. ὦ, ναί! πολὺ καλὰ τὸ γνωρίζει. Δράκοντας

εἶναι ὁ Τοῦρκος, πού τὴν κρατεῖ στὰ νύχια του, Ἴσως δὲν τὴν ἐπνίξε ἀκόμη, δὲν τὴν κακομεταχειρίστηκε· μὰ μπορεῖ νὰ τὸ κάμη. Φτάνει μόνον νὰ ὑποψιασθῇ.

— Ἀχ καὶ νὰ τέλειονε ! ψιθύρισε μὲ βαρὺ ἀναστεναγμό.

Ναί· νὰ τέλειονε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα τὸ βάσανο ! Νὰ παῖρνανε τὸ κάστρο οἱ ἐχθροὶ ! Ὁ πασᾶς θὰ γυρίσῃ στὴν Ἑπειρο καὶ μαζί θὰ γυρίσῃ ὁ Γιάννης Γούναρης στὴ φαμίλια του. Ἡ καρδιά τοῦ ἄμοιρου γονιοῦ πλημμύρισε ἀπὸ ἀναγάλλιαση σ' αὐτὴ τὴ σκέψη. Μιὰ στιγμή πίστεψε πὼς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὁλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἓνα ἓνα τοὺς τόπους πού θὰ διάβαινε. Νά την κ' ἡ Ἄρτα ! Ἀχ, νὰ κ' ἡ γυναῖκα, τὰ παιδιὰ του ζωντανά ! Γιὰ ἰδὲς πὼς τρέχουν νὰ κολλήσουν ἀπάνω του !

— Μπάμ !... βρόντηξε τὸ ντουφέκι του, ξυπνῶντας τὴ λαγκαδιά.

Ἐνα ζευγάρι ξυλόκοτες πέσανε, σερβικὸ καὶ θηλυκὸ πλάι· πλάι, μὲ ματωμένο στήθος, σπασμένα τὰ φτερά, μὲ μάτια νυσταγμένα. Ἐτρεξε, τὰ σήκωσε στὰ χέρια, του, τὰ ψηλαφᾷ νὰ ἰδῇ τὸ πάχος τους. Κ' ἐκεῖ πού σφαλοῦν τὰ μάτια στὸν αἰώνιο ὕπνο καὶ τὰ ράμφη ἀνοίγουν γιὰ νὰ ρουφήξουν στερνὸν ἄερα στὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στὸ σακκούλι του. Ἐπειτα χαροῦμενος τρέχει νὰ ζητήσῃ ἄλλο κυνήγι καὶ συλλογίζεται τὰ φιλέματα πού θὰ πάρῃ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του.

Μὰ ἔκοψε τὸ δρόμο καὶ τὴ χαρὰ του ἀπότομα Καμπάνας κλαγγὴ χύθηκε· γέμισε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο. Ὁ Γούναρης ἀλαφριάστηκε· γύρισε ξερβόδεξα τὸ κεφάλι, ζητῶντας νὰ γνωρίσῃ ποῦθε ἐρχότανε. Πρώτη φορὰ τὴν ἄκουε. Ὁ κατακτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε στοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐκκλησιᾶς τὴ φωνή, νὰ μὴ θυμίζῃ στὸ ραγιά οὐράνια παρηγοριὰ κ' ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία. Ἔσπασε τίς καμπάνες λιανὰ κομμάτια· γκρέμισε τὰ καμποροστάσια. Ὅπου κι' ἂν γύρισε ὁ κυνηγός, σ' χωριὰ καὶ πολιτεῖες, καμπάνα δὲ γνώρισε· κλαγγὴ τῆς δὲν ἄκουσε. Μὰ τὸ σπέρμα τὸ προαιώνιο, τὸ χριστιανικὸ, πού πέρασε στὴ σάρκα του ἀπὸ γενεὰς γενεῶν, ξαφνίστηκε τώρα στὸν ἥχο, σὰν βαρυνκοιμισμένος πολεμιστὴς στὴ σάλπιγγα. Τὸ σῶμά του ἀνατρίχιασε· ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά. Ἀ, ναί· τὴ γνώρισε· εἶναι καμπάνα χριστιανικὴ καὶ ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλιν μέσα.

*
* *

Ἄγρυπνοι τὴν πολεμοῦν ἐχθροὶ στεριά καὶ θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τὸ ψωμί, τὰ βόλια, τὴν παρούσῃ, τῆς ἔκοψαν τὴ βοήθεια. Μὰ ἐκείνη ἀκόμη πολεμᾷ. Πολεμᾷ καὶ ζῇ ἐλεύθερη. Ὅσοι νεκροί, θάφτονται βαθιὰ στὸ χῶμά της. Ὅσοι ζωντανοί, χαίρονται στὰ καλά τοῦ ἡλίου καὶ γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει ; Σήκωσαν τὰ ἐθνικά λάβαρά τους στὸν ἀδούλωτον ἀέρα· στύλωσαν τὰ θρησκευτικά τους σήμαντρα καὶ πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τους λυτρωτὴς αὐτοί, τῶν ἱερῶν, τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τὸ μέγα βρέφος, ποὺ δίδαξε νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο τοῦ ἐνοῦ γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ὅλου. Ὁ Γούναρης χαμήλωσε τὸ ντουφέκι του, ἀγκούμπησε στὴν κάννα τὸ χέρι καὶ κυττάζει ἐκεῖ, κατὰ τὴν πόλη, ἀγγελόφερτος σὰν τὸ Μωϋσῆ ἀπλόνει τὸ βλέμμα του ἀδούλωτο καὶ βλέπει ἐκστατικὸς Δὲν ἀντικρύζει πιά τὴ στενὴ λουρίδα τοῦ Μεσολογγοῦ. Βλέπει τὴν ἑλληνικὴ γῆ πέρα — ἐλεύθερη, κάτω ἀπὸ ἓνα στέμμα καὶ μιὰ σημαία. Καὶ εἶναι τὸ στέμμα ὁ δικέφαλος ἀητός. Κ' εἶναι σημαία ἡ γαλανόλευκη Ἐλευθερία ἐκεῖ, Ἐλευθερία καὶ εἰρήνη. Οἱ γονεοὶ χαίρονται τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς γονεούς. Τὰ νιάτα ζευγαρόνουν, κτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τὰ γεράματα. Ὁ πατέρας κοιμᾶται ἡσυχος στὴν κλίνη του κι' ὁ δουλευτὴς τρυγᾷ τοὺς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τὸ φόβο τοῦ σπαχῆ καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τὸ μέτρημα. Μαζὶ μὲ τὴν κλαγγὴ ἔχει ὁ κυνηγὸς γύρω του μυρτιάς καὶ λιβανιοῦ μοσκοβολάδα καὶ τὴ ρουφᾷ λαίμαργος σὰν ἡλιοψημένο φύλλο τὴ δροσιά. Ἡ καρδιά του ἀνοίγεται στὸ μυστήριον. Πότε θ' ἀπολάψῃ καὶ κείνος τὴ ζωὴ ποὺ χαρίζει ἡ ἔλευθερία στὰ τέκνα της ;

— Ἀχ. πότε !... ψιθυρίζει ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Μὰ βλέπει ἀγνάντια του τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, μὲ τὰ κανόνια στημένα καὶ πυκνὴ κατοχὴ πλάκονει τ' ὄνειρό του. Τὸ δέντρο τῆς ἔλευθερίας δὲν αἰθισε ἀκόμη ἐκεῖ φυτεύτηκε, μὰ δὲν ἔκαμε καρπούς. Ὅφισ κακὸς παραμονεύει στὴ ρίζα, πριονίζει μὲ τὰ σκυλόδοντά του τὸν κορμὸ καὶ πρὶν μεστῶσῃ βούλεται νὰ τὰ μαράνῃ. Τὸ εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλῆ-ἀγᾶς. Αὔριο θὰ κάμῃ τὸ γιουρούσι ὁ Τοῦρκος.

— Ἄν τὸ ἤξεραν ! συλλογίστηκε.

Ναί, ἂν τὸ ἤξεραν νὰ μὴν ἀφήκουν ἀφύλαχτο τὸ κάστρο. Ἄν τὸ γνώριζαν νὰ μὴν πᾶνε στὶς ἐκκλησιᾶς παρὰ στοὺς πύργους· νὰ μὴν πάρουν κεριὰ στὸ χέρι παρ' ἀστόμωτα σπαθιά· νὰ μὴν ψάλουν τροπάρια στὸ Χριστό, μὰ τραγούδια τρανολάλητα στὸν Ἄρη, τὸν πατρογονικὸ Θεό τους ! Οἱ ἐκκλησιᾶς εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμός· τῶν δούλων εἶναι οἱ πύργοι. Ἄχ ! νὰ τὸ ἤξεραν.

— Μὰ ποὺς νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ;

Ναί, ποὺς νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ; Μόνος αὐτὸς τὸ ξέρει κ' οἱ ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νὰ χορτάσουν αἶμα καὶ λάφυρα. Καὶ κείνος τί νὰ κάμῃ ἐκεῖνος ; Τὸ εἶναί του κρατεῖ ὁ τύραννος. Τῇ γυναϊκά του, τὰ παιδιὰ του, τ' ἀγγελούδια του. Ἐκεῖνα μόνον μὲ τὴ ζωὴ του ζοῦν καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἥσκιο του μεγαλόνουν. Πῶς νὰ τοὺς κόψῃ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἥσκιο ὁ πατέρας !

— Ὦχ, Χριστέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

Καὶ ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τις πλάτες στὴν πόλη καὶ φεύγει μακριά. Πηδᾷ χαντάκια καὶ τράφους, δρασκελᾷ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει ράχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνὰ θέλει νὰ ρίξῃ πίσω του. Μὰ ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τὸ βῆμά του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντᾷ :

— Γκλάν-γκλάν !... γκλάν-γκλάν !... γκλάν-γκλάν !...

Ὁ Γούναρης ῥίχτηκε σ' ἓνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρὸς δὲν ἔχει τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναϊκά του. Εἰκόνα φόνου καὶ δλέθρου ἄλλη ἀπλόνεται γύρω του: Τὸ Μεσολόγγι πατιέται τώρα καὶ κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Διάπηδες. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουνε τὰ σπίτια, σέρνονται κονίσματα στὸν αἱματόβρεκτο πηλό. Ἀχούρια μπέηδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιᾶς· τὰ δυσκοπότερα κρασποπότερα τῶν πασάδων· οἱ ποδιές τῆς Ἁγίας Τράπεζας ἀλόγων σαῖσματα· τ' ἄμφια στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη ἀγάδων σκούφωμα καὶ τὸ Τετραβάγγελο σημάδι στὰ ντουφέκια τῆς ἀρβανιτιάς. Λαχιάρα παντοῦ καὶ θρηῖος· τρόμος καὶ χαμός ! Οἱ ἄνδρες κοίτονται στὸ αἶμά τους. Στους πύργους λάμπουνε τὰ μισοφέγγαρα καὶ ἀνεμίζουν. Κ' ἡ ἑλληνικὴ σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει ἄφωνα, πῶς· ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς. Ἐκεῖνος ποὺ στάθηκε πατέρας, μὰ ὄχι χριστιανός.

— Γκλάν γκλάν !.., γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... ἀντιλαλεῖ πάλι τὸ σήμαντρο στ' αὐτιά του.

Ὁ Γούναρης πίστεψε πὼς ἦταν φωνὴ ἀνθρώπινη. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ λέει πὼς εἶναι καιρὸς ἀκόμη, πῶς, ἂν θέλῃ, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχθροῦ τὰ σχέδια νὰ τὰ χαλάσῃ.

— Ἄ ναι· εἶπε μὲ ἀγωνία. Δὲν εἶμαι μόνον πατέρας. Ὁ Θεὸς ἔχει φροντίδα τὰ παιδιὰ μου· ἐγὼ τὴν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καὶ ἀκράτητος, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη δύναμη σπρωγμένος ὤρμησε κάτω στὸ περιγιάλι, πού καθρέφτιζε τῆς δύσης τὰ πανώρια χρώματα.

*
**

Τὸ τούρκικο στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδᾶρι. Ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἶμα μυρίζεται κι' ἀναβράζει. Ἄντρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σελλοχαλινόνονται, φυσέκια καὶ στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ καὶ ἡ μύτη τοῦ χαρμπιοῦ καὶ τοῦ ἀπελατικιοῦ τὰ καρφιά, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα. Τῶν καριοφιλιῶν οἱ φωτιὲς ψηλαφοῦνται. Ὅσοι πιστοὶ γονατίζουν καὶ προσεύχονται, μὲ τὰ χέρια σμιχτὰ στὰ σκέλια τους, μὲ τὸ μέτωπο στὴ γῆ. Ἄλλοι ὀρθοὶ καὶ σοβαροί, φαίνονταν βυθισμένοι στὸν ἄπειρο κόσμος τῶν ψυχῶν. Ἄν σκοτωθοῦν, θέλουν νὰ περάσουν γοργὰ τὸ τρίχινο γεφυρί, νὰ βροῦνε τὰ πιάφια τοῦ Παράδεισου. Ἄν ζήσουν, νὰ γυρίσουν σπίτι τους φορτωμένοι στὰ λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες τρέχουν ἔδῳ καὶ κεῖ, φωνάζοντας τὴν προσευχὴ καὶ παρακινῶντας τοὺς πιστοὺς στὴ μάχη : « Ἕνας θεὸς μέγας, ὁ Ἀλλάχ, καὶ Μασάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ ! Θάνατος τοὺς ἄπιστους, θρίαμβος τοῦ Ἰσλάμ ! » Οἱ πασάδες καὶ μπέηδες τάζουνε γρόσια καὶ φλωριά καὶ στολίδια. Τῶν ἄπιστων τὰ πλούτη στὰ παλληκάρια, ἡ γῆ στὸν Ἀλλάχ !

Ἡ νύχτα βουβὴ παραστέκει ἀπάνω τους. Ἄστρο δὲ φαίνεται κανένα. Μπροστὰ μόλις ξεχωρίζει τὸ κάστρο. Ψηλόνει πίσω ὁ Ζυγὸς καὶ δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσοβα. Δὲ γεννιέται ὁ Χριστὸς ἀπόψε λυτρωτής. Ὁ Χάρος γοργοτρέχει ἕτοιμος, μὲ τὶς σαῖτες στὸ δοξάρι καὶ τὸ βρόχο στὸ χέρι του.

Ὁ Γούναρης, δλόρθος μέσα στὴ σκηνή, ἔχει μαργωμένο τὸ σῶμα κι' ἄθυμη τὴν ψυχή. Ὅχτακόσοι ἀρβανίτες, διάλεχτοὶ ὅλοι, ὀρμητικοὶ σὰν δρόλαπας βγήκανε μὲ τὸ σπαθὶ στὰ δόντια. Τώρα

κοίτονται κρυμμένοι δίπλα στο χάνδακα, ὀργυιές μόλις μακριὰ ἀπὸ τὰ τεῖχη. Δὲν περιμένουν παρὰ τὸ σύνθημα· καὶ τότε θὰ τυναχθοῦν σαῖτόφιδά νὰ κολλήσουν ἀπάνω τους. Θὰ βροῦνε τάχα ἐκεῖ τοὺς χριστιανούς; Τὸν πίστεψε ὁ γραμματικὸς; Κάτω στὸ περιγιάλι πὺν γύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἓνα προιάρι. Ὁ γραμματικὸς τοῦ Μακρή κατέβαινε ἀπὸ τ' Ἀντελικὸ στὸ Μεσολόγγι. Ἐβγαλε τὸ μαντήλι, νόημα τοῦ ἔκαμε νὰ ζυγώση, μὰ κείνος ὅλο καὶ κατέβαινε. Δὲν ἤθελε νὰ πιστέψῃ πὼς φρόντιζε γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Καὶ σὰν ἔκαμε τὸ σταυρό του καὶ ξεμυστηρεύτηκε, ἐκεῖνος ἔφυγε χωρὶς οὔτε «γείά σου» νὰ τοῦ εἰπῇ. Καὶ εἶχε δίκιο· τὸ γνώριζε πὼς εἶχε δίκιο. Μὲ τί χεῖλη νὰ χαιρετίσῃ ὁ πολεμιστὴς ὁμόφυλο, πὺν βρίσκειται τέτιες μέρες στὸ ἀσκέρι τοῦ ἐχθροῦ! Μὲ τί καρδιά νὰ πιστέψῃ σὲ ἄνθρωπο, πὺν στρώνει ἀκόμη τὴν τάβλα τοῦ Πασᾶ, ἐκείνου πὺν ἔρχεται νὰ πνίξῃ τὴν πατρίδα στὸ αἷμα καὶ τὴ σκλαβιά :

— Ἀλίμονο ἂν δὲ μὲ πίστεψε!.. ἀλίμονο!.. ψ.θύρισε ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Ἄξαφνα ὁ πατέρας ξύπνησε μεγαλοδύναμος καὶ στέρφεψε πάραυτα τίς βρύσες τῶν ματιῶν του. Καλλίτερα νὰ μὴν πίστεψε· καλλίτερα νὰ μείνουν ξένοιαστοὶ οἱ Ἕλληνες. Χάινονται ἐκεῖνοι, ναί· μὰ ζοῦ, εὖ τὰ παιδιὰ του. Τὰ παιδιὰ καὶ ἡ γυναῖκά του. Τί ἔπαθε καὶ ὅταν τὸ συλλογίστηκε πρὶν! Ποιὸς δαίμονας τοῦ σήκωσε τὰ μυαλά! Μήπως ἂν εὗρουν ἀντίσταση οἱ Τοῦρκοι δὲ θὰ ὑποψιαστοῦν πρῶτα ἐκεῖνον; Καὶ τότε; ὦχ ἀλίμονο! Τὰ τρυφερά κορμιά τους στοὺς σκύλους θὰ ριχτοῦν καὶ τὰ κεφάλια τους, μπηγμένα στὰ παλούκια, θὰ γίνουν στοὺς ραγιάδες φριχτὸ παράδειγμα. Καλλίτερα πὺν δὲν τὸ πίστεψαν.

— Γκλάν·γκλάν!... γκλάν γκλάν!.. γκλάν γκλάν!..

Ἡ κλαγγὴ ἀντήχησε πάλι κι' ἀπλώθηκε στὴ μαύρη νύχτα. Οἱ ἐκκλησιᾶς ἀνοίξανε τίς πόρτες τους· τρέχουν τώρα νὰ λειτουργήθουν οἱ πιστοί. Μὰ ὁ ἐχθρὸς παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατὸ ἀκούστηκε. Καὶ σύγκαιρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονοβολὴ ταραξάνε τὴ γῆ καὶ φώτισαν τὰ πάντα. Οἱ Τοῦρκοι χύθηκαν στὰ τεῖχη. Ὁ Γούναρης· τινάχτη· ἔξω δῖβουλος. Τ' ἤθελε νὰ γίνῃ κι' αὐτὸς δὲν ἔξερε. Ἦθελε καὶ τὰ δύο, δὲν ἤθελε κανένα. Μὰ σύγκαιρα πύρι-

νος ὄφιν φάνηκε στὰ τείχη καὶ ντουφέκια βρόντησαν. Τὰ βόλια πέσανε χαλάλι στὸ στρατόπεδο.

— Δόξα σοι ὁ Θεός ! Στέναξε ὁ κυνηγός, κάνοντας τὸ σταυρό του.

Κ' ἔπεσε στὰ γόνατα. Ὁ λόγος του πιστεύτηκε. Τώρα πικρὸ μολύβι θερίζει τὴν ἄρβανιτιά. Τ' ἄλογα τῶν σπαχήδων πέφτουν νεκρὰ στὸ χῶμα πρὶν φέρουν τοὺς καβαλάρους στὴ μάχη. Οἱ σημαιοφόροι, μόλις προφτάσουν νὰ μπήξουν εἰς σημαῖες στοὺς πύργους καὶ γκρεμίζονται μαζί, στὰ θολὰ νερὰ τοῦ χάνδακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στὸ κάστρο οἱ ἐχθροί. Μὰ τρέχουν καὶ τοὺς πετσοκόβουν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἔχουν μόνον ντουφέκι καὶ σπαθί, ἔχουν ἀξίνες καὶ τσαπιά, τσεκούρια καὶ σιλιάρια, κεραμίδια καὶ πέτρες Ὅτι βρεθῇ στὰ χέρια τους γίνεται σιδερόξυλο. Δὲν εἶναι μόνον πολεμοθρεμμένοι ἄνδρες, μὰ καὶ παιδιὰ καὶ γυναῖκες, ἀνδρεωμένες τώρα μὲ τὴν προγονικὴ ὀργή. Βάφονται μὲ τὸ αἷμά τους, βλέπουν ξεσκλισμένες εἰς σάρκες τους, σκοτωμένους συγγενεῖς ἄνδρες καὶ παιδιὰ τους, ἀδερφούς καὶ πατέρες, φωτιά καὶ σίδερο γύρω τους. Μὰ δὲ λιποψυχοῦν.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβὸς κι' ἀφανισμένος. Τρέμει τὸ πείσμα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴ δύναμη. Ὡς πότε θὰ βαστήξουν ; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σωροὶ πῶς θὰ κρατήσουν τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, πού ὅλο δυναμόνει καὶ βροντομαχᾷ ἐπάνω τους !

Ἐξαφνα κάτω ἀπὸ τὴν ἀχνὴ λάμψη τῆς αὐγῆς, βλέπει τοὺς σπαχήδες νὰ σκορποῦν πίσω. Γύρισε ἀριστερὰ τὸ ἴδιο. Στὴ Μεγάλη Τάπια καὶ σ' ὅλο τὸ προτειχισμα κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ χαιρετίζει τοῦ ἥλιου τὴν ἀνατολή. Καὶ δῶθε, πέρ' ἀπὸ τὸ χάνδακα οἱ Ἕλληνες μὲ γυμνὰ σπαθιά κ' αἵματοβαμμένη φουστανέλλα κυνηγοῦν στίς σκηνὲς ἀνάμεσα τοὺς ἐχθρούς. Φεύγουν οἱ Σκιπετάρηδες ! Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στὰ χῶματα, κορμιὰ κοίτονται, «ράϊ» ἀντηχοῦν κι' ἀλαλαγμοὶ καὶ σφυρίγματα ! Κι' ἀνάμεσα στὴν ἄγρια βουὴ ἀκούεται ἡ κλαγγὴ σὰν φωνὴ οὐρανόσταλη :

— Γκλάν·γκλάν !... γκλάν·γκλάν ! .. γκλάν γκλάν !...

Ὁ Γούναρης ἔκανε τὸ σταυρό του.

— "Α! μωρὲ προδότῃ χαίρεσαι τώρα!... βρόντηξε κοντὰ του φωνὴ λυσσασμένη.

Καὶ φάνηκε ἀγριοπρόσωπος ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς, ὁ φίλος του. Τὸ βῶδι τὸ μανὸ ἔσερνε ἀκόμη τὸ ζυγὸ στὸν τράχηλο, ὅπου τὸν ἔσπρωχνε ἡ βουκέντρα τοῦ ζευγολάτῃ. "Ενοίωσε πῶς δὲν ἀκολουθοῦσε ὁ σύντροφος, πῶς ἄλλαξε τὸ δρόμο του. Τῶνοιωσε καὶ ῥίχτηκε νὰ τὸν κερατίσῃ. Μὰ ὁ ραγιᾶς χύθηκε ἀπάνω, τὸν ἔσφιξε στὰ μπράτσα καὶ κυλίστηκε μαζί του χάμω. Κ' ἐκεῖ ποὺ ὁ ἀρβανίτης, ξαφνισμένος γιὰ τὴ δύναμη τοῦ ταπεινοῦ σταυραδερφοῦ, λάχτιζε τὴ γῇ καὶ μόλυνε τὸν ἄερα μὲ τὶς βλαστήμιες, γοργὸς ὁ Γούναρης τοῦ πῆρε τὸ γιαταγάνι καὶ τοῦ τὸ βύθισε στὰ στήθη του.

— "Απιστο σκυλί, ὥς πότε!... βρυχήθηκε.

Καὶ τράβηξε κατὰ τὴν πόλιν ῥίχνοντας μὲ περιφρόνηση στὸ στρατόπεδο τὸ κεφάλι τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ, σὰν ν'ἄρριχνε κακὴ παρασαρκίδα ἀπὸ πάνω του.

ΑΔ· ΚΟΡΑΗ

11. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἐκ Παρισίων 5 Μαΐου 1925.

Τιμιώτατε Κύριε Γεώργιε Ριζάρη.

Ἡ ἐπιστολή σου τῆς 23 Μαρτίου μὲ ἀναγκάζει νὰ σὲ δώσω μᾶλλον τὸν εἰς πολλὰ δλίγους πρέποντα τίτλον χρησιμώτατος, ἔπειδὴ ἀποφασίσατε καὶ σὺ καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός σου νὰ κα-
τασταθῇτε χρήσιμοι εἰς τὴν πατρίδα ἀφίνοντές την κληρονόμον εἰς ὅλην σας τὴν περιουσίαν.

Τοιαύτη γενναία καὶ ὄντως Ἑλληνικὴ ἀπόφασις, πάντοτε ἐπαινετή, εἰς τὰς παρούσας ὅμως χρείας τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ πατρίδος γίνεται ἀσυγκρίτως ἐπαινετωτέρα, διότι συνεργεῖ εἰς τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων τὴν παιδείαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἄλλο ὠφελιμώτερον, ὥς ὀρθῶς κρίνεις καὶ λέγεις, δὲν εἶναι, διότι ἡ παιδεία μόνη δύναται νὰ φυλάξῃ τὴν μὲ τόσα αἵματα καὶ κόπους ἀποκτη-
θεῖσαν Ἑλευθερίαν.

Ἡ γνώμη σας, χρησιμώτατε φίλε, εἶναι νὰ χρησιμεύσετε εἰς τὴν μερικὴν σας πατρίδα τὸ Ζαγόρι, συσταίνοντες ἐκεῖ σχολεῖον εἰς παιδεῖαν τῶν νέων. Ἄλλ' ἀναγκασόμενος ἀπὸ τὰς περιστάσεις νὰ ἀναβάλῃς τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ τὴν πλήρωσιν κλίνεις εἰς τὴν γνώμην νὰ δανείσῃς τὴν περιουσίαν σας εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα, διὰ νὰ φροντίσῃ αὕτῃ νὰ καταστήσῃ τὸ σχολεῖον ἢ εἰς τὸ Ζαγόρι, ἢ ὅπου ἄλλοῦ κριθῇ χρησιμώτατον. Φρόνιμος καὶ ἡ προτίμησις τῆς μερικῆς σου πατρίδος, φρονιμωτέρα καὶ ἡ συγκατάθεσις εἰς ὃ τι ἀποδείξουν αἱ περιστάσεις χρησιμώτερον εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα.

Μὴν ἀμφιβάλλῃς, φίλε, ὅτι ὠφελῶν τὴν κοινὴν πατρίδα ὠφελεῖς ἐν ταύτῳ καὶ τὴν μερικὴν, καὶ γίνεσαι τῷ ὄντι χρηστὸς καὶ ἀχρηστὸς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὰς προσταγὰς σου πρόθυμος

Α. Κοραῆς

ΑΛ. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ

12. ΓΕΝΙΤΣΑ

Μία ἀπὸ τὰς τελευταίας μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Παϊκου ἀπλόνεται ἡρεμα πρὸς τὸν ἀτελείωτον κάμπον, πρὸς τὴν βαλτώδη ἀπέραντον ἑκτασιν, πού ποτίζεται ἀπὸ τὰ νερὰ τοῦ λιμνοποτάμου Λουδίου, τοῦ Τουρκικοῦ Καρᾶ Ἀσμάκ.

Εἰς τὰ πλάγια τῆς ὑπωρείας αὐτῆς, ὥσάν νὰ σέρεται σιγὰ-σιγὰ γιὰ ν' ἀνεβῇ ψηλότερα, ἀπλόνεται ἡ πόλις Γενιτσά. Μία πόλις καθ'αυτὸ τουρκικὴ καὶ κατὰ τὸ ὄνομα καὶ κατὰ τὴν σύστασίν της.

Γενιτζέ-Βαρδάρ τὴν λέγουν οἱ Τοῦρκοι, χωρίζεται σὲ δύο ἐμμήματα : εἰς τὸ κάτω, πού εἶναι ἡ κυρίως πόλις μὲ τὰ μεγάλα καὶ μελαγχολικὰ σπίτια τῶν Τούρκων μπέηδων, καὶ εἰς τὸ ἄνω, κατὰ πού μοιάζει περισσότερον μὲ παράρτημα πόλεως — τὸ τουρκικὸν ἐγγόμενον βαρὸς — καὶ ὅπου εὐρίσκεται ἡ χριστιανικὴ συνοικία.

* *
*

Πότε ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη ; Τὰ ἱστορικὰ τῆς ἀνεγέρσεώς της,

ὅπως καὶ ὅλων σχεδὸν τῶν Τουρκοπόλεων καὶ χωρίων, ποὺ ἐθεμελιώθηκαν ἀπὸ τὸν κατακτητὴν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, χάνοντα μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, ποὺ ἄφινεν ὀπίσω του τὸ πέρασμα τῶν χρόνων. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει μόνον ὅτι, ὅταν ὁ ἀκράτητος χεῖμαρρος τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν ἐξεχύθη ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τὸν Σουλτάνον Μουράτ τὸν Α' καὶ κατέλαβεν ὅλην σχεδὸν τὴν Θράκην κατὰ τὸ 1361, ἓνας ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τοῦ πολεμικοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου, ὁ Ἑβρενὸς βέης, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ μαζὶ μὲ ἄλλας πόλεις ἐκυρίευσεν καὶ τὸ Βαρδάρι, ποὺ εὐρίσκεται πρὸς ἀνατολὰς τῆς Βερροίας. Τὸ Βαρδάρι αὐτὸ — ποὺ τὸ ὄνομά του βέβαια εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸν ποταμὸν Βαρδάρην (Ἀξιόν) — ὕστερ' ἀπὸ ὀλίγα χρόνια ἀναφέρεται ὡς Γενιτζέ-Βαρδάρ, ἔδρα πλέον τῶν ἄλλων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ στρατηγοῦ Ἑβρενός, ὁ ὁποῖος ἔχει τιμηθῇ καὶ μὲ τὸν τίτλον τοῦ Γαζή (νικητοῦ ἢ κατακτητοῦ).

Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἑβρενὸς βέη, ποὺ εἶχαν ἐξουσιάσει τὴν τότε Μεγαλοβλαχίαν, ἔκαμαν τὸ Γενιτζέ-Βαρδάρ πρωτεύουσάν των καὶ ἔκτοτε ἡ πόλις αὐτὴ ἔμεινεν ἡ πλέον τουρκικὴ μέσα σὲ ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν προώδευσε καθόλου. Ἡ μόνη ἱστορικὴ σελὶς τῆς μετὰ τὴν ἀνάδειξίν της ὡς πρωτεύουσας τῶν Ἑβρενός εἶναι ὅτι ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατοίκους της ἐστάλησαν χίλιοι εἰς τὴν Θεσσαλονίκην νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, ἀφοῦ ἡλώθη ἀπὸ τὸν Σουλτάνον Μουράτ Β', κατὰ τὸ 1431, διὰ νὰ ἐνισχυθῇ ὁ Τουρκικὸς πληθυσμὸς τῆς.

* *

Στὰ Γενιτσὰ εἶχα πρωτοπάει τὸν Ἰούνιον τοῦ 1909. Τότε ἐβασίλευεν ἐκεῖ ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Τούρκων κυριάρχων καὶ ὁ τρόμος των Βουλγάρων κομιτατζήδων.

Στοὺς δρόμους τοῦ τουρκικοῦ τμήματος, τοὺς στενοὺς, κατωφερικοὺς καὶ καλτεριμοστρωμένους, ἐπερπατοῦσαν ἀγέρωχοι ὀμπέηδες, ρίχνοντας ἀγριωπὲς ματιὰς στοὺς χριστιανούς. Τὰ σεράγια μὲ τοὺς ὑψηλοὺς τοίχους, τὰ καφασωτὰ παράθυρα, τοὺς μεγάλους καὶ σύδεντρους κήπους σκόρπιζαν κάτι βαρὺ σὰν μεταλαγχολία ἀνατολίτικη. Ἀπὸ τὰ τζαμιά μὲ τοὺς ὑπερύψηλους μινα-

ροὺς μιναρέδες, πού ὠρθόνοντο προκλητικοὶ μὲς τὴν ἀγκάλη τοῦ οὐρανοῦ, ἐξέφευγε στοῦ δειλινοῦ τὸ μούχρωμα ὁ δυνατὸς καὶ γοητευτικὸς ὕμνος τοῦ Χάτζα γιὰ νὰ διαλαλήσῃ τὴ δόξα τοῦ Ἀλλάχ καὶ τοῦ Προφήτου του καὶ νὰ θυμίζῃ στοὺς χριστιανοὺς τὴν τουρκικὴ κυριαρχία

Στὴ μέση σχεδὸν τῆς τουρκικῆς συνοικίας σὲ κάποιο ψῆλωμα, ἀνίκητο ἀπὸ τὸν χρόνον δείχεται ὑπερήφανο τὸ μόνον ἀξιόλογον μνημεῖον τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας καὶ ἀρχοντιᾶς. Εἶναι οἱ τάφοι τῶν κατακτητῶν. Ἐνα μεγάλο μανσωλεῖον, πού τὸ περισσότερον μέρος του σκεπάζεται ἀπὸ ἄγρια χόρτα, σκορπίζει πάντα δυνατῇ τῇ μελαγχολίᾳ του. Τάφοι μαρμάρινοι ὑφόνονται ἐκεῖ, στολισμένοι μὲ συμπλέγματα συμβολικά, μὲ ἀραβουργήματα, μὲ βαφές χρυσοκόκκινες καὶ χλυσοπράσινες, μὲ ρητὰ ἀπὸ τὸ Κοράνι, μὲ ἐπιγραφὰς ἐπιχρυσούς, μὲ διάφορα ἄλλα στολίδια μουσουλμανικοῦ γούστου. Ἡ τουρκικὴ πολυτέλεια εἶναι φανερὴ μαζὶ μὲ τὴν ἀκαλασθησίαν. Τὰ χόρτα τὰ ἄγρια καὶ τὰ μικρὰ δεινράκια, πού σκεπάζουν τὰ μονοκόμματα μάρμαρα ἄλλα ὀρθὰ ἀκόμη κι' ἄλλα τσακισμένα καὶ ριγμένα κάτω ἢ διπλόνονται στὴ βάσι καὶ σιὰ πλευρὰ τῶν μεγάλων τετραγώνων μαρμαρένιων τάφων, δίνουν στὸ μανσωλεῖον μίαν ὄψιν ἐρημητηρίου, πού τὸ ἀντίκρυσμά του γεννάει τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν μελαγχολίαν μαζὶ.

Στὸ μανσωλεῖον αὐτὸ θάπτονται ὅσοι κατάγονται ἀπὸ τὸν κατακτητὴν Χατζή-Ἐβρενός· τὸν τρομερὸν Τούρκον στρατηγόν, πού ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια τὸν θέλει Ἕλληνα. Ὁ Ἐβρενὸς αὐτὸς ἦτο Βυζαντινὸς στρατηγὸς καὶ φρούραρχος τῆς Προύσης, ὅταν τὴν ἐπολιορκούσεν ὁ σουλτάνος Ὁσμάν. Δέκα χρόνια, ἀπὸ τὰ 1316-1326, ἀντιστάθηκε γενναῖα εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων καὶ εἶχεν ἀποκρούσει πολλὸς ἀπελπιστικὰς ἐφόδους των, Ἐκαμε μάλιστα καὶ μερικὰς ἐξόδους καταστρεπτικὰς διὰ τὸν ἐχθρόν. Ἀλλ' ἐῴ ἔσοπευε νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν ἄμυνάν του, διατάσσεται ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον νὰ παραδώσῃ τὴν Προῦσαν εἰς τὸν Ὁσμάν. Ὁ Ἐβρενός, ἢ ὅπως τὸν λέγουν μερικοὶ Ὀρνος, σύμφωνα μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν παρέδωσε τὴν πόλιν· ἀλλὰ καὶ αὐτός, θυμωμένος ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλαξοπίστησε σὲ λίγο μὲ μερικοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Προῦ-

σας, ἔγινε Μουσουλμάνος καὶ στρατηγὸς τοῦ Ὀσμὰν καὶ ὕστερα τοῦ Ὁρχὰν καὶ τοῦ Μουράτ Α'. Τὰ κατορθώματά του ἐδόξασαν τὰ τουρκικὰ ὄπλα. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του τὰ στρατεύματα τοῦ Μουράτ ἔφθασαν ἕως εἰς τὴν Μεθώνην καὶ κατέστρεψαν πολλὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Οἱ υἱοὶ του ἦσαν στρατηγοὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Τὸ γένος τοῦ Ἑβρενὸς δὲν ἔσβυσε. Σήμερον σφύζεται ὁ ββὸς ἀπόγονός του, ὁ Ἑμὶ βέης, ποὺ τὸ σεράγι του ὑψόνηται εἰς τὰ Γενιτσὰ ἀρχοντικὸν μέγαρον, μὲ θαυμάσιον κῆπον περιτριγυρισμένον ἀπὸ ὑψηλοὺς τοίχους κισσοσκεπασμένους, ὅπου κανένας ἀπλοῦς θνητὸς καὶ Τοῦρκος ἀκόμη δὲν μπαίνει εὐκόλα.

* * *

Εἰς τὴν χριστιανικὴν συνοικίαν οἱ δρόμοι μοιάζουν μὲ χαντάκια. Τὰ σπίτια χαμηλά, κακοφτιασμένα, ταπεινά. Ξεχωρίζει ἀνάμεσα ἀπὸ ὅλα τὸ μητροπολιτικὸν κτίριον· ἓνα κάπως παλιό, ἀλλὰ εὐρύχωρον οἰκοδόμημα μὲ ἐπιβλητικὸν ἑξωτερικόν· δίπλα του ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, μεγάλη καὶ καλοφτιασμένη, καὶ κοντὰ τῆς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, κτίριο στερεό, κτισμένο ἀπὸ πέτραν καὶ χωρισμένον εἰς «τμήμα ἀρρένων καὶ τμήμα θηλέων».

Τὰ ἑλληνικὰ σπίτια συγκοινωνοῦν σχεδὸν ὅλα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Ἔχουν κοινὲς αὐλὰς ἀνθοφυεμένες ποὺ χωρίζονται κάπου κάπου μὲ χαμηλὸν φράκτην, καὶ οἱ διάδρομοί των εἶναι καὶ δρόμοι, ποὺ χρησιμεύουν διὰ τὴν ἀναμεταξύ των συγκοινωνίαν. Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἐπάνω στὸ ξεψύχημά της, ἐκεῖ σιτὴν χριστιανικὴν συνοικίαν ἐβασίλευε μόνον ὁ φόβος καὶ τὸ μῖσος. Ὁ φυλετικὸς ἀνταγωνισμὸς, ὁ ἄγριος καὶ αἱματοβαμμένος, ἔκαμνε τὸν Βούλγαρον νὰ βλέπῃ τὸν Ἕλληνα μὲ ματιὰ ποὺ ἔσταζε τὸ μῖσος, καὶ ἀνάγκαζε τὸν Ἕλληνα νὰ εἶναι πάντα προφυλακτικὸς καὶ ἕτοιμος νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρὸν του στὸ πρῶτον ὑποπτικόν κίνημά του. Μόλις ἐνύκτονε, καθένας ἔτρεχε νὰ κλεισθῇ σπῖτι του. Κανεὶς δὲν ἦταν βέβαιος ἂν θὰ ζῇ τὴν ἄλλην ἡμέραν.

Ἀλλὰ καὶ μήτε μέσα εἰς τὸ σπῖτι του ἦταν κανεὶς ἀπολύτως ἀσφαλισμένος. Σὲ πολλὰς οἰκογενείας ὁ πατέρας ἔπρεπε νὰ φυλάγεται ἀπὸ τὸ παιδί του καὶ τὸ παιδί ἀπὸ τὸν πατέρα· ὁ ἀδελφὸς

ἀπὸ τὸν ἀδελφόν· Ἐν ᾧ ὁ ἓνας ἦταν Ἕλλην, ὁ ἄλλος ἠμποροῦσε νὰ εἶναι Βούλγαρος. Μέσα εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν ὑπῆρχε διαφορὰ θρησκείας καὶ ἐθνικῆς συνειδήσεως. Αἱ προπαγάνδαι ἐθριάμβευαν. Αἱ συνειδήσεις ἀγοράζοντο καὶ ἐπωλοῦντο ὡς ἐμπορεύματα τῆς πρώτης ἀνάγκης. Ἐνας κυκεὼν θρησκευτικῶν καὶ φυλετικῶν ἀρχῶν. Οἱ τριοχίλιοι περίπου Χριστιανοὶ κάτοικοι, ἀπέναντι τῶν ἑπτὰ χιλιάδων Μουσουλμάνων, ἐχωρίζοντο εἰς Ἕλληνας ὀρθοδόξους, εἰς Ἕλληνας βουλγαρίζοντας, εἰς Βουλγάρους σχισματικούς, εἰς καθολικούς βουλγαρίζοντας, εἰς διαμαρτυρομένους βουλγαρίζοντας, εἰς ὀρθοδόξους σερβίζοντας, εἰς Σέρβους βουλγαρίζοντας. Καὶ οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἦτο παράδοξον νὰ κοιμηθοῦν μετ' αὐτὴν ἣ ἐκείνην τὴν ἐθνικότητα καὶ νὰ ἐξυπνήσουν τὴν ἐπομένην μὲ ἄλλην.

Τὰ Γενιτσὰ συνεκέντροναν ὅλην τὴν ἀγριότητα τοῦ φυλετικοῦ ἀγῶνος, ποὺ διεξήγετο εἰς τὴν Μακεδονίαν.

* * *

Ἀπὸ τὰ ὑψώματα, ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὰ γύρω τῆς πόλεως αὐτῆς, τὸ μάτι τοῦ θεατοῦ ὅταν κοιτάξῃ πρὸς μεσημβρίαν, ἀντικρύζει τὴν ἀπέραντον πεδινὴν ἑκτασιν, τὴν ἐλώδη, ποὺ ποτίζεται ἀπὸ τὰ νερὰ τοῦ λιμνοποτάμου Λουδία καὶ σκεπάζεται ἀπὸ λογιῆς· λογιῆς ἐλόβια φυτὰ, ἀπὸ καλαμῶνες. Ποὺ καὶ ποὺ κανένα χωριονδάκι, κρυμμένο μέσα στὰς πυκνὰς ουστάδας τῶν ὑδροχαρῶν θάμνων. Πέραν ἐκεῖ πρὸς δυσμὰς μόλις μαντεύεται ἡ λίμνη, ἡ ἀρχαία Λουδία, ἡ σημερινὴ «λίμνη τῶν Γενιτσῶν», ὅπου τόσα ἥρωϊκά κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων Μακεδονομάχων κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα τὴν ἐδόξασαν.

Εἰς τὴν ἑκτασιν αὐτὴν, ὅπου σήμερον μόνον τὸ ἄροτρον τοῦ γεωργοῦ τῆς δίδει κάποιαν ζωὴν, καὶ ὅπου φαίνεται νὰ περιπλανᾶται διαρκῶς κάποια βαρυθυμία, κάτι σὰν ἐρήμωσις, ποὺ τὴν θρηνολογοῦν τὰ ὀλιγοστὰ ἀπὸ διαστήματος ἐκείν· διάστημα πυκνὰ πλατάνια, ἄλλοτε, ἐθριάμβευεν ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀκμὴ πολλῶν πόλεων. Ἀπετέλει ἡ ἑκτασις αὐτὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀρχαίας χώρας Βορτιαίας, ποὺ οἱ πρῶτοι κάτοικοί της ἦσαν κατὰ τὴν γῶμην μερικῶν ἀποικοὶ Κρητικοὶ καὶ Ἀθηναῖοι. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἀπὸ

τὴν πλησίον τῆς Ἡμαθίας ἐξεπήδησεν ἡ Μακεδονικὴ ἀκμή, ζωογονουμένη ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα.

Καὶ τὸ μάτι τοῦ θεατοῦ θ' ἀναζητήσῃ στὰ δεξιὰ τοῦ μεγάλου δρόμου πού φέρνει ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας, τὴν Πέλλα, τὴν πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐνα ταπεινὸ χωριὸ Ἀγίσι Ἀπόστολοι ἡ Παλατίτσα ἀπλώνει τὰ λιγοστὰ σπίτια τοῦ ἐπάνω σ' ἓνα ὕψωμα. Ἐκεῖ, λέγουν, ἦταν ἡ Πέλλα. Κάτω ἀπὸ τὸ ὕψωμα κοντὰ στὸ δρόμο σώζονται μερικὰ ἐρείπια. τὰ ἐρείπια μιᾶς μεγάλης δεξαμενῆς, ὅπου σήμερον οἱ χωρικοὶ ποτίζουν τὰ ζῶα τοὺς καὶ οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ πλένουν τὰ ρούχα τοὺς. Ἔτσι ἀπὸ τὴν πόλιν, πού ἔβγαλεν ἓνα κοσμοκράτορα καὶ πού ἔγινεν ἡ μητρόπολις τῆς μεγαλυτέρας αὐτοκρατορίας ἀπὸ ὅσας ἐγνώρισεν ἡ ἱστορία, ἀπομένουν σήμερα μερικὲς πέτρες γιὰ νὰ δέχωνται τὰ νερά πού κατεβαίνουν ἀπὸ κάποιαν ἐκεῖ κοντὰ βουνοσειρά.

* *

Δὲν ἤξεύρω ἂν μονίχα λόγοι στρατηγικοὶ ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ συναθροίσουν τὸν στρατὸν τοὺς στὰ Γενιτσά γιὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν τὸν δρόμον πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἴσως ὅμως καὶ κάτι μοιραῖον νὰ τοὺς ἔσπρωξε στὸ κίνημά τοὺς αὐτό. Τὰ Γενιτσά εἶναι ἡ πιὸ Τουρκικὴ πόλις μέσα σὲ ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ κάποτε, ἐδῶ καὶ πεντακόσια χρόνια, ἐδραιώθηκεν ἡ τουρκικὴ κυριαρχία καὶ ἐξεκίνησε γιὰ μεγάλα κατορθώματα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπλώθηκε τὸ βαθὺ σκοτάδι, πού ἐσκέπασε δυνατὰ ἕναν ὁλόκληρον κόσμον δόξης καὶ μεγαλείου, πού ἄφινεν ἀκόμη κάποιαν ἀδύνατην ἀναλαμπήν. Ἀπὸ ἐκεῖ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐξεκίνησεν ὁ Σουλτάνος Μουράτ ὁ Β. καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλονίκην.

Τάχα νὰ μὴν ὑπάρχῃ μέσα στὴν μάχην τῶν Γενιτσῶν τὸ χέρι κάποιας ἀπόκρυφης δυνάμεως πού κυβερνάει πολλὰς φορὲς τὴν ζωὴν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων; Στὰ Γενιτσά ἦταν γραφτὸ ν' ἀναστηλωθῇ ἡ Ἑλληνικὴ δόξα. Στὰ μέρη αὐτά, ὅπου ἀντιλάλησεν ἄλλοτε ὁ δυνατώτερος καὶ δημιουργικώτερος πολεμικὸς παιὰν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐσκορπίσθηκε τὸ πλεόν πολεμόχαρον ἔλελεῦ τῆς νέας Ἑλλάδος.

Γ. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

[Φουστανέλλα, φοῦντα, φέσι
καὶ δαχτυλιδένια μέση. Εὐζωνικόν.]

13. ΤΑ ΕΥΖΩΝΑΚΙΑ

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ πολέμου ἓνας ἀξιωματικὸς μοῦ ἔλεγε·
— Μᾶς τοὺς ἐχάλασαν τοὺς εὐζώνους. Δὲν εἶναι πλέον ἐκεῖ-
νοι ποὺ ἦσαν ἄλλοτε. Δὲν ἔχω καμμίαν πεποίθησιν ὅτι θὰ κάμουν
μεγάλα πράγματα. — Ποῖος τοὺς ἐχάλασε ; ἠρώτησα ἐκπληκτος. —
Τοὺς ἐχάλασε ἡ πολιτεία, ἡ ὁποία ἔχωσε μέσα εἰς αὐτοὺς τοὺς
ὀρεινοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀνθρώπους τῶν πόλεων. Γνωρίζω δικη-
γόρον ὃ ὁποῖος εἶναι εὐζωνος. Ἐφαντάσθηκες δικηγόρον μὲ τσα-
ρούχι ; Τί θέλεις νὰ σοῦ κάμῃ αὐτὸς ὁ ἀνθρωπος ; Ἐπειτα μᾶς
ἐχάλασαν τὴν στολή. Δὲν μένει τίποτε πιά. Πάει τὸ φέσι. Ἐκι-
τρίνισε. Πάει ὁ ντουλαμᾶς. Ἐγινε χακί. Ὁ σημερινὸς εὐζωνος
εἶναι παρῳδία εὐζώνου.

Ὁμολογῶ ὅτι αὐτὴ ἡ μαρτυρία ἀνθρώπου ὃ ὁποῖος ὄχι μόνον
ἐφαίνετο γνωρίζων τὰ πράγματα. ἀλλὰ καὶ λέγων λογικὰ πρά-
γματα, μὲ ἐπάγωσεν. Οἱ εὐζωνοὶ ἦσαν πάντοτε ἡ ἰδιαιτέρα συμπά-
θεια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ καταδίκη των τώρα, ἀπὸ ἓνα
ἀξιωματικὸν μάλιστα, θὰ ἠκούετο μὲ θλίψιν ἀπὸ κάθε Ἑλληνα.
Εὐτυχῶς ὃ ἀπαισιόδοξος ἀξιωματικὸς εἶχεν ὑπολογίσει χωρὶς τὴν
φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα, αἰώνιον καὶ ἀμετάβλητον.

Εἰς τὸν εὐζωνον ὑπάρχει πάντοτε μέσα ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν
ἡ ἀριστοκρατικὴ φύσις τοῦ Ρουμελιώτου. Τὸ χακί, τὸ φέσι, ὃ
ντουλαμᾶς, ἀποτελοῦν τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν. Ἀπὸ μέσα ὃ
ἀνθρωπος ἔμεινεν ὃ ἴδιος, λεπτὸς, ὀξύς, ταχύς, γενναῖος, ὀρμη-
τικὸς, ἀκούραστος, ἀκατάβλητος, ὑπερήφανος καὶ αἰσιόδοξος.

Λεπτὸς καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸν νοῦν. Ὅπως εἶναι συνη-
θισμένος ἀπὸ τὴν πτωχὴν καὶ ἰσχνὴν του φουστανέλλαν νὰ φέρῃ
μίαν «γυροβολιὰν» καὶ νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν του, ἔτσι καὶ τὸ
πνεῦμά του, ὁξὺ καὶ εὐστρόφον, γυρίζει παντοῦ καὶ τὰ παίρνει ὅλα

εἰς μίαν μεγάλην ἀκτῖνα γύρω του Ἐκεῖνοι πού τὸν διδάσκουν νὰ γίνη ἀπὸ τσοπάνης στρατιώτης δὲν παρεπονέθησαν ποτὲ διὰ τὴν ἀντίληψίν του. Τὸ ὄπλον στὰ χέρια του εἶναι παιγνίδι. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ Μάνλιχερ δὲν ἔχει μυστήρια διὰ τὸν εὐζωνον, ἀπὸ τὴν δευτέραν ἡμέραν πού θὰ κρατήσῃ τὸ ὄπλον αὐτὸ εἰς τὰ χέρια του. Τὸ βουνὰ τὰ γλυστερὰ καὶ ἀπότομα δὲν εἶδαν κατσίκια ὀρμητικώτερα ἀπὸ τοὺς εὐζώνους. Δὲν ἀγεβαίνουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἀναρριχῶνται, ξετυλίγονται, γλυστροῦν ἀλλὰ προχωροῦν, πάντοτε προχωροῦν.

Καὶ εἶναι οἱ γενναῖοι. Δὲν τοὺς ἐφόβισαν οὔτε τὰ ταχυβόλα. Εἰς τὸ Σαραντάπορον οἱ Τοῦρκοι κορμούς ἐλῆας βαμμένους μανύρους τοὺς εἶχαν παρατάξῃ διὰ νὰ παραστήσουν κανόνια. Οἱ εὐζωνοὶ ἀνεκάλυψαν τὸν δόλον καὶ ἀφήσαντες τὰ ξύλινα κανόνια ἤσυχα ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀληθινῶν. Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνα ἔχυναν ἀπὸ τὰ στόματά των τὸν θάνατον οἱ εὐζωνοὶ ἔρποντες τὰ ἐπλησίασαν καὶ ἐχύθησαν εἰς τοὺς πυροβολητὰς καὶ τοὺς ἐπιαναν μὲ τὰ χέρια των. Τὸ μάτι τῶν ξηρῶν καὶ κοιτῶν αὐτῶν ἀνθρώπων δὲν ἐδείλιασε οὔτε μίαν στιγμὴν.

— Παιδιά, εἶπεν ἓνας ἀξιωματικὸς εἰς κάποιαν μάχην, θ' ἀφήσωμε αὐτοὺς τοὺς μασκαράδες νὰ μᾶς σκοτιζοῦνε μὲ τὶς τουφεκιές τους ;

— Νὰ τοὺς πιάσωμε στὰ χέρια ! εἶπαν οἱ εὐζωνοὶ.

Τὸ πολεμικὸν συμβούλιον εἶχε γίνῃ καὶ εἶχεν ἀποφανθῇ. Οἱ Τοῦρκοι κατεδικάσθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμὴν. Μετὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας αὐτοὶ ἐσκορπίζοντο εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐνῶ οἱ εὐζωνοὶ, ὄρθιοι καὶ ἀλαλάζοντες ἐπάνω εἰς τὸ τουρκικὸν ὄχθρωμα, ἐπετοῦσαν τὰ σκουφάκια των εἰς τὸν ἀέρα.

*
* *

Ἡ ὁρμή των θὰ ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ ἡρωϊκὰς σελίδας. Ὅπως τὰ Ἀραβικὰ ἄλογα καὶ αὐτοὺς τὸ δύσκολον δὲν εἶναι νὰ τοὺς κινήσῃ κανεὶς. Τὸ ἀκατόρθωτον εἶναι νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ἡ στασιμότης τοὺς πεθαίνει.

— Θὰ μέινετε ἐδῶ καὶ θὰ κρατήσετε αὐτὴν τὴν θέσιν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς εἰς μίαν συμπλοκὴν.

Οἱ εὖζωνοι ἔμειναν καὶ ἐκράτησαν τὴν θέσιν, ἀλλὰ ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέστρεψε πάλιν νὰ τοὺς ἰδῇ, τοὺς εὗρεκεν ὅλους παραπονουμένους.

Οἱ εὖζωνοι ἐχύθησαν ἀκράτητοι.

— Ἐδῶ θὰ καθώμαστε ; ἐμουρμούρισε κάποιος ἀπ' ὅλους, ἀπηχῶν ὅλων τῶν ἄλλων τὸ παράπονον.

Εὐτυχῶς τὴν ἰδίαν στιγμήν ἕνας ἀγγελιοφόρος ἔφερεν τὴν διαταγὴν ταχείας προελάσεως. Οἱ εὖζωνοι ἐχύθησαν ἀκράτητοι.

— Τοὺς ἔχασα ἀπὸ τὰ μάτια μου, μοῦ εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς υπερήφανος διὰ τοὺς στρατιώτας αὐτούς. Ἄν δὲν ἦ-οὐσα τὸν ἀλαλαγμόν των, ποὺ ἐτινάχθησαν καὶ ὠρμησαν, θὰ ἐνόμιζα ὅτι μία ὁμοβροντία τοὺς ἔρριξεν ὅλους νεκροὺς κάτω.

— Νομίζει κανεὶς ὅτι χάνουν τὴν ὄρασίν των καὶ ὅτι προχωροῦν σὰν τυφλοί, ἔγραφεν ὁ Μιλτιάδης Λιδωρίκης εἰς μίαν ὥραϊαν εἰκόνα τὴν ὅποιαν ἔδιδε τῶν εὖζώνων του.

Τί εἶναι δὲ ἡ ἀντοχή των ! Ἀτσάλινοι ἄνθρωποι κρύβονται
 Ν Κοντοπούλου—Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' τάξεως Ἑλλην.

ὑπὸ τὴν φουσιανέλλαν καὶ ὁ στρατηγὸς ποὺ τοὺς κινεῖ δὲν ἔχε·
νὰ ὑπολογίσῃ ἐπὶ κόπων καὶ στερήσεων.

Μὲ ὀλίγην κουραμάνα ἡ χωρὶς κουραμάνα, μὲ τὸ νερὸ τῆς
πηγῆς, ἡ καὶ χωρὶς νερὸ ὑπὸ ἥλιον ἡ μὲ βροχὴν προχωροῦν, ξενο·
χτοῦν, φρουροῦν, πολεμοῦν, χωρὶς εἰς τὰ στυγνὰ χαρακτηριστικὰ
εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει ἴχνος λίπους νὰ ζωγραφισθῇ ἡ ἐλαχίστη
κόπωση, χωρὶς ν' ἀποκᾶμουν οἱ μετριόφρονες καὶ ἀνεπίδεικτοι
ἀτσάλινοι μῦς. Μέσα εἰς τὸ σκοτάδι τὸ μάτι των βλέπει ὅπως
καὶ τὴν ἡμέραν καὶ ποτὲ ἕνας στρατὸς δὲν εἶναι τόσον ἡσυχος,
ὅσον ὅταν αἱ προφυλακαὶ του εἶναι εὐζωνοί, ἔστω καὶ ἂν οἱ εὐζω·
νοὶ αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν μὲ τὸ τουφέκι στὸ χέρι, ἀφοῦ ἐβάδισαν
ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπολέμησαν τὸ βράδυ καὶ πρόκειται νὰ ξανα·
πολεμήσουν τὸ πρωῒ.

*
* *

Ἡ ὑπερηφάνειά των δὲν εἶναι παράλογος· τοὺς ἐχάϊψε
πολὺ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ αὐτὴ ἡ προτίμησις τοὺς ἔδωκε φτερά.
Τὸν Τοῦρκον τὸν βλέπουν μὲ περιφρόνησιν. Τὰ παλιοζαγάρια
τοῦ διαόλου !

Ὑπάρχουν εἰδικὰ εὐζωνικὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα ζωγραφίζουν
τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ εὐζώνου. Μὲ δύο στίχους ἀπετύπωσαν οἱ
ἴδιοι τὴν λεβέντικην εἰκόνα των :

**Φουσιανέλλα, φοῦντα, φέσι
καὶ δαχτυλιδένια μέση.**

Εἰς τὰ σύνορα ὅπου ἐφύλατταν σκοποί, εἰς ὀλίγων μέτρων
ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐγνώρισαν καλὰ τοὺς ἀντιπάλους
των καὶ ἔμαθαν νὰ τοὺς περιφρονοῦν σὰν νὰ τοὺς βλέπουν ἀπὸ
κάποιον ὕψος. Διὰ τὸς ἀπλοῦκας ψυχὰς τῶν ὀρεινῶν αὐτῶν ἀνθρώ·
πων αὐτὴ ἡ περιφρόνησις εἶναι ὅ τι εἰς τοὺς ἐπιστήμονας στρα·
τιωτικοὺς ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τοῦ ἀντιπάλου. Εἰς ἕνα
του τραγούδι ὁ εὐζωνος προκαλεῖ τὸν Τοῦρκον νὰ ἔβγῃ νὰ πολε·
μήσουν στὰ φανερά γιὰ νὰ ἰδῇ ὁ Τοῦρκος πῶς πολεμάει ὁ εὐζω·
νας μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Κάτι τι ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ παλαιοῦ κλέφτη ἐκληροδοτήθη,
εἰς τὸν σημερινὸν εὐζωνον.

“Ὅπως ἐκεῖνος, καὶ αὐτὸς εἶναι προκλητικὸς, δὲν ἀνέχεται προσβολάς, πληθύνει ἀμέσως. Ἡ πολιτικὴ τὸν στενοχωρεῖ τρομερά. Δὲν εἶναι δυνατὸν κάτω ἀπὸ τὸ φρεσάκι του νὰ χωρέσῃ ἡ σκέψις ὅτι ἐπεριμένανμεν τόσον καιρὸν νὰ τὰ βάλωμε μὲ τοὺς Τούρκους.

— Αὐτοὶ ἦτανε ! εἶπε μὲ περιφρόνησιν λοχίας τῶν εὐζώνων δείχνων τοὺς Τούρκους φεύγοντας μετὰ τὴν μάχην τῆς Δεσκάτης.

Καὶ αὐτὸ τὸ «αὐτοὶ ἦτανε» ἐσήμαινε :

— Καμαρώστε τους· αὐτοὶ ἦτανε ποὺ δὲν μᾶς ἀφίνανε τόσα χρόνια νὰ τοὺς φᾶμε !...

Διότι ὁ εὐζωνος, ἐκεῖ ἀπάνω ποὺ ζῇ, ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὸν κόσμον εἰς τοὺς ἐρημικοὺς σταθμούς, ὅπου δὲν φθάνει ἡ ἐφημερίς νὰ τοῦ διοχετεύσῃ καθιμέραν τὰ μυστήρια τῆς διπλωματίας, εὕρισκει πολὺ φυσικὸν κάθε διαφορὰ μεταξὺ ἐθνῶν νὰ λύεται μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι. Ὁ δυνατώτερος θὰ ὠφεληθῇ. Καὶ ὁ δυνατώτερος εἶναι αὐτός, ὅχι ὁ Τούρκος.

* *
*

Ποιὰ εἶναι ἡ ἐντύπωσις τῶν Τούρκων ἀπὸ τοὺς εὐζώνους ; Σειτὰν ἀσκέρι, διαβολικὸν στρατόν, τοὺς ὀνομάζουν οἱ Τούρκοι. Κάτι τὸ σατανικὸν ἀντιλαμβάνονται οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους τούτους. Καθὼς ἀνεμίζει ἡ φουστανέλλα των εἰς τὸ τρέξιμον, δίδει τὴν ἰδέαν ἄσπρων φανταστικῶν φτερῶν.

“Ὅπως γωρίζουν οἱ εὐζωνοὶ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν γειτονίαν τῶν συνόρων, γνωρίζουν καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς εὐζώνους (1). Ὅσα κίς ἄλλο σῶμα ἔτυχε νὰ φρουρῇ τὰ σύνορα καὶ συνέβη κάποια παρεξήγησις, ἡ λογικὴ ἐπεκράτησε περισσότερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμμὴν. Ὅταν ἀπέναντι τῶν Τούρκων ἦσαν εὐζωνοὶ καὶ ἐπῆλθεν ἡ παρεξήγησις, ἡ λογικὴ ἔμεινε κατὰ μέρος καὶ ὁ Τούρκος ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν παραμικροτέραν παρεκτροπὴν. Δι’ ἓνα εὐζωνον, ὁ ὁποῖος πηγαίνων νὰ πάρῃ νερὸ ἐπυροβολήθη τὸν Μάϊον τοῦ 1911, τρεῖς Τούρκοι ἐξηπλώθησαν νεκροί, πρὶν προφθάσῃ ὁ ἀξιωματικὸς νὰ κρατήσῃ τοὺς εὐζώνους του. Καὶ κάθε ἀπόπειρα στρα-

(1) Ἐννοεῖ τὰ πρὸ τοῦ 1912 σύνορα.

βοτιμονιᾷς ἐκ μέρους τῶν Τούρκων εὗρισκεν ἀπέναντι τοὺς εὐζώνους ταχείς καὶ ὀξεῖς.

Ἡ ἐμφάνισις μιᾷς πυκνῆς πρωτοπορείας εὐζώνων εἰς τὴν μάχην ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θάρρους τῶν Τούρκων.

Εἰς οἷαν δὴποτε θέσιν καὶ ἂν εὗρίσκωνται αὐτοί, δὲν θεωροῦν τὸν ἑαυτὸν των ἀσφαλῆ, ὅταν βλέπουν εὐζώνους ἐρχομένους ἐναντίον των. Διακόσιοι στρατιῶται Τούρκοι εἰς τὴν κορυφὴν ἑνὸς λόφου εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀλμπάνκιοι, ὅταν εἶδαν νὰ σκαρφαλόνουν σὰν κατσίκια εἰς τὸν λόφον οἱ εὐζωνοί, ἄφησαν τὰ ὄπλα καὶ ἑκατρακύλησαν κάτω τρέχοντες.

Ἄλλως τε ὁ Τούρκος ἔχει ἀσυναισθήτως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ εὐζωνος τρέφει ἄκρατον τὸ ἐθνικὸν μῖσος μέσα του.

Οἱ Τούρκοι, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται ἀπ' εὐθείας, ἔχουν μέσα εἰς τὸ αἷμά των κληρονομικὸν τὸν φόβον τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων φουστανελλάδων, οἱ ὅποιοι πρῶτοι ἐταπεινώσαν τὴν Τουρκίαν, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔσκυβεν ἔντρομος πρὸ αὐτῆς.

Εἰς ἓνα καφεενδάκι τῆς Βερροίας ἓνας γέρον Τούρκος ἀπὸ ἐκείνων ποὺ ἔμειναν μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν θὰ τοὺς πειράξῃ κανεὶς, καθισμένος εἰς μίαν γωνίαν, ὅπου καπνίζει χρόνια τώρα εἰς τὴν ἴδιαν θέσιν τὸν ναργιλέ του, μοῦ ἔλεγε κινῶν μελαγχολικὰ τὸ ἄσπρο κεφάλι καλὰ σφιγμένον μέσα εἰς τὸ σαρίκι :

— Πολὺ ἀσκέρι ἔχετε, τζάνουμ. Εὐζωνοὶ χιλιάδες εἶναι, μιλιοῦνία εἶναι, ἀμέτρητοι εἶναι !

Εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ γηραιοῦ Τούρκου οἱ ὀλίγοι εὐζωνοὶ ποὺ ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην ἐπολλαπλασιάσθησαν ὥς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. Τὸν ἐβεβαίωσα ὅτι δὲν εἶναι πολλοί, ὅτι ἠθέλαμεν νὰ ἔχωμεν καὶ ἄλλους.

— Τί νὰ τοὺς κάμετε ; εἴτε μελαγχολικώτερος ἀκόμη ὁ Τούρκος. Δὲν σᾶς χρειάζονται πιά. Ἡ Τουρκία ἐξώφλησε πιά. Ἀλλὰ κερὶμ ! Γραφτὸ ἦτανε.

Καὶ ἐπανέπεσεν εἰς τὴν μελαγχολικὴν του σιωπὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἠθέλησα πλέον νὰ τὸν ἀποσπάσω.

14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Ἀγρυπνούσαμεν τὴν νύκτα τῆς 5ης Ὀκτωβρίου, ἐξηπλωμένοι εἰς τὴν ταράτσαν ἐνὸς σπιτιοῦ τοῦ Κομπότι, δύο ἀξιωματικοὶ καὶ τρεῖς ὀπλίται, παρακολουθοῦντες τὰ τρέμοντα φῶτα τοῦ ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου λόφου τοποθετημένου ὀπτικοῦ τηλεγράφου, ὅταν ἤκούσαμεν ἓνα ἄργον θρηῖνον, ποὺ ἤρχετο ἀπὸ τὴν στενὴν ἀνοικτὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ.

— Ἀρρώστησε κανεῖς ;

— Σῶπα, γριά, ἐφώνησε κάποιος ἀπὸ μέσα καὶ ἀμέσως ἤκουσθη φωνὴ γραῶδης καὶ κλαυθμηρά :

— Πόλεμος γίνεται, παιδάκι μου. Μανοῦλες θὰ κλάψινι. Ἀστόχησες τοῦ νενῆντα ἐφτά ;

Πάει κ' οὐ Γιώργης τοῦ Παντελεῆ.

Οἱ συνάδελφοι ἐγέλασαν. Ὁ ὑπηρετής ἐνὸς ἀνθυπολοχαγοῦ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ὁ γκιώνης, ποὺ κράζει μέσα, πρέπει νὰ βουβαθῇ καὶ ἄλλος τοῦ ἀπήντησεν ὅτι γριά εἶναι κ' ἄς λέη.

— Μὰ χωρεῖ δεύτερος λόγος, ἀδερφέ, πῶς θὰ νικήσουμε ; εἶπεν ὁ ἀποκαλέσας γκιώνην τὴν γριάν. Ἐγὼ σοῦ λέω πῶς τοῦτο τὸν καιρὸ θὰ πάη ὁ Τοῦρκος στὴν Κόκκινη μηλιά. Μουσούδι δὲν θὰ μείνῃ ἀπὸ δαῦτον. Ἀλλὰ δὲν μπορῶ ν' ἀκούω κλάψες. Ἀνθρώπος εἶμαι.

Ἄλλ' ἡ γριά, ἡ ὁποία ἤκουσεν ὅλον αὐτὸν τὸν διάλογον, ποὺ προεκάλεσεν, ἐξηλθεν ἤδη εἰς τὴν ταράτσαν, ἐκάθισεν εἰς τὸ πέτρινον κατώφλι τῆς θύρας κ' ἐζήτησε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν λύπην της.

Ἦρχισε νὰ διηγῇται τὰ παρελθόντα δεινά, τὴν διαδοχικὴν προέλασιν τοῦ στρατοῦ μας εἰς τὴν Ἥπειρον, τὸν φόνον τοῦ Γριμπόβου, τὸν πνιγμὸν πολλῶν εἰς τὸν Ἀραχθὸν εἰς νύκτας πανικοῦ, τὸ πῶς πολλαὶ μητέρες ἀπὸ τὸ Κομπότι ἐπῆγαν εἰς τὴν γραμμὴν μέσα στὸ τούρκικο γιὰ νὰ ἴδωυν τὰ παιδιὰ των καὶ νὰ τοὺς φέρουν πορτοκάλια καὶ ροῦχα ν' ἀλλάξουν καὶ πῶς μία ἐξ αὐτῶν συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὑπέφερε μαρτύρια τοι.

αὐτα, πού δὲν ἤρχοντο καὶ εἰς τὰ χεῖλη της νὰ τὰ εἴπῃ, ὅταν ἀργότερα ἐπέστρεψε μισότρελλη εἰς τὸ χωριό.

Τὰ λόγια αὐτὰ τῆς γριᾶς ἦσαν τὸ πρῶτον προπολεμικὸν σάλπισμα, σάλπισμα καὶ πῶς θλιβερόν ἀλλὰ τόσον ἀνθρώπινον, πού προσέπεσεν εἰς τὴν αἰσθησίην μας. Διότι ἕως τότε ἀπομονωμένοι μετὰ τὸ σύνταγμα μας, τὸ 15ον τὸ προωρισμένον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Ἑπείρου, χωρὶς καμίαν ἐπικοινωνίαν μετὰ ἄλλα σώματα, χωρὶς νὰ βλέπωμεν γύρω μας κανέν σημεῖον προπολεμικῆς κινήσεως, ἐκτὸς τῆς ἀνιερᾶς πορείας τοῦ συντάγματος ἀπὸ τοῦ Αἰτωλικοῦ μέχρι τοῦ Κομποτί, δίωρον μόλις ἀπέχοντος τῆς Ἀρτης, ἡμεῖθα ὡς εἰς φθινοπωρινὰ γυμνάσια. Ἐνας δεκανεὺς προσεπάθει νὰ πείσῃ τὴν γριάν, ἣ ὁποία μᾶς ἔψηνεν ἤδη καφεὶ εἰς τὸ καμινέτο ἐνὸς ἀξιωματικοῦ, ὅτι τώρα ἡλλαξαν ἐντελῶς τὰ πράγματα καὶ ὅτι ὁ στρατός θὰ προχωρήσῃ τόσον εἰς τὴν Ἑπείρον, ὥστε καμία μάχην δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

— Μὴ λές τὸ μεγάλο λόγο, διέκοιπεν ἐκείνη, ὅταν ἡ ἐξώπορτα τῆς αὐλῆς ἐκτύπησεν, ἀπὸ χέρι κατ' ἀρχάς, ἀπὸ λακτίσματα δυνατὰ ἔπειτα, καὶ ἀνεστατώθησαν ὅλοι οἱ μανδρόσκυλλοὶ τῶν μεγάλων κήπων τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ.

— Κύριε Συνταγματάρχα.

— Δὲν μένει ἐδῶ ὁ κύριος Συνταγματάρχης.

— Ποῦ μένει ; Ἐχὼ ἓνα τηλεγράφημα. Τὸ τουφέκι ἀναψ.

Ἐπηδήσαμεν κάτω, διέβημεν ὑπὸ τὰς κοιλίας δύο βοδιῶν, πού δὲν ἐννοοῦσαν νὰ μετατοπισθοῦν ἀπὸ τὰ ἔσω τῆς θύρας, καὶ περιστοιχίσασμεν τὸν ἀγγελιοφόρον.

Ἦτο στρατιώτης τοῦ ὀπτικοῦ τηλεγράφου καὶ ἔφερεν εἰς τὸ χέρι ἓνα κομμάτι χαρτί.

Τρεῖς παλάμες περιστοιχίσαν τὸ φῶς ἐνὸς σπίρτου καὶ ἀνεγνώσθησαν αἱ φράσεις :

«Διάδοχος μετὰ στρατεύματός του εἰσῆλθεν Ἐλασσόνα. Ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ». Ταυτοχρόνως σχεδὸν ἠκούσθησαν ζητωκραυγαὶ ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ ἀπλωμένου εἰς τέσσαρας λοφίσκους τοῦ χωριοῦ τμήματός μας. Οἱ πετεινοὶ ἀφυπνισθέντες αἴφνης τὸ ἔστησαν εἰς τὸ λάλημα καὶ ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας κτυποῦσε ἀναστάσιμα. Καὶ μετ' ὀλίγον πυραὶ ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα ἀνέδωσαν φλό-

γας, περὶ τὰς ὁποίας τὰ ὑψηλὰ δένδρα τοῦ χωριοῦ διέγραφαν γραμμὰς φανταστικῶν ἀραβουργημάτων.

Ἡ εἵδησις εἶχε διασαλπισθῇ ἤδη, εἶχεν ἀφυπνίσει ὁλόκληρον τὸ σύνταγμα καὶ χαρμόσυνοι κραυγαὶ διημείβοντο ἀπὸ ταράτσα εἰς ταράτσαν, ὅπου κατέλυαν οἱ ἄνδρες. Πρὶν ἀκόμη μάθωμεν ἂν ὁ πόλεμος ἐκηρύχθῃ, ἦλθε τὸ ἄγγελμα τοῦ πρώτου θιριάμβου καὶ τοῦτο ἔδωσε μίαν συναρπαγὴν διὰ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὴν νίκην εἰς ὅλας τὰς ψυχάς.

Τὸ χωριὸ ἠγρύπνησε κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα. Καὶ τόση ἦτο ἡ ἐντασις τῆς χαρᾶς ἀπὸ τὴν ἀπρόοπτον εἵδησιν, τὸσον καταπληκτικὴ, ὥστε ἡ γριὰ πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπανήλθαμεν διὰ τὸν καφὲ δὲν ἐκλαίε πλέον. Τούναντίον ἡ νύμφη τῆς, ἡ ὁποία προσετέθη εἰς τὴν παρέαν μας μὲ ἓνα μικρὸ φουσκομάγουλο νήπιον κοιμισμένον εἰς τὴν ἀγκάλῃ τῆς, μᾶς διηγῆθη τὸ ὄνειρον, πού εἶδε τὴν παρελθοῦσαν νύκτα. Εἶχεν ἰδεῖ τὸν Ἅγιον Γεώργιον ντυμένον κατὰλευκα νὰ σκοτόνῃ ἓνα θηριακωμένο ὄρνιο.

Ἐπῆραμε τὸν καφὲ μὲ μουσικὴν. Ἀπὸ ἓνα ὕψωμα τοῦ βουνοῦ, τοῦ ὁποίου ἐχρύσονε τὰ ἀραιὰ σπίτια φωτιὰ μεγάλη, περὶ τὴν ὁποίαν διεγράφετο ὁλόκληρος ἄλυσις ἀπὸ σώματα στρατιωτῶν, ἤρχετο τρεμουλιαστὸν εἰς τὴν ὀξύτητα τοῦ ἤχου του τὸ τραγουδί :

*«Ταχιά θὰ πάω στὰ Γιάννενα
στοῦ μπέη τὰ σαράγια...»*

Ὁ καημὸς ἀναβε.

Κ. ΑΘΑΝΑΤΟΥ

15. ΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Ἀπὸ τὸ Τέρροβον καὶ πέρα, ἐν ᾧ τὸ αὐτοκίνητον προχωρεῖ πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρὸς διὰ νὰ ξεδιπλώσῃ ὅλην τὴν λευκὴν κορδέλλα τῶν ἑκατὸν τεσσάρων χιλιομέτρων τοῦ δρόμου, ὁ λογισμὸς ἀρχίζει νὰ γυρίσῃ σιγὰ σιγὰ πρὸς τὰ πίσω, ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια. Ὅράματα ἀπὸ τὴν νέαν δόξαν τῆς Ἑλλάδος, ξανοζωντανεύουν. Εἰς μίαν χαμπὴν ὅπου βελαῖζουν πρόβατα κάτω ἀπὸ τὴν γέφυραν ἐνὸς χειμάρρου μᾶς ὑποδέχεται τραγουδιστὰ τὸ κελάρυσμα μιᾶς

πηγῆς. Ἀγωνιάτες μὲ καλπάκι μαῦρο ποτίζουν τ' ἄλογά τους.
Ἐμὶν Ἀγᾶ !

Τὰ τσιφλίκια ἑνὸς Τούρκου Γιαννιώτη γαιοκτήμονος, ποὺ εἶναι μακαρίτης πιά, μὰ ποὺ τ' ὄνομά του θὰ μείνῃ γιὰ πάντα συνδεμένον μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ λυτρωμοῦ τῆς Ἑπείρου. Μπαίνουμ εἰς τὸ χάνι. Μετὰ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς ἰδοὺ καὶ δεύτερον χάνι, τὸ πέτρινον αὐτὸ ὑποστατικὸν τοῦ Ἐμίν, ποὺ παίζει τόσον ρόλον εἰς τὴν ἐθνικὴν μας παράδοσιν. Ποιὸς δὲν θυμᾶται τὸ ρῖγος, ποὺ συνεκλόνησε τότε τὴν Ἀθήνα μὲ τὸ ἐπίσημον τηλεγράφημα «ἀνακοινωθέν : Στρατηγεῖον Ἐμίν Ἀγᾶ. » κλπ. ;

Τώρα οἱ Χατζήδες εἶναι νέοι καὶ δὲν ξέρουν νὰ μᾶς πληροφορήσουν γιὰ τίποτα. Οἱ ἄνθρωποι περνοῦν, ἀλλὰ τὰ πράγματα μένουν ! Ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν σιγὴν τῶν βουνῶν, τὸ χάνι θὰ μείνῃ πάντα εἰς τὴν θέσιν του νὰ ἱστορῇ εἰς τοὺς αἰῶνας τὸ πῶς ἀντήχησαν μιὰ φορὰ οἱ χαράδρες ἀπὸ τὸ μπουμπουνητὸ τοῦ κανονιοῦ, ὅταν ὁ Ἕλλην ἐξεκίνησεν ἀποφασιστικὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν θρύλον.

Ἀπὸ δῶ κι' ἀπάνω ὅλο ἀνάβασις. Τὸ αὐτοκίνητο λαχανιάζει. Ἡ δυσώδης Κανέτα δὲν ἀφήνει οὔτε μιὰ σχισμὴ γιὰ δρόμο, καὶ πρέπει γύρω γύρω νὰ τὴν ἀνεβοῦμε ὥς τὴν κορυφή. καὶ ὕστερα νὰ τὴ δρασκελίσουμε πρὸς τὰ κάτω. Σὲ κάθε νέα στροφὴ ὁ ἄερας εἶναι παγερώτερος καὶ τὰ δένδρα πῶς θεριέμενα.

Ἀβυσσος κάτω, ἡ ἡδονὴ τοῦ ἱλίγγου μᾶς σφίγγει τὴν ψυχὴ. Τὸ χάνι τοῦ Ἐμίν Ἀγᾶ ξεχωρίζει τώρα πίσω, βαθιὰ σὰν ἄσπρος περιστεράκι ἀνάμεσα στὸν πράσινο ὠκεανὸ τῆς βλαστήσεως. Περνοῦν κάμποσα χιλιόμετρα ἔτσι, ὕστερα παίρνουμε ἀκράτητοι τὸν ἀπότομο κατήφορο· μερικὰ χάνια καὶ νὰ τὸ Μπιζάνι, ἥσυχο, γελαστό, εἰρηνικόν, χαμογελάει πρόσχαρα μὲ τὴν καλωσύνη ποὺ ἔχει στὰ παιδιὰ του ὁ τρομερὸς πολεμιστῆς σὰν ξεξωσθῇ ἀπὸ τ' ἄρματα καὶ γυρίσῃ στὸ σπίτι.

Μπιζάνι ! Μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς θέλω νὰ τὸ βλέπω χιονισμένο, ἀπρόσιτο, ζωσμένο μὲ τοὺς καπνοὺς, τυλιγμένο μὲ φωτιές, φρικαλέο συνεργεῖο τοῦ θανάτου ! Τὸ ξέρετε τὸ μυστικόν : Τὸ Μπιζάνι δὲν ἔπεσε ! Εἶναι γεγονός. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πέσῃ. Ὅταν ἐγίνοντο ἐκείνες οἱ λυσσάλεες ἐπιθέσεις τῶν στρατιωτῶν μας, ποὺ

ὕστερ' ἀπὸ κάθε μιὰ ἐγύριζαν πίσω οἱ μισοὶ οἱ Τοῦρκοι ἐγελοῦσαν χαιρέκακα ὥσάν νὰ ἔλεγαν: 'Εδῶ θὰ πέσετε ὅλοι· μὲ τὰ κορμιά σας θὰ φτιάσετε ἄλλον ἓνα λόφο, ἀλλὰ τὸ Μπιζάνι θὰ μείνῃ στὴ θῆ· σι του. 'Ελούφαζε καταχωνιασμένη ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ στὰ Γιάν· νεν· τὰ δυὸ ἀδέρφια, δυὸ γενναῖοι Γιαννιῶτες Τοῦρκοι, ὁ στρα· τηγὸς 'Εσσὰτ πασᾶς καὶ ὁ συνταγματάρχης Βεχὴπ βέης ἐπίστευαν μὲ ἀταραξίαν, ὅτι ἡ 'Ηπειρος δὲν θὰ ἰδῇ λευτεριά. 'Ο Βεχὴπ ἔμενε πάντα στὰ κανόνια του καὶ ὁ 'Εσσὰτ πηγαινοερχότανε στὴν πόλι. Τίποτα δὲν τοὺς ἐτρόμαζε. Τὸ Μπιζάνι εἶναι καμωμένο γιὰ νὰ μὴν πέφτῃ. Καὶ ὅταν ὁ στρατός μας εὐρέθηκε μιὰ μέρα ξαφνικὰ μέσ' στὴν πλατεῖα τῆς πόλεως τὸ Μπιζάνι ὄχι μόνον ἔμεινε στε· ρεό, ἀλλὰ δὲν εἶχε πάρει εἶδησι καὶν...

'Ο 'Εσσὰτ παρεδόθη μὲ ἀμήχανο βλέμμα, λὲς κ' ἔβλεπεν ὄνει· ρο κακό. Καὶ ὁ Βεχὴπ ἔτριβε τὰ μάτια, ὅταν εἰδοποιήθη νὰ κα· τέβῃ καὶ ν' ἀφήσῃ τὴν ἄμυνα: ἦσαν αἰχμάλωτοι νικηταί!

Τώρα τὸ Μπιζάνι ἀφήνει ἐλεύθερα τὴν εἴσοδο στὸ δρόμο. 'Ημερωμένο θερίο. Περινοῦμε καὶ τρέμουμε.

ΝΙΚ. ΚΑΡΒΟΥΝΗ

16. ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΙΛΚΙΣ

'Ενα κοπάδι ἀπὸ σπίτια λευκά, μαζεμμένα γύρω ἀπὸ λόφον κωνοειδῆ, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἐλεύκαζε μιὰ ἐκκλησί· α, ὁ 'Αγιος Γεώργιος μᾶς εἶπεν ὁ ὁδηγὸς ἐπαρουσιάσθη ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας ἀπὸ ἓνα ὕψωμα ἀριστερᾷ τοῦ δικορύφου βουνοῦ, εἰς τὰ πόδια τοῦ ὁποίου ἀναπαύεται τὸ λευκὸ χωριουδάκι τοῦ Δριμίγλαβα.

— Τὸ Κιλκίς!

'Η φωλιά τῶν κομιτατζήδων ἡ «μικρὴ Σοφία», ὅπως τὴν ἔλεγαν μὲ φωνὴν χαμηλὴν, εἰς τόνον μίσους καὶ φόβου, οἱ 'Ελλη· νες χωρικοὶ τοῦ 'Αἰβάτι, τοῦ Λαῦνᾶ, τῆς Γιουβέσνας, τῆς Μπάλτ· ζας, οἱ ὅποιοι ἀνεπόλουν τὰ πρόσφατα μαρτύρια, πὺν εἶχαν τρα· βήξει ἀπὸ τὸ «καταραμένο τὸ χωριὸ τοῦ Ντάνεφ», διότι τὸ Κιλκίς ἦτο ἡ πατρίς τοῦ κομπορρήμονος δημαγωγοῦ, καὶ μέσα εἰς αὐτὸ

ἐπερνοῦσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔτους σχεδιάζων κακουργήματα καὶ σφαγὰς καὶ δηλώσεις ὃ ἐξάδελφός του μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα ἀρχικομιτατζής.

Ἡ μεραρχία εἶχε κινήσει ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην τὸ ἀπόγευμα τῆς ἐπιούσης τῆς πρωτακούστου μάχης, πού διεξήχθη ἀπὸ παραθύρου εἰς παράθυρον καὶ ἀπὸ τῶν δρόμων καὶ τῶν πλατειῶν κατὰ τῶν βουλγαρικῶν οἰκημάτων. Εἶχε περάσει ἀπὸ τὴν Ἑγνατία ὁδὸν ἀνάμεσ' ἀπὸ πεζοδρόμια ἐπευφημοῦντα. Οἱ στρατιῶται ἔτραγουδοῦσαν τὸ τραγούδι τῆς ἐκδικήσεως :

«Τί ζητοῦν οἱ Βούλγαροι

σιτὴ Μακεδονία ;

Τί ζητοῦν οἱ Βάρβαροι

σιτὸν Ἑλληνισμό ;»

Καὶ τώρα ἐβάδιζαν γιὰ νὰ τοὺς διώξουν. Ἔτσι ἐφθασεν ἡ μεραρχία εἰς τὸ Ἀϊβάτι. Μετὰ ὀλιγόωρον ἀνάπausιν, τὴν αὐγὴν τῆς ἄλλης ἡμέρας εἶχε ξεκινήσει πρὸς τὸ Δριμίγλαβα. Καὶ ὅταν ἐνεφανίσθη εἰς τὰ μάτια τῶν στρατιωτῶν τὸ Κιλκίς ὃ ἥλιος ἐπύρονε τὰ ὑψώματα τοῦ Ἀλμπάνκιου καὶ ἀστραφτεν ἀριστερᾷ εἰς τὸ βάθος τοῦ χρυσοκιτρίνου κάμπου ὃ Ἀξιός, ἐν ᾧ γύρω ἀπὸ τὸν κωνοειδῆ λόφον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κιλκίς ἐγεννῶντο καὶ διελύοντο αἱ μικραὶ λευκαὶ τολύπαι τῆς ἐκρήξεως τῶν ἐλληνικῶν βολιδόφορων.

Μαγνήτης ἀληθινός, ἔσυρεν ἀκαταμάχητα κατ' ἐπάνω του τὴν δρυὴν τὴν Ἑλληνικὴν. Ἔτρεχεν ὃ ἰδρὼς ποτάμι ἀπὸ τὰ δρειχάλκινα πρόσωπα τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' αἱ στάσεις ἦσαν σύντομοι. Τὰ μάτια ἀστραποβολοῦσαν τὰ στήθη φουσκωμένα ἀπὸ τὸν πόθον τῆς ἐκδικήσεως ἐσυγκρατοῦσαν τὴν τρικυμίαν των γιὰ νὰ τὴν ἐξαπολύσουν παντοδύναμον κατὰ τῆς φωλιᾶς ἐκείνης τῶν κομιτατζήδων τῆς χθὲς τῶν τακτικῶν βουλγαρικῶν δυνάμεων τῆς σήμερον καὶ μὲ τὰ πρόσωπα φλογισμένα ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς μάχης, γυαλιστερὰ ὥσάν ἀδριάντων δρειχαλκίων ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα, τὰ συντάγματα ἐπροχωροῦσαν. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντος πρὸς βορρᾶν τὸ κανόνι ἔκαλοῦσε μὲ ἀκαταμάχητον μανίαν :

— Ἐλᾶτε ! Ἐλᾶτε ! Τρέξετε ! Τρέξετε ! Πετάξετε ! Σᾶς περιμένει ἡ Δόξα ! ὁ Θάνατος ! ἡ Νίκη ! Ἐμπρός ! ἔμπρός !

Ἡ μεραρχία ἐπροχωροῦσε σιωπηλὴ τώρα· γιατί κανένα τραγούδι, καμία κραυγή, καμία εὐγλωττία δὲν ἦτο ἴση μὲ τὴ φωτιά πού ἐπυράχτινε τὰ στήθη τῶν στρατιωτῶν της.

Οἱ Βούλγαροι, συνηθισμένοι εἰς τοὺς εὐκόλους αἰφνιδιασμούς, ὅταν ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς συμφωνίας καὶ τὰς συμβάσεις μᾶς ἐκρατοῦσεν εἰς τὰς γραμμάς μας, ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἤρκει μία νυκτερινὴ προέλασίς των γιὰ νὰ μᾶς ἀπωθήσῃ εἰς τὴν γραμμὴν τῆς ἀμύνης τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν γραμμὴν πού ἐχάραξαν ἐπὶ μῆνας αἱ σκάναι τῶν στρατιωτῶν μας μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τὴν χρησιμοποιήσουν. Καὶ ὅταν τὴν νύκτα κάτω ἀπὸ τᾶστρα, πού ἐμάρμαιρον θριαμβευτικά, ὁ χεῖμαρρος τῆς Βουλγαρικῆς δολιότητος ἐπροχωροῦσεν ἀπὸ τὸ Ἀλμπάνκιὸ πρὸς τὰ πρηνῇ πού ἀνέβαιναν ἐλαφρὰ κατὰ τὸ Δριμίγκλαβα συνήνητησε τὸν κυματοθραύστην τῶν Ἑλληνικῶν στηθῶν.

Πῶς ἔγινε τὸ πρᾶγμα κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ περιγράψῃ. Μέσα εἰς ὀλίγας στιγμὰς ἠκούσθη κατ' ἀρχὰς ὁ ξηρὸς διακεκομμένος κρότος τῶν πυροβολισμῶν τῶν προφυλακῶν. Ἐπειτα ἐπηκολούθησε δαιμονιώδης συμφωνία φωνῶν. ζητωκραυγῶν, ἐκπυρσοκροτήσεων, ἀλαλαγμῶν, κλαγγῆς, κτυπημάτων, παραγγελμάτων, οἰμωγῶν, βηματισμῶν, θόρυβος, κυλιόμενων χαλικιῶν, δοῦποι πετάλων, ὅλα αὐτὰ κάτω ἀπὸ τᾶστρα πού ἐμάρμαιρον θριαμβευτικά καὶ μέσα εἰς τὰς φωτεινὰς ἀναλαμπὰς τῶν μάνλιερ. Ἐξαφνα ἡ μεραρχία ἡσθάνθη ἔκτασιν ἀνοικτὴν ἐνώπιόν της· ὁ σάλαγος εἶχε κοπᾶσει ἀποτόμως, ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρησεν εἰς τὰ χαρακώματά του καὶ ἡ αὐγὴ ἐπρόβαινε τώρα χρυσορρόδινη ἀπὸ τὰ δεξιὰ ὑψώματα μὲ κάποιες μακρόσυρτες αἱματόχρυσες πινελιὰς εἰς τὸν αἴθριον οὐρανόν, ὅπου ἔσβυναν κρέμοντα τᾶστρα.

Πίσω ὠρθόνετο γλαυρὴ ἡ σιλουέττα τοῦ βουνοῦ τοῦ Δριμίγκλαβα μὲ τὰς δύο ὀξείας κορυφάς. Ἀπὸ τὰ δεξιὰ ἔφθανε τὸ μούγκρισμα τοῦ κανονιοῦ· ἐπολεμοῦσαν ἐκεῖ αἱ μεραρχίαι τοῦ δεξιοῦ μας. Τὰ στεφάνια τοῦ καπνοῦ τῶν βολιδοφόρων μας ἔζωναν τώρα στενώτερα τὸν λόφον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κιλκίς. Ἀριστερεῶς ἐφαίδρυνε τὸν ξανθὸν κάμπον τῶν σπαρτῶν ἕνα δροσερώτατον πυκνόδεδρον δάσος, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἐγυάλιζαν τὰ σίδερα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Τὸ ἀριστερὸν τῆς μεραρχίας

ἀνοίχθη πρὸς τὰ ἐκεῖ· τὸ ὑπεδέχθησαν αἱ ἐχθρिकाὶ ὀβίδες· ἀτάρ᾿ αὖ ὥρμησε πρὸς τὰ δένδρα. Μετὰ τινα ὥραν μία μαύρη πυκνὴ γραμμὴ φυγάδων ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ δάσους καί, ἐλισσομένη ὥσάν φίδι, πληγωμένο μέσα εἰς ἓνα ρεῦμα πλαισιούμενον ἀπὸ καλαμιές, ἔσπευδε πρὸς τὸ Κιλκίς.

— Ἐτσάκισαν! Ἐτσάκισαν στὸ δεξιὸν τους. Ἡ ἀναφώνησις αὕτῃ τοῦ ἀξιωματικοῦ, πού παρηκολούθει μὲ τὰς διόπτρας τὴν δρεῖσιν τοῦ ἀριστεροῦ μας, ἐπενήργησεν ὥς κέντρισμα εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ κέντρου. Ἐνα γιγάντειον ἄλμα πρὸς τὰ ἔμπρος. Νὰ τὸ πρῶτον ἐχθρικὸν χαράκωμα! Μία ἑλαφρὰ λάμψις, μία ἑλαφροτέρα καταχνιὰ καπνοῦ καὶ ἓνας βαρὺς κρότος συμπτροκοροτήσεως ἀπλώθη διὰ μιᾶς εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ χαρακώματος.

Δύο, τρεῖς, δέκα, εἴκοσι στρατιῶται κάνουν μίαν ἑξαφνικὴν στροφὴν περὶ ἑαυτοὺς καὶ πέφτουν. Κανεῖς δὲν τοὺς προσέχει. Οἱ λόχοι ὁρμοῦν πρὸς τὸ χαράκωμα ὅπως ὁ Σιμούν. Μία ἀστραπὴ λογγῶν, ἓνα πανδαιμόνιον φωνῶν καὶ τὸ χαράκωμα τὸ βουλγαρικὸν εἶναι δικό μας. Τὰ πτώματα τῶν ὑπερασπιστῶν του σφαδάζουν ἀκόμη μέσα εἰς βοῦρκον αἵματος καὶ σκόνης. Ἀλλὰ τὸ σύνταγμα προχωρεῖ. Ὁ ἥλιος φλέγει τώρα, ἀλλὰ κανεῖς δὲν αἰσθάνεται τὴν φλόγαν του. Ἀπὸ ὑψώματος εἰς ὑψωμα, ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, ἀπὸ χάνδακος εἰς ρευματιὰν διεξάγεται τὸ θανάσιμον κυνηγητό. Αἱ ὀβίδες τοῦ ἐχθροῦ ἐκρήγνυνται ἔμπρος, ὀπίσω, δεξιὰ, ἀριστερά, ἐπάνω ἀπὸ τὸς κεφαλὰς τῶν προελαυνόντων. Ὁ ἐχθρὸς ἐγκαταλείπει τὰ χαρακώματά του τὰ βαθειὰ καὶ φεύγει, φεύγει πρὸς τὸ Κιλκίς.

Πρὸς δυσμὰς ἀναλύονται εἰς ἀχνοκύανον ἄτμον, κάτω ἀπὸ τὴν χρυσοῦν βροχὴν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, τὰ ὑψικάρηνα βουνὰ τῆς Καρατζόβας. Τὸ κανόνι μαίνεται γύρω ἀπὸ τὸ Κιλκίς. Ἐνας διαγυλεὺς φέρνει τὴν εἰδησιν ὅτι ἡ πέμπτη μεραρχία προελαύνει μὲ μεγάλας θυσίας, ἀλλὰ νικᾷ Κάτω, πρὸς τὸν κάμπον, διακρίνεται μακρὰ συνοδεία, πού βραδυπορεῖ παραλλήλως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Εἶναι οἱ τραυματαῖοί μας. Τὸ θέαμα ἐξοργίζει τοὺς μαχητὸς καὶ μία φρικώδης βλασφημία συνταράσσει τὰς Ἑλληνικὰς γραμμὰς καὶ πνίγεται ἀμέσως εἰς ἓνα ἀλαλαγμόν :

— Ἐμπρός, παιδιὰ! Ἐμπρός! Πιαστοὺς τοὺς ἄτιμους!

Ὁ κάματος εἶναι λέξις χωρὶς σημασίαν. Ἀγρία χαρὰ καὶ ἀκαταμάχητος λύσσα σπρώχνει, συναρπάζει, φτερόνει, ἐξαϋλίνει, θεοποιεῖ, παρασύρει, φλογίζει, πυρακτόνει, μεθᾶ, στροβιλίζει τὶς καρδιές, περιδινεῖ τὶς ψυχές, γιγαντοποιεῖ τοὺς στρατιώτας, κάμνει θεοὺς τοὺς ἀνδρείους, ἤρωας τοὺς ἀδυνάτους καὶ καλεῖ πρὸς τὰ ἔμπροσ, ἔμπροσ, τὴν Ἑλληνικὴν λαίλαπα.

Ἐκοιμήθη κανεὶς τὴν νύκτα; Κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ τὸ πιστοποιήσῃ. Τὸ κανόνι ὤρνετο πρὸς βορρᾶν· βαθειοὶ ἀντίλαλοι ὑπόκωφοι ἀπὸ τὰ δεξιὰ κάμνουν τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἀνασκιρτοῦν κάθε στιγμή.

— Μάχονται στὸν Λαχανᾶ! Θὰ τσακίσουν καὶ ἀπ' ἐκεῖ!

Ἀκοῦτε, ἀκοῦτε! Τὸ κανόνι ὅσο πάει καὶ μακραίνει! Προχωροῦμε! Προχωροῦμε! Πότε νὰ ξημερώσῃ! Μ' ἓνα «ζήτω» τὸ παίρνουμε τὸ Κιλκίς!

Ὅταν ἐξημέρωσε, τὸ Κιλκίς ἔκαίετο ἀπὸ τὸ κανονίδι. Καπνοὶ τριγύρω του, οἱ καπνοὶ τῶν ἑλληνικῶν ὀβίδων· καπνοὶ ἀριστερᾶ του, οἱ καπνοὶ τῶν βουλγαρικῶν. Ἡ φωλιά τῶν κομιτατζήδων, ἡ παρὶς τοῦ Δάνεφ, ἐπροκαλοῦσε μὲ τὴν ἀντίστασιν της· καὶ εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν ἀπεταμιεύετο, ὅπως εἰς τὰ ἔγκατα ἡφαιστείου, ἡ μανία τῆς νίκης.

— Ἐμπρός, παιδιά, καὶ σὲ λίγο ὁ Δάνεφ δὲν θὰ ξανάχῃ πατρίδα!

Καὶ ἡ μεραρχία ἐβάδισε πρὸς τὸ Γενῆ-Μαχαλᾶ. Κάτω ἔλαμψεν μέσα εἰς τὴν πάλλευκον κοίτην τοῦ Ὁ Εὐχέδωρος-ὁ Γαλλικός—, εἰς τὰς ὀχθὰς τοῦ ὁποίου τὴν αὐγὴν τῆς ἐπιούσης ἐπέπρωτο νὰ γράψουν μίαν αἱματηρὰν ἐποποιίαν οἱ στρατιῶται τῆς Ἑλλάδος.

ΑΓ. ΤΑΝΑΓΡΑ

17. Ο ΜΟΥΤΣΟΣ

Κωσταντῇ ἦ!...μπρὲ Κωσταντῇ ἦ ἦ!...Κωσταντῇ!...ἀπ' τὸ καῖκι...αἶ... αἶ... αἶ... Ὁ μοῦτσος, τυλιγμένος ὀπίσω ἀπὸ τὸ ταμπούκι εἰς τὴν τριμμένην μπατανίαν του, ἔμισάνοιξε τὸ ἓνα μάτι καὶ ἐτέντωσε τ' αὐτί.

— Ποιὸς φωνάζει τέτοια ὦρα !...

Ἡ φωνὴ ὅμως ἐξηκολούθει νὰ φθάνη πάντοτε μὲ ἐπιμονήν· ἀπόδειξις ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἐφώναζε εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ τοὺς ξυπνήσῃ.

— Καὶ φωνάζει τὸν Κωσταντῆ... Ἄν ζητᾷς ὅμως, φουκαρᾶ μου, νὰ τὸν ξυπνήσῃς ἔτσι, ἡ δουλειά σου ἐγινε... ἐμονολόγησε φιλοσοφικῶς σὰν νὰ ἀπαντοῦσε ὁ μικρός.

Μίαν στιγμὴν ἀκόμη ἐδίστασε μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ξανακλείσῃ τὸ μισονοιγμένον μάτι καὶ τῆς ἰδέας τοῦ καθήκοντος. Ἡ τελευταία ὅμως ἐπὶ τέλους ἐνίκησε.

— Μωρὲ καλὸ κακὸ ἂς πάω νὰ τὸν ξυπνήσω· ποιὸς ξέρει τί τρέχει γιὰ νὰ ξελαιμιάζεται ἔτσι αὐτός !...

Καὶ ἀποτινάξας μ' ἓνα κίνημα τὴν μπατανίαν διηυθύνθη ταχυόμορος πρὸς τὸ καμπούνι, ὅπου ἐκοιμᾶτο ὁ Κωσταντῆς.

Τὸ καῖκι, ἀραγμένον ἀρρόδου ἀπὸ τὴν Μικρασιατικὴν ἀκτὴν ἠσύχαζε, ναρκωμένον, θὰ ἔλεγε, καὶ αὐτὸ εἰς τὴν νυκτερινὴν γαλήνην, καὶ μόνον τὸ ὑγρὸν «κλόπ κλόπ» τῶν μικρῶν κυμάτων, ποὺ ἐπάφλαζαν μὲ μαλακὸν χαῖδι εἰς τὰ πλευρά του, ἐτάρασσε τὸν σιωπηλὸν ὕπνον του.

Μαῦρον σχῆμα δίπλα εἰς τὸ καμπούνι ἐζωγράφιζε τὸ σῶμα τοῦ κοιμωμένου ναύτου.

— Κωσταντῆ !... Κωσταντῆ !... εἶπε σπρώχνων μὲ τὸ χερὶ τὸν κοιμισμένον, γιὰ σήκω !... κάποιος σὲ φωνάζει ἔξω ἀπὸ τὴ στεριά... .

Ὁ ναύτης ἀνεσηκώθη μὲ ζαλισμένα μάτια.

— Φωνάζει ;... ποιὸς φωνάζει ;...

— Δὲν ξέρω !... γιὰ νὰ κάνῃ ὅμως ἔτσι τέτοιαν ὦρα, δίχως ἄλλο κάτι θὰ τρέχῃ... Νά !... ἀκούς.

Ὁ ναύτης ἀνεκάθισε, καὶ ἡ φωνὴ ἀκουσθεῖσα τὴν φορὰν αὐτὴν δυνατώτερα ἐδιώξε ἐντελῶς τὸν ὕπνον του.

— Περίεργο ! εἶπε προσέχων, σὰν τοῦ Θανάση εἶναι ἡ φωνὴ αὐτή... μὰ τί νὰ τρέχῃ τέτοια ὦρα ;... Καὶ προχωρῶν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ καμπουνιοῦ ἔφερε τὸ χερὶ εἰς τὸ στόμα σὰν σάλπιγγα.

— Τί τρέχει, μωρὲ ε ε ;

— Ἔλα ἔξω... γρήγορα ! ἀπήντησεν ἡ φωνή. Ὁ ναύτης χα-

οἷς δεύτερον λόγον ἔσκυψε εἰς τὸ σχοινὶ πού ἔδενε τὸ σκαφάκι εἰς τὴν πρύμνην.

Μ' ἓνα πήδημα εὐρέθη μέσα, ἐπῆρε τὰ κουπιὰ καὶ ἄρχισε νὰ λάμνη πρὸς τὸ παραλίον.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ καπετὰν Γαλιὸς ἐξυπνήσας ἀπὸ τὸν θόρυβον ἐπρόβαλε ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κουβουσιοῦ τὸ κεφάλι.

— Τί τρέχει, μωρέ ;... εἶπε εἰς τὸν μοῦτσον μὲ τὴν βραχνιασμένην φωνὴν του.

Ὁ μικρὸς μὲ δύο λόγια τοῦ διηγήθη ὅ τι συνέβαινε.

Τότε ὁ καπετάνιος ἐρροχάλισε, ἔφτυσε θορυβωδῶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐλθὼν δίπλα εἰς τὴν κουपाσιτὴν ἐπροσπάθησε νὰ διαπεράσῃ μὲ τὸ βλέμμα τὸ βαθὺ σκότος.

Τὸ βαρκάκι πού ἔφερε τὸν Κωσταντῆ διεκρίνετο μακρὰν σὰν σκοτεινότερα σκιά, πού ὁλοιὲν ἐσυγχύζετο καὶ ἐχάνετο εἰς τὸ μαῦρον χρῶμα τῆς παραλίας;

Ὁ Κωσταντῆς, μὲ τὸ πρόσωπον εἰς τὴν πλώρην, ἔλαμνε σηκωμένος διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ διευθύνῃ, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπλησί-ασε τοὺς βράχους, ὅπου διεκρίνετο μιὰ μαύρη σκιά.

— Σὺ εἶσαι, μπρὲ Θανάση ;

— Ναί ! ἐγώ ! ..

— Αἴ ! τί τρέχει ! ..

— Ἐλα δύο κουπιὲς πειὸ κοντά... Νά ! Ἀπὸ βραδὺς οἱ Τοῦρκοι στὸ Κουσάντασι ἐγέμισαν μὲ Τουρκοκρητικὸς τέσσερα καΐκια καὶ κάνουνε πανιά γιὰ τὴ Σάμο νὰ πέσουνε ἄξαφνα στὰ χωριά .. Λοιπὸν πρὸς τοῦ καπετὰν Γαλιὸς ἀπὸ μέρους τοῦ κουμπάρου του, πῶς θὰ κινή ὑπηρεσία στὸ ἔθνος, ἂν φύγῃ ἀμέσως νὰ δώσῃ εἶδησι στὸ Βαθύ... Καθὼς τὸ δικό σας καΐκι εἶναι ξεφόρτωτο καὶ τρέχει μορεῖτε νὰ προκάνετε, ἂν κάνετε ἀμέσως πανιά.

— Καὶ τὰ εἶδες, μωρέ, ἐσὺ τὰ καΐκια ;...

— Τὰ εἶδα λέει !... Εἶναι τὰ τρία Σαμιώτικα καὶ τὸ ἓνα Μυτιληνιὸ πού ἐκράτησαν ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου... Ὅταν ἔφυγα ἐγώ, εἶχαν ἀρχίσει νὰ μπαρκάρουν καὶ βγῆκε ἡ γλῶσσά μου ἔξω πρὸς τὸν νὰ φτάσω ἐδῶ !.. ὅλη τὴν ὥρα ἐνόμιζα πῶς κάποιος μου παρατρέχε ἀπὸ πίσω.

Τὴν στιγμήν αὐτὴν πράγματι, σὰν ἀπάντησις εἰς τοὺς λόγους.

του, πυροβολισμός ἐβρόντησεν ἀπὸ τὴν διπλανὴν κορυφὴν καὶ ἡ σφαῖρα κτιπήσασα τὸν βράχον ἐθρυμάτισε πετραδάκια, τὰ ὁποῖα ἔπεσαν γύρω των εἰς τὰ νερά.

— Ἄ ! τὰ σκυλιά... καλὰ τῶλεγα.. μ' ἐπῆραν κατὰ πόδι !... ἐφώναξεν ὁ Θανάσης ὁρμῶν χωρὶς δισταγμὸν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐνα δύο κουπιὲς πειὸ κοντά, μωρὲ Κωσταντῆ ! δόσε μου ἓνα χέρι.

— Μὴ φοβᾶσαι ἔλα ! χόπ ! ἀπήντησεν ὁ ναύτης ἀρπάζων τὸν σύντροφόν του ἀπὸ τὰς μασχάλας καὶ βοηθῶν εἰς τὸ ἀνέβασμα· δὲν πιστεύω ὅμως νὰ κυνηγοῦν ἑσένα.. πειὸ πολὺ μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι τελωνοφύλακες .. Δεύτερος πυροβολισμὸς τότε ἔξυσε τὰ νερὰ δίπλα εἰς τὸ βαρκάκι, συγχρόνως δὲ φωναὶ καὶ ὕβρεις εἰς Τουρκικὴν γλῶσσαν ἔφθιασαν μέσα εἰς τὸ σκότος ἀπὸ τὴν ἴδιαν μεριάν.

Στρατιῶται ὅμως ἡ τελωνοφύλακες, ὅτι καὶ ἂν ἦσαν, δὲν εἶχαν καιρὸν νὰ χάνουν, ἂν ἤθελαν νὰ διαφύγουν.

Χωρὶς ἄλλον λόγον, οἱ δύο σύντροφοι ἄρπαξαν ἀμέσως τὰ κουπιὰ καὶ σκυμμένοι ὅσον ἡμποροῦσαν περισσότερον ἄρχισαν νὰ λάμπουν μὲ δύναμιν διὰ τὸ καῖκι.

— Ἀῖντε κι' ἂν τὴν γλυτώσουμε μεγάλο κερὶ θὰ χρωστᾶμε.. ἔψιθύρισεν ὁ Κωσταντῆς σκύβων ἀκόμη περισσότερον.

Δύο τρεῖς σφαῖραι συνώδευσαν τὸ σκαφάκι εἰς τὸν δρόμον του, μία δὲ σκοπευμένη καλλίτερα ἐτρύπησε πέρα καὶ πέρα τὰ πλευρά του.

Τὸ νερὸ ἀνεπήδησε σὰν ἀπὸ δύο μικρὰ ἀναβρυτήρια.

— Στουππί, μωρέ ;... ἔχεις στουππί ;... κανένα πύρο...

Καὶ ὁ Κωσταντῆς, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἐξέσχισε μὲ γρήγορον κίνημα τὸ βιθυγάλανον ὑποκάμισόν του, ἔστριψε τὸ κομμάτι καὶ τὸ ἔσφιξε μέσα εἰς τίς τρύπες τῶν πλευρῶν.

— Ἄλα.. ἔρε, κι' ἄρχισαν νὰ σημαδεύουν καλλίτερα... Καὶ τὰ κουπιὰ ἐπῆγαν καπνὸς ἀναγκάζοντα τὸ βαρκάκι νὰ πετᾷ πρὸς τὸ καῖκι...

* *

Ἐκεῖ ὅμως, ὅταν ὁ Θανάσης ἔκαμε νὰ σηκωθῇ, διαπεραστικὸς πόνος τὸν ἠνάγκασε νὰ φέρῃ τὸ χέρι εἰς τὸν ἀστράγαλον. Κάπ

ἀν ὑγρὸν χλιαρὸν καὶ γλοιῶδες, ἐντελῶς διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἔβαψε τὰ δάκτυλά του.

— Ἀνάθεμα τὸν πατέρα των... μὲρὲς Κωνσταντῆς, μ' ἐχτύπησαν, θαρρῶ, οἱ ἀφιλότιμοι!... νά! ἔδω... στὸ πόδι... δόσε ἓνα χέρι ν' ἀνέβω στὴν κουπαστή...

Καὶ ἐν τῷ ὁ Κωνσταντῆς ἐβοήθει τὸν σόντροφόν του, ὁ καπεταν Γαλιὸς ἐπληροφορεῖτο μὲ δύο λόγια περὶ τίνος ἐπρόκειτο.

— Ἐλα!... σάλπα!... πάρτε μέσα τὴν ἄγκυρα... μόλα γάμπια!... μόλα φλόκο!... διέκοψαν ἀμέσως· οὔτε στιγμή, νὰ μὴ χάνωμε... κι' ἄ, βοηθήσῃ ὁ ἅγιος Νικόλας κ' ἡ Βαγγελίστρα ἡ Τηνιακή...

Ὁ Κωνσταντῆς, ὁ μοῦτσος καὶ δύο ἄλλοι ἐπιβάται, ὁ πατέρας τοῦ μικροῦ καὶ ἓνας νησιώτης, ἔτρεξαν ἀμέσως εἰς τὸ ἔργον.

Γάμπια καὶ φλόκος ἐγλύστρησαν ἐπάνω μὲ σκουριασμένον στρίγγλισμα τῶν μακαράδων.

— Ἀπίκου!... ἐφώναξεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τὴν ἄγκυραν ὁ Κωνσταντῆς.

Ὁ καπεταν Γαλιὸς ἔφερε τότε δεξιᾷ ὅλον τὸ τιμόνι, καὶ τὸ καῖκι φουσκόνον βαθεῖα τὰ πανιά του μὲ τὸ νυκτερινὸν ἀεράκι, ἔβαλε πλώρην διὰ Βαθύ.

* *
*

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ διῶνται, στρατιῶται ἢ τελωνοφύλακες, ἀφ' οὗ ἔβαλαν μερικὰς βολὰς ἀκόμη κατὰ τοῦ καῖκιου, βλέποντες ὅτι τὸ θῆραμα διέφυγεν, ἔπλευσαν νὰ ἐξοδεύουν ἄδικα τὰ φυσίγγια των.

— Τέσσερα καῖκια... ἐμονολόγει ὁ καπετὰν-Γαλιὸς, πόσους νομάτους μποροῦν νὰ βάλουν μέσα!... Εἶναι μεγάλα ὅμως π' ἀνάθεμά τα... τὰ ξέρω! Θὰ μποῦνε μέσα στοῖβα τὰ σκυλλιά, κι' ἀλλοίμονο ἂν πέσουν ἄξαφνα μέσ' στὰ χωριά νύχτα ὥρα!...

Ἐχουν νὰ κλάψουν πάλι μαννάδες καὶ παιδιὰ...

Τὸ καῖκι ἐν τούτοις, σπρωχνόμενον ἀπὸ τὸ δροσερὸν ἀεράκι, ἔκαβαντζάρισε σιγὰ σιγὰ τὴν βραχῶδη ἄκραν τοῦ ὀρμίσκου, καὶ τὸ διαπεραστικὸν βλέμμα τοῦ γερο-θαλασσινοῦ, τὸ ὁποῖον ἔτρωγε τὸν ὀρίζοντα, ἐσταμάτησεν ἀμέσως εἰς ἓν σημεῖον, ὅπου, θὰ ἔλεγε, ἔκαρφώθη μὲ ἐπιμονήν.

Βλασφημία ἐμασῆθη μέσα εἰς τὰ μουστάκια του.

— Βγῆκαν !... νά τους οἱ ἀντίχριστοι... ἐβλασφήμησε καί ὁ Κωνσταντῆς· μᾶς πῆραν τὰ μπρός !...

— Μπρός !». νά τοὺς προσπεράσουμε ὅ τι καί ἂν γίνη... εἶπεν ἀποφασιστικῶς ὁ καπετάνιος. Μωρὲ Γεώργη ! μωρὲ Κωνσταντῆ ! φέρετε καλὸ κακὸ ἀπάνω τὰ φυσέκια καὶ τοὺς Γκράδες...

Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, τὸ ὄπλοστάσιον τοῦ καϊκίου μετεφέρθη εἰς τὴν κουβέρταν, τὰ φυσίγγια ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ σανίδια καὶ τὸ καῖκι ὀρτοσάρισεν ἀκόμη δυνατώτερα πρὸς τὰ βουνὰ τῆς Σάμου, τὰ ὁποῖα ὑψόνοντο σὰν μαῦρα φαντάσματα μέσα εἰς τὸ σκότος τῶν Δυσμῶν.

— Ἄχ ! καὶ νὰ ἔδιδε ὁ Θεός !... νὰ ἐπρόφθαναν νὰ δώσουν εἶδησι... Νὰ τοὺς ἔβγαινε μπροστὰ τὸ «Αἰγαῖο»... Αὐτὸ θὰ τοὺς διώρθονε μιὰ καὶ καλή...

Τὰ μάτια τῶν θαλασσιῶν ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τὰ τέσσαρα σκοτεινὰ σημεῖα ποὺ ἐμαύριζαν εἰς τὸν ὀρίζοντα, γεμᾶτα ὀλεθρον καὶ καταστροφῇ.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν βέβαια οἱ σφαγεῖς, ποὺ ἔφερναν μέσα των, θὰ ἐλογάριαζαν μὲ ἀγρίαν χαρὰν τὰ σπιτάκια, ποὺ θὰ ὑψοναν σὲ λίγο ἕως τὸν οὐρανὸν τὰς φλόγας, περιουσίας σκορπισμένας, ἐπιπλά λεηλατημένα ! ὅλα τὰ καλὰ πράγματα, ποὺ ἔκρυπταν ἐκεῖ κάτω τὰ σκοτεινὰ ἐκεῖνα βουνά...

Ἡ θεὰ ὅμως τοῦ καϊκιοῦ, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι σιγὰ σιγὰ ἤθελε νὰ τοὺς προσπεράσῃ, ἀνησύχησε τὰς κινήσεις των.

Τοῦλάχιστον αὐτὸ ἀντελήφθη τὸ ἀλάθητον μάτι τοῦ καπεταν-Γαλιοῦ.

— Χμ ! μᾶς μυρίσθηκαν... Σὰν νὰ μὴν τοὺς ἀρέσῃ αὐτὴ ἡ μανοῦβρα... ἐπρόφερε μασῶν τὸ χονδρὸν μουστάκι του.

— Γιὰ νὰ ἴδοῦμε τί θὰ κάνουν !... συνεπλήρωσεν ὁ Κωνσταντῆς.

Καὶ οἱ πέντε δὲ τότε, μὲ τὸ Γκρᾶ γεμᾶτον δίπλα εἰς τὴν κουπαστήν, ἐκάρφωσαν τὰ μάτια εἰς τὰ ἐχθρικά σκάφη σὰν νὰ ἐπροσπαθοῦσαν νὰ μαντεύσουν τὰς σκέψεις των. Περισσότερον ὅμως ἀπ' ὅλους ὁ μικρὸς μοῦτσος μὲ τὸ μελαχροινὸν μουτράκι καὶ τὰ ζωηρὰ μάτια, γεμᾶτος ὀρμὴν καὶ μένος ἐφαίνετο σὰν νὰ μὴν ἠμποροῦσε νὰ κρατηθῇ εἰς τὴν θέσιν του.

Ἡ ἰδέα τοῦ κινδύνου καὶ τὸ Γκρᾶ ποὺ ἔσφιγγεν εἰς τὰ χέρια του, τὸ αἰσθημα ἀκόμη ὅτι τὸν μετεχειρίζοντο σὰν μέγαν διὰ τὰ τοῦ ἐμπιστευθοῦν ὄχιον, τὸν ἔκαμαν, θὰ ἔλεγες, ἐντελῶς ἄλλον ἄνθρωπον

Κάποια λησμονημένη ψυχὴ παλαιῶν Αἰγαιοπελαγιτῶν κουρσάφων, ἐκείνων ποὺ μὲ τὰ μύστικα, τὰ μπρίκια καὶ τὶς γολέττες των ἀνέστησαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς Τουρκικῆς τὴν σκλαβωμένην Ἑλλάδα, ξαναζωντάνευσεν μέσα εἰς τὸ παιδικὸν σῶμά του καὶ ἀνέπνεε διάπλατα τὸν ἀλμυρὸν ἀέρα τοῦ πελάγους γεμάτον παιᾶνας θριάμβων καὶ θρυλοὺς περασμένων ἡραϊσμῶν ! .

* *
*

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὰ τέσσαρα κοῦτια τῶν ἐπιδρομέων, διακαιολογοῦντα τὴν πρόβλεψιν τοῦ κιπέταν Γαλιοῦ καὶ ἀνησυχοῦντα ἀληθινὰ διὰ τοὺς ἀδικρίτους αὐτοὺς πλὺ ἐφαίνοντο κερδίζοντες ὁλονὲν διάστημα, ἐχειρίζαν νὰ τοὺς κόψουν τὸν δρόμον..

Ἀντὶ τοῦ ἐξακολουθήσουν τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὰ Σαμιώτικα παραλία ἔστρεψαν ἀριστερώτερα νὰ ἔλθουν ἐμπρός.

Τώρα διεκρίνοντο εἰς τὸ φῶς τῶν ἄστρων καθαρώτερα, προσπαθοῦντες καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ νὰ κατορθώσουν τὸν σκοπὸν των.

— Χμ ! σὺν πολὺν καιρὸ βαπτάει ἡ ἐργολαβία .. διέκοψε φτύνων πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν ὁ γεροκιπετάνιος· περίεργο πῶς δὲν ἄρχισαν ἀκόμη καὶ τὸ γλυκοκουβεντολόγι .

Καὶ πράγματι δὲν ἄργησαν !

Ἐξαφνα πυροβολισμὸς πέσεν ἀπὸ τὰ κοῦτια καὶ ἡ σφαῖρά του ἐσῆκωσεν ἄσπρον πιτσιλίσμα δίπλα των εἰς τὴν θάλασσαν.

— Ἀχά ! .. καλὴ ἀρχή .εἶπεν ὁ καπετάνιος Τὸ νοῦ σας !...

— Νὰ ῥέξουμε, κατετάνιο ; .. δὲν ἐρετήθη ὁ μοῦτσος σφίγγων τὸ Γκρᾶ σὰν νὰ ἤθελαν νὰ ἐμπηχθοῦν μέσα εἰς τὸ ξύλον τὰ δάκτυλά του.

— Ὅχι ! .. ἄχνα ! .. ἄφησε πρῶτα νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς ποῦν...

Πράγματι, ἀπὸ τὰ τέσσαρα κοῦτια ὑψήνετο κατὶ σὰν συγκεχυμένη βοή. ὅπου διεκρίνετο τουρκιστὶ ἢ διαταγὴ νὰ γυρίσουν πίσω.

Ἀμ' πῶς ! .. ἀμέ ε ε .. σως ! .. διέκοψεν ὁ μοῦτσος, μιμούμενος τοὺς ὑπηρέτας τῶν καφενείων, πῶς τὸ ὀρίζετε ;...

— Ρε Κωνσταντῇ ! κάμε πῶς δὲν καταλαβαίνεις καὶ φώναξε τὸ θέλουν ἀπὸ μᾶς... εἶπεν ὁ καπεταν-Γαλιός. Ἄς τὸ ἀγαντάρωμε νὰ κερδίσωμε ὅσον περισσότερον καιρὸ μπορούμε. Ὁ Κωνσταντῆς τότε ἐσηκώθη καὶ ἔβαλε τὰ χέρια σὰν σάλπιγγα εἰς τὸ στόμα του.

— Δὲν ἀκοῦμε ! τί θέλετε ἀπὸ μᾶς ;... ἠρώτησε μὲ ὄλην τὴν φωνήν του.

Ἡ ἰδία βοή καὶ ἰδία ἐπιτακτικὴ λέξις ἐπανελήφθησαν ἀπὸ τὰ καΐκια.

— Κάμε πάλι πῶς δὲν ἀκοῦς !... ἐξηκολούθησεν ὁ καπετάνιος ὀρτσάρων πάντοτε περισσότερον.

Τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν αἱ φαναὶ τῶν Τουρκοκρητῶν συνωδευθήσαν καὶ μὲ πυροβολισμούς, τῶν ὁποίων αἱ σιγμιαῖαι ἀστραπαὶ σὰν πύριναι γραμμαὶ ἐφώτισαν μίαν σιγμὴν τὰ ἐχθρικά καΐκια.

Αἱ σφοῖραι ἐσφύριζαν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ξύνουσαι πιτσιλίσματα εἰς τὴν θάλασσαν.

— Οὐ ! νὰ χαθῇτε, χαλικούτηδες... οὔτε νὰ σημαδέψετε στὴ θάλασσα δὲν μπορείτε !... Χάμω, μτρέ, καὶ τὸ νοῦ σας μὴ ρίξῃ κανένας... ἐγὼ θὰ πῶ πότε εἶναι καιρός !...

Καὶ προβαίνων ὁ ἴδιος εἰς τὴν κουπαστὴν ἄρχισε νὰ φωνάζῃ τουρκιστί, τί τοὺς ἔκαμε καὶ γιατί τὸν χτυποῦνε... πὺ αὐτοὺς δὲν πειράζει κανένα, μόνον πηγαίνει στὴν Πάτμο, τὸν δρόμον του...

Ἀντὶ ὁπαντήσεως ὅμως τὴν φορὰν αὐτὴν οἱ πυροβολισμοὶ ἔγιναν πυκνότεροι.

Δύο τρεῖς σφαῖραι ἐτρύπησαν τὰ πανιά, ἄλλη ἐξεφλούδιτε τὸ ταμπούκι καὶ τρίτῃ ἔσπασε τὸ μικρὸν πῆλινον τσιουκάκι, ὅπου ὁ καπεταν-Γαλιός ἔβραζε τὸ μεσημέρι τῇ φασολάδα του.

— Τὸν ἀνείχριστό σας... πάει τὸ τσιουκάκι μου ! βλαστήμησεν ὁ γέρος· φωτιά, μπρέ, τοὺς ἄτιμους.

Ὁμοβροντία πυροβολισμῶν καὶ σύννεφον καπνοῦ ἐβγῆκεν ἀμέσως ἀπὸ τὰ καΐκια μαζὶ μ' ἓνα ζήτην ἀκράτητον τοῦ μικροῦ θαλασσινοῦ.

Ὁ μεταλλικὸς ἤχος τῶν καλύκων πὺ ἐπεφταν εἰς τὰ σανίδια ἠκολούθησε τὸν ξερὸν κρότον τοῦ οὐραίου, καὶ οἱ ἀδιάκοποι

ὄρνοντο ἐτάραξαν τὸν κοιμισμένον ἀντίλαλον τῶν γύρω βουνῶν, ἐν ᾧ τὸ τιμόνι ἀτάραχον εἰς τὰ χέρια τοῦ καπετὰν-Γαλιού ἔφερε πάντοτε ὄρτσα, εἰς τὴν γραμμὴν ποῦ εἶχεν ἀπὸ πρὶν τὸ μικρὸν σκάφος.

— Στὸ κρέας, τοὺς ἀντίχριστους! . . . ἐκραύγαζεν ὁ γερο-ναυτικός μὴ ἡμπορῶν νὰ ξεχάσῃ τὸ καινούργιο τσουκάλι του. Χαμηλὰ καὶ στὸ κρέας.

Ὡχ! ἐβόγγησεν ὅμως ἑξαφνα ὁ Γιώργης, μοῦ τὴν ἔδωσαν οἱ ἀφιλότιμοι. καὶ ἀφίνων τὸ Γκρά ἔφερε τὸ χέρι ἐπάνω εἰς τὸν ὦμον, ὅπου ἡ χονδρὴ κιτρινωπὴ φανέλλα ἄρχισε νὰ βάφεται μὲ κηλίδας ζωηροῦ κοκκίνου χρώματος.

— Κουράγιο, Γεώργη! ἐφώναξεν ὁ Κωνσταντῆς, μὴ φοβᾶσαι, δὲν εἶναι τίποτα.

— Ἀνάθεμα τὸν πατ. . . ἐψιθύρισεν ὁ ναύτης, μοῦ ἐμούδιασε ὅλο μου τὸ χέρι. . . καὶ δὲν μὲ νοιάζει ἄλλο, μὰ ποῦ δὲν μπορῶ νὰ ρίξω πειά!

— Γιὰ στάσου! εἶπε τὴν στιγμὴν αὐτὴν καὶ ὁ Κωνσταντῆς φέρον τὸ χέρι εἰς τὸ αὐτί, σὰν νὰ μοῦῃδωσε καὶ ἴμενα κανεῖς μιὰ γροθιά στὸ κεφάλι.

Πράγματι τὰ δάκτυλά του ἐγέμισαν μὲ χλιαρὰ αἵματα. Μία σφαῖρα τοῦ ἐπῆρε ξυστὰ ἐπάνω τὸ αὐτί.

— Δὲν ποιάει ὅμως διόλου. . . ἐξηκολούθησε. Περίεργο! Ἄν δὲν βαρύνεται λοιπόν! . . . Καὶ σκύπτων εἰς τὸ Γκρά ἐξηκολούθησε τὴν ἐργασίαν του. . .

*
* *

Μὲ τὰς διαπραγματεύσεις ὅμως καὶ τὴν μάχην, τὰ πρῶτα ἀμφίβολα χρώματα τῆς αὐγῆς εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀπλόνωνται, χλωμιάζοντα τὴν λάμπιν τῶν ἄστρον καὶ ἡμερόνοντα μὲ βαθεῖα μενεξεδένια ἀντιφεγγίσματα τὴν σκοτεινὴν θάλασσαν.

Ἦτο φανερὸν πλέον ὅτι μὲ τὴν ἀργοπορίαν αὐτὴν τὸ σχέδιόν των δὲν εἶχε πλέον καμίαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας.

Καὶ ἔπειτα θὰ ἦτο πράγματι περίεργον ἂν ὅλοι αὐτοὶ οἱ πυροβολισμοὶ μέσα εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς νυκτὸς δὲν εἶχαν δώσει καμίαν ὑποψίαν εἰς τοὺς νησιώτας.

Ἐξαφνα ὁμως εἰς τὸ καίτι φρικτὴ βλασφημία ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν χεῖλιν τοῦ καπεταν Γαλιού...

Μία σφαῖρα ἤνυρε τὲς τροτσες, ὅπου βασιᾶ ἀπὸ τὸ ἄρμπουρο ἦ κεραία, ἔκοψεν ἓν' ἀπὸ τὰ βέντα καὶ ὁλόκληρος ἡ γάμπια ἔπεσε λοξά.

Τὸ πανί της ἄρχισε νὰ παραδέρνη εἰς τὸν ἄερα καὶ τὸ καίτι ἐλάττωσε τὸν δρόμον του, ἐν ᾧ βοή θριάμβου ἔφθανεν ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Τουρκοκρητικῶν.

— Μπρὲ Σπύρο!... μπρὲ Κωνσταντῇ!... τὴ γάμπια μωρὸ σάλτα ἓνας ἀπάνω!...

Ὁ μοῦτσος καὶ ὁ Κωνσταντῆς ὥρμησαν εἰς τὸ κατάρτι, ἐν ᾧ ὁ καπεταν Γαλιὺς ἔφερεν ὅλον ἀριστερὰ τὸ τιμόνι του.

— Ἄσε ἐσύ, Κωνσταντῇ!... τὴ γάμπια μόνο βάστα καὶ τὸ δένω ἐγώ!... ἐκραύγασεν ὁ μοῦτσος.

Καὶ τριγυρίζων δύο-τρεῖς βόλτες μὲ ἄλλο σχοινὶ τὴν κεραίαν, παίρνων εἰς τὰ δόντια του τὴν ἄκρην, ὥρμησεν εἰς τὸ ἄλμπουρο καὶ ἐσκάλωσε σὰν πίθηκος ἕως ἐπάνω.

— Πέρα τὸ μακαρᾶ!... ἄρπαξε τὸ βέντο!... ἐφώναξεν ὁ καπετάνιος παρακολουθῶν μὲ ἀγωνίαν τὰς κινήσεις τοῦ μικροῦ.

Μόλις ὁμοῦς ὁ μοῦτσος ἔστερέωσε τὸν κόμβον καὶ ἔρριξε τὸ σχοινί, μὲ τὴν πρώτην δύναμιν ποῦ ἔβαλαν, ἓνα ξηρὸν κράχ ἀντήχησε καὶ ἡ γάμπια ἔπεσε πάλιν λοξά εἰς τὸ κατάρτι. Τὸ σχοινὶ κάπου δὲν ἐβαστοῦσε καὶ ἐκόπηκε!

— Φτοῦ!... ἐκτύπησε τὸ κεφάλι του ἀπηλπισμένος ὁ καπετάνιος.

— Γλήγορα! κάτω, Σπύρο, καὶ πάρε ἄλλο σχοινί. Ὁ μοῦτσος ἐγλύστρησε πάλιν σὰν χέλι εἰς τὸ κατάστρωμα.

Ἄλλὰ τὸ καίτι δὲν εἶχε τύχην.

Δευτέραν φορὰν πάλιν τὸ σχοινὶ ἐκόπη καὶ ἡ γάμπια ἐσωριόσθη εἰς τὸ κατάστρωμα.

— Στὰ Γκρᾶ, παιδιά!... ἐκραύγασε τότε ὁ καπετάν-Γαλιός, βλέπων ὅλα χαμένα καὶ ἀφίνων τὸ τιμόνι· θὰ πουλήσουμε τοῦλάχιστον ἀκριβὰ τὸ τομάρι μας..

Ἄλλὰ ὅλοι ἐβλεπαν ὅτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη, κακόμοιρο θαλασσινὸ τομάρι ψημένον ἀπὸ τὸν ἥλιον, ἐργασμένον ἀπὸ τὴν ἄλμην, τα-

λαιπωρημένον ἀπὸ ὅλες τὰς σοροκάδες τοῦ Αἰγαίου, πολὺ ὀλίγον ἤμποροῦσε νὰ στοιχίσῃ τὴν στιγμὴν αὐτήν. . .

Μετ' ὀλίγον τὸ καῖκι περικυκλωμένον ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του, μὲ τὰ αἵματοκυλισμένα κορμιά των ἐπάνω εἰς τὴν κουβέρταν, θὰ ἐδένετο ρυμούλκι καὶ θὰ ἐπήγαινε τρόπαιον εἰς καμίαν ἀπὸ τὰς λυκοφωλιὰς τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς.

*
* *

Τὰ ροδόφωτα τῆς ἀνατολῆς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχαν ἀπλωθῇ περισσότερο εἰς τὸν ὀρίζοντα, τὰ βουνὰ τῆς Σάμου ἄρχισαν νὰ ροδίζουσιν σκεπασμένα ἀπὸ ἐλαφρὰν ὀμίχλην καὶ παρθενικαὶ γαλανότητες ἐπλανήθησαν εἰς τὰ κύματα.

Διῶκται καὶ διωκόμενοι ἀνεμετροῦντο πλέον μὲ τὸ βλέμμα, ἔβλεπεν ὁ ἓνας καθαρὰ τὸν ἄλλον, καὶ τὸ μάτι διέκρινεν εἰς τὰ ἐχθρικά καῖκια τὰ πολύχρωμα ράκη καὶ τὰ κόκκινα φεσάκια τῶν Τουρκοκρητικῶν.

Φανερόν ἐν τούτοις ἦτο ὅτι μὲ τὴν ἡμέραν οἱ Τούρκοι δὲν ἐσκόπευαν βέβαια νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν ἐπιχείρησιν.

Ἐπειτα ἀπὸ τόσην ἀργοπορίαν ἀπόβασις πλέον δὲν ἦτο δυνατή, καὶ μόνος λόγος τῆς συμπλοκῆς ἦτο ἡ ἐκδίκησις κατὰ τοῦ καϊκιοῦ, τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν βεβαίαν λείαν.

Αἱ σφαῖραι μαζῇ μὲ τὰς θριαμβευτικὰς ἰαχὰς τῶν Τουρκοκρητικῶν ἔφθαναν γύρω σὰν οὐρλιάσματα δαιμόνων βιαζομένων νὰ χώσουν τὰ νύχια εἰς τὸ θῦμά των. . .

Τετέλεσται ! Τίποτε δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοὺς σώσῃ πλέον. . .

Καὶ τὸ χειρότερον ἦτο ὅτι ἤμποροῦσαν νὰ τοὺς πιάσουν ζωντανούς. . . Αὐτὸ δὲ πρὸ πάντων ἐφαίνετο ὅτι εἶχε σκοπὸν ἡ κίνησις των.

Μίαν στιγμὴν τότε ὁ καπεταν Γαλιὸς ἔφερε βλοσυρὸν τὸ βλέμμα του γύρω εἰς τὸν πύρινον κύκλον ποὺ ἔκλειε κάθε ἐλπίδα. . .

— Παιδιά ! ἐκραύγασεν ἀφήνων τὸ τιμόνι καὶ ὁρμῶν εἰς τὴν μέσσην. Δὲν ξέρω τί λέει καθενὸς ἡ καρδιά ! . . . γιὰ μένα ὅμως ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων καλλίτερα ὁ πάτος τῆς θάλασσας. . . Ὅ' ἀφήσωμε νὰ μᾶς πιάσουν οἱ Τουρκοκρητικοί ; . . .

— Στόν πάτο . . . στόν πάτο καλλίτερα ! ἔκραύγασαν μὲ μίαν φωνὴν ὅλοι.

Ὁ καπεταν Γαλιὸς τότε, χωρὶς ἄλλον λόγον, ἄγριος, μὲ τὰ μαλλιά ἀνεμισμένα, ὥρμησεν εἰς τὴν κάθοδον . . .

Τὴν στιγμὴν ὅμως αὐτὴν κρότος κανονιοῦ ἐτράνταξε τὸν αἶρα . . .

Ὅλοι ἐτινάχθησαν !

— Τὸ Αἰγαῖο . . . Αἰγαῖο ! . . . ἔξεφώνησε παράφορος ὁ μοῦτσος.

— Τὸ Αἰγαῖο . . . Αἰγαῖο ! . . . ἐπανάλαβαν ὅλοι σὰν τρελοί.

Πράγματι, ἔξαφνα ἀπὸ τὸν μικρὸν κάβον, ἐφαίνεται σιγὰ σιγὰ προβάλλον καὶ ἔξερευγόμενον σύννεφον καπνοῦ τὸ ἡρωϊκὸν βαποράκι, τὸ ὁποῖον οἱ νησιῶται ὀπλίσαντες μὲ δύο μικρὰ τηλεβόλα εἶχαν κάμει φόβητρον τῶν ἀπέναντι πειρατῶν.

Ὁ πλοίαρχος τοῦ παραπλέων τὸ Τηγάνι, εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς νήσου, καὶ ἀκούσας τοὺς πυροβολισμοὺς ἔφθανεν εἰς καιρὸν κατάλληλον νὰ σώσῃ τοὺς ἡρωϊκοὺς ναύτας . . .

Δεύτερος βρόντος ἐκλόνισεν ἀμέσως τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ ἡ ὄβις οὐρλιάζουσα ἔπεσεν ἐμπρὸς εἰς τὴν πλώρην τοῦ πλησιεστέρου καϊκιοῦ ἀνασηκόνουσα ἀφρισμένον ἀναβρυτήριον.

Ἡ συμμορία τῶν ἐπιδρομέων, πανικόβλητος, ἄρχισε τότε ἀμέσως νὰ ποδίζῃ ἐν ἀταξίᾳ, τὰ πηδάλια ἀνέβασαν στροβίλους ἀφρῶν εἰς τὴν βίαν τοῦ γυρίσματος καὶ τὰ σκάφη μὲ ὅλα τὰ πανιά των, ἂν καὶ χωρὶς νὰ παύσουν τοὺς πυροβολισμούς, τὰ ἔδωσαν πρῶτα διὰ τὴν Ἀσιατικὴν παραλίαν . . .

— Ἀχάα . . . ἀχάα ! . . . ἐξηκολούθει νὰ ἀλαλάζῃ ὁ μοῦτσος πάλλων τὸ Γκρᾶ καὶ χοροπηδῶν σὰν τρελός.

— Ἀχάα . . . ἀχάα ! . . . πιλαφιτζήδες ! . . . μεμέτηδες . . . τὸν συνώδευαν ἐν χορῷ αἱ φωναὶ τῶν ἄλλων.

— Ζήτω ἡ Σάμος ! . . . Ζήτω τὸ Αἰγαῖο . . . Νὰ ζήσης χίλια χρόνια, δελφίني μου ! . . .

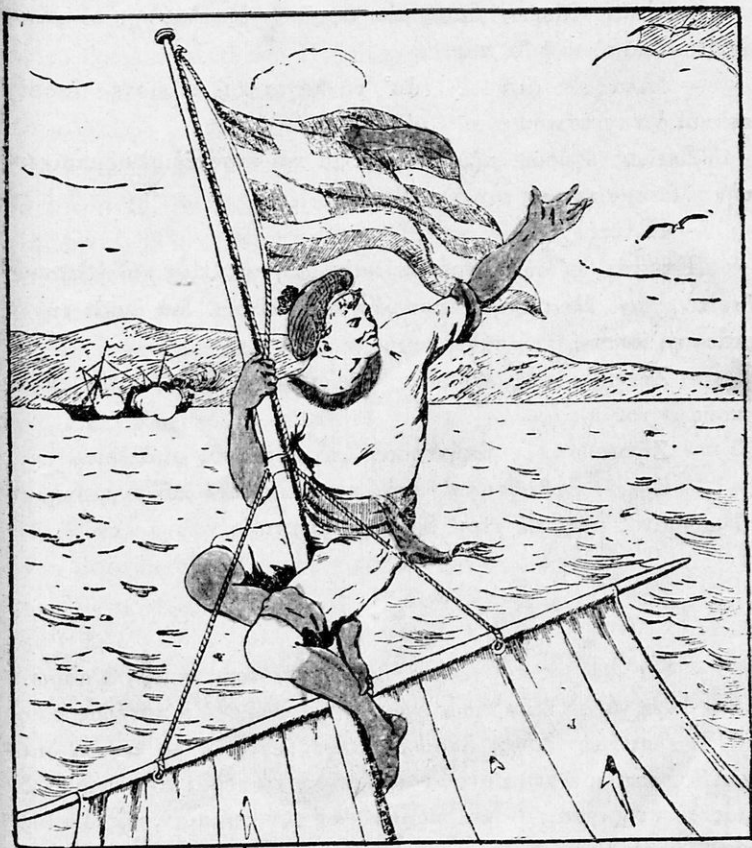
— Τὴ σημαία μπρέ . . . ἀπάνω τὴ σημαία !

Μωρὲ ἀλήθεια ! . . . τὴ σημαία . . . πῶς τὴν ἐξεχνοῦσε αὐτός ;

Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ μοῦτσος ἐχύθη εἰς τὸ κουβούσι, ἐσκάλισε πυρετωδῶς μέσα εἰς τὰ πολύχρωμα παντερόλια καὶ ἐφάνη ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

— Ἀπάνω στὸ πόμολο ... σάλτα νὰ σὲ ἰδῶ !... ἐκραύγα-
σαν ὅλοι.

Ἀλλὰ πρὶν νὰ τὸ εἰποῦν, ἐκεῖνος μὲ τὴν σημαίαν εἰς τὰ δόν-
τια εὗρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸ ἄλμπουρο.

Ὁ μοῦτσος.

Ἐκεῖ, χωρὶς νὰ δίδῃ καμίαν προσοχὴν εἰς τὰς σφαῖρας ποὺ
ἐσφύριζαν γύρω, ἐπλεξεν εἰς τὸ ξύλον τὰ μαῦρα ποδαράκια του
καὶ ἀρπάζων μὲ τὸ ἀριστερὸν τὸ ἀνεμιζόμενον σχοινὶ ἄρχισε νὰ
περνᾷ εἰς τὴν θηλειάν τὸ κατσινέλλο τῆς σημαίας.

— Ἄλα, Σπύρο !... κάμε γλήγορα κ' ἔλα κάτω !... ἐφώ-
ναξεν ὁ πατέρας μὲ ἐξαφνικὴν ἀνησυχίαν ἀπὸ τοὺς πυροβολισμοὺς

τῶν φευγόντων, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν θέαν τῆς σημαίας ἔγιναν δι' μιᾶς πυκνότεροι,

Ὁ μικρὸς ἐγύρισε πρὸς τὸ μέρος του.

— Τί τρέχει : . . . εἶπε, μὴν πιάστηκε τὸ σχοινί ; . . .

Ἀντὶ ἀπαντήσεως ὅμως μία σφαῖρα ἐξεφλούδισε τὸ κατὰρ ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

— Ἄλα ! . . . ἄλα ! . . . ἄσ' τὰ λόγια καὶ τελείονε ! ἐκραύγασε καὶ ὁ καπετάνιος.

Ἐκεῖνος ἐγύρισε πρὸς τὰ καῖκια καὶ ἐκροτάλισεν ἐμπαικτικῶς τὴν γλῶσσάν του εἰς τὸν οὐρανίσκον.

— Πρίτς ! . . .

Ἐπειτα, ἀφ' οὗ ἑστερέωσε καλὰ τὴν θηλειὰν καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ σχοινὶ ἐλειτούργει ἀπροσκόπτως, ἐτίναξε διὰ μιᾶς τὴν σημαίαν νὰ κυματίσῃ ἐλεύθερα . . .

— Ζήτωωω ! . . . ἐκραύγασε σείων εἰς τὸν ἀέρα τὸν πλεκτὸν σκοῦφόν του !

— Ζήτωωω ! . . . ἀπήντησαν ἀπὸ κάτω καὶ οἱ ἄλλοι.

— Ζήτω ! ἔφθασε καὶ ἀπὸ τὸ « Αἰγαῖον » καὶ ἡ φωνὴ τοῦ πληρώματος μαζὶ μὲ νέον βρόντον κανονιοῦ.

*
* *

— Θὰ κατέβῃς ἐπὶ τέλους, βρὲ θεοσκοτωμένε, ἢ θὰ πάρω καὶ μίαν ἄκρην νὰ σὲ κατεβάσω ἐγώ . . . ἐφώνησεν ὁ πατέρας του.

Τὴν στιγμὴν ὅμως ὅπου ὁ μικρὸς ἐγύριζε τὸ κεφάλι διὰ νὰ κατέβῃ, ἐφάνη ἑξαφνα ἀνατινασσόμενος, τὰ χέρια του ἄφηναν διὰ μιᾶς τὸ στήριγμά των καὶ παρασύρων τὴν σημαίαν, τῆς ὁποίας τὸ σχοινὶ ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὴν μασχάλην του, ἔπεσε μὲ κοῦφον κρότον εἰς τὸ κατάστρωμα.

— Φτοῦ . . . οὐ ἐβλασφήμησεν ὁ καπεταν Γαλιὸς τρέχων μὲ σηκωμένα χέρια.

— Σπύρο μου . . . Σπύρο μου ! . . . ἐκραύγασεν ὁ πατέρας χυνόμενος εἰς τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ του.

— Στάσου . . . μὴν κάνῃς ἔτσι, μάρμπα Σωτήρη ! . . . νά ! σαλεύει . . . δὲν ἔχει τίποτε ! . . . ἐπρόσθεσεν ὁ Θανάσης

Ὅχι ὅμως! τὸ κακόμοιρο ναυτόπουλο μὲ σπασμένα τὰ φτερά του δὲν ἦτο νὰ σηκωθῇ πειά...

Πεσμένον προύμυτα ἐπάνω εἰς τὴν σημαίαν, ποὺ ἠθέλησε ν' ἀναστηλώσῃ ὑπερήφανον καὶ νικηφόρον, ἄφηνε σιγὰ·σιγὰ νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὸ τρυπημένον στηθάκι τὴν γενναίαν σπονδὴν τῆς ζωῆς του, καὶ τὸ ζωηρὸν αἷμά του σχεδιάζον ποταμάκια ἔβαφεν ἀφθόνως τὰ σανίδια καὶ τὸ γαλάζιον σαλί...

— Σπύρο μου... ἔθρῆναι ὁ πατέρας περιχυνόμενος τὸ παιδί του, ἀνασηκίων ματαίως τὸ χλωμὸν κεφάλι καὶ προσπαθῶν νὰ ἀντικρύσῃ τὰ θολωμένα μάτια του...

Ἄλλ' ὁ μικρὸς μοῦτσος δὲν ἦτο γραμμένον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν βασανισμένην ζωὴν του ἐπάνω εἰς τὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ βρεγμένα σανίδια τῶν καΐων...

Ἡ μοῖρά του ἦτο νὰ ζήσῃ μίαν ἐφήμερον μικρὰν ζωὴν ὅπως τὰ ταπεινὰ λουλούδια τοῦ κάμπου καὶ νὰ τὴν σφραγίσῃ μὲ μίαν πρᾶξιν μεγάλην καὶ εὐγενικήν.

Καὶ ἔξαφνα τὸ στόμα του ἀνοιγάκλεισε, τὰ δάκτυλά του ἔξυσαν μὲ ἀγωνίαν τὰ σανίδια, καὶ ἡ μικρὴ ἑλληνικὴ ψυχούλα ἔφυγεν εἰς τὰ κύματα τῆς μητρὸς θαλάσσης ν' ἀναβῇ λευκὴ σὰν λαμπάδα ἀφιερώματος ἔμπρὸς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ...

* *
*

Τὰ καΐκια τῶν ἐπιδρομέων ἐλαττωμένα κατὰ ἓν, τὸ ὁποῖον κομμένον εἰς τὴν μέσῃ ἀπὸ μίαν ὀβίδα ἐπήγαινε μαζὺ μὲ τὸ φορτίον του εἰς τὸν πάτον τοῦ πελάγους, κατέφευγαν τώρα διωγμένα πίσω ἀπὸ τὸν κάβο τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς...

Ἄν τοὺς ἄρεσε, ἤμποροῦσαν νὰ ξαναδοκιμάσουν...

Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ σῶμα τοῦ μούτσου μετεφέρετο ἀπὸ τοὺς θλιμμένους συντρόφους του εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ «Αἰγαίου», τὸ ὁποῖον ἐπλησίασε νὰ μάθῃ λεπτομερείας καὶ ἐν ᾧ ὁ ἀπηλπισμένος πατέρας ἐξεργίζωνε τὰ μαλλιά του μὲ χονδρὰ δάκρυα, τὸ ἡρωϊκὸν καΐκι προσδεθὲν μὲ ἓνα δυνατὸν κάβον ἐρρυμουλκήθη εἰς τὸ Βαθύ.

* *
*

Τὸ ἀπόγευμα, μικρὰ συνοδεία ἀπὸ τοὺς ναύτας τοῦ καϊκιοῦ

καὶ δύο τρεῖς συμπονετικοὺς φίλους διέσχιζεν ἀπαρατήρητος τ' ἀνηφορικά δρομάκια τῆς κωμοπόλεως.

Μέσα εἰς τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ πατρός του, τυλιγμένον μὲ τὴν αἵματοβαμμένην σημαίαν διὰ σάβανον, τὸ σῶμα τοῦ μικροῦ μούτσου ἐπήγαινε νὰ κοιμηθῇ εἰς τὴν ἐλευθέραν γῆν τῆς Σάμου προσθέτον ἐν ἀκόμα ταπεινὸν ἀνθάκι εἰς τὸν ἀπέραντον κάμπον τῆς θυσίας ποῦ φυτρώνει εἰς τὸ ἡρωϊκὸν νησί ...

Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

18. ΑΠ' ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΦΟΥΛΑΖΙΚ

Ἡ ὥρα εἶχε περάσει, ἐβράδυνασε στὰ χαρακώματα τῆς Νικομηδείας, μὰ τὸ βιολὶ δὲν ἐσταμάτησε νὰ σηκόνῃ τὸ κλάμα του πάνω ἀπὸ τὰ πλατάνια τοῦ λόγγου καὶ τῆς ρεματιᾶς. Πολεμιστῆς καὶ τραγουδιστῆς ὁ Γιάννης Πιλτάρης ἀπὸ τὸ καμμένο καὶ σφαιγιασμένο ἀπὸ τὸ στρατὸ τοῦ Κεμάλ ἐλληνικὸ Φουλαζικ ἔσχιζε τὴν καρδιά μας μὲ τὸ τραγούδι του καὶ τὴν ἐγέμιζε θυμοὺς καὶ σπαραγμὸ

Ὡραῖοι νέοι τοῦ Φουλαζικ μὲ τὶς φουσεκοθῆκες σταυρωμένες ἐμπρὸς ἐγύριζαν τὸν ἦχο, καὶ τὸ τραγούδι ἐβόύζε στὸ λόγγο, ἀνατάραζε τὰ φύλλα τῶν πλατανιῶν, ἔλουζε στὸ ρῆγος καὶ τὸ θυμὸ τὴν μορφὴν τῶν πολεμιστῶν.

Τουρκικὸ στὴ φράσι τὸ τραγούδι, ἀφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν χάσει καὶ τὴ γλῶσσά των ἀκόμη, ἔλεγε :

Πάνω στὰ βουνὰ τοῦ Κράν εἶναι φωνὴ προσφύγων. Πηγαίνετε νὰ ἰδῆτε τί ἔχουν στὸ ντορβᾶ των. Μιὰ δολὰ χόρτα, καὶ μιὰ φοῦχτα ἁλάτι.

Κάηκα, θεέ μου, κάηκα γι' αὐτόν, ποῦ βλέπει μὲ τὴν ψυχὴν του. Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἂ, θυσιασθῇ γιὰ τὴν πατρίδα Ἑλλάδα.

Ἐπαλλαν ὅλοι μαζὶ οἱ βάρδοι μὲ κόκκινα τὰ μάτια ἀπὸ τὸ κλάμα, ἐν ᾧ οἱ δυνατὲς φυσιογνωμίες των ἔλαμπαν ἀπὸ τὴ φωτιά, ποῦ ἄναβε μέσα των γιὰ τὴν ἐκδίκησι. Ἡ ρητορικὴ τῶν πραγμάτων ἀνάβλυζεν ἀστείρευτὴ καὶ καρδιὲς λεονταριῶν ἐβλάσταναν

τὰ σώματα ὄλων· καὶ ἀπὸ κάθε μέρος σηκώνονταν τὰ ὄνειρα γιὰ τὴν ἐκδίκησι.

... Κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια τοῦ λόγγου το τραγοῦδι τῶν βάρδων πολεμιστῶν ἔσβυσε ξαφνικά, γιατί ἡ φωνή τοῦ ὄπλου ἄρχισε τώρα τὸ δικό της τραγοῦδι.

ΦΟΡΤΟΥΝΙΟ

19. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΑΔΕΣ

ΗΡΩΙΟΝ (1)

... Ἐδῶ, σ' αὐτὰ τ' ἁγιαζώματα, πρὺ δὲν εἴμαστε ἄξιοι οὔτε νὰ κίψουμε νὰ τὰ φιλήσουμε, σ' αὐτὰ τὰ χώματα ὅπου πλανᾶται τὸ πνεῦμα τῆς εὐγενεσιέας θισίας καὶ τῆς ὑψηλοτέρας νίκης, δὲν κατοικοῦσαν πλάσματα ποὺ τὸ φυσικό τους στοιχεῖο ἦταν τὸ σκοτάδι, γιὰ νὰ μ' ἐμπορέσουν τόσο εὐκόλα νὰ στερηθοῦνε τὸ φῶς. Πόσο τὸ αἰσθάνεται κανεὶς αὐτό!... Εἶναι ἄνοιξις καὶ τώρα ὅπως τότε. Εἶναι μάγεμα ἡ φύσις κι' ὄνειρο. Οἱ κάμποι ὀλοπόρφυροι ἀπὸ τὴν παπαροῦνα. Ὡς κι' αὐτὰ τὰ βαλτόμερα ἔχουν ἀνθίσει. Ἐχουν πετάξει ἄπειρα κρίνα, κίτρινα κρίνα μ' ὀλόχρυσα κρόσσια, ποὺ γεμίζουν τὸν ἄερα μὲ τὴ μεθυστικὴ εὐωδιά τους.

Ἄλλ' αὐτοί, ποτ' ἐπεξάσπιζαν αὐτὰ τὰ καλιβάκια ἐδῶ, ἐλευθερία ἐπήγαιναν ζητώντας - «ἐλευθερία, ποὺ εἶναι τόσο ἀγαπημένη» ὅποιος ξέρεي γι' αὐτὴν καὶ τὴ ζωὴ του ἀρνεῖται. Καὶ τὴν ἔδωσαν. Πόσο κάνει τὴ νίκη τους πειὸ μεγάλη αὐτὸ τὸ πανηγύρι τοῦ φωτός! Ὁ χάρος εἶναι χίλιες φορὲς σκοτεινότερος.

«Ὅποιος πεθάνῃ σήμερα
χίλιες φορὲς πεθαίνει»...

* *
*

Ὁ λαός, τὸ ἄγλημα, οἱ ἐπίσημοι, ἡ μουσικὴ οἱ ῥήτορες, οἱ κυρίες, ἔχουν ἀδειάσει τὸν ἱερὸν χώρον. Εἰς τοὺς χορταριασμένους

(1) Ἐγράφη κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ θανάτου τοῦ λόρδου Γύρωνος τὰς γενομένας εἰς Μεσολόγιον.

δρομίσκους τοῦ ἡρώου. κάτω ἀπὸ τὰ ψηλὰ δένδρα, πλανώμεθα ἐλσίστιοι προσκυνηταὶ τοῦ ἐθνικοῦ μας Γολγοθᾶ. Τὸ μαρτύριον μιᾶς φούκτας ἀνθρώπων ἡ σταύρωσις των καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ των ἀνάστασις εἰς τοὺς φωτεινοὺς οὐρανοὺς τῆς Ἰδέας ἐθεμελίωσε τὴν ἐλευθερίαν μας. Τὰ ἐνδι-ξα ἐρείπια τῶν προμαχόνων, ὅπου τὰ μαῦρα κύματα τῶν ἀνδραπόδων ἐθραύσθησαν ἐπάνω εἰς τὴν ἀδάμαστον θέλησιν τῶν πειναλέων φαντασμάτων κ' ἐγύρισαν πίσω μ' αἱματηροὺς ἀφροὺς τὰ πυλατὰ κανόνια ποὺ ἀπεκρίνοντο μὲ τὴν βροντὴν τῆς ἀρνήσεως εἰς ὅλας τὰς ἐφοδούς καὶ ὅλας τὰς προτάσεις πρὸς παράδοσιν καὶ πρὸ πάντων οἱ φοβεροὶ τόποι τῆς ἐξορμήσεως ἀπὸ τοὺς ὁποίους, τὴν τραγικὴν νύκτα. ἓνα μακάβριον πλήθος ἐπήδησεν ἀλλόφρον πρὸς τὰ ἐμπρός, γεμάτο λάμψεις ματιῶν καὶ λάμψεις γιαταγανιῶν, μᾶς μιλοῦν σιτὴν ψυχὴ, μᾶς δονοῦν, μᾶς τινάζουν ψηλά. Τί ὀνόματα ! Τί ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις ! . . . Νὰ καὶ ὁ τάφος τοῦ Μάγερ, τοῦ συντάκτου τῶν «Χρονικῶν». Πέστε μου πότε πέννα ἑνὸς ἀπλοῦ χρονογράφου εἶχε τέτοια τύχη. ἐχάρισε περισσοτέρας συγκινήσεις καὶ προσεφερε μεγαλυτέρας ὑπηρεσίας ; Ἐπάνω εἰς τὰς ἀπλᾶς ἀλλὰ τόσον δραματικὰς σελίδας του ἔχυσαν τὰ θερμότερα δάκρυα καὶ τὰ μᾶλλον στερημένα μάτια. Κ' ἐκπληκτικὸς ἐμάθαινε ἡ Εὐρώπη ὅτι ἐκεῖ κάτω, σὲ μιὰ παλαιά, λησμονημένη ξέρα τῆς Μεσογείου ξαναζῶσαν μεγάλαι σελίδες τῶν ἐνδοξοτέρων ἡμερῶν τῆς Ἑλλάδος. Κάθε βῆμα ἐδῶ καὶ νέα συγκλήσεις. Ἀέρας καθαρμοῦ πνέει ἐπάνω στοὺς ἐνδόξους τάφους. Καὶ ὑπερφηφανέσαι ποὺ εἶσαι ἄνθρωπος. Καὶ δὲν ντρέπεσαι νὰ εἶσαι Ἑλλήν. Μεσολόγγι ! . . . Μεγάλα κ' αἰῶνια εἶναι τὰ ἔργα σου !

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ

20. ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ

(Πανηγυρικὸν ἀπόσπασμα).

. . . Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις δὲν ἀπληθεύερωσε μόνον μίαν γωνίαν γῆς ἐπέδειξε καὶ πάλιν νικηφόρον εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν Σταυρόν, ἐπέβλε τὰ δίκαια τῶν Ἑθιοιγῶν ἐδίδαξε τοὺς πάσχοντας λαοὺς τὴν ὁδὸν τῆς Ἑλευθερίας καὶ ἐπανάφερεν εἰς τὴν μνή-

μην τοῦ νέου κόσμου αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν παιᾶνα τὸν σεμνόν, πού ἀπήχησαν ἄλλοτε οἱ βράχοι τῆς Σαλαμῖνος

«Με, ἄλη τοῦ κόσμου ἐπχοή ἀρχίζει πάλιν. Ἐνδοξότερα Ἑλλάς ὑψώνει τὰ βουνά της ἀπὸ θάλασσαν ἀσυγκρίτως λαμπροτέραν. Παύσατε νὰ ὑμνῆτε μύθους Τρωϊκοὺς», ἔψαλλε τῷ 1821 εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ ὁ Sheller, ὁ ἰδανικώτατος τῶν Ἀγγλῶν ποιητῶν, ἀφιερῶν αὐτήν, ὡς λέγει, «μετὰ θαυμασμοῦ» εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον.

Καὶ ὅταν ὁ ἄλλος Βρεττανὸς τῆς Ἑλλάδος ἐραστὴς ἔσπευδεν ἐδῶ νὰ τῆς χαρίσῃ πλοῦτη, ἔμπνευσιν, ἀνδρείαν καὶ ζωὴν καὶ προαισθανόμενος ὅτι θὰ ἐξέπνεεν εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἔμελε :

Τῆς τιμῆς ἐδῶ ν' ὁ τάφος, μεῖν' ἐδῶ νὰ σκοτωθῆς,
δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἁγία αὕτη γῆ εἶχεν ἐξαρθῇ εἰς ἅληθῇ βω, ὃν τῆς Ἐλευθερίας,

* *
*

Πτωχοὶ διδάσκαλοι, ὅσοι ἐσπεύρατε τὸν σπόρον τῆς ἰδέας, ἀγράμματοι ἔμποροι, γενόμενοι ἀπόκρυφοι συνωμόται, ὑψηλόφρονες εὐπατρίδαι, ὅσοι ἐθυσιάσατε θρόνους καὶ τιμάς, ὅσοι νεαροὶ σπουδασταί, ὅσοι ὠμόσατε τὸν ὄρκον τῶν ἐφήβων τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, αὐτοσχέδιοι πολεμισταί, ὅσοι συνετρίψατε σιχατοὺς πλοῦταρχοι ὅσοι ἀπεκλείσατε μεγάλους στόλους, πυρποληταί, πού ἀνετινάξατε ναυαρχίδας καὶ ναυάρχους, σιωπηλοὶ πρόκριτοι, δαπανήσαντες τὸν πᾶν, δὲν ἐμοχθήσατε εἰς μάτην !

Καὶ σεῖς, ἀπόλεμα θύματα τοῦ τρομεροῦ πολέμου, μεγαλομάρτυρες ἱεράρχαι, οἵτινες ἐπεσφραγίσατε τὰς ἀναιμάκτους θυσίας μᾶς ζωῆς μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδίας, ἀναρίθμητοι φυγάδες, ὅσοι ἀφῆσατε περίτρομοι τὴν πατρικὴν σας γῆν, ἀδύνατοι μητέρες, ὅσαι εἶδετε τὰ τέκνα σας ἀποσπώμενα τῶν μητρικῶν σας κόλπων, παρθένοι ὅσαι ἐφονεύθητε, ἢ ἐσύρθητε δοῦλαι, κόραι τῆς Χίου, τῆς Κύπρου, τῶν Κυδωνιῶν, γυναικόπεδα τῆς Κρήτης, ὅσα ἐπνίχθητε διὰ καπνὸν ἐντὸς κλειστῶν σπηλαίων, γυναῖκες τοῦ Μεσολογγίου ὅσαι ἐξῆλθετε τὴν νύκτα τῆς ἐξόδου μὲ μαχαίρας καὶ πισιόλια, ὅπως διασχίσετε τὸν στρατὸν τοῦ Ἱμπραήμ, παιδία, ὅσα ἠκολού-

θήσατε κατόπιν ὠπλισμένα, τέκνα τῆς Πελοποννήσου, ὅσα ἐφορ
τώθητε καὶ ἐπωλήθητε εἰς βαρβάρους ἀγοράς, ὅλον ἐκεῖνο τ
ἀναρίθμητον καὶ ἀνώνυμον καὶ σιωπηλὸν πλῆθος τῶν θυμάτων, τ
συνεχίζον σειρὰν ὅλην γενεῶν μαρτυρικῶν, σεῖς, οἱ χωρὶς συναξά
ρια ὁμολογηταί, χωρὶς εἰκόνες ἅγιοι, δὲν ἐμαρτυρήσατε εἰς μάτην

Ἄν μετὰ πάροδον ἑκατὸν ἔτῶν δὲν κατωρθώσαμεν ἀκόμη
ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης τοῦ μαρμάρου νὰ στήσωμεν ἱερὸν εἰς τὴν
μνήμην σας μανσωλεῖον, ἂν παρουσιαζόμεθα ἐνώπιόν σας λιτο
προσκυνηταί, ψελλίζοντες λέξεις ἀδεξίας θαυμασμοῦ, συγχωρή
σατέ μας.

Τηροῦντες τὴν ἰδικὴν σας ἐντολὴν συμπηρώνομεν τὸ ἱερὸν
σας ἔργον !

Ἐπᾶξιον μνημόσυνόν σας, μαχηταί, τελεῖ σήμερον ἄλλοι
Ἑλληνικὴ νεότης, φυλάττουσα πιστὴ τὸν ἰδικόν σας ὄρκον.

Διὰ δὲ τὸ μνημόσυνόν σας, μάρτυρες, εἶναι στενοὶ καὶ χαμη
λοὶ οἱ ναοὶ τῶν Ἀθηνῶν !

Ἡ ἀγία σας ψυχὴ ποθεῖ εὐρύτερον ναόν, ὑψηλοτέρους
τρούλλους.

Ἐκεῖ περιπατεῖ σήμερον εἴπερ ποτὲ ἀνυπόμονος καὶ ἡμῶν
τῶν ζώντων ἡ ψυχὴ, ἀπὸ τοῦ Βασιλέως τοῦ νικητοῦ μέχρι τοῦ
μαχομένου στρατιώτου !

Ἐκεῖ, ἀφ' οὗ συμπληρώσωμεν μίαν λειτουργίαν, πρὸ πολλῶν
αἰῶνων ἀτελῇ, ἀφοῦ ψάλλωμεν τὰ νικητήρια εἰς τὴν Ὑπέρμαχον
τοῦ γένους στρατηγόν, θὰ τελέσωμεν τὸ ἱερὸν μνημόσυνόν σας !
Ἄλλ' ἐν ᾧ παρέρχεσθε πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς ψυχῆς μας τὸν πρῶ
τον ἀπὸ τοῦ ἀγῶνός σας αἰῶνα, ὑπέροχοι σκιαί, ἀτελεύτητος πομπὴ
ἡρώων καὶ μαρτύρων ἀποτείνομεν εὐλαβῶς τὴν προσευχήν : Φυ
λάττετε τὴν Ἑλλάδα σας νικητρίαν, ᾧ νικηταί, ἀήττητον, ᾧ ἐνδο
ξοι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων !

21. ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠ' ΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ἀγαπητέ μου·

26 Φεβρουαρίου 1912

Ἐχθὲς εἶχαμε τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ὑποψηφίων στὸ χωριό μας. Φαντάζεσαι πιά τί γίνηκε. Ἡρθανε καὶ τοῦ Μπαρμπα-Γιώργη ἓνα-δυό. Ὁχι πῶς ὁ Μπάρμπα Γιώργης δὲν πῆγε νὰ τοὺς καλοδεχθῇ κάτω στὰ μαγαζιά, μόλις ξεπεξέψανε ἀπ' τὰ μουλάρια, μὰ θέλανε, λέει, νὰ ἰδοῦνε καὶ τὴ γρηά καὶ τὰ παιδιὰ, ποὺ τᾶχανε ἀποθυμήσει. Ἐνα-ἓνα τὰ ξέρανε μὲ τὸνομά τους. Καὶ τὸν Τάσο καὶ τὸν Νικόλα καὶ τὸν μικρὸ τὸ Βάσο.

Ἐτυχα κ' ἐγὼ ἐκεῖ καὶ τοὺς γνώρισα. Μὲ ρωτήσανε ἂν εἶχα φρέσκες ἐφημερίδες καὶ τί νέα ἀπ' τὴν Ἀθήνα.

— Ἐμεῖς δέκα μέρες γυρίζουμε στὰ βουνά. Εἶδῃσι δὲν ἔχουμε τί γίνεται.

Τοὺς εἶπα ὅτι νέα ἤξερα καὶ τοὺς ἔδωκα καὶ τὶς ἐφημερίδες νὰ διαβάσουνε.

Τὰ μάτια τους ἀστράφανε σὰν εἶδανε τὸ τυπωμένο χαρτί. Τὶς ἀρπάξανε καὶ τὶς χώσανε στὶς τσέπες, ὅπως ἀρπάξει ὁ πεινασμένος ἓνα κομμάτι ψωμί.

Ὑστερα γυρίσανε τὴν κουβέντα.

— Ἀς τὴν ἀφήσουμε τὴν Ἀθήνα. Τὰ δικὰ μας νὰ ἰδοῦμε τώρα! Μωρέ! πῶς ἔγινε ὁ Βάσος σου, φιοῦ νὰ μὴν ἀβασκαθῇ. Ἄνδρας σωστός! Σὲ λίγα χρόνια θὰ τὸν πάρουμε στὸ συνδυασμό.

Ὁ Μπαρμπα-Γιώργης ἀναστέναξε.

— Ἀμποτε νὰ γενῇ καλὸς ἄνθρωπος, νὰ μάθῃ γράμματα σὰν καὶ λόγου σας, νὰ τὸν πάρετε.

Ὁ ἓνας ὑποψήφιος, ὁ γεροντότερος, καὶ ὁ πιὸ γαλῖφος, χάϊδεψε τὸ παιδί στὶς πλάτες καὶ γυρίζοντας στὸν πατέρα:

— Αἶ; Πῶς τὰ βλέπεις τὰ πράματα; τοῦ εἶπε.

— Ὅλοι πέρα πέρα, κουμπάρε. Νὰ μείνης ἡσυχός. Κουκὶ δὲ θὰ μᾶς φύγῃ.

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' τάξεως Ἑλλην.

Μόν' κυττάχτε νὰ κάνετε κανένα καλὸ στὸν τόπο, νὰ σᾶς σχω-
ρᾶμε τὰ πεθαμένα σας.

Ὁ ὑποψήφιος ὑποσχέθηκε.

— Τούτῃ τῇ φορὰ θὰ τὸ κάνουμε τὸ γεφύρι.

Δὲν ἔχει! Μᾶς τῶχει ταμένα ὁ Πρόεδρος.

Ὁ Μπαρμπα-Γιώργης τὸν κύτταξε στὰ μάτια.

— Τὸ γεφύρι θὰ γενῇ! εἶπε. Ἄν δὲ γενῇ φέτος, θὰ γενῇ
τοῦ χρόνου. Κι' ἂν πάρῃ δέκα ζωντανὰ ἀκόμα τὸ ρέμα, δὲ χάθη-
κε ὁ κόσμος. Μόνο κυττάχτε νὰ κάνετε τίποτα γιὰ τὴν πατρίδα!
Γιὰ τὴ δόλια τὴν πατρίδα, κουμπάρε, πού τὴ ρημάξαμε μοναχοί
μας.

Ἡ φωνὴ τοῦ Μπαρμπα-Γιώργη εἶχε πάρει ἓνα χαμηλὸ τόνο
σοβαρὸ καὶ συγκινημένο μαζί, σὰν ἀπὸ ἀληθινὴ συγκίνησι. Τὸ
φαντάσθηκες ποτέ σου; Τῶλεγες ποτέ σου πὼς κάτω ἀπὸ μιὰ
λυγδιασμένη σκούφια θὰ βρισκότανε καὶ τόπος γιὰ τὴν πατρίδα;
Ὅμως ἡ σκούφια αὐτὴ σκεπάζει Ρωμαῖκο κεφάλι, Καημένε Ρω-
μῆ! Ὅτι κι' ἂν εἶσαι, κι' ὅσα κουσούρια κι' ἂν ἔχῃς, ἔρχονται
στιγμὲς πού δείχνεις ἀπὸ ποῦ βασιτᾶς κι' ἀπὸ τί χῶμα εἶσαι ζυμω-
μένος. Ὅλα, ὅλα, μὰ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ πατρίδα. Ἀπάνω στὴ ράχη
τοῦ βουνοῦ τὴ συλλογίζεσαι περισσότερο ἀπ' τὰ ζωντανὰ σου.

Θὰ μὲ γελᾷς ἴσως ἢ θὰ ξαφνισθῇς βλέποντάς με νὰ γεμί-
ζω τὸ γράμμα μου μ' ἐκλογικὲς κουβέντες. Εἶναι ἡ ἀλήθεια πὼς
στὴν Ἀθήνα ποτὲ δὲν μιλήσαμε γιὰ τέτοια πράματα. Μὰ τί τὸ
θέλεις; Σὲ κάθε βοῦρκο πρέπει νὰ χωθῇ κανεὶς γιὰ νὰ ἰδῇ πὼς
κι' ὁ κάθε βοῦρκος κρύβει τὰ διαμάντια του. Εἶναι μικρὸ τάχα
νὰ μάθῃς πὼς ἓνας γερο χωριάτης ἐδῶ ἀπάνω στὰ βουνὰ ἔχει
κλεισμένα μέσ' στὰ σιήθια του τὴν πατρίδα; Καὶ δὲν ἀξίζει νὰ
περηφανευθῇς γιὰ τὴ δόλια τὴ Ρωμιοσύνη; Καὶ δὲν ἀξίζει νὰ
εὐχηθῇς νὰ εὐρεθοῦνε ἄνθρωποι ἀπὸ ἓνα τέτοιο ὕλικὸ νὰ φτιά-
ξουνε κράτος τιμημένο καὶ δυνατὸ, ἔθνος περήφανο καὶ μεγάλο;

Ὁ καημένος ὁ Ρωμῆός! Ὁ καημὸς πάντα τὸν τρώει μέσα
του. Ὁ Ἑγγλέζος τί καημὸ νάχῃ! Μεγάλῃ ἡ πατρίδα του, πλού-
σια, δυνατὴ, δοξασμένη, σὲ ἄξια χέρια μπιστεμένη, στὸν ἴσιο δρό-
μο βαλμένη χρόνια. Ἡ Ρωμιοσύνη φτωχὴ ἢ κακομοίρα, ἀδύνατη,
ἀπὸ δικούς καὶ ξένους κυνηγημένη. Μεγάλος καημός! Μὰ ὅσο

τὸν καημὸν αὐτὸν τὸν ἔχει κάθε ρωμαίικη ψυχὴ μέσα της, «θαρ-
σεῖν χρή». Καὶ τὸν ἔχει! Τώρα τὸ κατάλαβα, τώρα τὸ βλέπω,
τώρα τὸ νοιώθω. Πίστεψέ με. Κοιμισμένη ἦταν ἡ ρωμαίικη
ψυχὴ, ἀποκαμωμένη, βαριεστημένη ἀπ' τὴν ἀφροντισιὰ καὶ τὴν
ἀνεμελειὰ τῶν δυνατῶν. Λίγο ἄερα τῆς ἔδωκες; Πῆρε τ' ἀπά-
νω της, φανερώθηκε ποιά εἶναι.

— Μόνο κυττάχτε νὰ κάνετε τίποτα γιὰ τὴν πατρίδα!

Ὁ Μπαρμπα-Γιώργης τὰ εἶπε τὰ λόγια αὐτά. Κ' ἐγὼ τὸν ἀγ-
κάλισα καὶ τὸν φίλησα, ὅπως σὲ φιλῶ, καλέ μου, ὁ δικός σου.

“*Ἀσοφος.*”

Β'. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Δ. ΒΙΚΕΛΑ

1. Ο ΜΗΤΡΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ (¹)

Ὁ Πύργος μας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κῆποι ἦσαν προικῶν τῆς
μητρὸς μου κτῆμα. Ἡ πατρικὴ της οἰκογένεια εἶχεν ἀπ' ἀρχαίων
χρόνων μεγάλας ἐκεῖ πῆριξ ιδιοκτησίας, αἵτινες διὰ κληρονομικῶν
καὶ προικῶν διανομῶν διεμοιράσθησαν μὲν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γε-
νεάν, ἀλλὰ δὲν ἀπεξενώθησαν. Ὅστες ἡμεῖς ἐκεῖ περικυκλωμένοι
ὑπὸ συγγενῶν τῆς μητρὸς μου, τῶν ὁποίων οἱ Πύργοι ἐγειτόνευαν
μετὰ τοῦ ἰδικοῦ μας. Οὐδεὶς δὲ σχεδὸν τῶν Πύργων τούτων ἦτο
κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν κενός. Διότι τινὲς μὲν τῶν ιδιοκτητῶν
κατόκουν αὐτοὺς καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτόν, οἱ δὲ λοιποὶ εἶχαν πα-
φαιτῆσει τὰς εἰς τὴν πόλιν κατοικίας των καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ἡμεῖς
ἐδραπετεύσαμεν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῶν Σαμίων ἀψηφήσαντες τῶν
ἀρχῶν τὴν ἀπαγόρευσιν.

Ὅθεν εὐρισκόμεθα συντροφευμένοι εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἦτο δὲ
τοσοῦτο μᾶλλον εὐχάριστον νὰ βλέπώμεθα μετὰ τῶν οἰκείων, καθ'
ὅσον ἐν τῇ τρομοκρατίᾳ ὑπὸ τὴν ὁποίαν, ἐσχάτως μάλιστα, διε-
βιοῦμεν εἰς τὴν πόλιν, οὔτε τῶν οἰκῶν μας ἐξηρχόμεθα οὔτε ἐπι-
σκέψεις ἀντηλλάσσαμεν. Αἱ θύραι ἔμεναν κλεισταὶ καὶ ἡμίκλειστα

(¹) Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Λουκῇ Λάρα» Κεφ. Γ'.

τὰ παράθυρα. Προσπαθῶ ἤδη νὰ ἐνθυμηθῶ, ἂν ἐπὶ μῆνας εἶδὼ ξένον ἀναβαίνοντα τὴν κλίμακά μας, καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι εἰμὶ μόνον τὸ κατηφὲς τοῦ Ζενάκη πρόσωπον.

Εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἰδίως ἐκκλησίαν σινηντώμεθα, καὶ εἰς τὸν αὐλόγυρόν της, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῶν ἀκολουθιῶν, ἐγίνετο ἡ συναναστροφή. Ἦτον ἡ μεγάλη καὶ πάλιν Τεσσαρακοστή. Συχνάκι δὲ ὑπὸ τὰ δένδρα τοῦ αὐλογύρου ἐκείνου ἀνεπόλουν τὰς συγκινήσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐλειτοιοργούμεθα, ὁ πατήρ μου κ' ἐγώ, ὅτε διετρέχαμεν ἔμποδοι τὰς στενὰς τῆς Σμύρνης ὁδοὺς μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ἁγίαν Φωτεινὴν.

Ἡ ἐκκλησία, ἥ, μᾶλλον εἰπεῖν, τὸ παρεκκλήσιόν μας, εἶχε ἀνεγερθῇ ὑπὸ τοῦ προπαπάου τῆς μητρὸς μου, ὅστις ἐρρασοφόρεσεν εἰς τὰ γηράματά του. Περιφύζεται εἰσέτι ἡ οἰκοδομή, ἀλλὰ γυμνὴ καὶ ἐτοιμόρροπος. Αἱ εἰκόνες, τὰ κοσμήματα, τὰ ἄμφια καὶ τὰ ἱερὰ σκευὴ ἐσυλήθησαν ἢ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τότε ὅμως ὑψοῦτο χαριέντως ὁ ναῖσκος ἀναμέσον τῶν δένδρων, τὰ πάντα δ' ἐντὸς αὐτοῦ ἦσαν κόσμια καὶ εὐπρεπῆ. Ἡ εἴσοδος τοῦ ἀπετελεῖτο ὑπὸ νάρθηκος μικροῦ, ἀνοικτοῦ ἔμπροσθεν. Ὑπὸ τοῦ προπυλαίου τούτου τὴν σκέπην, ἐκατέρωθεν τῆς πύλης, ἦσαν δύο μαρμάρινα ἐδῶλια. Ἐκεῖ καθήμενος συχνάκις ἀνεγίνωσκα τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἐπιτυμβίων πλακῶν, αἵτινες ἐσχημάτιζαν τοῦ νάρθηκος τὴν στρῶσιν. Ἐκεῖ, ἀπὸ τοῦ κτήτορος καὶ ἐφεξῆς, ἐθάπτοντο τῆς μητρικῆς οἰκογενείας μου οἱ πλείστοι. Ἐντὸς τοῦ παρεκκλησίου ἐκείνου ἐστεφανώθησαν οἱ γονεῖς μου, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἡτοῦ ὑπὸ τοῦ νάρθηκος τοῦ τὰς πλάκας νὰ ταφοῦν, ἐκεῖ, ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου. Ἀλλ' οὔτε οἱ γονεῖς μου ἀνεπαύθησαν ἐκεῖ, οὔτε τὰ ἰδικά μου ὅστ' αὐτὰ πέπρωται νὰ ἐπιστρέψουν εἰς χοῦν, εἰς τὴν προσφιλή ἐκείνην τῆς πατρίδος γωνίαν. Τὴν σήμερον ζῶμεν καὶ ἀποθνήσκομεν εἰς ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ, πλάνητες εἰς τὴν ζωὴν καὶ νεκροὶ ξενιτευμένοι, ἡ δὲ ἀνεμοζάλη τῆς διασπορᾶς ἐκλόνισε καὶ διέσπασε τοὺς ἱεροὺς δεσμούς, τοὺς προσκολλῶντας τὴν καρδίαν τῶν τέκνων εἰς τῶν γονέων τὰ ἀναπαυτήρια. Ἀλλὰ καθ' ὅσον γηράσκομεν... ἐγὼ τοῦλάχιστον καθ' ὅσον αἰσθάνομαι πλησιάζουσιν τῆς ἀναπαύσεως τὴν ὥραν, θλίβομαι ἀναλογιζόμενος ὅτι, ὅταν γηράσουν καθὼς ἐγὼ τὰ τέκνα μου, δὲν θὰ ἐπαναπαύουν τὴν μνήμην τῶν

οὕτε εἰς οἰκίαν περιέχουσιν διαδοχικὰς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἀνα-
μνήσεις, οὕτε εἰς γῆς τινα ἄκραν, ὅπου κεῖνται συνεσφιγμένοι οἱ
πατέρες των. Ὅτε ἤμην νέος, ὀλίγον περὶ τούτων ἐσκεπτόμην.
Τώρα ὅμως ἡ ψυχὴ μου μετ' αὐξάνοντος φίλτρου ἐπιστρέφει εἰς
τὸ παρελθὸν καὶ τρέφεται διὰ τῶν ἀρχαίων ἐνθυμήσεων.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Β Τ Α Γ Ν Α Ν Τ Ε Μ Α

Ἐπάνω στὸν βράχο τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιούς λησμο-
νημένους χρόνους εὐρίσκετο κτισμένο τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Παναγίας
τῆς Κατευδώτρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παπᾶς δὲν ἤρχετο νὰ λει-
τουργήσῃ. Ὁ βοριάς μαίνεται καὶ βρυχᾷται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ
ἀτλωμένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κύμα λυσσᾷ καὶ ἀφρίζει
ἐναντίον τοῦ βράχου. Κι' ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας
ἀκλόνητος, στοιχειὸ ριζωμένον βαθειὰ στὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκ-
κλήσι λευκὸν καὶ γλαρόν, ὡς φωλεὰ θαλασσοαετοῦ στεφανώνει τὴν
κορυφὴν του.

Ὅλον τὸν χρόνον παπᾶς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν
ἤρχετο νὰ δοξολογήσῃ Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν
ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι
τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος μὲ πτερυγίζοντα κάτασπρα
μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθειὰ γένεια, ἑῷ γέρον ἱερεὺς· διὰ νὰ
λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο
τρεῖς-τέσσαρες βοσκοί, βουνήσιοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μὲ τὶς
φamilies των τὶς ἀνέβγαλτες καὶ ἄπραχτες, μὲ τὰ βοσκόπουλά
των τ' ἀχτένιστα καὶ ἄνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάνουν τὸ
σταυρό τους, διὰ νὰ ἀριασθοῦν καὶ νὰ λειτουργηθοῦν ἐκεῖ, καὶ εἰς
τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παπᾶς μὲ τοὺς πτερυγι-
ζοντας βοστρύχους, εἰς τὸ φύσημα τοῦ βοριά, καὶ τὴν βαθεῖαν
κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἀπλωτὸν
αἰγιαλὸν ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους θαλασσοπλήκτους βράχους, διὰ νὰ
φωτίσῃ κι' ἀριάσῃ τ' ἀφώιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως τὴν ἀνοιξιν, γυναῖκες ναυ-

τικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια, καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδώτραν νὰ ὁδηγήσῃ καὶ κατευοδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. Ὁραῖες κοπέλλες μὲ ὑποκάμισα κόκκινα μεταξωτά, μὲ τραχηλιὲς ψιλοκεντημένες, ἤρχοντο νὰ ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδελφάκια των, ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς. διὰ νὰ τοὺς φέρουν προικιὰ ἀπὸ τὴν πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετίαν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. «Πάντα ν'ἄρχωνται, πάντα νὰ φέρουν». Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογιζόμεναι ἤρχοντο διὰ νὰ καθίσουν καὶ ἀγναντέψουν.

Ἄμα εἶχαν φωτισθῇ τὰ νερά, ἡ ὀψιμώτερα, ἀφ' οὗ εἶχαν περάσει κ' αἱ ἀπόκρεφ, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα τῶν Νηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῇ πλεόν ἄχινους καὶ στρεΐδια ἄρκετά, οἱ ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρίκια, εἰς τὶς σκοῦνές των καὶ ἐμίσειαν, ἐπήγαιναν νὰ ταξιδέψουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέττες «ἔδεναν», μεσοῦντος τοῦ Φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἐστίας τὴν θαλπωρὴν, τὸν καπνὸν τοῦ μελάρου. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἀνοιξὶς εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέστρεφαν εἰς τὴν θάλασσαν.

* *
*

Ἐσηκόνοντο στὰ πανιά τὰ αἰμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα ἀπὸ τὴν μακρὰν ραστώνην σκάφη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἐὰν ἦτο ἐνάντιος, ἡ καὶ οὐριος ἐὰν ἦτο ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαρωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελείονε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὁ λοστρόμος ἐμάκρυνε τὶς μπενετάδες εἰς τὰ καπηλειά. Κ' ἡ βάρκα ἐπερίμενε, καὶ ὁ μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὅστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τῶρα ἀπὸ τὴν σκούναν ποῦ ἦταν στὰ πανιά, ἐγένετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι στὰ χαρτιά, ναυτολογημένοι, ἔλειπαν. Κανεῖς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον ὅπου ἔφερε βόλτες — βόλτες, κ' ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἄόρατον — τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν ναυτικῶν — ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιού-

χος, ὁ μάγειρος, κ' ἓνας ἐπιβάτης, ξένος κ' ἔρημος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰπεῖ : τώρα στή στιγμή, νὰ τώρα—τώρα θὰ φύγωμε, κ' εἶχε μπαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρῖν.

Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἔμπρὸς τὴν καπετάνισσαν· αὐτὴ ὥφειλε νὰ προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἦτο τυχερή, βέβαια, κ' ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπρεψαν τρομπόνια ἀπὸ τὸ πλοῖον, τρομπόνια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὸ σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος καρabanία γυναικῶν, ἀσκέρια, φουσάτα γυναικῶν ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνέρχοντο, ἐπάνω στὴν ρεμματιάν, τὸ ρέμμα—ρέμμα, τὸν ἐλικοειδῆ δρομίσκον, ὅστις διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν ἀληθῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ράχεις, μὲ τὰς κορυφάς, μὲ τὰς ἐσοχὰς καὶ ἔξοχας, ἀνετώτερον ἀπὸ τὴν κυματίζουσαν ποδιὰν τῆς βοσκοπούλας τοῦ βουνοῦ, πολυπτεχώτερον ἀπὸ τὴν χρυσοκέντητον ἐσθῆτα τῆς νύμφης. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένο παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον οἱ μεγάλες φωτιές, τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἔβαλε τίς φωνές, ἔκανε τὸ κακό... ἐμάλωνε μὲ ὅλες τίς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλάθκι της, τὴν ρόκαν της, τ' ἀδράχτι της καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κυρ' Ἀγγελῆ τοῦ ἐπιτρόπου... διὰ νὰ μαλώσῃ τίς εὐλαβητικὰς (ἁλλοίμονον ! ἡ εὐλάβειά μας εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον, ἔλεγε σείουσα τὴν κεφαλὴν), νὰ μὴν τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλὰ καὶ λαδόνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, καὶ τὰ στασίδια καὶ τὸ ἀναλόγι, καὶ τὰ δύο-τρίτα παμπάλαια βιβλία ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, καὶ τὰ μανάλια καὶ τὸν τοῖχο καὶ τὸ τέμπλεον, καὶ τίς ποδιές καὶ αὐτὰς τὰς ἁγίας εἰκόνας. Ἄλλ' αἱ γυναῖκες δὲν τὴν ἄκουαν. Τί χρειάζονται τόσες φωτιές, σὰν πυροφάνια, ἐφώναζεν ἡ γρηὰ Μαλαμίτσα. Αὐτὴ εἶχε μάθει ἀπ' τὸν γέροντά της τὸν

παπα Γεράσιμον, ὅτι οἱ φωτιᾶς τῶν κανδηλιῶν πρέπει νὰ εἶναι μικρές, τόσες δά, σὰν λαμπυρίδες. Τοῦ κάκου. Κανεῖς δὲν τὴν ἤκουεν.

Οἱ ὄρμαθοὶ τῶν γυναικῶν, ὁμάδες ὁμάδες συγγενολόγι... διεσπείροντο εἰς μικροῦς ὄχθους, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπὲρ, ἤρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιρίδιά τους... διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἡσυχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα... μὲ τὰ προγεύματά τους, τὰ σαρακοστιανά, καὶ ἀφ' οὗ εἶχαν ἀνάψει τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας, ἀφ' οὗ εἶχαν κάνει μετάνοιες πολλὰς στρωτές, τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας τῆς γρηῃ-Μαλαμίτσας ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν χλόην κι' ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

* *
*

Τὰ βοσκόπουλα ἐκεῖνο τ' ἄγρια κι' ἀχτένιστα κι' ἀπλοϊκά, ποὺ εἰς ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κ' ἔλεγαν :

— Κύττα τις ! στὰ μάτια ἔκαμαν.

Ὡς τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν.

Ἴδου τὸ βρῖκι τοῦ Καπεταν Λιμπέριου τοῦ Λιμνηοῦ εἶχε σηκωθῇ στὰ πανιά ἀργὰ τῇ νύκτα· μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυκτὸς ἤυρε τὸ ρέμμα καὶ ἀπεμακρύνθη κ' ἐχώνεψε. Κατευόδιο καλὸ ! Ἡ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἂς εἶναι ὥς πνοὴ στὰ πανιά· στὰ ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας· στὸ καλὸ στὸ καλὸ !

Ἴδου τὸ καράβι τοῦ καπεταν-Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὑπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δυό, αὐτὸ κι' ὁ πλοίαρχός του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλὰ, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια. Στὸ καλὸ, πουλί μου, στὸ καλὸ !

Ἴδου καὶ ἡ γολέττα τοῦ καπεταν-Μανώλη τοῦ Χατζηχάνου... Ἡ ψυχὴ μου, ἡ πνοὴ μου νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σου, ὥσὰν λαμπάδα τοῦ ἐπιταφίου, νὰ διώγῃ τὰ μαῦρα, τὰ κατακόκκινα τελῶνια, πρὶν προφτάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πανιά σου. Σῦρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα ! Στὸ καλὸ !

Νὰ καὶ ἡ σκούνα τοῦ καπεταν Ἀποστόλη τοῦ Βιδελνῆ, καινούργιο σκαρί, ἡ τετάρτη ἢ ἡ πέμπτη, τὴν ὁποίαν κατορθώνει ἐντὸς δεκαετίας νὰ σκαρώσῃ μ' ὅλην τῆς τύχης τὴν καταδρομὴν.

Ἐπεσε πολὺ γιαλό, δὲν τὴν ἡῦρε καλὰ τὸ ἀπόγειο, κι' ἄργησε.
Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι ποὺ πηδοῦν ἐμπρὸς καὶ
πίσω στὴν κουβέρτα. Δούλευέ τα, καπετάνιο μου! Παναγιὰ μπρο-
στά σας! Στὸ καλὸ, στὸ καλὸ.

* *
*

Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν
γίνει ἄφαντα πρὸ ὥρας, καὶ ἡ τελευταία γολέττα μικρὸν κατὰ μι-
κρὸν ἐχώνευαν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φου-
σάτα τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους,
διεσπάρησαν ἀνὰ τοὺς λόφους, κ' ἔβγαζαν καυκαληθρες καὶ μυ-
ρόνια, κ' ἔκοφταν φτέρες κι' ἀγριομάραθα. Σιγὰ-σιγὰ κατέβη
ὁ ἥλιος στὸ βουνόν καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πολίχην.

Ἡ νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζε, τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν
γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζύ της, κ' ἔστελλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ
κατάρτια, εἰς τὰ πανιὰ καὶ εἰς τὰ ἐξάρτια τῶν караβιῶν. Καὶ βα-
θειά, εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἠκούσθη εἰμὴ
τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ, καὶ τὸ ἄσμα μιᾶς τελευταίας
συντροφιᾶς ναυτικῶν ν' ἀναχωρήσωσιν αὔριον: «Σῦρε, πουλί μου,
στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!»

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

3. ΦΩΤΑ-ΟΛΟΦΩΤΑ

Ἐκινδύνευε νὰ βυθισθῇ εἰς τὸ κύμα ἡ μικρὴ βάρκα τοῦ Κων-
σταντῆ τοῦ Πλαντάρη πλέουσα εἰς βουνὰ κυμάτων, ἕκαστον τῶν
ὁποίων ἤρκει διὰ νὰ ἀνατρέψῃ πολλὰ καὶ δυνατὰ σκάφη καὶ νὰ
μὴ ἀποκάμῃ, καὶ εἰς ἀβύσσους, ἑκάστη τῶν ὁποίων θὰ ἦτο ἱκανὴ
νὰ καταπίῃ ἑκατὸν καράβια καὶ νὰ μὴ χορτάσῃ. Ὀλίγον ἀκόμη
καὶ θὰ κατεποντίζετο. Ἄγριος ἐφύσα βορρᾶς, ὀργόνων βαθέως
τὰ κύματα, καὶ ἡ μικρὰ φελούκα διὰ νὰ μὴν ἀρμενίξῃ κατεπάν'
τὸν ἄερα, εἶχε μαϊνάρει τὸ πανί της, καὶ εἶχε μείνει ξυλάρμενη

καὶ ὠρτσάριζε κ' ἐδοκίμαζε νὰ κάμῃ βόλτες. Τοῦ κάκου. Μετ' ὀλίγον ἡ θάλασσα ἐπῆρε τὸν ἐλεεινὸν φελλὸν εἰς τὴν ἑξουσίαν της, καὶ ὁ ἄνεμος τὸν ἔσυρεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ ὁ Κωνσταντῆς ὁ Πλαντάρης ἐξέμαθεν εἰς τὴν στιγμὴν ὅσας βλασφημίας ἤξευρε καὶ ἡσχολεῖτο νὰ κάμῃ τὴν προσευχὴν του, ἐν ᾧ ὁ μικρὸς σύντροφός του, ὁ ναύτης Τσότησος, νέος δεκαεπτὰ χρόνων, ἐγδύνετο καὶ ἡτοιμάζετο νὰ πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐλπίζων νὰ σωθῇ κολυμβῶν, καὶ ὁ μόνος ἐπιβάτης των, ὁ ζωέμπορος Πραματῆς, ἔκλαιε καὶ εὗρισκεν ὅτι δὲν ἤξιζε τὸν κόπον ν' ἀρμενίσῃ τις τόσῃ θάλασσαν διὰ νὰ πνιγῇ, ἀφ' οὗ ἡ γῆ ἦτο ἱκανὴ νὰ σκεπάσῃ μὲ τὸ χῶμά της τόσους καὶ τόσους.

* *
*

Ἐκινδύνευε ν' ἀποθάγῃ ἀπὸ τοὺς πόνους ἡ Μαχῶ, ἡ γυναῖκα τοῦ Κωνσταντῆ τοῦ Πλαντάρη, νεόγαμος πρωτάρα. Ἡ Πλανταροῦ ἡ πεθερά της, εἶχε καλέσει ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς προλαβούσης ἡμέρας τὴν μαμμὴν τὴν Μπαλαλοῦ καὶ τὴν ἐμπροσθινὴν τὴν Σωσάνναν. Αἱ δύο γυναῖκες, τεχνίτισσαι εἰς τὸ εἶδός των, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ συζύγου τῆς κοιλοπονοῦσης, φιλόστοργος, ὥς πᾶσα πενθερὰ ἣτις δὲν ἐπιθυμεῖ τὸν θάνατον τῆς νύμφης της, ὅταν αὕτη εἶναι πρωτάρα, πρὶν βεβαιωθῇ ὅτι θὰ ἐπιζήσῃ τὸ παιδίον διὰ νὰ ἀσφαλίσθῃ ἡ κληρονομία τῆς προικός, ἐπροσπάθουν ὅσον τὸ δυνατόν νὰ ἀνακουφίσουν τοὺς πόνους τῆς ὠδινούσης. Καὶ εἶχεν ἀνατελεῖ ἤδη ἡ ἄλλη ἡμέρα καὶ ἀκόμη ἡ γυνὴ ἐκοιλοπόνει, καὶ ἡ μαμμὴ ἡ ἐμπροσθινὴ καὶ ἡ πενθερὰ συνεπόνουν μὲ αὐτὴν καὶ ὁ καλογερόπαπας τοῦ Μετοχίου τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος εἶχε λάβει ἐντολὴν νὰ ψάλῃ μικρὰν καὶ μεγάλην παράκλησιν πρὸς βοήθειαν τῆς ὠδινούσης. Τὸ σπιτάκι ἔκειτο ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ μικροῦ νησιδίου πρὸς μεσημβρίαν. Τὴν πρωτὰν τῆς Παρασκευῆς ἡ βάρκα τοῦ Πλαντάρη εἶχε φανῇ ἀντικρὺ ἀγωνιώσα εἰς τὰ κύματα, καὶ δύο παιδιά τοῦ γιαιοῦ, ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ περνοῦν κάτω εἰς τὸν ἄρσανᾶν, μὴ γνωρίζοντα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἄλλην διατριβὴν ἀπὸ τὰς συρμένας ἔξω φελούκας, οὔτε ἄλλο παιγνίδι ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἤλθαν νὰ πάρουν τὰ συχαρήκια τῆς Πλανταροῦς, ἀκούσαντα τὴν εἶδησιν ἀπὸ πορθμεῖς, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀναγνωρί-

σει μακρόθεν τὴν βάρκαν Καὶ τότε ἡ Πλανταροῦ εἶδε κ' ἐκατά-
λαβεν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν ὅπου ἦτο εἰς τὸ πέλαγος ὅτι ἡ βάρκα
ἀνεβοκατέβαινε εἰς τὰ κύματα κ' ἐκινδύνευε νὰ βουλιάξῃ καὶ τότε
ἐνιόησε τί θὰ πῇ νῆξῃ κανεὶς «δύο χαρὲς καὶ τρεῖς τρομάρες»
Διότι διπλῇ μὲν χαρὰ θὰ ἦτο νὰ ἔφθανεν αἰσίως ὁ υἱὸς της, νὰ
ἐγέννα μὲ τὸ καλὸν καὶ ἡ νύμφη της, τριπλῇ δὲ τρομάρα ἦτον ὁ
κίνδυνος τοῦ υἱοῦ της, ὁ κίνδυνος τῆς νύμφης καὶ ὁ κίνδυνος τοῦ
προσδοκωμένου νεογνοῦ. Ἴσως δὲ θὰ ἦτο τετραπλῇ ἡ τρομάρα,
ἂν προσετίθετο καὶ ὁ φόβος μήπως τυχὸν καὶ ἡ νύμφη της γεν-
νήσῃ αἰσίως... θῆλυ.

* * *

Ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εὐρίσκετο μονήρες τὸ
σπιτάκι, καὶ κάτω εἰς τὴν ἀκρογιαλιὰν ἦτο κτισμένον τὸ χωρίον,
διακόσια σπίτια ἀλιέων, πορθμένων καὶ ναυτῶν. Ἐν μίλιον ἀπεῖχε
τὸ σπιτάκι ἀπὸ τὸ χωρίον. Ὑπῆρχε μικρὸς ἐπισφαλὲς ὄρμος, ἀλλὰ
δὲν ἦτο λιμὴν. Ἐβλεπε μόνον πρὸς μεσημβρίαν. Ἡ ἀγωνία τῆς
βάρκας τοῦ Πλαντάρη ἦτο ὁρατὴ ἀπὸ τὴν πολίχνην, ὁρατὴ καὶ
ἀπὸ τὸν μεμονωμένον οἰκίσκον.

Ἡ Πλανταροῦ ἤρχισε τότε νὰ μέμφεται πικρῶς τὸν υἱὸν της
διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀποκοτιά του. Τί ἤθελε, τί γύρευε, τέ-
τοιες μέρες, νὰ κάμῃ ταξίδι; Δὲν ἄκουε ὁ βαρुकέφαλος τῇ
μάννα του, τί τοῦ ἔλεγε; Ἀκόμη τὰ Φῶτα δὲν εἶχαν ἔλθει. Ὁ
Σταυρὸς δὲν εἶχε πέσει στὸ γιαλό. Τὸν ἀβάσταχτο εἶχε; Δὲν ἐκαρ-
τεροῦσε ὁ ἀπόκοτος δυὸ-τρεῖς ἡμέρες, νὰ φωτισθοῦν τὰ νερά, νὰ
ἀγιασθοῦν οἱ βρύσες καὶ τὰ ποτάμια, νὰ φύγουν τὰ σκαλικαντζού-
ρια; Καλὰ νὰ πάθῃ γιατί δὲν τὴν ἄκουσε.

Ὅσον ὑψόνετο ὁ ἥλιος πρὸς τὸ μεσουράνημα, τόσον ηὔξαν-
ε καὶ ἡ ἀγωνία τῆς Πλανταροῦς. Ἡ νύμφη της ὑποστηριζομένη
ὀπισθεν ἀπὸ τὴν Μπαλαλοῦ καὶ κρεμαμένη ἔμπροσθεν ἀπὸ τὸν
τράχηλον τῆς Σωσάννας, ἐμούγκριζεν ὡς ἀγελάδα. Ὁ ἄνεμος ἐκεῖ
κάτω, εἰς τὸ πέλαγος, ἐφαίνετο ὅτι ἀπεμάκρυνε τὸ πλοίαριον ἀντὶ
νὰ τὸ προσεγγίξῃ εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἡ βάρκα ὁλονὲν ἐξέπεφτε μα-
κρύτερα αἰσθητῶς εἰς τὸ βλέμμα. Εἰς τὴν νύμφην της ἡ Πλαν-
ταροῦ ἐφυλάχθη νὰ εἴπῃ τίποτε. Μόνον ἐξήρχετο συχνὰ εἰς τὸν

ἐξώστην, προσποιουμένη ὅτι ἤθελε νὰ κουβαλήσῃ τὸ ἐν ἡ τὸ ἄλλο, καὶ ἔμενεν ἐπὶ μακρὸν κ' ἐκύτταζε. Δὲν ἐπανήρχετο εἰμὴ ἂν τὴν ἀνεκάλει ἡ μαμμή ἡ Μπαλαλοῦ.

Ἐπλησίαζεν ἤδη μεσημβρία, καὶ ἡ ἀγωνία τῆς Πλανταροῦς ἐφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον. Δὲν ἐφαίνετο πλέον νὰ ὑπάρχῃ ἐλπίς. Ὁ υἱὸς τῆς θὰ ἐπνίγετο ἐκεῖ εἰς τὸ ἄσπλαγχνον πέλαγος, καὶ τὴν νύμφην τῆς μὲ τὸ ἔμβρυον θὰ τὴν ἐσκέπαζεν ἡ «μαύρη γῆς». Τέλος, ἡ γραῖα ἀπέκχευεν. Ἡ βάρκα ἔγινεν ἄφαντη... Καὶ ἡ σύζυγος τοῦ υἱοῦ τῆς ἐγέννησεν. Ἄρρεν. ὦ ! τὸ στρίγλικο, τὸ κακοπόδαρο, ὦ ! τὸ γρουσουζικο, ὅπου ψωμόφαγε τὸν πατέρα του ! Πνίξτέ το ! Σκοτώστέ το ! Τί τὸ φυλάτεις ; Πετᾷτέ το στοῖ γιαλό, νὰ πᾶ νὰ βρῇ τὸν πατέρα του ! Κι' αὐτῇ, ἡ γουρουνόποδαροῦσα ἡ μάννα του, αὐτῇ ἡ πρωτάρρα, ἡ στερεμμένη, αὐτῇ ἡ λεχώνα ἡ λοχεμένη !... Ἡμπορεῖς, μαμμή, νὰ τὴν καρυδοπνίξῃς, κειδὰ πού θὰ ψοφολογήσῃ, στοῖ κρεββάτι τῆς, νὰ στραμπουλίξῃς μὲ τὴ χερᾶρα σου καὶ τῆς κλήρας τὸ λαιμό, νὰ ποῦμε πῶς γεννήθηκε πεθαμμένο τὸ παιδί, καὶ πῶς ἡ μάννα ἐτελείωσε, ἡμπορεῖς ;

Δὲν τὴν ἐσκέπασεν ἡ μαύρη γῆς τὴν ταλαίπωρον μητέρα ὁμοῦ μὲ τὸν καρπὸν τῶν σπλάγχνων τῆς, καὶ τὸ πέλαγος ἵλεων δὲν ἐπνίξε τὸν πατέρα. Ὁ Πλαντάρης εἶχε τελειώσει πρὸ πολλοῦ τὴν προσευχήν του, καὶ ὁ μικρὸς ναύτης ὁ Τσότσος εἶχε φορέσει ἐκ νέου τὸ ὑποκάμισον καὶ τὴν περικεκέλιδα του. Ὁ ζωέμπορος ὁ Πραματῆς ἐπέισθη ὅτι ἦτο καλὸς χριστιανὸς καὶ ὅτι ἦτο προωρισμένος νὰ ταφῇ εἰς εὐλογημένον χῶμα. Ὁ ἄνεμος εἶχε κοπάσει περὶ τὸ δειλινόν, καὶ ὁ κυβερνήτης ἀνέλαβε τὸ κράτος τοῦ ἐπὶ τοῦ μικροῦ σκάφους. Ἐπίασε δυνατὰ τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὰ πολλὰ ὀρτσαρίσματα ἦλθεν ἡ φελούκα εἰς μέρος ἀπαγγερὸν, δίπλα εἰς τὴν ξηρὰν ὀλίγα μίλια ἀπώτερον τοῦ μικροῦ ὄρμου. Διὰ τοῦτο ἡ βάρκα εἶχε γίνεи ἄφαντος εἰς τὰ ὄμματα τῆς Πλανταροῦς, ἣτις δὲν εἶχε παύσει ν' ἀγναντεύσῃ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἐξώστου. Ἐφθασε δὲ ἀσφαλῶς εἰς τὸν ὄρμον, εὐθὺς ὧς ἔπεσεν ἐντελῶς ὁ ἄνεμος, βασιλεῖμμα ἡλίου.

Δεύτερα συχαρήκια ἐπῆραν τῆς Πλανταροῦς. Ὁ υἱὸς τῆς ἀποστάζων ἄλμην, κατάκοπος, θαλασσοπνιγμένος, ἔφθασεν εἰς τὸ σπιτάκι ἅμα ἐνύκτωσε καὶ ἐκεῖ μόνον ἔμαθε τὴν εὐτυχὴ εἵδησιν, ὅτι ἡ συμβία του εἶχε γεννήσει κληροῖόν του.

* * *

Τὴν ἐπαύριον ἦσαν Φῶτα. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὀλόφωτα. Τὴν ἑσπέραν τῆς μεγάλης ἐορτῆς, ἅμα τῇ τριημερεύσει τῆς λεχοῦς καὶ τοῦ παιδίου, ἔβαλαν τὴν σκαφίδα κάτω εἰς τὸ πάτωμα καὶ τὴν ἐγέμισαν μὲ χλιαρὸν ἱερὸν βρασμένον μὲ δάφνας καὶ μὲ μύρτους.

Ἐπρόκειτο νὰ τελέσουν τὰ «κολυμπίδια» τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ καλὴ μαμμὴ ἡ Μπαλαλοῦ ἐξήπλωσε τὸ βρέφος μαλακὰ ἐπὶ τῶν ἠπλωμένων κνημῶν τῆς καὶ ἤρχισε νὰ λύη τὰ σπάργανα.

Εἶχε νυκτώσει. Μία λυχνία καὶ δύο κηρία ἔκαιον ἐπὶ χαμηλῆς τραπέζης. Τὸ παιδίον, παχύ, μεγαλοπρόσωπον, μὲ ἀόριστον ροδίζοντα χρῶτα, μὲ βλέμμα γαλανίζον, ἀνέπνεε καὶ ἠσθάνετο ἀνεσιν, καθ' ὅσον ἀπηλλάσσειτο τῶν σπυργάνων. Ἐμειδία πρὸς τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἔβλεπε, καὶ ἔτεινε τὴν μικρὰν χεῖρα διὰ νὰ συλλάβῃ τὴν φλόγα. Τὴν ἄλλην χεῖρα τὴν εἶχε βάλει εἰς τὸ στόμα του, καὶ ἐπιπίλιζεν, ἐπιπίλιζε. Τί ἠσθάνετο ; ἀπερίγραφτον.

Ἡ καλὴ μαμμὴ ἀφῆρεσεν ὅλα τὰ σπάργανα, ἀπέσπασεν ἀβρῶς τὴν φουστίτσαν καὶ τὸ ὑποκάμισον τοῦ βρέφους καὶ τὸ ἔρριπεν ἀπλῶς εἰς τὴν σκαφίδα. Ἦρχισε νὰ τὸ πλύνῃ καὶ νὰ ἀφαιρῇ τὰ ἄλατα, μὲ τὰ ὁποῖα τὸ εἶχεν ἀφαλοκόψει. Ἀφῆρεσε καὶ τὸ βαμβάκιον, μὲ τὸ ὁποῖον εἶχε περιβάλει τὰς παρειὰς καὶ τὴν σιαγόνα τοῦ παιδιοῦ, διὰ νὰ κάμῃ ἄσπρα γένεια.

Ἐλαβε τὴν «μασάν», τὴν σιδηρεᾶν λαβίδα ἀπὸ τὴν ἐστίαν, καὶ τὴν ἔβαλε μέσα εἰς τὴν σκάφην διὰ νὰ γίνῃ τὸ παιδίον σιδεροκέφαλον.

Τὸ βρέφος ἤρχισε νὰ κλαι θμηρίζῃ, ἐν ᾧ ἡ μαμμὴ ἐξηκολούθει νὰ τὸ πλύνῃ μαλακὰ, καὶ νὰ τὸ ὑποκορίζεται ἅμα : «Ὁὶ χαδούλη μ', ὁὶ χαδιάρη μ' ! Ὁὶ κεφαλᾶ μ', πάπο μ', χῆνό μ' » ! Καὶ συγχρόνως ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, ἡ μάμμη Πλανταροῦ καὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι παρόντες, ἔρριπτον ἀργυρεᾶ νομίσματα, διὰ νὰ ἀσημώσουν τὸ παιδίον. Τὸ ἐπέθετον ἀβρῶς ἐπὶ τοῦ στέρνου

καὶ τῆς κοιλίας τοῦ βρέφους, καὶ ὀλισθαίνοντα ἐπιπτον εἰς τὸν πᾶ-
τον τῆς σκάφης.

Τὸ παιδίον δὲν ἔπαυε νὰ κλαίῃ, καὶ ἡ μαμμὴ τὸ ἐκολύμβιζεν
ἀκόμη, τὸ ἐκολύμβιζε. Κολύμβα, τέκνον μου, εἰς τὴν σκάφην σου,
κολύμβα καὶ ἀπόβαλε τὴν ἄλμην σου εἰς τὸ γλυκὸν νερόν. Θὰ
ἔλθῃ καιρὸς ὅτε θὰ κολυμβᾷς εἰς τὸ ἄλμυρόν κῦμα, καθὼς ἐκολύμ-
βησεν ὁλος, χθὲς ἀκόμη, ὁ πατήρ σου μὲ τὴν σκάφην του. «Φωνὴ
Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε, Κύριος
ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν».

* *
*

Τὴν ἐπαύριον, ἑορτὴν τῆς Συνάξεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ
βαπτιστοῦ, ἔμελλε νὰ βαπτισθῇ τὸ παιδίον, ἐπειδὴ εἶχε συμβῇ νὰ
γεννηθῇ οὕτω τὰς παραμονὰς τῆς ἑορτῆς, πρὶν περάσουν ὅλως τὰ
Φῶτα. Ἀλλὰ τὴν ἑσπέραν, μετὰ τὰ κολυμπίδια, δεῖπνον παρετέ-
θη εἰς τὴν οἰκίαν. Ἡ μαμμὴ ἐμάζωξε μετὰ προσοχῆς ὅλα τὰ
ἀργυρᾶ κέρματα, ἡμιτάλληρα καὶ σφάντζικα καὶ δραχμάς, τὰ ἐκομ-
βόδεσεν εἰς τὸ μανδήλιόν της, ἐν ᾧ οἱ παρεστῶτες ἐφώναζαν γύ-
ρωθεν : «Νὰ ζήσῃ ! σιδεροκέφαλος !» καὶ ἐπηύχοντο εἰς τὴν μαμ-
μὴ «καλὴ ψυχή»,

Εἶτα ἡ Μπαλαλοῦ ἐσπόγγισε καλῶς τὸ παιδίον μὲ μέγα λευκὸν
προσόψιον, τοῦ ἐφόρесе καινούργιο λευκὸν ὑποκαμισάκι καὶ πο-
δίτσαν, τὸ ἀνέκλινεν ἐπὶ τῶν κνημῶν της καὶ ἤρχισε νὰ τὸ περι-
βάλλῃ μὲ τὰ σπάργανα.

Ὁ ζφέμπορος ὁ Πραματῆς εἶχεν ἔλθει εἰς τὰ κολυμπίδια,
καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ γίνῃ ἀνάδοχος τοῦ βρέφους, εἰς
μνήμην τοῦ προχθεσινοῦ ἐν θαλάσῃ κινδύνου καὶ τῆς διασώσεως.

Ὁ μικρὸς ναύτης ὁ Τσόττος εἶχεν ἔλθει ἕως τὴν θύραν, καὶ
ἴστατο θεωρῶν μακρόθεν τὴν τελετὴν τοῦ κολυμβήματος. Ὁ γεί-
των ὁ Δημήτρης ὁ Σκιαδερός, πρωτεξάδελφος τοῦ Κωνσταντῆ
τοῦ Πλαντάρη, δὲν εἶχε φανῇ εἰς τὴν οἰκίαν ἀπὸ πέρυσιν, ἀπὸ
τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου. Ἀλλὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην ἐπῆρε τὴν γυ-
ναϊκά του τὴν Δελχαρὼ καὶ τὰ παιδιὰ του, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἐκρά-
τει αὐτὸς ἄρμαθιαστὰ ἀπὸ τὴν μίαν χεῖρα, τὸ ἐν πενταετὲς καὶ τὸ

ἄλλο τετραετές, τρίτον διετὲς ἔφερεν ὑπὸ τὴν μασχάλην, ἐν πενταμηνίτικον βρέφος ἐβύζαινε εἰς τοὺς κόλπους της ἡ γυνὴ του, καὶ δύο ἄλλα ἑπτὰ καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τὴν ἡκολούθουν κρατούμενα ἀπὸ τὸ φουστάνι της, καὶ ἐπαρουσιάσθη χαμογελῶν, χαίρων διὰ τὴν χαρὰν τοῦ συγγενοῦς του, γεμῆτος ἀπὸ εὐχὰς καὶ συγχαρητήρια.

Ἐκάθισαν ὅλοι εἰς τὴν τράπεζαν. Δεξιὰ ἡ Μπαλαλοῦ ἡ μαμμή, ἀριστερὰ ἡ μπροσθινὴ ἡ Σωσάννα, καταμεσῆς ὁ πατὴρ τοῦ νεογνοῦ, δεξιόθεν τῆς Σωσάννας ἡ Πλανταροῦ, κατόπιν ὁ ζωφέμπορος ὁ Πραματῆς καὶ δύο τρεῖς ἄλλοι. Τὸ λοιπὸν τοῦ χώρου κατεῖχετο ἀπὸ τὸν Δημήτρη τὸν Σκιαδερόν καὶ ἀπὸ τὴν φαμελιά του.

Ἦρχισαν νὰ τρώγουν. Τὰ παιδιὰ τοῦ Δημήτρη τοῦ Σκιαδεροῦ δὲν ἐταιριάζοντο εὐκόλα. Ἐφώναζαν, ἐγρίνιαζαν καὶ ἐθορυβοῦσαν. Τὸ ἕνα ἤθελε τσιτσί, δὲν ἤθελε μαμά. Τὸ τρίτον κλαυθμηρίζον ἐζήτει βρύ. Τὸ τέταρτον ἤθελε γλυκό, δὲν τοῦ ἤρεσκε τὸ τυρί. Ἡ ταλαίπωρος ἡ λεχὼ ὑπέφερε κάπως ἀπὸ τὸν θόρυβον.

Ἦρχισαν αἱ προπόσεις. Ἡῦχοντο εἰς τὸν πατέρα νὰ τοῦ ζήσει καὶ εἰς τὴν λεχὼ «καλὴ σαράντισι». Πρῶτῃ ἔπιεν ἡ μαμμή, δευτερος ὁ πατήρ, τρίτῃ ἡ γραῖα Σωσάννα ἡ μπροσθινὴ.

Ὅταν ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς Πλανταροῦς νὰ πῇ εἰς τὴν ὑγείαν τῆς νύμφης της, εὐχήθη μὲ τρεῖς διαφόρους τόνους φωνῆς :

— Ἐβίβα, νύφη· μὲ καλὸ νὰ σαραντίσης... Κι' ὁ τ' εἶπα, παιδάκι μ'... ἀστοχιά στὸ λόγο μου !

ΚΥΡΙΩΣ ΣΥΜΠΑΘΗΤΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

ΜΥΟΣΩΤΙΔΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἀθῆναι τῇ 17 Δ)βρίου 1891

Ἀγαπητῇ μου Ὀλγα·

Ἀφότου ἐγνωρίσθημεν αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ αἱ

παραμοναί τοῦ νέου ἔτους μᾶς εὐρίσκουν χωρισμένες ἀπὸ τόσην ἀπόστασιν, ἐν ᾧ εἴχαμεν συνηθίσει πάντοτε νὰ περνοῦμεν αὐτὰς τὰς ἡμέρας μαζί. Δὲν ἤξεύρω ἂν συμβαίνει τὸ ἴδιον καὶ εἰς σέ, εἰς ἐμὲ ὁμως φαίνεται ὅτι τὸ νέον ἔτος θ' ἀρχίσῃ μὲ πολλὴν μελαγχολίαν, ἀφ' οὗ σὺ θὰ εὐρίσκεσαι τόσῳ μακράν· φαντάσου δὲ τί θὰ μοῦ εἶναι αὐτὸ τὸ 92, ἂν εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ὅπως περάσῃ κανεὶς τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἔτους, θὰ περάσῃ ὅλον τὸν χρόνον του.

Ἐφέτος εἶναι καὶ ἡ πρώτη φορὰ, ποὺ ἡμεῖθα ἠναγκασμένοι νὰ στείλωμεν τὰς εὐχὰς μας ἀπὸ μακράν. Ἐνθυμεῖσαι τί ὥραϊα ποὺ ἐπεράσαμεν μαζί τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ 91 ; Ἐν ᾧ ὅλοι οἱ τριγύρω μας ἐδίδαν εἰδῶν εἰδῶν εὐχὰς, τὰ βλέμματά μας συνητήθησαν καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐδιάβασα τόσῳ καθαρὰ εἰς τὰ μάτια σου ὅτι ἡσθάνεσο ἐκείνην τὴν στιγμήν, ὅσῳ θὰ τὸ ἐδιάβασες καὶ σὺ ὁμοίως εἰς τὰ ἰδικά μου, ἀφ' οὗ δὲν μᾶς ἐχρειάσθη νὰ προσθέσωμεν τίποτε περισσότερον.

Τώρα ὁμως ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ διαβάσῃς εἰς τὰ μάτια μου τὰς εὐχὰς μου σοῦ εὐχομαι ἀπ' ἐδῶ μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν νὰ σοῦ φέρῃ τὸ 92 πᾶν ὅ τι ἐπιθυμεῖς νὰ ἀπολαύσῃς. Αὕτῃ εἶναι ἡ μόνη εὐχὴ τὴν ὁποίαν σοῦ στέλλω. Ἐχω καὶ πολλὰς πολλὰς ἄλλας ἀκόμη· ἀλλὰ ἤξεύρω ὅτι συνεννοοῦμεθα τόσον καλά, ὥστε εἶναι εὐκολώτερον εἰς σέ νὰ τὰς μαντεύσῃς παρὰ εἰς ἐμὲ νὰ τὰς γράψω. Εἶναι μήπως ἀνάγκη νὰ σοῦ γράψω ὅτι μία ἀπὸ τὰς ἄλλας εὐχὰς μου εἶναι ὅχι μόνον αἱ πρῶται ἡμέραι τοῦ Ἰανουαρίου νὰ σ' εὕρουν ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι αὕτῃ ἡ μόνη φορὰ ποὺ θὰ διέλθωμεν τὴν πρωτοχρονιὰν ἢ μία μακράν τῆς ἄλλης ;

Σὲ φιλῶ πολὺ πολὺ, φιλτάτη μου Ὅλγα,

Ἡ φίλη σου

Μυοσωτὶς

2. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πρὸς τὸν Ἰωάννην Σταματέλον ἐπὶ τῷ θανάτῳ
τοῦ νεαροῦ αὐτοῦ υἱοῦ.

Μαδουρῇ τῇ 3 Ἰανουαρίου 1875

Δυστυχισμένε μου φίλε

Μόλις παρῆλθον ὀλίγαι ἡμέραι ἀφ' ὅτου συνδιαλεγόμενος μετ' ἐμοῦ μακρόθεν ἔχαιρες βλέπων ἐπαξίως ἐκτιμωμένους τοὺς κόπους σου, καὶ ἰδοὺ ἐκ μιᾶς θανατηφόρον ἐπιφέρει κατὰ τῆς κεφαλῆς σου κτύπημα ἡ ἀσπλαγχνός χεὶρ τοῦ θανάτου.

Ποῖαν μοὶ ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη συμφορά σου, μόνος σύ, ὅστις γνωρίζεις πόσον ἡ καρδιά μου συνδέεται μετὰ τῆς ἰδικῆς σου, δύνασαι νὰ τὸ ἐννοήσης.

Ἄλλ' ὁ φιλόσοφος, ὁ ἔχων ἀείποτε ὑπ' ὄψιν τὸ μυστηριώδες δράμα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, μόνον ἐν ἑαυτῷ εὕρισκε παρηγορίαν ἀνάλογον πρὸς τοιαῦτα τραύματα, διότι μόνος συναισθάνεται ὅτι ἐν τῇ μεγάλῃ ἀναγεννήσει, τῇ διὰ τῆς κολυμβήθρας τοῦ τάφου παρασκευαζομένῃ, ἀδιακρίτως περιλαμβάνονται καὶ εἰσάγονται νέοι μετὰ γερόντων καὶ ἰσχυροὶ μετ' ἀδυνάτων, διότι μόνος γινώσκει ὅτι οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν ὁ χρόνος ἐνώπιον τῆς αἰωνιότητος, οὐδὲ τὸ πεπερασμένον ἐνώπιον τοῦ ἀπείρου.

Στὸν πολυτάραχο γιालὸ τοῦ κόσμου μίαν ἡμέρα διαβάτης ἀνυπόμονος περιᾶσάν τὸν ἀγέρα.

Τὸ πάτημά του ἐφάνηκε στὸν ἄλμο τὴν αὐγήν,
ἄγριο τὸ κύμα διάβηκε τὴ νύχτα καὶ τὸ σβεῖ.

Ω; ἀδελφός

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

ΕΜ. ΛΥΚΟΥΔΗ

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚ ΤΗΣ «ΞΕΝΗΣ ΤΟΥ 1854»

... Καὶ ποῖος νὰ τὸ πιστέψῃ! Ἡ ἐπίσημη ἐξουσία τοῦ Θανάτου παράλυσε καὶ ἐνάρκωσε καὶ νόμους καὶ ἀσφάλεια καὶ κάθε ἀν-

Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' τάξεως Ἑλλην.

θρόωπινη ἐξουσία καὶ ἐξεθάρρῃσε ὅλα τὰ κακοῦργα ἐνστικτα, ὅσα ὡς τότε ἔκρυβε τοῦ Νόμου ὁ φόβος. Τῇ φυλακῇ νὰ φοβηθῇ τώρα ὁ κλέφτης, ὁ βιαστής, ὁ φονιάς ; καὶ ποιά ἀρχὴ θὰ τὸν ἀνακαλύψῃ, καὶ ποιὸς θὰ προφθάσῃ νὰ τὸν κυνηγήσῃ ! ἄλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἵσως τὴν ἴδια μέρα θὰ ξοφλήσῃ μὲ τὸ Χάρο ! Γιὰ τοῦτο ὑπασπισταὶ τῆς Ἐπιδημίας ἔτρεχαν κατόπι τῆς οἱ κακοῦργοι, σὰν ἐκεῖνα τὰ ἀνθρώπινα τσακάλια ποὺ σέρνονται πίσω ἀπὸ τοὺς στρατούς, καὶ τῇ νύχτῃ, στὴ σιωπῇ τοῦ θανάτου ποὺ ἀκολουθεῖ τῇ μάχῃ, στὴν ἐρημιὰ ποὺ ἀπλόνει τὸ σκοτάδι, γυμνόνουν τοὺς σκοτωμένους. Ἔτσι, σὰν τὰ ὄρνια τὸ ψοφῆμι, ἐμυρίζονταν σὲ ποιοὶ σπῖτι ἔστησε ἀφιλονείκητῃ τὴν ἐξουσία του ὁ Θάνατος, σὲ ποιοὶ ἡ ἀγωνία παράλυε κάθε ἀντίστασι· ἔμπαιναν καὶ κάθε λογῆς κακουργήματα ποὺ φρίττει ὁ λογισμὸς ἦσαν τοῦ χεριοῦ τους.

Ἀλλὰ ἂν ἐξεκλώσσαις φίδια ἢ φλογερὴ πνοὴ τοῦ κακοῦ, μέσα σ' αὐτὸ τὸ χαλασμό, ἐσήκονε ἐπίσης τὸ μέτωπο περήφανο, φωτισμένο ἀπὸ ἅγιο στεφάνι λαμπερό, ἡ ἀφοσίωση, ἡ παλληκαριά. Καὶ ἐβλεπες ξένους νὰ μπαίνουν στὰ σπῖτια τῆς δυστυχίας, νὰ βοηθοῦν, νὰ παρηγοροῦν, νὰ σταυρόνουν τὰ χέρια, νὰ κλείνουν μάτια γυαλωμένα ἀπὸ τὸ θάνατο, νὰ ἀνάβουν κεράκια, νὰ καῖνε νεκρολίβαν ο στὰ μαρμαρωμένα λείψανα. Θὰ ἔχῃ, ναὶ πάντα καὶ ἡ Ἀρετὴ τοὺς στρατιώτας τῆς !

Ἔτσι στοὺς δρόμους ἐγύριζαν καὶ ἔμπαιναν στὰ σπῖτια τῶν φτωχῶν καὶ οἱ Νυφάδες τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἐλέους οἱ Ἀληθινές Ἀδελφές.

Νὰ τίς ἐβλέπατε τίς ἡραϊκὲς γυναῖκες, μεθυσμένες ἀπὸ τὴν ἅγια μέθη ποὺ δίνει ἡ ἀγάπη, ἡ θυσία, ἡ ἐλεημοσύνη, πῶς ἔτρεχαν καὶ ἔδιαν ἄλλοῦ ποὺ πρόφθαναν τῇ ζωῇ, ἄλλοῦ τὴν παρηγοριὰ καὶ τὴν ἐγκαρτέρησι. Πόσοι ἐκοιμήθησαν τὸν τελευταῖο ὕπνο γλυκά, ἀνώδυνα, μὲ ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι στὰ χέρια τους, κυττάζοντας τίς ἅγιες μορφές τους ποὺ τοὺς ἔδειχναν τὸν οὐρανό, ἐν ᾧ στὰ στήθη τους ἀφοβα ἐδέχοντο τοὺς φονικοὺς ἐμέτους τῆς χολέρας, ἐν ᾧ μὲ ἅγιο παρηγορητικὸ χαμόγελο ἐσκούπιζαν τὸν ἰδρώτα τοῦ θανάτου ἀπὸ τὰ παγωμένα μέτωπα, ἀπὸ τὰ δακρυσμένα μάτια, ποὺ ἐστυλόνονταν ἄξαφνα θολά, γυαλωμένα !

Καὶ ὅπου ἡ Ἐπιδημία ξεκληρίζοντας τοὺς μεγάλους ἀφηνε

ἔρημα κλωσσόπουλα μικρὰ παιδάκια, ἔλυναν τοῦ Ἑλέους οἱ Ἀδελ-
φές δέματα μὲ μαῦρα φουστανάκια ποὺ εἶχαν μαζί τους, τὰ ἐντυ-
ναν καὶ ἔπειτα ἄλλα στήν ἀγκαλιά, ἄλλα ἀπὸ τὸ χέρι τὰ ἐμάζευαν
στὸ ἄσουλό τους.

Ἀλλὰ γιατί, ἅγιες Νύμφες τοῦ Χριστοῦ, νὰ ντύνετε μὲ μαῦ-
ρα τοίτια τὰ τρυφερὰ πεντάμορφα παιδάκια ; Γιατί τὸ κεφαλάκι
τοῦ μικροῦ κοριτσιοῦ, ὅπου τὰ μαλλιάκια του δὲν φθάνουν ἀκόμα
νὰ σμίξετε στήν πρώτη τους πλεξίδα τὸ σκεπάζετε μὲ αὐτὰ τὰ
μαῦρα, τὰ σκοτεινὰ μαντήλια ; Ἀλλοίμονο ! Γί τὰ θέλει τὰ μαῦρα
τὸ παιδί ποὺ δὲν θ' ἀκούσῃ πλὴν τῆ φωνῇ τοῦ πατέρα, ποὺ δὲν
θα ἰδῇ τὴ γλυκεῖα τῆς μάννας μορφή ; Ἀχ ! τοῦ μικροῦ ὄρφανοῦ
ὅχι τὸ κορμάκι, ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ γιὰ πάντα εἶναι ντυμένη
μαῦρα !

Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔρημα τὰ γύρεψαν ἔπειτα συγγενεῖς καὶ τὰ
μάζωξαν ἄλλα συνεκέντρωσε ἡ φιλανθρωπία εἰς τὸ Ἀμαλγεῖον,
τὸ ὁποῖον αὐτὰ πρῶτα ἐπερίθαλψε

Γ. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΚΑΛΟΥ

ΝΙΚ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

1. Ἡ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ (1)

Ἡ Ἀγία Σοφία εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη οἰκοδομὴ τῶν Βιζαν-
τινῶν. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς ἐπανέρχεται ἡ ἀρχαία κλασσικό-
της τῶν γραμμῶν, ὁ δὲ ὑπολογισμὸς ρυθμίζει τὴν ἀνάγκην μὲ τὸ
ὄραϊον εἰς ὅλα μέχρι τῆς παραμικροτέρας λεπτομερείας. Οἱ θόλοι
τῆς συνδέονται αἰσθητικῶς τόσον ἀρμονικὰ μὲ τὰς ἀψίδας καὶ
τὰς τοὺς στύλους, ὥστε τὸ ὅλον προβάλλει ἀρμονικὸν καὶ τέλειον.
Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν εὐγένεια βασιλεύει εἰς πᾶσαν γραμμὴν τῆς
ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ δὲ μεγαλεῖον τῆς οἰκοδομῆς ἐπιδρᾷ μὲ δυνατὴν
ἐπιβολὴν εἰς τὸν προσευχόμενον χριστιανόν.

(1). Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς 5' ἐπιστολῆς εἰς Γεράσιμον Κομνηνὸν —
Πατριαν. — Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ Ἀγία Σοφία.

Ἄπ' ἔξω τίποτε δὲν ἐπιδεικνύει τὰς σημαντικὰς γραμμὰς τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὅλη ἡ τέχνη ἀποβλέπει τὸ ἐσωτερικόν, ὅπου ἱερεὺς ἐστραμμένος πρὸς ἀνατολὰς ἐπιτελεῖ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐν ᾗ ὁ ναὸς τῶν εἰδωλολατρῶν ἐσυγκέντρονε περισσοτέραν ὥρα ὅττητα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν, διότι πρὸ αὐτῆς ὁ ἱερεὺς ἐθίσαιζε. Τέσσαρες μεγάλοι στυλοὶ εἰς τὸ μέσον τῆς Ἀγίας Σοφίας εἶναι συνδεδεμένοι μὲ μεγάλας καμπυλογράμμους ἀψίδας, ἐπὶ τῶν ὁποίων φέρεται ὁ τροῦλλος. Τί μεγαλεῖον δὲν ἐμπνέει αὐτὸς ἡῶρος τοῦ ναοῦ! Εἶναι ἀληθὲς ὅτι σήμερον ἔλειψε τὸ θυσιαστήριον, ὅτι ἀφηρέθη ἡ ἐπίπλωσις καὶ ὅτι ἀπηλείφθη ὁ πλούσιος στολισμὸς τῶν τοίχων καὶ τοῦ ἐδάφους. Καὶ ὅμως πόσον ἀκόμη συγκρατεῖ εἰς σεβασμὸν τὴν ψυχὴν μας!

Σήμερον ὁ προσερχόμενος γονατίζει καὶ προσεύχεται εἰς τὸ ἁνώτατον ὄν, τὸ ὁποῖον δὲν εἰκονίζει οὔτε εἰκὼν οὔτε σύμβολον.

Ἄλλοτε πρὸ τοῦ ἱεροῦ οἱ τοῖχοι τοῦ λεγομένου τέμπλου ἦσαν ἀπὸ μάρμαρον πολυχρῶμον. Ἀφιερώματα πίστεως καὶ λατρείας ἦσαν κρεμασμένα. Μὲ μωσαϊκὰ δὲ χρυσᾶ ἢ βαθυγάλανα ἐξήστραπτον ἀπὸ παντοῦ τῆς πίστεως εἰκόνες.

Τώρα ὁ χρόνος ἐσκοτείνιασε τοὺς τοίχους καὶ μυστικὴ σιωπὴ αὐστηρὰ ἀπλότης παντοῦ βασιλεύει.

Ἄλλοτε μόλις εἰσῆρχεσο ἔβλεπες τὸν Λυτρωτὴν πρὸ τῆς εἰσόδου μὲ κατάλευκον μετάξινον μανδύαν νὰ κάθεται ἐπὶ θρόνου καὶ νὰ ὑψόνη τὸν δάκτυλον πρὸς τὸν ὑπέρτατον λόγον.

Εἰς τοὺς πόδας του γονατισμένος προσήχετο ὁ Βασιλεὺς.

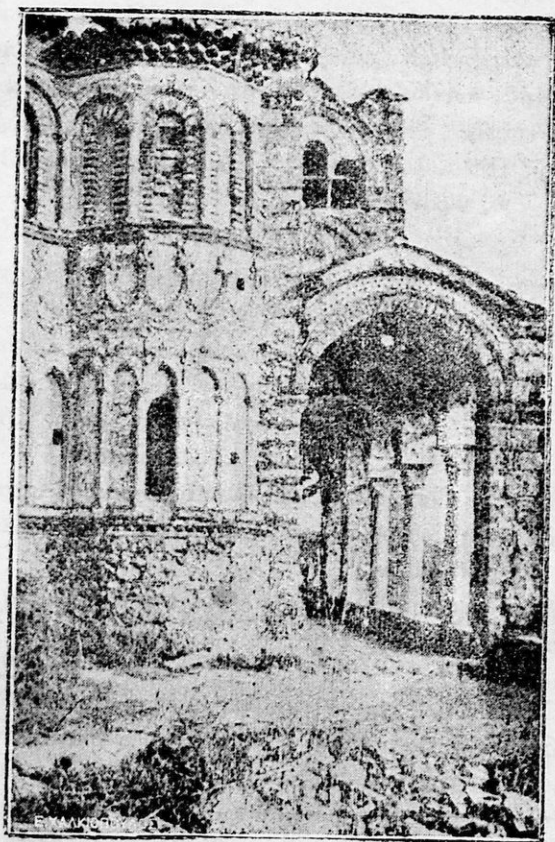
Μέσα μαρμάρινος μὲ ἀσημένιον γῦρον ἔλαμπεν ὁ ἄμβων καὶ ὁ θρόνος μὲ τὸν ἀετὸν τὸν δικέφαλον. Σειραὶ πολυελαίων ἀπὸ ἀργυροδεμένα κρύσταλλα συνήνοναν τοὺς στυλοὺς, τὸν ἕνα μὲ τὸν ἄλλον, καὶ ἐφώτιζαν μὲ τὰς σειρὰς τῶν φώτων των. Ἀντίκρου ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἔλαμπαν ὁ χρυσὸς καὶ τὰ πολύτιμα πετρελαιοειδή. Αὕτῃ ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ ἀποψὶς τῆς Ἀγίας Σοφίας. Καὶ δὲ αὐτὴν καὶ διὰ τὰς παραστάσεις τῶν μωσαϊκῶν της ὑπῆρχον πολλὰ παράθυρα τοῦ θόλου, τοῦ τροῦλλου καὶ τῶν ἀψίδων, διὰ τὰ φωτίζονται τὰ πάντα.

Καὶ ἐδῶ διεγράφετο ὁ τι ἁρμονικὸν καὶ ὡραῖον συνεκράτει τὴν ψυχὴν τοῦ Χριστιανοῦ εἰς προσευχὴν καὶ εἰς ἔκστασιν.

2. ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΥΣΤΡΑΝ

ΟΙ ΝΑΟΙ

Ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν σκυθρωπῶν χαλασμάτων, σὲ κάθε γύρισμα καὶ σὲ κάθε ὕψωμα, πανέμορφοι διαγράφονται στὸ

Ἡ Παντάνασσα.

Ὡς οἱ γραφικοὶ τροῦλλοι τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ποὺ ἀντέ-
 ῥχον ἀκόμη στῶν στοιχείων τὶς καταδρομὲς καὶ στὰ ἀγριοκαίρια.

Ἡ Παντάνασσα, τὸ Ἀφεντικό, ἡ Ἁγία Σοφία, ὁ Ἅγιος Δημήτριος κλπ.

Εὐγενικὰ συνθέματα ταιριαστὰ ἀρμοσμένα μὲ ἔντονους, γλυκοὺς καὶ ἡδονικοὺς χρωματισμούς. Δαντελλωτὰ ἀνάγλυφα, μαρμαρίνα. Φλωρεντινοὶ θόλοι ποὺ θυμίζουν τὶς ἀρχόντισσες τῶν Φράγκων μεγιστάνων. Βυζαντινὲς πολύτοξες ἀψίδες ποὺ κρατοῦν ἀκμὴ τὸ βάρος τῶν γλοῦρμένων ἡλιακωτῶν, κρεμαστῶν κήπων, ὅπου χαμογελάει ψηλὰ ἡ ἄγρια ἡ ἀνεμώνη μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα. Περιδιαβάζουμε τὴν ἔνδοξη νεκρὴ πολιτεία. Μέσα στὸν ἀπέραντο κόσμος τῶν χαλασμάτων, ποὺ γέρουν καὶ πέφτουν, ὑποβλητικὴ μελαγχολία μᾶς συνεπαίρνει τὴ φαντασία στὰ λαμπερὰ τὰ χρυσὰ τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς μεγαλοπρέπειας. Καὶ ζωντανεύει ἄξαφνα τοὺς Παλαιολόγους καὶ τοὺς Λασκάρηδες, τοὺς Κατακόζηνους καὶ τοὺς Φραντζήδες.

ΤΑ ΠΑΛΑΤΙΑ

Συγκίνηση ἀσυγκράτητη μᾶς συγκλονίζει ὅπως μπαίνουμε στὰ παλάτια τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Στέκουν ἀκόμη πανύψυλα στὸ βουνὸ τὰ φανταχτερὰ τείχη τους μὲ τὰ πολυάριθμα παραθύρια, Σπασμένα κιονόκρανα, θυρῶν μαρμάρινος διάγλυφοι παραστάτες, διακόσμηση ὑπέρθυρα, δικέφαλοι αἰετοὶ, βυζαντινὲς γλυφές παντοῦ, στολίδια τοῦ χαμοῦ παραδομένα.

Γενναίε μέσα μας βαθειὰ ἀδοκίμαστα συναισθήματα τὸ ἀντικρουσμά τῶν αὐτοκρατορικῶν παλατιῶν, τὸ περιδιάβασμα στὰ ἀπέραντα διαμερίσματα.

Καὶ ἡ ξαναμμένη πάλι φαντασία ζωντανεύει ἄξαφνα, στή μετὰ τὴν κρουλὴ τοῦ παλατιοῦ τὴν πόρτα, τὸν Αὐτοκράτορα ποὺ προβαίνει ἐπιβλητικῶς.

Φορεῖ στὴν ἱερὴ κορυφὴ τὴν περιμάργαρον πυραμίδα καὶ κόκκινα σανδάλια στὰ πόδια. Μὲ ἀγέρωχο περπάτημα διαβαίνει ἔμπρὸς μας καὶ χάνεται καπνὸς μὲς τὰ χαλάσματα...

Τὰ βήματά μας σαστισμένα πάνω στὰ γλυστερὰ πλακόστρωτα γυαλισμένα ἀπὸ τῶν ζωσιῶν τὰ χρυσοπέδιλα, ταράττουν βέβαια τὰ μυστικὰ τῶν ἐρειπίων.

Ἡ σαύρα ἡ πράσινη, περίφοβη στὸ πέρασμά μας, σέρνεται νὰ κρυφθῇ γοργά, πίσω ἀπὸ ἓνα συντριμμένον δικέφαλον.

ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ

Ἀντίλαλοι ξυπνοὺν παράδοξοι, στή νεκρική σιγαλιά τῶν χαλασμάτων.

Ἀρνιῶν βελάσματα ἀντηχοῦν μέσα ἀπὸ τὰ πολύστοα βυζαντινὰ παλάτια.

Κουδουνίσματα μελωδικὰ ἀνεβαίνουν στὰ ὑψώματα τῶν ἐρειπίων ἀπὸ τὸν κατάφυτον κάμπο τοῦ Εὐρώτα κάτω.

Πουλιῶν κελαδήσματα ἀντιλαλοῦν καὶ πολλαπλασιάζονται φανταστικά μέσα στὶς βαθιεῖς πολυθόλωτες στέρνες, σὰν ξωτικά ἀναστενάγματα.

Στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ περνοῦμε μιὰ μεγάλη πύλη καὶ ἀνεβαίνουμε στὸν πιὸ ψηλὸν προμαχῶνα τοῦ φράγκικου κάστρου.

Τὸ ἀγνάντεμα ἀπὸ δῶ ἀπάνω ὄνειρο σωστό. Πρὸς τὴ δύσι κόβεται ἡ κορφὴ, κάθεται στὸ χάος.

Ἰλιγγος νὰ σκύψης στὴν τρομαχτικὴ χαράδρα κάτω, πάνω ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ κάστρου. ποὺ κρέμονται στὸν ἄερα.

Ἀπὸ πάνω χιονισμένες, ὑψόνονται σκεπασμένες μὲ ἔλατα οἱ πλαγιὲς τοῦ Ταυγέτου.

Κατὰ τὸ βοριά, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς χαμηλότερες ράχες τοῦ Ταυγέτου, ξανοίγουμε τὴν Τρύπη. Τὸ ὁμορφὸ τὸ χωριουδάκι, ἀπ' ὅπου βγήκε ὁ περίφημος ὁ Πλήθων ὁ Γεμιστός.

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑ

3. ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

(Κέρκυρα).

Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανεύμορφο χρῶμα τοῦ αἰττικοῦ οὐρανοῦ μοναδικὸ φόντο σ' ἓνα Παρθενῶνα ; Ποιὸς ἄλλος ἥλιος κατῶρθωσε ποτὲ νὰ χρυσόνη τοὺς παληοὺς λίθους, νὰ τοὺς κάμνῃ νὰ κινοῦνται ἀνάμεσα στὸ λαμποκόπημά τους, σὰν νὰ ξαναζωντανεύῃ ἡ παληὰ τους ψυχὴ ; Ποιὸς Ἀθηναῖος δὲν ἐθαύμασε καὶ δὲν ἐχάρη τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιχνίδια τοῦ ἡλίου μὲ τὰ πλάγια τοῦ Ὑμητιοῦ ;

Ἀλλὰ ἡ φύσις ἐλησμόνησε νὰ σκορπίσῃ στὸ δοξασμένον κάμπο

ἓνα χρῶμα : Τὸ πράσινο. "Οποῖος κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησὶ τοῦ Ἰονίου πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲν χρειάζεται νὰ ξεκινήσῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν· τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται μὲ εὐκαλύπτους καὶ ἱτιές, καὶ τὰ μπαλκόνια σκιαζοῦνται ἀπὸ γλυσίνες καὶ κισσοὺς, καὶ δύο βήματα πειὸ ἔξω βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο. Πλήμμυρα ἀκατάσχετος ὁ ἀπέραντος ἐλαιὼν· ἀναρριχᾶται σὲ κάθε λόφο καὶ βουνὸ πού θ' ἀπαντήσῃ, πνίγει κάθε κοιλάδα μέσα στὸ στακτοπράσινο χρῶμά του, καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἑλῆδες του ν' ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα πού φιλεῖ τὶς ρίζες των καὶ καθ' ἑρπύζει τὶς κορφές των. Κι' ἀνάμεσα στίς φυλλωσιές ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιὰ ἀπὸ ἐπαύλεις πλουσίων, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη : κάτι ἐτοιμάζεται μέσα στὴ χύτρα· καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγο, ὅταν ὁ ἥλιος φθάσῃ ψηλά, θὰ ξεπροβάλλῃ ἀπ' τὴ χαμηλὴ θύρα μιὰ πανώρηα σὰν "Αρτεμις χωριάτισσα, καὶ σφίγγοντας μὲ τόνα χέρι στὴν ἀγκαλιὰ τὸ μικρὸ της, κρατῶντας μὲ τ' ἄλλο τὸ φτωχικὸ ψωμί, θὰ διασκελίσῃ φράκτες, θὰ περάσῃ χωράφια, καὶ πεταχτή, γελαστή, ἀνάμεσα στοὺς θάμνους θὰ τρέξῃ κάπου ἐκεῖ πού ἀκούγεται τῆς ἀξίνας τὸ κτύπημα, καὶ θὰ φέρῃ στὸν καλὸ της, πού ποτίζει μὲ τὸν ἰδρωτά του τὴ γῆ, τὴν παρηγοριὰ καὶ τὸ χαμὸ γέλο.

Παρέκει σὲ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένες ἀπ' τοῦ βορηᾶ τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλλιές μὲ λεμονιές· δάσος ὁλόκληρο περιτριγυρίζουν δύο-τρία φοινικόδενδρα ξενιτεμένα, πού λὲς καὶ ξεγελάστηκαν καὶ φύτρωσαν ἐκεῖ· καὶ ἅμα ἀνεβῆς στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πειὸ πέρα, ἄλλῃ εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρός σου καὶ σὲ φέρνει μὲ τὴν φαντασίᾳ σ' ἄλλους τόπους μακρινούς. Κάποιο τοπεῖον Ὀλλανδοῦ ζωγράφου, ἀλλὰ μὲ οὐρανὸ ὅχι μολυβένιο· ἓνα ποταμάκι ἥσυχον κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλαμιές καὶ σχοῖνα, καὶ πειὸ πέρα ξαπλόνεται τ' ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. "Ἐνα πράσινο χαλὶ σμίγει μὲ τ' ἄλλο τὸ γαλάζιο : ἄσπρα σημάδια στὸ ἓνα φαίνονται οἱ γλάροι· μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάπου κοντά, λέγει ἡ παλὴ παρὰδοσις, τὸ πανάρχαιο ὦραϊο παραμῦθι, ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ἀποκοι-

μήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰ ἐληά. Ἐκεῖ στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ στέλνει καὶ ἡ Ἀθηναῖα τὴ βασιλοπούλα μὲ τὰ κορίτσια τῆς νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Κι' ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπ' τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν ποὺ παίζουν τὴν σφαῖραν, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μία λάμπη θεϊκὴ στὸ πρόσωπο. Πῶς ἄλλοιῶς ἡ κόρη τοῦ Βασιληᾶ θὰ τὸν πρόσεχε ; πῶς θὰ τοῦ ἔδινε μυρωδιὰς νὰ κλυθῇ στὸ ποταμάκι ; πῶς θὰ τὸν προσκαλοῦσε στὸ παλάτι ;

Προσπαθεῖ κανεὶς νὰ ζωντανέψῃ μέσα στὴν φαντασία του τὴν ἀγροικὴ αὐτὴ σκηνή, τὴν γεμάτη ἀπὸ τὴν πειρὸ ἀφελῆ καὶ πειρὸ δυνατῆ ποιήσι. Ἐκεῖ στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούονται τὰ χρυσᾶ κουδουνάκια, καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα ἀπ' τὰ ὀκτώ ; οὐκάρια ποὺ τραβοῦν τ' ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφίνει τὴν βενζίνα τοῦ ἑνα αὐτοκίνητο κι' ἀντὶ ἀπ' τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαρειά ἡ φωνὴ τοῦ ξευγολάτη.

Τρέχει καὶ σήμερα ἡσυχὸ τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακρὰ, οὔτε Νεραΐδες παίζουν στὶς ὄχθες του. Μερικὲς ἐληγὲς σκαρφαλόνουν σὲ κᾶτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιὸς ξέρει μήπως ἀπ' τὴν ἐληά, ποὺ ἔκοψε ὁ θεῖος Ὀδυσσεὺς ἕνα κλαρὶ γιὰ νὰ σκεπασθῇ, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμα καὶ σήμερα ἐκεῖ !

*
* *

Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐληᾶς καὶ μὲ τεράστια κύματα τοὺς καταπράσινους λόφους. Ἐξαφνα τὰ κύματα αὐτὰ σπάζουν σὲ μιὰν ἀτέλειωτη λοφοσειρὰ στὰ δυτικὰ τοῦ μαγεμένου νησιοῦ, ποὺ κρεμᾷ τοὺς ἀπόκρημνους βράχους ἀπάνω στ' ἀνοιχτὸ πέλαγος· κ' οἱ ἄπειρες σπηλιές, κ' οἱ κουφαλωμένες πέτρες δείχνουν μὲ τί λύσσα καὶ μανία ἡ θάλασσα, ποὺ τῶρα τὶς γλυκοφιλεῖ, στέλνει ἀπάνω στὰ θυμὸ τῆς κτυπήματα τρομακτικὰ καὶ ποιὸς ξέρει πόσοι αἰῶνες χρειάσθηκαν μὲ τ' ἄγρια ἀγκαλιάσματά της γιὰ νὰ γίνουν ἐκεῖνα τὰ μαγεμένα λιμανάκια.

Σήμερα σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς κρεμαστοὺς βράχους ἔχει τὸ μοναστήρι τῆς ἡ Παναγιά ἡ Παληοκαστρίτισσα. Πέντε-δέκα καλόγηροι ἀναπνέουν τὸν γεμάτον ἰώδιον ἄερα. Μιὰ σιγαλιὰ γεμάτη μυστήριον παντοῦ· τὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου γίνεται σιγὰ-σιγὰ ἐκεῖ στὸ βάθος τῆς Μεσογείου κατὰ τὴν Ἰταλία ἀντικρὺ καὶ τὸ

σήμαντρο γλυκά ἀντηχεῖ τὸν ἔσπερινὸν μέσα στὴν ἀγριάδα
στὴν ἐρημιά.

*
* *

Μέσα στὴν πόλι βρίσκεται σχεδὸν τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς
Γαρίτσας· ἀληθινὸ παιγνιδάκι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος—μηχανικὸ
σκηνοθέτης, ἠλεκτρολόγος—κρατεῖ τὰ σύρματα, διευθύνει τὰ
προβολεῖς, εὐρίσκει ἔμπρός του τὸ τελειότερον θέατρον, τὴν ὥρα
τέραν σκηνὴν καὶ γίνεται καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει γὰρ κρ
φθῇ πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Πέλεκα καὶ ὡς ἀποχαιρετισμὸν ἀφ
νει ἀπὸ πάνω τους ἓνα πελώριο φωτοστέφανο ποὺ μέσα του πα
γνιδίζουν ὅλα τὰ χρώματα τῆς Ἰριδος. Ἀπέναντι οἱ χιονισμέν
κορυφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα σ
υστερὸν χάϊδεμα τοῦ φωτός· οἱ τελευταῖες ἀκτῖνες φιλοῦν
ἤσυχά νερὰ τοῦ μαγευτικοῦ κολπίσκου· καὶ μέσα σὲ ἄχνες ροδ
κόκκινες παίρνει τὸ βραδυνὸ λουτρό του τὸ τελευταῖο ζευγά
τῶν γλάρων.

Τὰ μουράγια μελαγχολικὰ ρίχνουν τὴν σκιά τους μέσα σ
νερά. Ἡ Ἀκρόπολις βαρειά, μὲ τίς δύο κορυφές της χρυσωμέν
σὰν στέμμα, κάθεται στοὺς προσινισμένους βράχους της, καὶ κ
στὰ πόδια τους σιγὰ-σιγὰ τὸ κύμα ψιθυρίζει στὸ φίλημα τ
αὔρας.

Πέντε-ἕξ ψαροπούλες μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὅστε
ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράξουν κοντὰ στὸ κανάλι ἐκεῖ πο
ἄλλα περασμένα χρόνια, γεμάτες μ' ἀρματωμένα παλληκάρια ἀν
μίζαν οἱ γαλέρες τῶν Βενετσάνων· καὶ κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη στ
ἀκρογιαλιά ἀντηχεῖ μὲ ρυθμὸ ἢ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τρ
βοῦν τὰ δίχτυα των· ζωηρὰ πρίν, βαθειὰ καὶ ὑπόκωφη τώρα, σ
νὰ τὴν ἐπηρεάζῃ κι' αὐτὴν τὸ μυστήριον τῆς φύσεως.

Ι. ΚΟΝΔΥΛΑΚΙ

4. Ο Θ Ε Ι Ο Σ

— Ἐμπρός !

Εἰσῆλθε σύρων ἐπιπόνως τὰ ἀσθενῆ του σκέλη καὶ τὰ μέ

γάλα του υποδήματα καὶ ἐσταμάτησε πρὸ τοῦ γραφείου μου μὲ ἔκφρασιν ἀπορίας, ὥς νὰ ἤθελε νὰ μ' ἐρωτήσῃ τί ἐζήτηι.

Τὸν ἐγγνῶριζα ἀπὸ τὸ καφενεῖον ὅπου ἐνεφανίζετο περὶ τὴν ἐσπέραν, μὲ τὴν ἐπιμήκη ζαρωμένην μορφὴν του, μὲ μίαν κλίσιν πρὸς τὰ δεξιὰ, ὥς νὰ τὸν ἐλύγιζε τὸ βάρος τῆς βακτηρίας του, μὲ μάτια, τὰ ὁποῖα ὅσον ἐπέτρεπον τὰ νωθρὰ βλέφαρα, παρουσίαζαν μίαν λάμψιν παιδικῆς αἰσιοδοξίας, τὴν τελευταίαν ἴσως λάμψιν τοῦ ἐξηγτημένου ἐκείνου λύχνου. Ἦρχετο καὶ ἐστέκετο ἢ ἐκάθητο παρὰ τὸ σφαιριστήριο, ὅπου ἔπαιζα, καὶ ἐφαίνετο παρακολουθῶν μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ παιγνίδι, ἐν ᾧ πιθανώτατα τὸ πνεῦμά του ἐκοιμᾶτο εἰς τὴν μακαριότητα τῆς γεροντικῆς ἀνοίας. Καὶ πράγματι, ὅταν μίαν ἡμέραν τὸν ἠρώτησα ἂν ἔπαιζε ποτὲ μπιλιάρδο, ἐφάνη ὥς νὰ ἐξύπνησε καὶ ἔπειτα μοῦ εἶπεν : « Ἐγὼ ; ποτέ » Ἐν τοσοῦτῳ διὰ τὸ φαινομενικὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προτίμησιν κάποιος ἐκ τῶν συμπαικτῶν μου, δημοσιογράφος καὶ αὐτός, ἅμα τὸν ἐβλεπεν ἐρχόμενον, μοῦ ἔλεγεν :

« Ὁ θεῖός σου ! ὁ θεῖός σου ! » Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ τοῦ ἀπέδιδα τὰ ἴσα καὶ ὅταν ἐβλεπα πρῶτος τὸν γέροντα ἐρχόμενον, ἐπρολάμβανα καὶ τοῦ ἔλεγα : « Ὁ θεῖός σου ! »

Ὅταν ἐσταμάτησε λοιπὸν πρὸ τοῦ γραφείου μου ἄφωνος, ὥς νὰ ἐλησμόνησε τί ἤθελε, παρ' ὀλίγον νὰ τὸν ἐρωτήσω : « Τί ἀγαπᾶτε, θεῖτε ; » Ἀλλὰ μ' ἐπρόλαβε μὲ μίαν κίνησιν πρὸς τὸ θυλάκιόν του, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξήγαγε μετὰ κόπου ὀγκωδέστατον χειρόγραφον.

— Σᾶς ἔφερα ἓνα ἄρθρο, μοῦ εἶπε μὲ φωνὴν διακεκομμένην καὶ ὑποτρέμουσαν.

Τοῦ ἔδειξα κάθισμα, ἔρριψα ἔμποβον βλέμμα εἰς τὸ τεράστιον χειρόγραφον καὶ τοῦ εἶπα :

— Εἶναι μετάφρασις τοῦ « Μοντεχρήστου » ;

— Εἶναι ἄρθρο, μοῦ εἶπε μὲ μικρὰν ἐκδήλωσιν δυσαρεσκείας.

— Ἄρθρο !... Λυποῦμαι πολὺ διότι τὸ φύλλον μας εἶναι μικρὸ καὶ δὲν ἔχομεν χώρον. Δὲν τὸ πᾶτε εἰς τὸν κ. Κ... (καὶ εἶπα τὸ ὄνομα τοῦ συμπαικτοῦ), ὁ ὁποῖος εἶναι, νομίζω, καὶ ὀλίγον συγγενὴς σας ;

— Δὲν ἔχω καμμίαν συγγένειαν μαζί του, ἀπήντησε μὲ ἀγα-

νάκτησιν πλέον ὁ γέρων. Τοῦ τὸ πῆγα καὶ μοῦ εἶπεν ὅτι δὲν δημοσιεύει παραμύθια !

— Εἰς τὰ μεγάλα φύλλα ποὺ ἔχουν χῶρον δὲν τὸ πῆγατε ;

— Τὸ πῆγα παντοῦ, ἀλλὰ δὲν τὸ δέχονται. Ἐπειτα στενάξας εἶπε :

— Ἀπελπισία ἂν αὐτὸν τὸν τόπον, ἀπελπισία ! Ξέρετε, κύριε, τί υποδεικνύω εἰς τὸ ἄρθρον μου ;... Πῶς θὰ σωθῇ ἡ Ἑλλάς. Καὶ βλέπω ὅτι δὲν σκοτίζεται κανεὶς.

Ἦτο εἰς ἐκ τῶν πολλῶν γερόντων, οὔτινες μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 97 ἀνεκάλυψαν διάφορα φάρμακα διὰ νὰ σωθῇ ἡ Ἑλλάς καὶ ἐδημοσίευσαν εἰς φυλλάδια τὰς θεραπειάς των ἢ τὰς προσέφεραν εἰς τὰς ἐφημερίδας.

— Λυποῦμαι πολὺ, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν χῶρον.

— Ἐχετε χῶρον γιὰ τόσα πράγματα καὶ διαφθεύουν τὸν τόπον.

Ἐπειτα ἀλλάξας τόνον :

— Ξέρετε, φροντίζω καὶ γιὰ σᾶς τοὺς δημοσιογράφους νὰ μὴν ἐργάζεσθε τὴν Κυριακὴν.

— Γι' αὐτὸ λυποῦμαι περισσότερον, ἀλλὰ δὲν μπορῶ.

Ὁ γέρων ἐσηκώθη τόσον περίλυπος, τόσον ἄθυμος, ὥστε ἀληθῶς μὲ συνεκίνησε. Μὲ βραδεῖαν κίνησιν, ὡς νὰ ἤλπιζεν ἀκόμη, ἐπῆρε τὸ χειρόγραφον, μοῦ ἀπηύθυνεν ἐρωτηματικὸν βλέμμα, καὶ ἔπειτα διηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν, περισσότερον κουρασμένος παρ' ὅτι ἦλθεν. Ἐκεῖ ἐκ νέου ἐσταμάτησε καὶ μὲ σαρακτικὴν φωνήν :

— Δίδω καὶ δέκα δραχμάς... καὶ εἶμαι φτωχὸς ἄνθρωπος.

— Ἀδύνατον. Τί ἰδέαν ἄλλως τε θὰ σχηματίζετε διὰ τὸν πατριωτισμὸν μου, ἂν πάρω χρήματα διὰ νὰ συντελέσω εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ;

— Δίδω δέκα πέντε δραχμάς.

— Δὲν μπορῶ, σᾶς εἶπα. Δὲν μ' ἐγνοεῖτε ;

— Λοιπὸν δὲν δέχεσθε ;

— Δὲν μποροῦμε· τί νὰ σᾶς πῶ ;

Ἦψωσε τοὺς τρέμοντας βραχίονάς του καὶ εἰς στάσιν κατάρας εἶπε μὲ ἀνέκφραστον ἀγανάκτησιν καὶ ὀδύνην :

— Ἀς ὀψεσθε.

Δ' ΗΘΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Δ. ΒΙΚΕΛΑ

1 Ο ΠΑΠΑ-ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ

— Παπαδιά μου, εἶπεν ὁ παπα-Νάρκισσος, ἄφ' οὗ ἀπόφαγε καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του, παπαδιά μου, μοῦ κατεβαίνει ὁ ἔννος γλυκά-γλυκά. Μὲ τὴν ἄδειάν σου θὰ τὸν πάρω

— Νὰ τὸν πάρῃς καὶ νὰ τὸν καλοπάρῃς, παπᾶ μου. Σοῦ ἀξίζει νὰ ἡσυχάσῃς, ὕστερα ἀπὸ τόσῃν κούρασιν σήμερον. Καὶ οὔτε θὰ ἔλθῃ κανεὶς νὰ σὲ ταραξῇ μὲ αὐτὸ τὸ ἡλιοπύρι.

Καὶ ἤρχισεν ἡ παπαδιά νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν τράπεζαν εἰς τὸν νεροχύτην τὰ ὀλίγα πινάκια καὶ τὰ δύο μαχαιροπήρουνα, διὰ νὰ τὰ καθαρίσῃ προτοῦ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὴν ἐξέχουσαν ἐπὶ τοῦ τοίχου σανίδα, μετὰ τοῦ νεροχύτου καὶ τῆς ἐστίας. Διότι τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἦτο συγχρόνως καὶ μαγειρεῖον καὶ ἐστιατόριον καὶ αἴθουσα. Ἡ τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔφαγον τὸ λιτὸν γεῦμά των, τέσσαρες ξύλιναι καθέκλαι καὶ εἴ; ψάθινος καναπὲς ἦσαν τὰ μόνα ἐπιπλά του. Ὁ καναπὲς ἦτο ἀντικρὺ τῆς ἐστίας. Ἀνωθεν αὐτοῦ ἔκρεματο ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἐντὸς μαύρου ξυλίνου πλαισίου (χωρὶς ὅμως ὕαλον) λιθογραφία κιτρίνη ἐκ τῆς πολυκαιρίας παριστώσα τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος εἰς Ναύπλιον. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς μὲν τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ γωνίαν τοῦ τοίχου ἦτο ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος, εἰς δὲ τὴν πρὸς τὰριστερὰ ἡ θύρα τοῦ κήπου. Μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν ἔκειτο κιβώτιον ὀγκῶδες πρασίνου χρώματος, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τάπης μικρ᾽ ἐ διπλωμένος εἰς τέσσαρα τὸν τοίχον ἀνωθεν τοῦ κιβωτίου ἐστόλιζεν ἑτέρα λιθογραφία, ἄνευ πλαισίου αὕτη, προσηλωμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου διὰ τεσσάρων μικρῶν καρφίων καὶ παριστώσα, ὅχι πολὺ ἐντέχνως, τὴν ἄποψιν τοῦ ἐν Τήνῃ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας, ἐνθύμημα τοῦτο προδήλως εὐλαβοῦς τοῦ οἰκοδεσπότου ἀποδημίας εἰς τὸ προσκυνητήριον ἐκεῖνο.

Κατάντικρυ τοῦ κιβωτίου ἦτο ἡ θύρα τῆς οἰκίας, ἐκατέρωθεν δὲ αὐτῆς δύο παράθυρα, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα ἦσαν κλειστά. Ἡ θύρα ἐχωρίζετο ὀριζοντίως εἰς δύο φύλλα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν

κάτω ἦτο κλειστόν, τὸ δὲ ἄνω ἀνοικτὸν πρὸς τὸν στεγὸν ἔξω δρομίσκον, καὶ εἰσήρχετο δι' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ δωματίου τὸ ἄφθονον φῶς τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου.

Ἐν τούτοις ὁ παπα Νάρκισσος ἐγερθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα, ἔφερεν ἐκεῖθεν τὸ προσκέφαλόν του, τὸ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ καναπέ, ἔκλεισε καὶ τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας, διὰ νὰ γείνη τὸ δωματίον σκοτεινὸν καὶ δροσερόν. καὶ ἐξηπλώθη εἰς τὸν καναπέν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα λεπτά ἠγέρθη πάλιν, ἐπῆρε τὸν ἐπὶ τοῦ κιβωτίου τάπητα, τὸν ἐξεδίπλωσε, τὸν ἦπλωσε μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τοῦ καναπέ καὶ ἐστρώθη μετὰ μεγαλυτέρας ἢ πρότερον εὐχαριστήσεως, ἐν ᾧ ἡ παπαδιά ἐξηκολούθει ἐν σιωπῇ τὴν παρὰ τὸν νεροχύτην ἐργασίαν της.

Ἐδικαιοῦτο πράγματι ὁ παπα Νάρκισσος νὰ θέλῃ ἀνάπαυσιν τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς ἐκείνης. Ἦτο ἐπὶ ποδὸς ἀπὸ τὰ ἐξημερώματα. Ἐν ἑλλείψει ἄλλου ἱερέως, ἢ διακόνου ἢ καὶ ἀναγνώστου, αὐτὸς ἀνέγγωσε κατὰ τὸ σύνθητες τὸν ὄρθρον καὶ ἐτέλεσε τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν μόνην ἐκκλησίαν τοῦ μικροῦ χωρίου του. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας μετέβη πεζὺς εἰς ἀπομακρυσμένον μέρος τῆς νήσου μετὰ τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ μαρτύρων, πρὸς ἑξακρίβωσιν τῶν ὀρίων ἐνὸς ἐκεῖ ἀγροῦ του, τοῦ ὁποίου ὁ γείτων ἀντεποιεῖτο μίαν λωρίδα. Καὶ ἐπέστρεψε μὲν ἱκανοποιηθεὶς, διότι ἀνεγνωρίσθη τὸ δίκαιόν του ἐπισήμως, ἀλλ' ὅμως ὁ δρόμος ἦτο μακρὸς, ὁ δὲ καύσων ὑπερβολικὸς. Εἶχε παρέλθει ἡ συνήθης τοῦ γεύματος ὥρα, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἡ παπαδιά ἐπερίμενε ἀνησυχοῦσα μὴ χαλάσῃ τὸ φαγητόν. Ἀλλ' ὁ πεινασμένος παπᾶς τὸ εὔρεν ἐξαίρετον καὶ τὸ ἐτίμησε κατὰ κόρον, πρὸς ἄκραν τῆς συζύγου του εὐχαρίστησιν. Συνετέλεσε δὲ καὶ τοῦτο ἴσως πρὸς αὔξησιν τοῦ βάρους τῶν βλεφάρων του.

* *

Πρὸ τριῶν ἡδὴ μηνῶν ὁ Νάρκισσος ἦτο ἱερεὺς, τὰ πάντα δὲ ἔβαινον κατ' εὐχὴν. Οἱ χωρικοὶ ἐφέροντο πρὸς τὸν ἐφημέριόν των μὲ σέβας ἀνώτερον τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν ἡλικίαν του, ἢ σύζυγός του προητοιμάζε τὸν διάδοχον, οἱ ἀγροὶ του προεμήνουν εὐκαρπίαν, αἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας δὲν ἡλαττώθησαν. Τί ἄλλο

δύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ ; Καὶ ὁμως ἡ εὐτυχία του δὲν ἦτο ἐντελής.
 ἦν ἐπεσκίαζε μεγάλη καὶ διαρκὲς ἀνησυχία. Ὁ ἱερεὺς παραμυ-
 εῖ τοὺς ψυχορραγοῦντας καὶ κηδεύει τοὺς νεκρούς ! Ἴδου ἡ σκέ-
 ψις, ἡ ὁποία τὸν ἐβασάνιζε, τὸ νέφος, τοῦ ὁποίου ἡ σκιά ἐμαύ-
 ριζε τὸν φαιδρὸν ἄλλωz ὀρίζοντα τοῦ βίου του.

Ὁ τρόμος τοῦ θανάτου τὸν κατεῖχεν ἀφοῦτο τοὺς ἔφερον, μι-
 ρὸν ἔτι, ν' ἀσπασθῇ τὰ κλειστὰ ψυχρὰ βλέφαρα τοῦ νεκροῦ πα-
 ρός του. Ἀληθῶς παρενρρέθη εἰς πολλὰς κηδείας ἔκτοτε. Ζῶν
 πλησίον ἱερέων πάντοτε, ἀνατραφεὶς οὕτως εἰπεῖν ἐντὸς τῆς ἐκκλη-
 ρίας, πῶς ἡδύνατο νὰ μὴ παρακολουθῇ καὶ νὰ μὴ λαμβάνῃ καὶ
 αὐτὸς τὸ μέρος του εἰς τὰς νεκρωσίμους τελετάς ;

Ἄλλ' ὁμως εὗρισκε πάντοτε τὸν τρόπον νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν θέαν
 τοῦ θανάτου. Προσηλῶν τὰ ὄμματα εἰς τὴν λαμπάδα ἢ εἰς τὸ
 μαλτήριον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει, κρυπτόμενος τὸ κατὰ δύναμιν ὀπι-
 σθεύων τῶν ὑψηλοτέρων ὁμηλικῶν του, ποτὲ δὲν ἀνύψωσε τὸ βλέμ-
 μα πρὸς τὸ ἄπνουν τοῦ νεκροκραββάτου φορτίον, ποτὲ δὲν ὑπή-
 σκουσεν εἰς τὴν σπαραξικάρδιον πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας πρόσκλησιν
 τοῦ νὰ δώσωσι τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τὴν σάρκα, ἐξ ἧς
 ἀπεχωρίσθη ἡ ψυχὴ.

Ἄλλ' ὁμως πῶς ἡδύνατο γενόμενος ἱερεὺς νὰ ἀποφύγῃ ἔφε-
 ρε τῆς ἀποσυνθέσεως τὴν ἐπαφὴν ; Ἡ ἰθάγεντο ὅτι δὲν ἦτο δυ-
 νατὸν νὰ ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸ ἀπαίσιον θέαμα. Ἐξωμολόγησεν εἰς
 τὸν Δεσπότην τοὺς φόβους του, ἐξεμυστηρεύθη τοὺς ἐνδοιασμούς
 του, ἀπεκάλυψε τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' ὁ γέρον τὸν ἐνουθέτησε,
 τὸν ἐπέπληξε, τὸν ἐιερθάρρυνε, τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι θὰ συνηθίσῃ
 αὐτὸς καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι εἰς τὴν φρίκην τοῦ θανάτου, ἀνύ-
 ψωσε τὸ φρόνημά του ὑποδεικνύων τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀποστολῆς
 τοῦ ἱερέως παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ τὸν λάκκον
 τοῦ τεθνεώτος. Ὁ Νάρκισσος ἐπείσθη. Ἐπείσθη, ἀλλ' ὁ φόβος
 ἐν ἐξέλειπεν. Ἐπὶ τρεῖς ἡδὴ μῆνας, ὁψέποτε ἤρχετο τις πρὸς ἐπί-
 κεψίν του, ἔτρεμε μὴ ἔρχεται φέρων ἀγγελίαν θανάτου. Μέχρι
 οὐδὲ διέφυγε τὴν φοβερὰν δοκιμασίαν, ἀλλ' ἐσκέπτετο ὅτι δὲν
 ἦτο δυνατόν νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ ἢ μὴ ἐμφάνισις τοῦ θανά-
 του εἰς τὴν νῆσόν του.

Καὶ τῶρα ἐν ᾧ κατέβαινε γλυκὺς ὁ ὕπνος εἰς τὰ βλέφαρά του

μεταξὺ τῶν εὐαρέστων εἰκόνων, ὅσαι ἐπλανῶντο ὥς σκιαὶ ὄναι ἐνώπιόν του, ἀνεμιγνύοντο καὶ σκηναὶ ὀδυνηραὶ ἐπιθανάτου ἐμολογήσεως.

Ἀλλὰ βαθμηδὸν αἱ εἰκόνες αὗται ἐθολώθησαν πᾶσαι καὶ ἀσβέσθησαν, τὰ ἡμίκλειστα βλέφαρά του ἐκλείσθησαν ἐντελῶς· χεὶρ ἔπεσε βαρεῖα ἐπὶ τοῦ τάπητος, ἡ παρεὶα ἐβυθίσθη εἰς προσκέφαλον, καὶ ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ καὶ ἡσυχου δωματίου ἀντήσεν ἰσχυρὰ καὶ ἰσόχρονος ἡ ὑγιῆς ἀναπνοὴ τοῦ ἀποκοιμηθέντος ἱερέως.

π

Ἡ παπαδιὰ ἐν τούτοις ἀπετελείωσε τὴν ἐργασίαν της καί, βουσα ἀκροποδητί, διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὸν ἄνδρα της, μετέβη τὸν κοιτῶνα καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανήλθε φέρουσα μικρὸν δέμα. Ἐθισεν εἰς τὸ παρὰ τὴν σβεστήν ἐστίαν σκαμνίον, ἡνοῖξε τὸ δέμα καὶ ἤπλωσεν ἐπὶ τῶν γονάτων της τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ περιεμένα. Ἦσαν βρεφικὰ ἐνδύματα, δανεισθέντα ὡς δεῖγμα διὰ ἐργόχειρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσκόπευε ν' ἀφοσιωθῇ ἐφεξῆς. Καὶ ἔβλεπεν ἡ παπαδιὰ μετὰ πόθου, καὶ τὰ παρτήρει μετὰ βραχυτητος, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεκρύπτετο ἄλλο αἶσθημα ἢ ἡ περιεπεξεργασίαν τῶν προσοχῇ. Καὶ διακόπτουσα τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐνδυμάτων ἔστρεφεν ἐν τῷ μεταξὺ τὸ βλέμμα καὶ ἔβλεπε ὄρεζουσα τὸν ἡσυχῶς κοιμώμενον σύζυγόν της.

Ἦχος βημάτων βαρέων προχωρούντων πρὸς τὴν οἰκίαν δὲ κοίτην αἴφνης τὴν ἔξω ἡσυχίαν. Τὰ βήματα διεκόπησαν πρὸς τὴν θύρας, καὶ τὸ ἄνω φύλλον αὐτῆς, ὑπεῖκον εἰς πίεσιν χειρὸς ὡθημένης ἐξωθεν, ἔτριξεν ἑλαφρῶς καὶ ἡνοίχθη κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὸ φῶς εἰσῆλθεν ἀφθονιον ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἱερέως ἐπέτεβале ρυθμόν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπαυσεν ἀντηχοῦσα, ἡ δὲ παπαδιὰ στρέψασα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀνοιχθὲν θυρόφυλλον ἔθεσε τὸ δάκτυλον εἰς τὰ χεῖλη ὥπως ἐπιβάλλῃ σιωπὴν εἰς τὸν ἀνοίξαντα.

Ἐντὸς τοῦ φωτεροῦ τετραγώνου, τοῦ σχηματισθέντος διὰ τὸ ἀνοίγματος τοῦ ἄνω μέρους τῆς θύρας, προέκυπτε τὸ στήθος καὶ ἡ κεφαλὴ γέροντος χωρικοῦ. Τὸ παλαιὸν φέσιόν του περιέδενε μὲν δῆλιον βαμβακερόν, τοῦ ὁποίου αἱ λευκαὶ ἄκραι ἐκρέμαντο ὀρθῶς πρὸς φύλαξιν τοῦ ρυτιδωμένου αὐχένος του. Ὑπὸ τὸ φ

σιον ἔλαμπον οἱ ζωηροὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ σκιαζόμενοι ἀπὸ δασείας πολιάς ὀφρῦς. Ὁ ἰδρῶς ἔσταζεν ἀπὸ τοὺς κροτάφους τοῦ. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐκράτει ράβδον στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ· ἀπὸ δὲ τὴν ἄκραν τῆς ράβδου ἐκρέματο ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ καλὰ θιον σκεπασμένον μὲ φύλλα λαχάνων.

Ἡ παπαδιά ἐγερθεῖσα ἐπλησίασεν ἀποφητὶ πρὸς τὴν θύραν.

— Καλὴ ἡμέρα, Γεροθανάση, ἐψιθύρισεν. Ὁ παπᾶς κοιμᾶται.

— Τὸ βλέπω, παπαδιά μου, ἀπεκρίθη ὁ γέρον, προσπαθὼν ἀνεπιτυχῶς νὰ καταβιβάσῃ εἰς ψιθυρισμὸν καὶ οὗτος τὸν ἤχον τῆς βραχνώδους φωνῆς τοῦ. Τὸ βλέπω, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔσπληνῃ.

— Τί τρέχει; Τί τὸν θέλεις;

— Δὲν τὸν θέλω ἐγώ, δόξα σοι ὁ Θεός! Ὁ λεπρὸς τὸν θέλει.

— Κύριε, ἐλέησον! ὁ λεπρὸς! ἐπανελάβεν ἡ παπαδιά.

Καὶ ἀνελογίσθη μιᾶς τοὺς φόβους τοῦ συζύγου τῆς, τὴν φρίκην τοῦ ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν λεπρὸν τὴν ἐξάσκησιν τῶν δυσχερῶν καθηκόντων τοῦ, καὶ τὴν ἐκτίσασιν ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς γήσου, ὅπου ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος διήρχετο τὸν ἔρημον βίον, καὶ τὸν πόλυν καύσωνα τῆς θερίνης ἐκεῖνης ἡμέρας.

— Ἐτελείωσαν, μοῦ φαίνεται, τὰ ψωμιά τοῦ, ὑπέλαβεν ὁ χωρικός.

— Κύριε, ἐλέησον, ἐπανελάβεν ἡ παπαδιά, μὴ εὐρίσκουσα ἄλλας λέξεις πρὸς ἐκφρασιν τῆς ἀδημονίας τῆς καὶ στρέφουσα τὰ ἀνήσυχα βλέμματα πρὸς τὸν καναπέν.

* * *

Ὁ ἱερεὺς ἤκουσε τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ ἤκουσεν ὥς εἰς ὄνειρον. Τὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας διέκοψε τὸν ὕπνον τοῦ, ἀλλ' αἱ αἰσθήσεις τοῦ ἔμενον εἰσέτι εἰς νάρκωσιν, αἱ δὲ ιδέαι συνωθοῦντο συγκεχυμένα καὶ ἄνευ σειρᾶς ἐντὸς τῆς κεφαλῆς τοῦ. Εἶδε διὰ τῶν κλειστῶν βλεφάρων τὸ χυθὲν ἐντὸς τοῦ δωματίου φῶς, ἤκουσε τὴν γυναῖκά τοῦ προσαγορεύουσαν τὸν Γεροθανάσην, ἤκουσεν ὅτι ὁ λεπρὸς τὸν θέλει... Ἀλλ' ἡ τελευταία τοῦ γέροντος φράσις καὶ Ν. Κοντοπούλου—Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' τάξεως Ἑλλήν.

τὸ δεύτερον τῆς συζύγου του «Κύριε ἐλέησον» τὸν ἀφύπνισαν ἐντελῶς.

Ἀνέκυψε τὴν κεφαλὴν, κατεβίβασε τοὺς πόδας καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ καναπέ, μὲ τὰς δύο χεῖρας στηριζομένας ἐπὶ τοῦ τάπητος, μὲ τὰ βλέμματα προσηλωμένα πρὸς τὴν θύραν καὶ τὰ χεῖλη ἡμιανοικτά, ἔμενεν ἀκίνητος καὶ σιωπηλός. Ἐσκέπτετο ἄρα γε; Ὅχι, δὲν ἐσκέπτειτο, ἀλλ' ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει ἐνώπιόν του τὴν ἔλσεινὴν καλύβην ἐπὶ τῶν βράχων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ὅπου πρὸ ἑτῶν πολλῶν, ὠθούμενος ὑπὸ παιδικῆς περιεργείας, ἐπλησίασε διὰ νὰ ἴδῃ τί ἐστὶ λεπρός. Ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει τὸν δυστυχεῖ τῆς καλύβης κάτοικον, καθὼς τὸν εἶδε τότε καθήμενον κατὰ γῆς εἰς τὴν σκιὰν μιᾶς κέδρου, καθαρίζοντα χόρτα ἄγρια ἐντὸς τῆς πηλίνης χύτρας του καὶ στρέφοντα μετ' ἀπορίας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν μικρὸν ρασοφόρον. Ἀνεπόλει πῶς, ὅτε εἶδε τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην μορφήν, ρίγος φρίκης τὸν κατέλαβε καὶ ἔφυγε δρομαῖος πρὸς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἀτολμότεροι τὸν ἐπερίμενον μακρὰν τῆς καλύβης . .

— Νὰ μὲ συμπαθήσης, παπᾶ μου, εἶπεν ὁ Γεροθανάσης Σ' ἐξύπνησα. Ἀλλὰ ψυχομαχεῖ ὁ λεπρός καὶ σὲ θέλει, καὶ εἶναι πολὺς ὁ δρόμος ἕως ἐκεῖ. Ἴσως δὲν τὸν προφθάσῃς.

Ὁ παπα-Νάρκισσος ἠγέρθη.

— Παπαδιά, εἶπεν, ἡ δὲ φωνὴ του ἔτρεμεν ὀλίγον. Τὸ καλυμμαύχι καὶ τὸ ράσον μου.

Ὑπήκουσεν ἐκείνη σιωπῶσα καὶ ἔφερεν ἐκ τοῦ κοιτῶνος τὰ ζητηθέντα.

— Δὲν θὰ κάμῃς πεζὸς τόσον δρόμον, παπᾶ μου, ὑπέλαβε θωπευτικῶς.

— Ὅχι, ὄχι, εἶπεν ὁ Γεροθανάσης. Πηγαίνω νὰ εὕρω κτήμα κ' ἔρχομαι ἀμέσως νὰ τὸν πάρω.

— Θὰ ἔλθῃς μαζί μου; ἠρώτησεν ὁ ἱερεὺς.

— Καὶ βέβαια!

Ὁ γέρον ἀνεχώρησεν ἐσπευσμένως πρὸς εὗρεσιν κτήματος, ὡς ὀνομάζουν εὐφήμως τὰ κτήνη των οἱ νησιῶται.

— Ἰδέ, ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς πρὸς τὴν σύζυγόν του ἐν ᾧ ἔνιπτε τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὸν νεροχύτην. Ἰδέ, ὁ Γεροθανά-

σης εἶδε τὸν λεπρὸν καὶ τὸν ἐβοήθησεν, ἔρχεται πεζὸς ἀπ' ἐκεῖ, καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ κάμῃ πάλιν τὸν δρόμον μαζί μου. Διαιτί ; Χάριν φιλανθρωπίας. Κ' ἐγὼ συλλογίζομαι τὴν φρίκην τοῦ νὰ παρασταθῶ εἰς τὸ ψυχομαχητὸν ἑνὸς χριστιανοῦ ; Θὰ διστάσω ἐν ᾧ πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντός μου ;

Ἡ παπαδιὰ τὸν ἤκουε προσπαθοῦντα διὰ τῶν λόγων τούτων νὰ ἀνυψώσῃ τὸ θάρρος του, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ προσθέσῃ τι καὶ αὐτῇ πρὸς ἐνίσχυσίν του. Ἐπρόσφερεν ἐν σιωπῇ τὸ προσόψιον εἰς τὸν ἄνδρα τῆς, ἐκεῖνος δὲ ἐσπογγίσθη, ἐφόρεσε τὸ ράσον, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καλυμμαύχιον, ἐφίλησε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐξῆλθε κρατῶν εἰς χεῖρας τὰ κλειδιά τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ οἰκία τοῦ ἱερέως ἔκειτο τελευταία καὶ ἀπομεμονωμένη, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀποτόμου κορυφῆς, τῆς ὁποίας τὰ πλευρὰ κατεῖχον αἱ λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τοῦ χωρίου, ὑπερκείμεναι ἀλλήλων. Εἰς τὸ μέσον περίπου αὐτῶν ἦτο ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῆς Ὑπαπαντῆς, κτίριον παλαιὸν Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, μὲ τροῦλλον πυργοειδῆ ὑψοῦμενον ὑπεράνω τῶν πέριξ ταπεινῶν οἰκιῶν. Ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἡ στενὴ λιθόστρωτος ὁδὸς ἀνέβαινεν ἐλικοειδῶς, ὃ δὲ ἥλιος, ἀκτινοβολῶν κατὰ κάθετον, καθίστα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν κοπιωδεστέραν τοῦ συνήθους.

Τὰ παράθυρα τῶν ἑκατέρωθεν οἰκίσκων ἦσαν κλειστά, πού καὶ πού ὅμως τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας ἦτο ἀνοικτόν, ὃ δὲ οἰκοδеспότης ἦ καὶ ἡ σύζυγός του, στηρίζοντες τοὺς βραχίονας ἐπὶ τοῦ κλειστοῦ κάτω φύλλου, ἐφαίνοντο περιμένοντες τὴν διάβασιν τοῦ ἱερέως. Ὁ Γεροθανάσης διαβαίνων διέδωκε τὴν εἶδσιν ὅτι ὁ λεπρὸς ἀποθνήσκει. Καὶ ἐχαιρέτα ὁ ἱερεὺς τοὺς χωρικοὺς : — Καλὴ ἡμέρα, κυρ Γιάννη. — Ὡρα καλὴ, κυρα Θάναινα. — Ἡ εὐχή σου, παπᾶ μου.

Προφανῶς εἶχον πάντες διάθεσιν δι' ἐκτενεστέραν συνδιάλεξιν, ἀλλ' ὁ παπᾶς ἐβιάζετο. Ἀνῆλθεν ἰδρωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤνοιξε τὴν θύραν, εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ δροσεροῦ ναοῦ, ἔλαβεν εὐλαβῶς ἐκ τοῦ ἀναιμάκτου θυσιαστηρίου τὸ ἱερὸν τῆς θείας μεταλήψεως σκευὸς καὶ τὸ εὐχολόγιόν του, τὰ ἐτύλιξεν ἐντὸς τοῦ περι-

τραχηλίου του, περιέδεσε τὸ περιτραχήλιον ἐντὸς μαύρης λινῆς ὁθόνης καὶ ἐξηλθεν.

Ἐκλειε μόλις τὴν θύραν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Γεροθανάση παροτρύνοντος τὸ κτῆμα. Τὸ ζῶον δὲν ἐφάνετο πρόθυμον εἰς ἐκδρομὴν ἐντὸς τοῦ καύσωνος. Ὁ ἱερεὺς προέβη εἰς προϋπάντησίν του, τὸ ἐθώπευσεν, ἀνέβη εἰς τὴν ῥάχιν του, ἀφ' οὗ ἐναπέθεσεν ἀσφαλῶς τὸ δέμα ἐντὸς τοῦ κόλπου του, καὶ ἤρχισεν ἡ πορεία. Ὁ γέρον χωρικὸς παρηκολούθει πεζός.

Πλειότεραι θύραι ἦσαν ἤδη ἀνοικταί, οἱ δὲ εὖσεβεῖς χωρικοὶ γνωρίζοντες τί ἔφερεν ἐντὸς τοῦ κόλπου ὁ ἱερεὺς, ἐσταυροκοποῦντο ἐν ᾧ διήρχετο. Εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του ἐπερίμεναν ἡ παπαδιά, σκιάζουσα διὰ τῆς χειρὸς τοὺς ὀφθαλμούς της. Μειδιάμα εὐφρόσυτον ἐπέλαμψεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἱερέως. Ἐκράτησε τὸ ζῶον πρὸ τῆς θύρας καὶ ἠθέλησε ν' ἀποτείνῃ τὸν λόγον πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἀλλὰ δὲν ἀνέρχοντο αἱ λέξεις εἰς τὰ χεῖλη του. Οὕτε ἐκείνη ἐπρόφερε λέξιν, ἐν ᾧ τὸν ἠτένιζε τρυφερῶς προσπαθοῦσα νὰ μειδιάσῃ. Ὁ παπα-Νάρκισσος ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀποχαιρετισμόν, ἐκτύπησε τὸν λαιμόν τοῦ ὄνου διὰ τοῦ σχοινίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ἀντὶ χαλινοῦ, καὶ ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ γέροντος· τὸ βεβιασμένον μειδιάμα τῆς παπαδιᾶς ἐσβέσθη ἅμα εἶδε τὴν συνοδίαν ἀπομακρυνομένην, καὶ διὰ τοῦ ἀντίχειρος ἀπέμαξεν ἐν δάκρυ ἐκ τῶν βλεφαρίδων της.

Ὁ δρόμος ἐξηκολούθει καταβαίνων ἀναμέσον τῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ χωρίου ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων, ἔπειτα ἀνέβαινε πάλιν, διασχίζων πυκνὸν ἐλαιῶνα, μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἀπέναντι λόφου, ὅπου τρεῖς ἀνεμόμυλοι ἐπερίμενον πνοὴν ἀέρος, ὅπως κινήσωσι τοὺς ἤδη ἀργοὺς ἱστιοφόρους τροχοὺς των. Ἐκεῖθεν ἤπλωτο εὐρὺ ὁροπέδιον κατωφερές, ἀπολήγον εἰς βράχους ἀποκρήμους πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου. Ἡ ὁδὸς ἦτο τραχεῖα καὶ ἀπεριποίητος, ἀλλὰ καὶ ὁ Γεροθανάσης καὶ τὸ κτῆμά του ἐφάνοντο συνηθισμένοι εἰς τὰς πέτρας, αἵτινες ἐπηύξανον τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους. Τοῖχοι χαμηλοί, ξηροτροχαλοὶ, ἄνευ πηλοῦ ἢ ἀσβέστου, ἐχώριζον ἐκατέρωθεν τοὺς ἀμπελώνας. Καθ' ὅσον δὲ ἡ ὁδὸς ἀπεμακρύνετο, διεδέχοντο τοὺς ἀμπελώνας ἀγροὶ θερισθέντες ἤδη. Πέραν τῆς καλλιεργημένης ἐκτάσεως, ἀριστερόθεν μὲν τὸ ὁροπέ-

διον ἀνυψούμενον ἐσχημάτιζε σειρὰν λόφων θαμνοσκεπῶν, δεξιόθεν δὲ ἐκλινε βαθμιαίως πρὸς τὴν παραλίαν, καὶ ἡ κυανῇ τοῦ Αἰγαίου θάλασσα ἐξηπλοῦτο ἐκεῖθεν ἀπέραντος, ποικιλλομένη ἀπὸ τὰ ἀπέχοντα βουνὰ τῶν ἄλλων νήσων.

Ἦτο ἀληθῶς ὥραϊον τὸ θέαμα, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς δὲν τὸ ἐβλεπεν. Ὁ νοῦς του ἦτο ἀλλαχοῦ προσηλωμένος. Οἱ φόβοι, τοὺς ὁποίους ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Γεροθανάση εἶχον κατ' ἀρχὰς περιστείλει, ἐπανήρχοντο καὶ πάλιν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του. Αἱ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως προετοιμασίαι, ἡ παρουσία τῶν χωρικῶν εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν των, ἡ θέα τῆς συζύγου του, εἶχαν ὁποσδήποτε ἀναστηλώσει τὴν κλονιζομένην καρδίαν του. Ἀλλὰ τώρα εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς ἐξοχῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιωπῆς, τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο ἐπιτείνων ὁ διπλοῦς κρότος τῶν πετάλων τοῦ ζώου του καὶ τῶν βημάτων τοῦ γέροντος χωρικοῦ, ἐν τῷ ὃ ἡλῖος ἔκαιε τοὺς ὄμους του, εἰκόνες ἀπαίσιαι ἐξετυλίσσοντο καὶ πάλιν ἐνώπιον τῶν ἀφηρημένων ὀφθαλμῶν του. Ἐπροσπάθει διὰ τῆς σκέψεως νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν φαντασίαν του, ἀλλ' ἡ σκέψις δὲν ἔσχευεν. Ἐφοβεῖτο, ἐφοβεῖτο ὁ δυστυχής!

Δὲν εἶχεν εἰσέτι ὁμιλήσει, ἀλλ' οὐδ' ὁ συνοδοιπόρος του διέκοψε τὴν σιωπὴν. Ὅτε περιπατεῖ τις ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἐπὶ ἐδάφους δυσκόλου, ἀκολουθῶν μάλιστα τὸ βάδισμα ζώου εὐρώστου, δὲν θεωρεῖ συνήθως τὴν περίστασιν ἀρμοδίαν πρὸς συνομιλίαν, καὶ ἂν ἔτι δὲν ἔχῃ τὴν ἡλικίαν τοῦ Γεροθανάση. Ἐπὶ τέλους ὁ ἱερεὺς ἀνεκίπηεν ἐκ τῶν ζοφερῶν ρεμβασμῶν του. Ἦκουσε τὸν γέροντα ὑποισθὲν του ἀσθμαίνοντα καὶ σύρας πρὸς τὸ στήθος του τὸ σχοι. Ἦλιον ἐκράτησε τὸν ὄνον. Ὁ χωρικός ἐσπευσε τὸ βῆμα καὶ ἦλθε πλησίον του.

— Τί ἐπαθες, παπᾶ μου ; Τί στέκεις ;
 — Ὅα κατέβω ν' ἀνέβης σύ, καὶ ὅταν κουρασθῶ ἀλλάζομεν.
 — Καλέ, τί λόγος ! Νὰ καθίσω ἐγὼ καὶ νὰ περιπατῇς ἐσύ !
 — Εἶσαι κουρασμένος, γέρο μου.
 — Ἐγὼ κουρασμένος ! Βαστοῦν ἀκόμη τὰ κόκκαλά μου κ' ἔννοια σου ! Ποῦ ἠκούσθη νὰ περιπατῇ ὁ παπᾶς μὲ τὰ ἅγια καὶ νὰ πηγαίῃ ἐμπρὸς ὁ ἀγωγιότης μὲ τὸ κτῆμα ; Ἐμπρὸς !
 Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπεδέχετο περαιτέρω συζήτησιν. Ὁ ὄνος

ὕπνικων εἰς τὴν ἡθικὴν πίεσιν τῆς φωνῆς τοῦ γέροντος καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ γρόνθου τοῦ ἐπικύρωσιν τοῦ ἐκφωνηθέντος. Ἐμπρὸς ἐπανέλαβε ζωηρῶς τὴν πορείαν του. Ἄλλ' ὁ ἱερεὺς ἐχαλίνωσε τὴν ὁρμὴν του, διὰ ν' ἀκολουθῇ μετὰ πλειοτέρας ἀνέσεως ὁ πεζὺς γέρων καὶ διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν.

— Θὰ τὸ προφθάσωμεν ζωντανόν ; Τί λέγεις ;

— Τί νὰ σοῦ πῶ ; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς τὰ ἔσχατά του.

— Πῶς τὸν ἄφησες ; Πῶς ἦτο ;

— Πῶς νὰ εἶναι ; Ὡσὰν ἄνθρωπος, ὅπου ψυχομαχεῖ.

Τοῦτο ἤθελε νὰ μάθῃ ὁ ἱερεὺς : Πῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅπου ψυχομαχεῖ, ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις τοῦ χωρικοῦ δὲν τὸν ἐφώτισεν. Ἐπειθὺμει ν' ἀκούσῃ περιγραφόμενον τὸ θέαμα τὸ ὅποion ἀπετροπιάζετο προτοῦ τὸ ἴδῃ. Ἠλπίζεν ὅτι ἡ ἐκ τῶν προτέρων περιγραφὴ ἤθελε ἐξοικειώσει αὐτὸν πρὸς ὃ τι παιδιόθεν ἐφαντάζετο μετὰ φρίκης. Καὶ ἐπάλειεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του τὸ ἀνόητον αἰσθημα τοῦ φόβου πρὸς τὸ εὐγενὲς αἰσθημα τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἀδιαφορία, μετὰ τῆς ὁποίας ὁ γέρων ὠμίλει περὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου, ἡ προθυμία, μετ' ἧς ἐπανήρχετο πρὸς τὸν ψυχορραγοῦντα λεπρόν, ἐπὶ τῷ ξανόν τὴν ἐνδόμυχόν του ἐντροπὴν διὰ τὴν ἀτολίαν του.

— Διατί ἤλθες μαζὶ μου ; ἠρώτησε μετὰ τινα σιωπῆν. Διὰ νὰ μὲ συντροφεύσῃς ;

— Καὶ διὰ τοῦτο. Ἄλλ' ὅχι τόσον διὰ τοῦτο, ὅσον διὰ νὰ τὸν παρασταθῶ εἰς τὰ τέλη του. Ἐσύ, παπᾶ μου, νὰ τὸν μετὰλάβῃς καὶ ἔπειτα νὰ φύγῃς. Ἐγὼ θὰ μείνω. Ὁλην του τὴν ζωὴν τὴν ἐπέρασεν ἔρημος καὶ μόνος· ἃς ἔχῃ ἕνα χριστιανὸν εἰς τὴν πλευρόν του, ἐν ᾧ ἀποθνήσκῃ, ὁ κακόμοιρος !

— Εἶσαι ἀλήθεια καλὸς χριστιανός, Γεροθανάση. Ὁ Θεὸς νὰ σοὶ εὐλογήσῃ. Ἀλλὰ τὸ χρέος τοῦτο εἶναι ἰδικόν μου, καὶ θὰ τὸ ἐκτελέσω ἐγὼ. Ἐγὼ θὰ τοῦ κλείσω τὰ βλέφαρα.

Καὶ ἠτθάνθη τὸν λάρυγγά του στεγνόμενον ὑπὸ συγκινήσεως. Ἐξηκολούθησαν ἐν σιωπῇ τὴν ὁδοιπορίαν. Ἡ ὁδὸς δὲν ἐφράσσεται πλέον ἐκατέρωθεν ὑπὸ τοίχων, ἀλλὰ διέσχισε θάμνους σχολίων καὶ κομάρων καταβαίνουσα πρὸς τὰ ἀπόκρημα τῆς νήσου παράλια. Ἐντὸς ὀλίγου ἔκαμψε πρὸς τὰριστερὰ παρὰ τὰς ὑπὸ ρείας γυμνοῦ λοφίσκου καὶ εἶδε μακρόθεν ὁ ἱερεὺς μίαν κέδρον

ἔκει μόνῃρῃ, ὑπὸ δὲ τὴν σκιάν τῃς τοὺς τοίχους τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ.

Πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ὑπὸ τοὺς κλῶνας τῆς κέδρου ἐκείνης εἶ·
δεν ὁ Νάρκισσος τὸν δυστυχῆ ἐρημίτην, ὅστις πρὸ πολλῶν καὶ τό·
τε ἐτῶν κατώκει ἔκει. Εἰς τὴν ἐσχατιὰν ἐκείνην τῆς νήσου, μόνος
ἐρημος, μακρὰν πάσης κοινωνίας ἀνθρώπου διῆλθε τὸν βίον φέ·
ρων τὸ βάρος προγονικῆς συμφορᾶς, ἀνεύθυνος αὐτός, ζῶν ἄνευ
ἐλπίδος, ἄνευ παρηγορίας, ἄνευ σκοποῦ. Ὁρφανός, ἄκληρος, ἄπορος,
κατελήφθη νεώτατος ἐτι ὑπὸ τῆς βδελυρᾶς νόσου. Οἱ δόμοχωροί
του τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἀπομόνωσιν, ἀναλαβόντες
τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συντηρήσεώς του.

Δὲν ἦτο βεβαίως ὑπέρογκον τὸ βάρος, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἡ
Κοινοῦτης τῆς νήσου. Ὁ Γεροθανάσης, τοῦ ὁποῖου οἱ ὀλίγοι
ἄγροὶ ἔκειντο πέραν τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ, ἀνεδέχθη τὴν με·
ταφορὰν τῆς ἐβδομαδιαίας προμηθείας ἄρτου. Ἀλλὰ δὲν περιορί·
σθη εἰς τοῦτο ἡ ἀγαθότης τοῦ φιλανθρώπου χωρικοῦ. Ἐβοήθει
τὸν ἄθλιον ἐρημίτην εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ μικροῦ κήπου του
ἐπισκευάζων τὰ ἐργαλεῖά του, προμηθεύων σπόρους, δίδων συμ·
βουλὰς. Ἐμενε συνομιλῶν μὲ τὸν ἀσθενῆ, ἐξοικειωθεὶς ἐκ τῆς
μακρᾶς συνηθείας πρὸς τὸ ἀπεχθὲς νόσημά του. Καὶ τὸν ἐπερίμε·
νεν ὁ λεπρός, μετρῶν τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας μέχρι τῆς προσε·
χοῦς ἐπισκέψεως. Ὁ Γεροθανάσης ἦτο ὁ μόνος σύνδεσμος μετα·
ξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Οὐδεὶς ἄλλος τὸν ἐπλησίαζεν.
Ἐὰν χωρικός τις διέβαινεν ἐκεῖθεν, τὸν προσηγόρευεν ἐνίοτε μα·
κρόθεν, ἐναπέθετεν ἴσως ἐπὶ βράχου ἀπέχοντος τὴν ἐλεημοσύνην
του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν ἴδῃ καὶ νὰ τὸν ὁμιλήσῃ ἐκ τοῦ
πλησίον.

* *
*

Ὁ περὶ τὴν καλύβην κήπος τοῦ λεπροῦ περιεκλείετο διὰ φρα·
γῆς ἐκ σπάρτων καὶ κομάρων καὶ ροδοδαφνῶν. Ἀπέναντι τῆς θα·
λάσσης ἡ φραγὴ διεκόπτετο, δύο δὲ λίθοι ὀγκώδεις, ἐν εἵδει πα·
ρασιάδων ἐσχημάτιζον τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ θύρα μεταξὺ τῶν λίθων
δὲν ὑπῆρχεν.

Ἐκεῖ ἐπέξενυσεν ὁ παπα Νάρκισσος. Ὁ Γεροθανάσης ἔδесε

διὰ τοῦ σχοινίου τοὺς δύο ἔμπροσθίους πόδας τοῦ ὄνου, πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν τῷ ἔδιδε, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν καλλιεργημένον περίβολον, προχωρῶν πρὸς τὴν καλύβην. Ὁ ἱερεὺς τὸν παρηκολούθει. Μετ' ὀλίγα βήματα ὁ χωρικός ἐστράφη.

— Κάθισε ὀλίγον ἔξω ἐκεῖ εἰς τὴν πέτραν, παπᾶ μου, νὰ ἰδῶς πρῶτα τί γίνεται μέσα ὁ ἄμοιρος αὐτός.

Ὁ ἱερεὺς ὑπήκουσε σιωπῶν. Ἐλαβε τὸ δέμα ἐκ τοῦ κόλπου του, τὸ ἔλυσε μὲ τὰς χεῖρας τρεμούσας ὀλίγον, ἔθεσε τὸ περιτραχήλιον μὲ τὰ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀπέθεσεν ἐκεῖ καὶ τὸ καλυμμαύχιόν του, καὶ μὲ γυμνὴν τὴν κεφαλὴν, τὰς χεῖρας σταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐπερίμενεν ὄρθιος τὸν γέροντα. Ἦτο κάτωχρος. Μία ἀκούσιος εὐχή, μία ἁμαρτωλὴ ἐπιθυμία εἰσέδυσεν αἴφνης εἰς τὴν ψυχὴν του. — ὦ ! Ἐὰν ὁ γέρων ἐπανερχόμενος ἔλεγε : Τετέλεσται ! — Ἀλλ' ἀπεδίωξε μετὰ ῥίγους τὸν πονηρὸν στοχασμὸν, ἐπεκαλέσθη τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του, καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ διπλωμένου περιτραχήλιου τὸ εὐχολόγιον ἤρχισε ν' ἀναγινώσκη τὰς ὥραιās προσευχὰς τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας. Ἀνεγίνωσκε, καὶ ὅμως ὁ νοῦς του ἦτο εἰς τὴν καλύβην. Διὰ τί ἄργεῖ ὁ Γεροθανάσης ; Ἡθέλησε νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν θύραν τῆς καλύβης, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου ἐστάθη διστάζων. Ἡθέλησε νὰ ἐρωτήσῃ ἐκεῖθεν τὸν γέροντα, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνήν.

Ἐπὶ τέλους ὁ γέρων ἐξῆλθε τῆς καλύβης. Ὁ ἱερεὺς τὸν ἠτένισε μὲ βλέμμα ἐρωτηματικόν.

— Ἦτον εἰς βύθος. Τὸν ἐξύπνισα μὲ κόπον. Μόλις ἀκούεται ἡ φωνή του. Ἐλαμψαν τὰ σβυσμένα του ῥάτια, ὅταν ἤκουσε ὅτι εἶσαι ἐδῶ. Ἐλα, παπᾶ, ἔλα νὰ τὸν μεταλάβῃς.

Ὁ ἱερεὺς ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον, περιεβλήθη τὸ περιτραχήλιον, ἔλαβεν εὐλαβῶς εἰς χεῖρας τὰ ἅγια καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν καλύβην. Ἡ ὠχρότης του μόνη ἐμαρτύρει τὴν ταραχὴν του. Τὸ βῆμά του ἦτο στερεόν, αἱ χεῖρές του δὲν ἔτρεμον καθὼς πρὶν, δὲν ἐδίσταζε πλέον, ἐνίκησε τοὺς τελευταίους ἐνδοιασμοὺς τῆς δειλίας ἢ συναίσθησις τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς του.

“Οτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ὁ γέρων, ὅστις τὸν ἠκολούθει παρὰ πόδας, ἔθιξεν ἑλαφρῶς τὸ ράσον του. Ὁ ἱερεὺς, μὲ τὸν ἕνα πόδα του ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, ἐστίαθη καὶ ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν. Ἡ ξανθὴ του κόμη ἐκυμάτιζε λυγρὴ ἐπὶ τοῦ αὐχένος του.

— Παπᾶ μου, μὴ ἐγγίσης τὸ μανδῆλι εἰς τὸ πρόσωπόν του.

Ἐκεῖνος μὲ παρήγγειλε νὰ τὸν σκεπᾶσω, διὰ νὰ μὴν τὸν ἰδῆς.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ ἱερεὺς σοβαρῶς. Μὴ ἔλθης μέσα, ἐὰν δὲν σὲ κρᾶξω.

Καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς καλύβης.

* * *

Ὁ Γεροθανάσης ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐπερίμενε. Ἐμείνεν ἐπὶ ὥραν πολλὴν καθήμενος ἐκεῖ. Ἡ πόρτι πῶς ὁ ἱερεὺς οὔτε φαίνεται οὔτε ἀκούεται. Εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὴν καλύβην, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ παρακούσῃ τὴν διαταγὴν. Ἐπερίμενε λοιπὸν βλέπων τὴν κυανὴν θάλασσαν ρυτιδουμένην ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἐγειρόμενος ἤρχιζε νὰ ὑψοῖ τὴν ἀτμοσφαῖραν. Οἱ πέριξ θάμνοι ἀνέδιδον εὐωδίαν ζωογόνον, αἱ σιταρῆθραι πετώσαι ὀρητικῶς πρὸς τὰ ὕψη ἐπλήρουν τὸν ἀέρα μὲ τὸ κελάδημά των, ἡ φύσις ἐφαίνετο παιδρὰ ὅλη καὶ εὐτυχής, ἐν ᾧ ὁ λεπρὸς ἀπέθνησκεν ἐντὸς τῆς καλύβης του.

Αἴφνης ὁ γέρων χωρικὸς ἤκουσε βηματισμὸν πλησίον του ἑλαφρόν. Ἐστράφη ἀπορῶν καὶ εἶδεν ἐρχομένην πρὸς τὴν καλύβην τὴν γυναῖκα τοῦ ἱερέως. Ἠγέρθη ἀμέσως καὶ προσέβη εἰς προὔπαντησίν της.

— Τί σοῦ ἦλθε νὰ κάμης τόσον δρόμον πεζή, παπαδιά ;

— Ἐνόμιζα ὅτι θὰ σᾶς ἀπαντήσω εἰς τὰ μισὰ τοῦ δρόμου καὶ ὀλίγ' ὀλίγον ἦλθα ἕως ἐδῶ. Ποῦ εἶναι ὁ παπᾶς ;

— Μέσα, μὲ τὸν λεπρόν.

— Ζῇ ἢ ἀπέθανε ;

— Ὅτι καὶ ἂν σοῦ 'πῶ σὲ γελῶ.

— Δὲν πηγαίνεις νὰ ἰδῆς ;

— Μοῦ τὸ ἔχει ἐμποδισμένον ὁ παπᾶς.

— Ἡ παπαδιά ἐσιώπησεν ἐπ' ὀλίγον καὶ ἔπειτα ἐπανάλαβε μετὰ τινος ἀνησυχίας :

— Θὰ νυκτωθῇτε ἐδῶ.

— Δὲν πειράζει. Ἐχει φεγγάρι. Μόνον ἐσύ, τί ἤθελες ἔλθης ;

— Ἐφερα τὸ ράσον.

Καὶ ἔδειξε κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ βραχίονός της ἐπιμελῶς διπλόμενον τὸ καλὸν ράσον τοῦ παπα-Ναρκίσσου.

— Τί τὸ ἔφερες ; Μὴ εἶναι κρύον νὰ τὸ φορέσῃ ἐπανωτά ;

— Ἴσως χρειασθῇ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

Μετά τινα σκέψιν ὁ Γεροθανάσης ἐπρόσθεσε :

— Μὴ δὲν τὸ θέλεις τὸ ἄλλο ἀπὸ φόβον ;

— Ἐεὐρω κ' ἐγώ ; Ἀρρώστια εἶναι Ὅποιος φυλάγει τὰ ρούτου ἔχει τὰ μισά.

Καὶ λέγοντες ταῦτα ἔφθασαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ περιβόλου.

— Κάθισ' ἐδῶ, παπαδιά, εἰς τὴν πέτραν. Θὰ εἶσαι κορασμένη.

— Ὅχι, δὲν ἐκουράσθηκα. Νὰ πάγω μέσα, Γεροθανάση ;

— Νὰ μὴ θυμώσῃ ὁ παπᾶς.

Ἡ παπαδιά ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας. Ἀνὰ πᾶσαν σιγὴν ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν καλύβην, ἥ ἀνησυχία ἐξωγραφίζετο εἰς τὸ πρόσωπόν της. Ὁ γέρον τὴν ἔλυνε, ἥ συνεμερίζετο ἵνα καὶ αὐτὸς τὴν ἀνυπομονησίαν της.

— Μὴ χολοσκάνης, εἶπε. Πηγαίνω σιγὰ σιγὰ νὰ ἴδω.

Ἐπροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν καλύβην τείνων τὰ ὦτα ἀπὸ πᾶν βῆμα. Δὲν ἤκουε τίποτε. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ἐστάθη. Ὁ ἱερεὺς ἔλεγέ τι ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Μόλις ἠδύνατο ν' ἀκούσῃ γέρον. Ἐκυψε τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῆς καλύβης. Τοῦ λεπροῦ ἡ κεφαλὴ δὲν ἐφαίνετο. Τὴν ἀπέκρυπτον τὰ ἰῶτα τοῦ ἱερέως, ὅσοι γονατιστὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κλίνων τὸν αὐχένα πρὸς τὸν λεπρὸ προσήχετο. Ἡ λευκὴ δὐδὸν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Γεροθανάσης εἶχε καλύψει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσθενοῦς, ἔκειτο ἐκεῖ ἐρριμμένη παρὰ τοὺς πόδας του.

Ὁ χωρικός ἀπεσύρθη ἡσύχως καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον. Ἡ παπαδιά ἀκίνητος ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀκολουθοῦσα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸς κινήσεις του, ἐπερίμενε τὴν ἐπιστροφὴν του.

— Τί εἶδες ; ἠρώτησε.

— Τίποτε.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ὁ ἱερεὺς ἐξῆλθε τῆς καλύβης καὶ με
βήματα ἀργὰ διέσχισε τὸν κῆπον. Δὲν ἐφόρει τὸ ράσον του. Εἰς
τὰς ἀνυψουμένας χεῖρας ἐκράτει τὸ εὐχολόγιον καὶ τὸ ἀρτοφόριον.
Ἐβάδιζε με ὀρθίαν καὶ ἀκίνητον τὴν κεφαλὴν, με τὸ βλέμμα
ἥρεμον, ἐν ᾧ ἔσειεν ὁ ἄνεμος τὴν λυτὴν κόμην του. Ἐφαίνετο ἄλλος
ἤδη ἄνθρωπος !

Ἐπλησίασε πρὸς τὸν γέροντα καὶ πρὸς τὴν σύζυγόν του χωρὶς
οὐδεμίαν νὰ ἐκφράσῃ ἀπορίαν διὰ τὴν ἔλευσίν της. Ἀμφότεροι
ἐκεῖνοι δὲν ἐκινήθησαν πρὸς προϋπάντησίν του. Τὸν ἐπερίμενον
νὰ ἔλθῃ Δὲν ἀπηύθυναν ἐρώτησιν πρὸς αὐτόν. Ἐπερίμενον νὰ
ὁμιλήσῃ.

— Ἀνεπαύθη, εἶπεν ὁ ἱερεὺς.

Ὁ Γεροθανάσης καὶ ἡ παπαδιὰ ἔκαμαν ἐν σιωπῇ τὸν σταυ-
ρόν των.

— Αὔριον τὸ πραῖ θὰ ἔλθωμεν νὰ τὸν θάψωμεν, ἐξηκο-
λούθησεν.

Ἡ φωνὴ του εἶχε τι τὸ σοβαρόν, τὸ ἐπιβάλλον. Οὐδέποτε ἡ
σύζυγός του τὸν ἤκουσεν ὁμιλοῦντα οὕτω. Τὸν ἤκουε καὶ τὰ δά-
κρυα ἀνέβαινον ἡσύχως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἡσθάνετο ὅτι ἡ
δοκιμασία αὕτη ἐνίσχυσε διὰ παντὸς τὴν ψυχὴν του.

— Νὰ μείνω ἐδῶ τὴν νύκτα ; ἠρώτησεν ὁ Γεροθανάσης.

— Μείνε. Θὰ ἔλθω πολὺ πρωΐ.

Καὶ βλέπων τὴν σύζυγόν του, ἣτις ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὸ
ράσον,

— Καλὰ ἔκαμες καὶ μοῦ τὸ ἔφερες, εἶπε, Ἐσκέπασα με τὸ
ἄλλο τὸν νεκρόν.

Καὶ βαδίζοντες ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰ-
κίαν των περὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ἡ σύζυγός του.

2. ● ΓΥΦΤΟΔΑΣΚΑΛΟΣ

Ἀπρίλης ἦταν· χαρούμενος ὁ ἥλιος ἀσήμονε τοῦ Στρυμόνος τὰ διάπλατα νερὰ καὶ μὲ ὁρμὴ γονιμοποιοῦσε τὴν ὁμορφὴν, τὴν πλούσια, τὴν ἐλεύθερην γῆ τῆς Ἀνατολικῆς μας Μακεδονίας. Τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο περάσαμε τὰ χωριά της τὰ δροσερὰ κ' εὐτυχισμένα καὶ φθάσαμε στὸ χωριό, ὅπου ἔμελλε νὰ περάσωμε τὴ νύχτα μας. Πηγαίναμε μὲ τὸ πέμπτο στρατοδικεῖο ἐκστρατείας.

Ἀπὸ τὸ Μακὲς τῶν Σερρῶν στὴ Μουσθαίνῃ τοῦ Παγγαίου. Τὴν ἰδιαίτερη συγγροφία μου ἀποτελοῦσαν ὁ πρόεδρος τοῦ στρατοδικείου μας, ὁ βασιλικὸς ἀντεπίτροπος καὶ ὁ ἀντεισηγητής, ὁ μόνος μεταξύ μας νέος ὁ Θανάσης Π., συμπολίτης μου καὶ φίλος μου ἐξαιρετικὰ ἀγαπημένος.

Καταλύσαμε σ' ἕνα ἀπέραντο παλὴρ τουρκόσπιτο, ὅπου τώρα κατοικοῦσε πολυάνθρωπη οἰκογένεια προσφύγων καλομίλητων καὶ νοικοκυρεμένων.

Τὴν ἄλλη μέρα, περιμένοντας καὶ τᾶλλο προσωπικό, ἔμειναμε στὸ ἴδιο χωριό, καὶ θελήσαμε νὰ τὸ γνωρίσωμε, γυρίζοντας στὰ στενὰ καὶ σκιερὰ του μονοπάτια.

Ἦταν ἄλλοτε χωριὸ καθαρὰ τουρκικό· μὰ τώρα ἀπὸ τὸν κατὰκτητὴ πεντακοσίων χρόνων ἄλλο ἔχνος δὲν ἔμεινε παρὰ δύο τρία τζαμιά, γεμᾶτα σανὸ γιὰ τὸ ἵππικό μας, καὶ μερικοὶ ντουγράδες στὶς πόρτες τῶν πειρὸ ψηλῶν του σπιτιῶν.

Στὸ μεσοχώρι, εὗρήκαμε καθισμένους στὸ πεζούλι νὰ δροσίζονται ἀπὸ τὸν ἴσκιο τὸν βαθὺ ἐνὸς πλατάνου καὶ τὸ νεράκι, ποὺ κελάρυζε σὲ ἕνα πλατὺ καὶ καθαρὸ αὐλάκι, λίγους γέρους καθαρούς, ἂν καὶ φτωχοντυμένους.

Προσηκώθηκαν, τοὺς εἶπαμε νὰ καθίσουν καὶ πιάσαμε κουβέντα.

Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς εἶχε κάτι ἐνδιαφέρον νὰ ρωτήσῃ· ἐγὼ ἐρώτησα ποῦ εἶναι τὸ σχολεῖό τους. Μοῦ ἔδειξαν ἕνα σπῖτι ψηλὸ, στερεό, μὲ ἕναν κῆπο ἀπέραντον· μᾶς εἶπαν ὅτι ἦταν ἄλλοτε με-
χτέπι, δηλ. τούρκικο σχολεῖο.

— Καὶ τί ἔχετε ; δάσκαλο ἢ δασκάλα ; ἐρώτησε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— Οὔτε δάσκαλο οὔτε δασκάλα, εἶπε ὁ πρὶ ὁμιλητικὸς ἀπὸ τοὺς γέρους, ἕως ὃ πάρεδρος.

— Γιατί ;

— Γιατί ἔτσι· γιατί δὲ μᾶς ἔστειλε ἡ Κυβέρνησις.

— Ἄκου τα, κύριε ἐκπαιδευτικὲ σύμβουλε· μοῦ εἶπε ὁ Πρόεδρος.

— Ἰσως, εἶπα, ἐπειδὴ εἶναι ὅλοι ἐλληγνόφωνοι ἐδῶ καὶ ἔχομε μεγάλη ἔλλειψι ἀπὸ δασκάλους νὰ προτιμήθηκαν τὰ ξενόφωνα χωριά.

Μὰ δὲ μοῦ λές, πατριώτη, ἐδῶ κοντὰ κανένα ἄλλο χωριὸ δὲν ἔχει δάσκαλο νὰ στέλνετε τὰ παιδιὰ σας ;

Κάπως κρύα μᾶς ἀπήντησεν ὁ γέρος :

— Εἶναι δάσκαλος ἐκεῖ· καὶ μᾶς ἔδειξε λίγο πειὸ πέρα ἓνα συνοικισμό πού φαίνονταν πολὺ μικρὸς καὶ πολὺ φτωχός· ἦταν ἓνα μεγάλο κοιάνι μὲ τὴν ἀποθήκη του, τὸ *κουτσέκι*, καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸ καμπόσα καλυβόσπιτα.

— Καὶ γιατί λοιπὸν δὲ στέλνετε ἐκεῖ τὰ παιδιὰ σας, ἀφ' οὗ εἶναι τόσο κοντὰ ; Ὁ γέρος δὲν ἀπάντησε.

— Μίλα, βρέ· τοῦ εἶπε μὲ ἄγριο ὁ Βασιλικὸς ἀντεπίτροπος· γιατί δὲν τὰ στέλνετε ἐκεῖ στὸ σχολεῖο ;

— Γιατέτσι.

— Τί θὰ πῇ γιατέτσι ;

— Νὰ γιατί αὐτὸ εἶναι γυφτοχώρι· στὸ γυφτοδάσκαλο θὰ στείλωμε τὰ παιδιὰ μας ;

Μᾶς γεννήθηκε περιέργεια.

— Πᾶμε τὸ δειλινὸ σ' αὐτὸ τὸ γυφτοχώρι ; εἶπαμε.

— Πᾶμε.

— Καὶ κυτιάξετε, κακομοίρηδες, εἶπε ὁ Πρόεδρος, ἂν εἶναι κανένας καλὸς δάσκαλος καὶ δὲν τὰ στέλνετε, τώρα πού θὰ περάσῃ ὁ στρατηγὸς θὰ σᾶς δέσῃ ὅλους.

— Τί καλὸς, καπετάνιο μου, γυφτοδάσκαλος· τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ.

*
*

Ἦταν ἀκόμη ζέστη, ὅταν' ἐπήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸ γυφτοχώρι, ὅπως μᾶς τὸ εἶχαν ὀνομάσει.

Στὸ δρόμο ἐμάθαμε πῶς ὀνομάζονταν Πύργος· καὶ τὸ μάθαμε ἀπὸ ἑνα μεγάλο παιδί πὺν πήγαινε ἐκεῖ μὲ ἕνα κουτί κρεμασμένο στὸ λαιμό του.

— Καὶ οὐ εἶσαι ἀπὸ τὸν Πύργο; τὸ ἐρωτήσαμε.

— Ἄ μπᾶ! μᾶς εἶπε μὲ κάποια ἀποσιροφή. Ἐγὼ εἴμαι πρόσφυγας.

— Καὶ τί πᾶς νὰ κάμης στὸ Γυφτοχώρι;

— Πάω τώρα πὺν θὰ σκολάσουν τὰ γιφτόπουλα νὰ τοὺν πωλήσω σταφίδες.

— Ἄ! γι' αὐτὸ πᾶς, κατεργάρε! γιὰ νὰ μάθης γράμματα δὲ πᾶς! καὶ πῶς σὲ λένε;

— Εὐρυβιάδη.

— Τίνος εἶσαι;

— Ἐκεινοῦ τοῦ Χαρίση πῶχει τὸ μαγαζεῖ στὸ σχολεῖο, πὺν περάσατε καὶ ρωτήσατε γιὰ τὸ δρόμο.

— Καλὰ· στάσου νὰ μᾶς δείξης καὶ μᾶς τὸ δρόμο γιὰ τὸν Πύργο.

Ὁ ἥλιος ἔγεργε στὴ δύση του· τὰ κοπάδια γύριζαν ἀπὸ τὰ βοσκές, τὰ σιτάρια ἦτανε μεστωμένα καὶ οἱ βρίζες ἦτανε ψηλότερες ἀπὸ τὸ ἀνάστημά μας. Εὐτυχισμένη χώρα· ὕστερα ἀπὸ τὸ βάσανα εἶχε ἀκόμα κοπάδια καὶ σιτάρια, εἶχε ἀκόμα πλοῦτο καὶ χαρά!

— Νά, ἐκεῖνο εἶναι τὸ σχολεῖο· μᾶς εἶπε ὁ Εὐρυβιάδης.

— Μὰ τώρα ἔχουν σκολάσει τὰ παιδιά· εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς μᾶς.

— Ἄ μπᾶ! εἶπε ὁ Εὐρυβιάδης· ἂν δὲν πέση ὁ ἥλιος, δὲ σκολάει ὁ Γυφτοδάσκαλος.

Καὶ ἀλήθεια· ὁ χαρωπὸς ἐκεῖνος θόρυβος, πὺν χαρακτηρίζετο τὸ σχολεῖο, μᾶς εἰδοποίησεν ἀπὸ μακριὰ ὅτι ὁ Γυφτοδάσκαλος ἐργάζονταν ἀκόμα.

— Συναυλία τις μὲ φθάνει, ἀρμονία γλυκυτάτη· εἶπεν ὁ πρόσφυγας· εἶδον περὶ διαβάσει καὶ θυμόνταν πολλὰ ποιήματα τῶν παλαιότερων χρόνων. Τὸ σχολεῖο ἦτανε ἕνα εὐρύχωρο καὶ στερεὸ ἀπὸ κτίριο μὲ κῆπο στὶς τρεῖς πλευρές του· ἡ πόρτα ἦταν ἀνοιχτή καὶ μπήκαμε μὲ τὴν ἱεραρχικὴ πάντα τάξι.

— Μᾶς ἐπιτρέπεις, δάσκαλε; ἐρώτησε ὁ Πρόεδρος μπαίνοντας.

— Ὅριστε, καπεταναῖοί μου, εἶπεν ὁ δάσκαλος, χωρὶς νὰ διακόψῃ τὸ μάθημά του.

Μέσα τὸ σχολεῖο δὲν ἦταν πλούσιο, ἀλλὰ καὶ τίποτε δὲν τοῦ λείπε ἀπὸ τὰ ὄργανά τῆς πρώτης ἀνάγκης.

Στὰ θρανία του, χονδροκομμένα, ἀλλὰ ἄνετα, κάθονταν καμιά ριανταριά παιδάκια μικρὰ καὶ μεγάλα, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ὅλα βαθεῖα μελαχροινὰ μὲ κατάμαυρα ζωηρὰ μάτια, καὶ μὲ καθυρὰ τὰ πόδια τους, τὰ πρόσωπά τους, τὰ φτωχικὰ φορέματά τους.

Ὁ δάσκαλος ἦτανε γέρος, ἀλλὰ καλοστεκούμενος μὲ φορέματα ἐγχώρια, ἀντεριά καὶ κάλτσες, μὲ ἓνα ζευγάρι ματωρῶν ἄκρη ἀπὸ τῆ χονδρή του μύτη καὶ μιὰ χονδρὴ ξύλινη ρίγα στὸ χέρι ἐστέκονταν πολὺ κοντὰ στὰ παιδιά καὶ τοὺς ἔκανε ἀριθμητικὴ ἀπὸ μνήμης.

Ἔδωκε ἓνα πρόβλημα τόσο σύνθετο, ποὺ ἐγὼ ἀμέσως ἐσχημάτισα ἰδέα, πὼς ἀπὸ μέθοδο δὲν ἔνοιωθε πολλὰ πράγματα ὁ τυφιοδάσκαλος. Μ' ὅλα ταῦτα λίγα παιδάκια ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα σήκωσαν τὰ μελαψὰ χέρια τους, ἓνα δὲ κοριτσάκι, τὸ μεγαλύτερο ὅλα, ἓνα ὁμορφότατο μελαχροινὸ πλάσμα μὲ μάτια ποὺ ἀφῆσαν ἀστραπές, εἶπε ἀμέσως τὴν ἀπάντησι μὲ μεγάλῃ ἐπιτυχίᾳ.

— Σχασμός, Θεσσαλονίκη! τῆς εἶπε ὁ δάσκαλος καὶ τῆς ἔσκασε μιὰ στὴν πλάτη μὲ τὴ ρίγα.

— Γιατί τὴ δέρνεις τὴν καημένη; ρώτησε ὁ Θανάσης.

— Γιατί ἔτσι· γιατί δὲν ἀφήνει ἄλλον νὰ μιλήσῃ.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔκρυψε τὸ πρόσωπο στὰ χέρια τῆς ἀπάνω στὸ θρανίον καὶ ἔκλαιε ὥς τόσο μὲ τὸ ἓνα τῆς ματάκι ἐκύτταξε γελαστὰ τὸ Θανάση μὲ εὐγνωμοσύνη.

Τὸ ἓνα πρόβλημα ἀκολούθησε ἄλλο καὶ τὰ παιδιά ἀπαντοῦσαν ὅχι πάντα μὲ ὁρθότητα, ἀλλὰ πάντα μὲ σκέψι καὶ μὲ ζωηρότητα πνεύματος.

Ἐνόμισα πὼς θὰ εἶχε κάποιαν εἰδικότητα στὴ λογιστικὴ ὁ δάσκαλος ἢ κάποια ἰδιοφυΐα τὰ παιδιά καὶ ζήτησα νὰ διαβάσουν· ἕστερα ζήτησα νὰ ποῦν Ἱστορίαν, Γεωγραφίαν, Θρησκευτικὰ, νὰ μᾶς δείξουν τὴ γραφή τους· ἔπιασα κουβέντα μὲ τὰ μικρά, ρώτησα γιὰ τὸ χωριὸν τους, γιὰ τὴν πατρίδα τους, γιὰ τὸ βασιλεῖόν τους· ἔκαμα δηλαδὴ μιὰ ἐπιθεώρησι ἀρκετὰ ἐπαγγελματικὴ καὶ

τὸ συμπέρασμα ἦταν πὼς ὅλοι μας πέφταμε ἀπὸ θαυμασμό σὲ θαυμασμό, ὅσο πὺν ἄρχισαν νὰ ὑγραίνωνται τὰ μάτια ὅλων μας, καὶ ὁ καθένας προσπαθοῦσε νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴ συγκίνησί του.

Ὁ δάσκαλος μ' ἄφησε ἐλεύθερον· ἀκολουθοῦσε μόνο μὲ τὰ μάτια ζωηρεμμένα τώρα σὰν μάτια νεανικά, πότε τὰ παιδιὰ του καὶ πότε ἐμένα.

Μόνο μιὰ στιγμή ἐπεμβῆκε καὶ πάλι μὲ τὴ ρίγα του γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη τὴ φτωχή.

Τὰ ρώτησα :

— Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ξέρετε ἄλλη γλῶσσα ;

— Ξέρομε, ἀπάντησε μονάχα ἡ Θεσσαλονίκη.

Ὁ δάσκαλος ἐπῆγε κοντά της σιγά-σιγά.

— Καὶ πὼς τὸ λένε τὸ ψωμί σ' αὐτὴ τὴν ἄλλη γλῶσσα ;

— Μαρό· εἶπεν ἡ Θεσσαλονίκη.

— Σκασμός, Στρίγγλα ! εἶπεν ὁ δάσκαλος· καὶ ἡ ρίγα μ' ἔνα ξηρὸ κρότο ἐσυμπλήρωσε τὴν παιδαγωγικὴ τοῦ Γυμνοδασκάλου.

— Ξέρουν καὶ τραγούδια, δάσκαλε ;

— Πῶς δὲν ξέρουν ; θέλετε τροπάρια ἐκκλησιαστικά ;

— Τὸν ὕμνο στὴν Ἐλευθερίᾳ τὸν ξέρουν ;

— Τί θὰ πῇ αὐτό ; τὸν ὕμνο δὲ θὰ ξέρουν ; Τὸν ἤξεραν καὶ τὸν τραγουδοῦσαν οἱ μανιάνες τῶν στὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς καὶ δὲ θὰ τὸν ξέρουν αὐτὰ ;

† Τὰ παιδάκια σηκώθηκαν, διώρθωσαν τὰ φταχικά τους φορέματα, ὁ δάσκαλος ἔβγαλε μιὰ σκούφια πὺν φοροῦσε στὸ φαλακρὸ του κεφάλι, ἔβγάλαμε καὶ μεῖς τὰ πηλήκια καὶ σταθήκαμε σὲ προσοχή. Ὁ δάσκαλος χτύπησε τὴ ρίγα στὸ θρανίον καὶ τὰ γυμνό-πouλα εἶπανε τὸν ὕμνο· εἶπανε πολλές· πολλές στροφές, ἔλεγαν ὅλα τὰ λόγια σωστά, καὶ ἡ μουσικὴ τους δὲν ἦτανε πολὺ παρὰ-τονη, μόνο πὺν ὁ δάσκαλος χτυποῦσε πολὺ συχνὰ τὸ θρανίον μὲ τὴ ρίγα καὶ κινοῦσε τόσο ζωηρὰ τὰ χέρια του καὶ τὰ πόδια του, ὥστε τοῦ λύθηκε μιὰ καλτσοδέτα, ἀλλὰ δὲν ἔσκυψε νὰ τὴ δέσῃ· εἶχεν ἰδρώσει, καὶ μεῖς δὲν κυτιάσαμε πια νὰ κρύψουμε ἕνας τὸν ἄλλον τὰ μάτια μας τὰ δακρυσμένα.

↑ Ἡ Θεσσαλονίκη μὲ μιὰ δυνατὴ καὶ γλυκεῖα φωνὴ ἀρκετὰ

ἁρμονικῇ πρωτοστατοῦσε καὶ μὲ τὸ στόμα τῆς καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς.

Ὁ δάσκαλος τὴν ἐχάριδεψε, ὅταν ἐτελείωσε, καὶ τῆς εἶπε :

—Γιὰ τελευταία φορὰ καὶ γιὰ τὸ χατήρι τοῦ νουνοῦ σου θὰ σοῦ συγχωρήσω τὸ μεγάλο ἔγκλημα ποὺ ἔκαμες σήμερα, Θεσσαλονίκη.

—Ἄν τὸ ξανακάμω, δάσκαλε, νὰ μὲ σκοτώσῃς.

—Δὲν ἔχω ἀνάγκη· φθάνει νὰ τὸ πῶ τῆς Μαρίας.

—Ποιὸς εἶναι ὁ νουνὸς τῆς Θεσσαλονίκης, δάσκαλε ; ρωτήσαμε.

—Ὁ καπετὰν-Μᾶρκος ὁ Ρουμελιώτης· ἦτανε καπετάνιος ἐδῶ τῶν μερῶν μας καὶ ἔτυχε νὰ κονεύῃ στὸ σπίτι τους, ἔταν γεννήθηκε· γι' αὐτὸ τὴν ἐδάφτισε καὶ τῆς ἔδωκε καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα· ἅ ! δόξα σοι ὁ Θεός, παιδιὰ μου, ζήσαμε, φθάνει.

—Καὶ ἡ Μυρία, ποῦ τὴν ἐφοδέρисες ποιά εἶναι ;

—Ἡ μάνα τῆς· ἔτσι ἦτανε καὶ κείνη ζωηρά· μὰ τώρα ἔγινε ἡ καλύτερη νοικοκυρά· τὸ ξύλο βγήκε ἀπὸ τὸν Παράδεισο.

—Τὴν εἶχες μαθήτριξ καὶ τὴ μητέρα τῆς ;

—Καὶ τὴ μητέρα τῆς μητέρας τῆς· ἔχω σαράντα χρόνια δάσκαλος σ' αὐτὸ τὸ χωριό· νά, σὲ τρεῖς μῆνες κλειοῦν σαράντα χρόνια, ἐδῶ ποῦ μὲ βλέπετε.

—Καὶ ποιὸς σὲ πλήρνε ;

—Οἱ χωρικοί· ποιὸς θὰ μὲ πλήρνε ; ὁ ἀγὰς ποὺ εἶχαμε, ποῦ μᾶς ἔδωκε ἀπὸ τὴ λειτουργία μὲ τὸ βούρδουλα γιὰ νὰ μᾶς στείλῃ νὰ θερίσωμε τὴν Κυριακή· οἱ χωρικοὶ οἱ καημένοι ! μοῦδιναν μιὰ λίρα τὸ μῆνα καὶ τὸ ψωμί μου καὶ ὅτι ἄλλο εἶχαν καὶ αὐτοὶ· φτωχόκοσμος βλέπεις· τὸ χωριὸ ἦταν τοιφλίκι· δὲν εἶχαν δικὰ τους χωράφια· κι' ἀπὲ εἶναι ἐργατικοὶ πολὺ καὶ οἰκονόμοι· ξέρουν καὶ τὴν τέχνη. Τώρα, δόξα νάχῃ ὁ Θεός, ποῦ ἀπόχτησαν χωράφια· ζοῦν καλλίτερα, μοῦ αὖξῃσαν καὶ μένα τὸ μισθό μου.

—Μὰ τώρα δὲν σὲ πλήρνει ἡ Κυδέρνῃς ; ρώτησε ὁ Βασιλικὸς ἀντεπίτροπος.

—Ὅχι· δυστυχῶς, δὲν ἀναγνωρίσθηκα· νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, δὲν εἶχα καὶ κανένα προσόν· δὲν ἔχω οὔτε ἀπολυτήριο σχολαρχείου· πῶς ν' ἀναγνωρισθῶ ;

—Καὶ τὰ γράμματα ποῦ τᾶμαθες λοιπόν ;

—Ποιά γράμματα, καπετάνιο μου ; τὰ σπουδαῖα γράμματα ποῦ ξέρω ; αἱ ! σαράντα χρόνια κάνω τὸ δάσκαλο· πῆγαινα καὶ

καμιά φορά καὶ στὴν Καβάλλα, καὶ πρὸ πάντων στὰς Σέρρας, ἔπου εἶχαμε ἓνα μεγάλο παιδαγωγό, τὸ Μαρούλη· μὲ προστάτεψε πολὺ καὶ μ' ὠδηγοῦσε· αἱ! ἔτσι καὶ ἔμαθα, τὸν ὕμνο τὸν διάβασα σ' ἓνα βιβλίον ποῦχε ὁ καπετάν-Μάρκος μαζί του καὶ τὸν ἔμαθα ὅλον ἀπ' ἔξω· ἔπειτα ἄκουσα νὰ τὸν ψάλλῃ μιὰ δασκάλα ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας ποῦχανε στὸ Παράδι, τὸν ἐδίδασκε, κρυφὰ στὴ Μητρόπολι· αἱ! ἔτσι καὶ πῆρα· τώρα καλὰ-κακὰ ἡ δουλειὰ γίνηκε· αὐτὸ μπορούσα, αὐτὸ ἔκαμα.

—ὦ! καὶ ἔκαμες τόσα πολλά, φτωχέ μου δάσκαλε! Σκόλασε τώρα τὰ παιδάκια νὰ μὴ περιμένουν.

—Ἀ! δὲν τὰ μέλει τοὺς ἀρέσει πολὺ νὰ βλέπουν Ἕλληνας ἀξιωματικούς καὶ ν' ἀκοῦνε τίς κουδέντες τους! ἂ! δόξα νάχῃ ὁ μεγαλοδύναμος· ἐζήσαμε καὶ τὸ εἶδαμε· φθάνει αὐτό. Ἐλα τώρα, προσευχή καὶ νὰ φεύγετε· καὶ φρόνιμα στὸ δρόμο· καὶ σύ, Θεσσαλονίκη, εἶπαμε ἄλλη φορά...

—Ἐννοια σου, δάσκαλέ μου, ἔννοια σου.

Στὴν πόρτα στίκονταν ὁ Εὐρυδιάδης μὲ τὸ κουτί του καὶ διαλαλοῦσε τίς σταφίδες του. Μὰ δύο μόνον παιδάκια εἶχανε πεντάρες γιὰ νὰ ἀγοράσουν, τὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἡ Θεσσαλονίκη· αὐτῆς ὅμως δὲν τῆς ἔφθασε ἡ σταφίδα ποὺ τῆς ἔδωκε ὁ Εὐρυδιάδης, ἄρπαιξε καὶ μιὰ φοῦχτα μ' ὅλες τίς φωνές, ἐπῆγε παρέκει, ἔφαγε κι' αὐτὴ, μοίρασε καὶ στὰ μικρὰ ποὺ τὴν ἐτριγύρισαν.

Αὐτὸ ἔφερε μιὰ ἔμπνευσι στὸν ἀντεπίτροπο.

—Πόσο θέλεις, μωρὲ Εὐρυδιάδη, γιὰ ὅλο τὸ κουτί σου; ἐρώτησε τὸ προσφυγόπουλο.

—Τρεῖς δραχμὲς— πάρτο дуόμιση.

Ὁ ἀντεπίτροπος ἐπλήρωσε, δώσαμε καὶ οἱ ἄλλοι καὶ πήραμε ὅλη τὴ σταφίδα καὶ τὴ μοιράσαμε στὰ παιδιά!

Τὸ τί γίνηκε ὁ καθένας φαντάζεται· πόση εὐτυχία ἐσκόρπιζε ἡ *μανρομμιάτα* τοῦ Μωριᾶ στὰ μαυρομμιάτικα ἐκεῖνα γυφτόπουλα! Στὸ τέλος μᾶς ἔκαμαν διαδήλωσι σωστὴ φωνάζοντας ζήτη.

—Τώρα τῶμαθην τὸ ζήτη ἀπὸ τὸ στρατό μας, εἶπε ὁ δάσκαλος, πρὶν δὲν τὸ ξεύραμε ἐδῶ· ἔτσι μὲ ἀναρθρες φωνές ἐφανερῶναμε τὴ χαρὰ μας· μὰ οἱ στρατιῶτες μᾶς εἶπαν τὴν πρώτη φορά «ζήτη, μωρέ, ζήτη» καὶ ἀπὸ τότε τὸ ξεσκόλισαν τὰ παιδιά μου.

Θέλετε τώρα νὰ ἰδῆτε καὶ τὸ χωριό μας; μᾶς ρώτησε ὁ δάσκαλος.

— Ἀκοῦς δὲ θέλουμε!

— Ἐχομε καὶ μιὰ παληὰ ἐκκλησίᾳ καὶ ἓνα ἀγίασμα, καὶ ἓνα Εὐαγγέλιο· θαυματουργό· πᾶμε νὰ τὰ ἰδῇτε πρὶν νυχτώσῃ. Ἐπήγαμε· στὸ δρόμο κουβεντιάζοντας ἐμάθαμε πὼς ὁ δάσκαλος ἐλέγονταν Γεώργιος Οἰκονομίδης — σὰν τί μπορεῖ νὰ πῇ ἓνα τέτοιο ὄνομα! — πὼς ἦταν καὶ ψάλτης, πανδρεμμένος μὲ πέντε παιδιὰ καὶ ὅτι τὰ δύο ἀπ' αὐτὰ τὰ μικρότερα ἦτανε στρατιῶτες, καθὼς καὶ ἓνα ἀγγόνι· τοῦ ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο κορίτσι· του, ἄλλα στὴν παληὰ Ἑλλάδα καὶ ἄλλα στὴν Ἥπειρο. Ἐμάθαμε ἀκόμα ὅτι τὸ σχολεῖο τὸ εἶχαν χτίσει μὲ τὰ χέρια τοὺς οἱ χωρικοί, ὅτι τὰ θρανία καὶ τοὺς πίνακας τὰ εἶχε φτιάσει μὲ τὰ χέρια τοῦ ἑ δάσκαλος, ὅτι τὸν τόπο καὶ τὴν πέτρα τὰ εἶχε παραχωρήσει ἓνας παλαιὸς ἀγᾶς πληρόνοντας ἔτσι τὴν θεραπεία τῆς γυναικὸς του, ποὺ τὴ χρεωστοῦσε στὸ ἀγίασμα τῆς ἀγίας Μαρίνας.

Ἡ γυναῖκα τοῦ Ἀγᾶ ἔπασχε ἀπὸ τὰ μάτια της· κανένας γιατρός δὲν μπόρεσε νὰ τὴν κάμῃ καλὰ· τότε εἶδε στὸν ὕπνο τῆς μιὰ μαυροφόρα ποῦχε στὸ κεφάλι της ἓνα στεφάνι ἀπὸ ἄστρα καὶ τῆς εἶπε:

— Ἄν θέλῃς νὰ ἰδῇς τὸ φῶς σου, νὰ πλύνῃς τὰ μάτια σου μὲ τὸ νερὸ τῆς Ἀγίας Μαρίνας. Τὰ ἔπλυνε μὲ τὸ νερὸ ποὺ ἔβγαине ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔγινε καλὰ.

Ἀπὸ τότε τὸ νερὸ αὐτό, τὸ ἀγίασμα, ἐπῆρε φήμῃ σὲ ὅλα τὰ περίχωρα. Τότε ὁ ἀγᾶς ἠθέλησε ν' ἀφιερῶσθαι ἓνα τάγμα στὴν ἀγία Μαρίνα, μὰ ὁ παπᾶς—μαθητὴς καὶ αὐτὸς τοῦ δασκίλου μας—τοῦ εἶπε πὼς ξέρεῖ τὴ θέλησι τῆς ἀγίας καὶ αὐτὴ εἶναι νὰ δώσῃ τὸν τόπο καὶ τὴν πέτρα γιὰ νὰ χτίσουνε σχολεῖο· καὶ ἔτσι ἔπιασαν ὅλοι καὶ ἐχτίστηκε τὸ σχολεῖο.

Καὶ ἔστελναν ἐκεῖ καὶ τὰ παιδιὰ τῶν ἀγάδων τοῦ χωριοῦ, ἕως τὸν καιρὸ ποὺ πῆραν τὴν ἐξουσία οἱ νεότουρκοι· ἀπὸ τότε τὰ βγάλαν καὶ ἀπὸ τότε καὶ οἱ ἀγάδες γίνηκαν σκληροὶ καὶ κατὰ τρεχαν τὸ σχολεῖο καὶ ἤθελαν νὰ τὸ κλείσουν, μὰ κάτι μὲ τὴν περιποίησι τοῦ δασκίλου ποὺ τοὺς ἔκανε δωρεὰν καὶ τὸ γραμματικὸ, κάτι μὲ τὸ φόβο ὕστερα τοῦ καπετάν-Μάρκου τοῦ Ρουμελιώτη δὲν τὸ ἐκλείσαν, ὅσο ποὺ ἔδωκε ὁ Θεὸς καὶ πῆγαν αὐτοὶ πίσω τὸν ἥλιο.

Ἐμπήκαμε στὴν ἐκκλησίᾳ· μιὰ ἐκκλησίᾳ παληά, βυθιὰ, σκο-

τεινή, σωστή δουλείας ἐκκλησία, καὶ γιὰ τοῦτο πειρὸ ἐπιβλητική, πειρὸ κατανυχτική.

Ὁ δάσκαλος μᾶς ἔδειξε τὸ θαυματουργὸ Εὐαγγέλιο. Ἦταν ἓνα Εὐαγγέλιο παληό, ἐκδοσίς τῆς Βενετίας τοῦ 1799, καὶ εἶχε δωρηθῇ στὴν ἐκκλησία τὸ 1884.

Τὰ ξώφυλλα ἦτανε στολισμένα βαρειά μὲ ἀσήμι καὶ μὲ χρυσάφι καὶ στὴν ἀπάνω γωνία τὸ ἐμπροσθινὸ ξώφυλλο εἶχε φανερά τὰ σημεῖα τσεκουριάς· ληστὰς εἶχαν ἔμδη στὴν ἐκκλησία καὶ κλέψανε τὰ κανδήλια καὶ θέλησαν νὰ πάρουν καὶ τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ ἄξιζε πολὺ· μὰ τὸ Εὐαγγέλιο βρέθηκε τόσο βαρὺ ποὺ κανεῖς δὲν μπόρεσε νὰ τὸ σηκώτῃ· τότε ὁ ἀρχιληστὴς ἐσήκωσε τὸ τσεκούρι, μὲ τὸ ὁποῖον εἶχαν σπάσει τὴν πόρτα καὶ τὸ χτύπησε γιὰ νὰ κόψῃ ἓνα κομματάκι μάλαμμα λογάρι, ποὺ εἶχε στὴ γωνία, μὰ τὸ τσεκούρι γύρισε πίσω καὶ χτύπησε τὸ κεφάλι τοῦ ἀρχιληστῆ καὶ τῶσχισε, καὶ τὸ Εὐαγγέλιο ἔμεινε μὲ τὸ σημεῖο τῆς τσεκουριάς φανερό.

Φιλήσαμε μὲ ἀληθινὴ εὐλάβεια τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ γυφτάχωριου καὶ μπήκαμε ἀπὸ κεῖ στὸν περίβολο ποὺ ἀποτελοῦσε ὅλο σχεδὸν τὸ χωριό.

Στὴ μέση ἓνα μεγάλο κουτσέκι, ἡ σιταποθήκη τοῦ ἀγᾶ, καὶ γύρω τὰ καλυδόσπιτα τῶν ραγιάδων. Γυναῖκοὺλες καὶ γέροι κάθονταν στὶς πορτοῦλες τοὺς καὶ ἔπλεκαν καλάθια· παιδιὰ πλῆθος φτερούγιζαν στὸν ἐλεύθερο χῶρο ποὺ ἦτανε ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ κουτσέκι καὶ τὰ καλυδόσπιτα καὶ θορυβοῦσαν σὰν σπουργίτια· σταθήκαμε σὲ μιὰ πορτοποῦλα καὶ καλησπερίσαμε μιὰ γρηᾶ καὶ μιὰ νέα ποὺ ἔπλεκε κάλτσες.

Ἐσὺ, δὲν πλέκεις καλάθια ;

— Αἱ ! δόξα σοι ὁ Θεός· ἔπλεξα καὶ γὼ πολλὰ !

— Αὐτὴ—μᾶς εἶπε ὁ δάσκαλος—εἶναι ἡ Μαρία ποὺ ἀκούσατε, ἡ μητέρα τῆς Θεσσαλονίκης.

— Ἀ ! γὰ σοὺ ζήσῃ, κυρὰ-Μαρία, εἶναι τόσο ἔξυπνο κοριτσάκι καὶ τόσο ὁμορφο, εἶπε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— Κάλλιο νὰ μὴ μοῦ ζήσῃ, εἶπε ἡ κυρὰ-Μαρία καὶ τὰ κατὰ-μαυρα μάτια τῆς ἀστράψαν ἄγρια· ἂν δὲν μάθῃ γνῶσι, κάλλιο νὰ μὴ μοῦ ζήσῃ· ἢ λέτε πὼς δὲν τᾶμαθα ἐγὼ τὰ παληόλογα ποὺ εἶπε στὸ σχολεῖο μέσῃ ; ἀλλὰ ποῦναι τὴν πές ; τὰ κατάλαβε καὶ τράβηξε κάτω στὸ χωράφι, στὸν πατέρα τῆς· μὰ κάποτε θάρρη καὶ

θὰ λογαριασθοῦμε. Καὶ δάγκασε μὲ μανία τὸ δάχτυλό της ἡ Μαρία «Καρβουνοφίνα», ὅπως τὴν ἐδάφτισε ὁ πρόεδρος θυμηθεὶς κάποια μαυρομμάτα ἡρωῖδα τοῦ Βυζαντίου.

— Μὰ τί εἶπε· ρωτήσαμε μὲ ἀπορία.

— Αὐτὸ πού σᾶς εἶπε, μᾶς ἐξήγησε ὁ δάσκαλος, πῶς λένε τὸ ψωμί· ἐδῶ δὲν ἐπιτρέπομε αὐτὴ τὴ γλῶσσα, ἀλλὰ καμιά φορὰ τὴν ἀκοῦνε τὰ παῖδιὰ ἀπὸ τοὺς γέρους.

— Ποιοὺς γέρους, δάσκαλε; ρώτησε μὲ θυμὸ ἡ γρηγά, ἡ μάννα τῆς Καρβουνοφίνας, δὲν ξέρεις τί λὲς καὶ τοῦ λόου σου καὶ νὰ μὲ συμπαθᾷς, ποῖος μιλάει στὸ σπίτι μας ἄλλη ἀπὸ τὴ γλῶσσά μας;

— Μὰ δὲ σοῦ εἶπα, χριστιανή μου, στὸ σπίτι σᾶς· μὰ νὰ οἱ πολὺ γέροι· τὴν θυμοῦνται, βλέπεις, ἀκόμα.

— Ποῖος τὴ θυμᾶται; θὰ μοῦ πῆς γιὰ τὸν παλῆγόγερο τὸ Στόγιο, κακὴ ὥρα του, πού δὲ μπορεῖ ἀκόμα νὰ κλείσῃ τὸ μάτι του, ἐκεῖνο πού τοῦ μένει, νὰ ξεγνοιάσωμε καὶ ἀπ' αὐτόν.

— Ποῖος εἶναι ὁ γερο-Στόγιος, δάσκαλε, ρωτήσαμε.

— Νᾶ, ἐκεῖνος ἐκεῖ ὁ γέρος ὁ μονόφθαλμος, πού πλέκει τὸ καλάθι τὸ μεγάλο.

— Καλησπέρα, γερο-Στόγιο, τοῦ εἶπαμε, ὅταν ἐπλησιάσαμε σὲ ἓνα ἄλλο καλυδόσπιτο· νύχτωσε· δὲν ἀφήνεις τῶρα τὸ καλάθι;

— Γιὰ μένα, παιδί μου, νύχτα καὶ μέρα τὸ ἴδιο εἶναι.

— Δὲ βλέπεις ὀλότελα, γερο-Στόγιο;

— Κᾶτι βλέπω ἀκόμα ὁ κακομοῖρης ἀπὸ τὸ ἓνα· καπεταναῖοι εἶναι, δάσκαλε, τοῦ λόου τους.

— Ναί, μπαρμπα-Στόγιο, κ' ἔμαθαν πῶς εἶσαι ἑκατὸ χρονῶν καὶ ἦρθαν νὰ σὲ ἰδοῦν.

— Δὲν εἶμαι ἑκατὸ ἀκόμα, μονάχα ἐνενηήντα ἐννέα εἶμαι, μὴ μὲ στραβοκυττάξετε ὅλοι σᾶς· δὲν τρώω κανενὸς τὸ ψωμί· δουλεύω καὶ τρώω· μὰ ἀφ' οὗ εἶναι καπεταναῖοι, δάσκαλέ μου, δὲν τοὺς ρωτᾷς γιὰ τὸ ἀγγόνι μου μὴν τὸ εἶδανε ποῦναι καθαλλάρης στὴν Ἀθήνα;....

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἔγινε τριγύρω μας μιὰ μικρὴ τρικυμία· ἓνα κοριτσάκι ὤρμησε μὲ φωνὲς καὶ κρύφθηκε πίσω ἀπὸ τὸ δάσκαλο καὶ μιὰ γυναῖκα ἀγριεμμένη, τὸ κυνηγοῦσε καὶ ὅπου τὸ ἔφτανε τὸ χτυποῦσε ἀλύπητες γροθιές.

— Μωρὴ σχόλλα, θὰ σὲ σκοτώσω, μωρὴ, θὰ σὲ φάω, μὲ τὰ δόντια, μωρὴ, μὲ τὰ παληόλογα πού λὲς, θὰ σὲ σκίσω, κακομοῖρα...

Καὶ γὰρ ὅπου ἔφθανε.

Γνωρίσαμε ἀμέσως τὴν κακομοίρα τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴ φοβερὴ Καρβουνοφίνα... τὴ μάνα της, καὶ καταλάβσαμε πὼς ἐπλήρωνα ἀκριδὰ τὸ «μαρὸ» ποῦ μᾶς εἶχε πεῖ.

Τὴν ἐκρύδαμε λοιπὸν ὅσο μπορούσαμε, ἀλλὰ ἡ Μαρία ἦταν ἀκαταμάχητη. Ἐξαφνα ἦλθε στὸ Θανάση μιὰ σατανικὴ ἔμπνευσις.

Ἐκεῖ κοντὰ μας βρέθηκε ὁ Εὐρυδιάδης μετρῶντας τὶς δεκάρες ποῦ εἶχε πάρει γιὰ τὴ σταφίδα του.

Βλέποντας τὸ ξύλο ποῦ ἔτρωγε ἡ Θεσσαλονίκη σταμάτησε τὸ μέτρημα καὶ γέλασε δυνατὰ μὲ χαιρεκακία. Τὴν ἄρπαξε ἐκείνη τὴ στιγμή ὁ Θανάσης καὶ πρὶν προφθάσῃ κανεὶς νὰ τὸ νοιώσῃ τὸν ἔρριξε στὰ χέρια τῆς Μαρίας. Ἐκείνη ὅπως εἶχε τὴν ὁρμὴ τοῦ κατάφερε δυὸ καλὰς γροθιὰς στὸ κεφάλι· ἀμέσως ὅμως τὸ ἔνοιωσε καὶ τραβήχθηκε, ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἔβαλε τὶς φωνές.

— Βάρτου κι' αὐτοῦ, τῆς εἶπε ὁ Θανάσης, γιατί δὲν πίνει σχολειό.

— Ἀ! δὲν πᾶς σχολειό, εἶπε ἡ Καρβουνοφίνα, νὰ καὶ σὺ λοιπὸν, καὶ τοῦ κατάφερε ἄλλες δυὸ γροθιὰς.

Καὶ τότε σὰν νὰ ξεθύμανε γέλασε λίγο καὶ γύρισε καὶ ἔφυγε μὲ βᾶδισμα θριαμβευτικόν.

* * *

Ὅταν ἐφύγαμε ἀπὸ τὸ Γυφτοχώρι καὶ ἀπεχαιρετίσαμε τὸ Γυφτοδόσκαλο, εἶχαμε ἀκόμα τὸ γέλιο στὸ στόμα καὶ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἀλλὰ σωπαίναμε.

— Εγώ, μοῦ εἶπε κάποια στιγμή ὁ Θανάσης, ἂν ἤμουν αὖν ἐξένα, γυρίζοντας στὰς Ἀθήνας, θὰ ἔκανα μιὰ ἐγκύκλιο σὲ ὅλους τοὺς δασκάλους τῆς Μακεδονίας καὶ θὰ τοὺς ἐφοδέριζα, πὼς, ἂν δὲν γίνουν ὅλοι αὖν τὸ Γυφτοδόσκαλο καὶ ἂν τὸ χωρὶς τοὺς δὲν τὸ κάμουνσάν τὸ Γυφτοχώρι, θὰ τοὺς παύσω.

— Κ' ἐγώ, εἶπε ὁ Πρόεδρος, ἀντὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ ἔκανα σὲ ὅλους τοὺς δασκάλους καὶ σὲ ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους καὶ σὲ ὅλους τοὺς Ἑλλήνας μιὰ ἐγκύκλιο μὲ μιὰ μόνη λέξι ποῦ περιλαμβάνει κάθε συμβουλὴ καὶ κάθε σύστημα καὶ φιλοσοφία....

— Δηλαδή :

— Τὴ μαγικὴ λέξι ποῦ ἄφηκε γιὰ διαθήκη του στὴν ἀνθρωπότητα ὁ Σεπτίμιος Σεβήρος:

Laboremus.

3. Ο ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ

Ἐσυνήθισαν νὰ παρὰβάλλουν τοὺς καλῶς ὠπλισμένους μὲ ἀστακὸν. Ἡ πανοπλία ἐν τούτοις τοῦ ὀρεκτικοῦ τούτου ὀστρακο-δέρμου εἶναι τίποτε, ἂν τὴν συγκρίνῃ κανεὶς μὲ τὴν πολεμικὴν ἐξάρτησιν ἐνὸς ἐκ τῶν συμπολεμιστῶν μου.

Διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ἀμελῶ ἐπίτηδες νὰ ἐξηγήσω, τὸν ἀν-θρῶπον αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἀναμ-φιδόλως εἶναι λείψανον ἄλλων ἐνδόξων, ἐποχῶν τῆς Πλάκας καὶ τοῦ Μεταξουργείου, ἡ ἀρ-μοδία ὑπηρεσία ἐπρόκισε μὲ ἓνα γκρά, μίαν ξιφολόγχην καὶ ποσότητα φυσιγγίων, ἀρκετὴν διὰ τὴν ἀτομικὴν του ἄμυναν. Δὲν ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσῃ αὐτὸς ποτὲ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρός. Ὁ γκράς, αὐτὸ τὸ θηρίον, τὸ ὁποῖον ξε-σχίζει κρέατα καὶ σακατεύει ἀνθρώπους, τοῦ ἐφάνη ἀνεπαρ-κὴς. Ἐφρόντισε λοιπὸν νὰ κα-λέσῃ συγχρόνως εἰς ἐπικουρίαν μὲ ἄν τεραστίαν μαυροδουνιώ-τικὴν караπιστόλαν. Ἡ ξιφο-λόγχη ἐπίσης φαίνεται ὅτι δὲν τοῦ ἐνέπνεε καμίαν ἀπολύτως ἐμπιστοσύνην, διότι μαζὶ μὲ αὐτὴν ἔκρινε ἀναγκαῖον νὰ ἐπιστρατεύσῃ ὑπερμεγέθη κρεμαστὴν κάμαν. Ἐπρεπε νὰ τὸν ἐδiléπατε ὠπλισμένο. Ἦτο ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος ὅλων τῶν μικρῶν παιδιῶν εἰς τὰ χωρία τῆς Μακεδονίας, ὅπου ὁ στρατὸς εἰσῆρχετο νικηφόρος.

Ἵψηλός, μὲ μουστάκες ὡς μακρὰ βοϊδοκέρατα, μὲ τὴν ὄψιν διαρ-κῶς ἀγριεμένην, ὡς νὰ τοῦ εἶχαν σκοτώσει πρὸ μικροῦ ὅλους τοὺς στενοὺς συγγενεῖς του, μὲ ἓνα γεῖσον πηληκίου τετράγωνον ὡς ὑπο-στέγασμα κατὰστήματος, μὲ ἓνα πανταλόνι φουσκωμένον ὡς φου-

φοῦλα εἰς τὰ γόνατα καὶ σφιγμένον εἰς τὰ σφυρά, ὅπως αὐτὰ τῶν ποδηλατούντων, ἐδάδιζεν ἢ μάλλον μὲ τὸν ἕνα ὦμον σταθερῶς ὑψωμένον ἐκολύμβει πλαγίως ὡς σαργός, ἔχων τὸν γκράν εἰς θέσιν «ἀναρτήσατε», τὰ φυσίγγια τοῦ γκράν χιαστί. ὅπως οἱ ἀντίρται, εἰς τὴν μέσην του ζωσμένην τὴν караπιστόλαν, ὑπὲρ τὴν караπιστόλαν τὰ φυσίγγια τῆς караπιστόλας, καὶ τέλος παρὰ τὴν ξιφολόγχιην κρεμασμένην τὴν τεραστίαν κάμην.

Οὕτως πως μετημφιεσμένος παρουσιάσθη κατὰ τὰς παραιμονὰς τοῦ πολέμου πρὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ σώματος, εἰς τὸ ὅποιον προσεκλήθη, καὶ ὁ ὑπασπιστής, ὡσάν ἐμπαίζων τὴν πανοπλίαν του, τὸν διώρισε τί νομίζετε; —μάγειρον τοῦ Ἐπιτελείου! Πρὸς στιγμὴν ἐνόμισα ὅτι θὰ γεμίσῃ τὸ γκράν, θὰ βγάλλῃ τὴν ξιφολόγχιην, τὴν караπιστόλαν, τὴν κάμην, ὅτι θὰ μεταβάλῃ τὸ ὑπασπιστήριον εἰς λίμνην αἵματος πρὸ τοιαύτης βαρυτάτης ὕδρευς. Ἀπεναντίας ὅμως, τὸ πρόσωπόν του ἐξέφραξε μίαν ἱκανοποίησιν, τὴν ὁποίαν ἀναλόγως τῆς πανοπλίας του θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκφράσῃ μόνον ἔαν τὸν διέτασσον νὰ κάμῃ αὐτὸς καὶ μόνος ἔφοδον ἐναντίον τουρκικοῦ τάγματος.

Ἐπιστεύσαμεν ὅτι παραλαμβάνων τὰ χειρικὰ σκεύη τοῦ Ἐπιτελείου θὰ ἐλάμβανε καὶ τὴν πρόνοιαν νὰ ἐλαφρώσῃ κάπως τὸν ὅπλισμόν του. Ἄλλ' ἠπατήθημεν. Ὁ ἄθλιος ἔφηνε τὸν καφὲν τοῦ Μεράρχου εἰς τὸ καμινέτο μὲ δλόκληρον τὸν βαρὺν ὅπλισμόν του, εἰς τὸν ὅποιον μάλιστα καὶ προσέθεσεν ἀργότερον μίαν τουρκικὴν παλάσαν καὶ μίαν ἀκόμη ξιφολόγχιην, τὴν ὁποίαν ἐσκύλευσεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς δόξης δύο ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην, εἰς τρόπον, ὥστε κατήντησεν ἀλίθως κινητὸν ὅπλοστάσιον.

Ἐν τούτοις δὲν ἐπιθυμῶ διόλου νὰ ἀδικήσω τὸν ἥρωά μου. Ἐδρασεν εἰς πολλὰς κρισίμους περιστάσεις. Εἰς τὴν ἐποποιίαν τῶν Γεντισῶν ἔσφαξε δύο χῆνας, τὰς ὁποίας καὶ ἐμάχησε.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐλάμβανε μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας. Ὅταν δέ, ἐκεῖ πού παρηκολούθει τὸν κοχλασμόν τῆς χύτρας, ἤκουεν ἀπὸ ἀποστάσεως μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας τὰς ἐχθρικὰς δέιδας νὰ ἐκρήγνυνται, ἀνέσπῃ τὴν κάμην του, τὴν ἐκράδαινεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐκρχύαζε στερεοτύπως: —Ἀχ! καὶ νὰ μὴν εἶμαι τώρα καὶ πίνου νὰ φάω αὐτιὰ καὶ μύτες!

Ἐδίδε κατόπιν τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην τῆς καὶ ἀνεκάτευεν ἡσύχως τὸ φαγητὸν μὲ τὴν κουτάλαν. Ἦτο θρασὺς

καὶ φορτικὸς πρὸς τοὺς συναδέλφους του, ἔγινε δὲ ἀκόμα αὐθαδέστερος, ὅταν ἐνόησεν ὅτι ὁ Μέραρχος εὗρισκε τῆς ἀρεσκείας του τὰ φαγητά. Ἦρχισε νὰ διατάσῃ ὅλον τὸν κόσμον, νὰ ἐπεμβαίῃ παντοῦ, εἰς τὴν ὑγειονομικὴν, τὴν οἰκονομικὴν ἀκόμη καὶ τὴν μάχιμον ὑπηρεσίαν. Ἡ μόνη ἐκδίκησις ὅλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὑπέφεραν τὰς ἐνοχλήσεις του, ὑπῆρξεν ὅτι τὸν ἀπεκάλουν :

— Ὁ κύριος ὑπομέραρχος !

Πρᾶγμα τὸ ὅποιον, ἀντὶ νὰ τὸν δυσαρεστῇ, ἀπεναντίας τὸν ἔκαμνε νὰ λάμπῃ ἀπὸ υπερηφάνειαν.

— Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, φίλε μου, μοῦ ἔλεγε μίαν ἡμέραν ἑκατοὺς ἀξιωματικὸς, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς παρέσχεν ἀληθεῖς ὑπηρεσίας. Ἡ κακὴ ἢ καλὴ κατάστασις τοῦ στομάχου τοῦ Διοικητοῦ μιᾶς μεραρχίας δὲν εἶναι πρᾶγμα μικρὸν εἰς ἓνα πόλεμον. Τὸ νὰ κατορθώσῃ ἓνας ἄνθρωπος νὰ διατηρήσῃ αὐτὸν τὸν στόμαχον εἰς ἀμειπτον κατάστασιν, εἶναι ὥς νὰ συνεισέφερεν ὑπὲρ τῆς νίκης τὴν δρᾶσιν δύο τοῦλάχιστον ταγμάτων.

Α. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΥ

4. Ο ΧΑΙΡΕΚΑΚΟΣ

Ὁ χαιρέκακος εἶναι κακόψυχος. Χαίρεται στὸ κακό, καθὼς ὁ φιλόκαλος χαίρεται στὸ καλόν. Καθένας ἀπὸ τοὺς δύο τούτους χαίρεται στὰ πράγματα, ποὺ μοιάζουν τῆς ψυχῆς του. Καὶ ὁ χαιρέκακος χαίρεται στὰ κακὰ ποὺ μοιάζουν τῆς ἐδίκης του.

Καίεται τὸ σπίτι τοῦ γειτόνου του : Ἄν αὐτὸς δὲν ἔχῃ σπίτι, χαίρεται ὅτι τώρα οὐδὲ ὁ γείτονας του δὲν ἔχει.

Ἀπέθανε τὸ παιδί τοῦ συγγενῆ του : Ἄ ! μὰ εἶναι ἀπὸ καιροῦ ποὺ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ πᾶνε ὅλα καλά ! Νὰ λάβῃ κ' ἐκεῖνος μιὰ πίκρα.

Προμηνύεται πόλεμος, καὶ αὐτὸς δὲν ἔχει παιδιὰ νὰν τοῦ πάρουνε : ὁ χαιρέκακος εἶναι πολεμικός. Φωνάζει ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ ἐντρυφᾷ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι κινδυνεύουν τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων.

Νὰ ὑποφέρῃ ὁ κόσμος ! Ἴδου ἡ εὐχαρίστησις τοῦ χαιρέκακου. Τὸ καλὸ τὸν πικραίνει.

Ὁ χαιρέκακος, καὶ ἐργάζεται συχνὰ χαιρεκάκως. Ἐβάλθηκε ἓνα εὐμορφο σκαλὶ μαρμάρινο σὲ μίαν νέαν οἰκοδομήν : Τὴ νύχτα

ὁ χαιρέκακος τὸ τσακίζει. Τσακίζει τὰ φανάρια τῆς χώρας. Κρημνίζει τὰς λιθίδες εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ξεφλουδίζει τὰ δένδρα. Καὶ κακομεταχειρίζεται τὰ ζῶα, ἀδιαφορῶντας εἰς τὸν πόνον τους.

Ἄν εἶναι ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, ἢ ἂν μόνον οἱ περιστάσεις τὸν ἐθάλανε σ' ἀνώτερη θέση, καὶ ἔχῃ ἡμπόρεσιν, μεταχειρίζεται τὴν ἡμπόρεσίν του ἐπὶ κακοῦ· σπέρνει ζιζάνια μεταξύ τῶν κοινωνικῶν τάξεων· προκαλεῖ ἀντιζηλίες μεταξύ ἐπαρχιῶν.

Ὁ κακόψυχος καὶ διεστραμμένος τοῦτος χαιρέκακος κακολογεῖ καὶ μέμφεται συχνὰ τὸν γείτονά του, τὸν συγγενῇ του, τὸν φίλον του, τὸν καλλίτερόν του, καὶ χορταίνει κακίαν, ἢ ὅποια τοῦ φθείρει τὰ σπλάχνα του.

Ἄν ἀκούσῃ δυστύχημα, τρέχει εὐθὺς νὰ τὸ διαδώσῃ ὑποκρινόμενος λύπην.

Ἄν ἀκούσῃ εὐτυχίαν τὸν ἀδελφόν του, λέγει ὅτι χαίρεται. Καὶ πασχίζει νὰ δείξῃ ὅτι χαίρεται, ἀλλὰ δὲν τὸ πιτυχαίνει.

Ὁ χαιρέκακος ἐπιθυμεῖ τὸ κακὸ καὶ κάνει τὸ κακὸ, καθὼς ὁ φιλόκαλος ἐπιθυμεῖ τὸ καλὸ καὶ κάνει τὸ καλόν. Ἔτσι, βρίσκεται σὲ θέση πού μπορεῖ νὰ βλάψῃ; Προτιμᾷ νὰ βλάψῃ τὸν ἐδικόν του, τὸν φίλον του, ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου χρεωστεῖ περισσότερο χρέος, ὥς ὁ φιλόκαλος ἤθελε προτιμήσῃ νὰ ὠφελήσῃ τὸν ἐδικόν του, τὸν φίλον του, τὸν εὐεργέτην του.

Εὐεργέτησε τὸν χαιρέκακον, καὶ θέλει τὸν ἰδῆς νὰ κλείσῃ τὰ μάτια του ἀπάνου στοῦ καλοῦ πού τοῦ κάνεις, καθὼς τὰ κλείνει ἢ γάτα ἀπάνου στοῦ ψωμί πού τῆς δίνει, ἐπειδὴ ὁ χαιρέκακος εἶναι καὶ ἀχάριστος.

Ε. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΕΜΨΥΧΟΝ ΚΑΙ ΑΨΥΧΟΝ

ΠΕΤΙΜΕΖΑ-ΛΑΥΡΑ

1. ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

Βαδίζαμε κι' οἱ δυὸ σιωπηλοί, κατὰ μῆκος τῆς ἀκρογιαλίας. Εἶχαμε ἀνάψει ἀπὸ ἓνα κεράκι στὸν Ἀϊ-Νικόλα, στὴν ἄκρην τοῦ κάδου, γιὰ τὴν ψυχὴ ὄλων τῶν πεθαμένων καὶ πνιγμένων τοῦ νησιοῦ, κ' ἐγυρίζαμε ἀπὸ τὴν ἀμμουδιὰ ἀναπνέοντες τὸν μυροδόλον μπάτην.

Όταν ἐφθάσαμε κοντὰ στὰ πρῶτα σπίτια τῆς πολίχνης, τῆς σκαρφωλωμένης σὺν ζωγραφιᾷ ἀπάνω στὸ βράχο, ὁ σύντροφός μου, ἄνθρωπος τοῦ τόπου, δάσκαλος διωρισμένος ἐκεῖ χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι καὶ λίγο ποιητής, μοῦ εἶπε;

—Τὴν βλέπεις αὐτὴ ἐκεῖ τὴ γλῶσσα τῆς ἀμμουδιᾶς, μπροστὰ σ' ἐκεῖνο τὸ σαράβαλο: Τὴν λένε «Τοῦ θανατᾶ».

Καὶ ἐπειδὴ τὸν κῦτταζα μὲ ἀπορία χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσω ἄρχισε μόνος του νὰ μοῦ διηγῆται μιὰ παλιὰ ἱστορία τοῦ νησιοῦ: Θὰ ἤμουν δέκα χρόνων παιδάκι τότε· καὶ τὸ θυμοῦμαι ζωηρὰ σὰν νὰ εἶναι τώρα. Ἔτσι ὅταν εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται καὶ πράγματα καὶ εἰκόνες ποὺ δὲν τίς λησμονοῦμε σ' ὅλη μας τὴ ζωή.

Τὸ λιμάνι ποὺ βλέπεις τώρα νεκρὸ, ἔρημο καὶ μελαγχολικὸ, μὲ τὰ δυὸ-τρία καΐκια ἐκεῖ στὴν ἄκρη, ποὺ φορτόνουν κίτρα καὶ λεμόνια, δὲν ἦταν ἔτσι: ἐκεῖνῃ τὴν ἐποχὴ, ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια. Τρικάρτα καὶ γολέτες, βρίκια καὶ σακολέδες ἔπιαναν ἀπ' τὴν μιὰν ἄκρην ὡς τὴν ἄλλῃ. Ἐκεῖ βαθιά, στὸν ταρσανᾶ, πέντ' ἔξη μεγάλα καὶ μικρὰ τραδηγμένα ἔξω στὰ σκαριά, περίμεναν τὴν ἀράδα τους, νὰ τὰ μερεμετίσουν, νὰ τὰ καλαφατίσουν, νὰ τὰ βᾶψουν ὕστερ' ἀπὸ τίς πληγές ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὰ μακρινὰ καὶ παραχώδῃ ταξίδια. Κι' ἀκούοντο κι' ἀντηχοῦσαν πάντα οἱ φωνές, τὰ τραγούδια, οἱ βρисиές τῶν ἐργατῶν, τὰ σφυροκοπήματα, τὰ στριγγλίσματα τῶν παιδιῶν καὶ τὰ γέλια· καθὼς καὶ τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλων, αὐτῶν τῶν καραδόσκυλων, ποὺ λὲς καὶ ἡ ζωὴ τους γίνεται ἓνα μὲ τὴ ζωὴ τοῦ καρδιοῦ. Τὰ σπίτια αὐτά, ποὺ μοιάζουν σὰν κάστρα ραγισμένα κ' ἐρειπωμένα, ἦτανε σπίτια ἀρχόντων καὶ καπετανέων, ποὺ ἀρμάτοναν καράβια, κουδαλοῦσαν στάρη, εἶχαν ὅλη τὴ Μεσόγειο δική τους καὶ γέμιζαν τίς κάσσες τους μὲ τάλαρα. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς, ὁ πιὸ τρανός, ὁ πιὸ νοικοκύρης, ἦτανε ὁ καπεταν-Λιάς Μπόγλης, ὁ λεγόμενος Ἄβολος. Στρυφνός, ἐπίμονος, ἀπότομος καὶ ὕβριστής· ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, ἐλεήμων καὶ θρησκος, θρησκος ὅπως οἱ παλαιοί· πιστεύων εἰς τὰ θαύματα, εἰς τὰς ψυχάς, εἰς τὴν μέλλουσάν ζωὴν, καὶ χαιρετῶν τὸν Δεσπότην ὅταν περνοῦσε εἴκοσι βήματα πρὶν. Μία ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του ἦταν τὰ βαπόρια ποὺ ἄρχισαν τότε σιγά-σιγά νὰ ἐκτοπίζουσιν τὰ καράβια ἀπὸ τὸ ἐμπόριο καὶ παντοῦ. Κι' ὅμως ὁ γέρος, ἂν κ' ἔβλεπε τὴν ἀλήθεια, κι' ἄκουε τόσα καὶ τόσα ἀπὸ δικούς του καὶ ξένους, δὲν ἐνοοῦσε νὰ ξεκάμῃ κανένα ἀπὸ τὰ δικά

του, καὶ στοὺς γαμπροὺς του ποὺ τοῦλεγαν κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος :

—Κάμετε τὴ δουλειά σας ἐσεῖς. Θὰ χτυπήσετε τὸ κεφάλι σας, μὰ θάνατι ἀργά. Καὶ οἱ τέσσαρες γαμπροὶ του εἶχαν ξεκάνει τὰ καράδια τους ἀπὸ τοὺς πρώτους, κ' ἐμπῆκαν μισθωτοὶ στὰ βαπόρια μιᾶς ἐταιρείας, ποὺ εἶχε γίνει τότε γιὰ πρώτη φορά.

* *

Ἀπὸ μερεμέτια σὲ καλαφατίσματα, ἀπὸ ἀλλαγὲς καταρτιῶν σὲ ἀλλαγὲς ἱστίων, ἀπὸ βάψιμο σὲ βάψιμο, τὰ τρία του καράδια κράτησαν χρόνια καὶ χρόνια, καὶ ἡ κάσσα τοῦ γέρου δὲν εἶχε παράπονο, οὔτε οἱ γαμπροὶ ποὺ τοὺς προίκισε καλά, οὔτε ὁ μικρὸς του γιὸς ποὺ ἦταν προωρισμένος ἀπ' τὸν καπεταν-Διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν πρᾶδοσι τῆς φαμίλιας τῶν Μπόγληδων καὶ νὰ σκαρώσῃ νέο καράδι. Κι' ὅμως τὰ χρόνια περνοῦσαν κ' ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶν' αἰῶνος, ἤλθε στιγμή ποὺ καὶ τὰ καράδια τοῦ Ἀδολου ἐμπαιναν νὰ-ἔνα στὴν μπάντα· κι' ὁ γέρος μὲ δάκρυα καὶ μὲ πεισματάρικα καμώματα ἔδινε τὴν ἄδεια νὰ τὰ πουλήσουνε γιὰ ξυλεια.

Τοῦμεινε πλιὰ τὸ τελευτήιο : ἕνα βρίκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο : τὸ «χαϊδεμένο» του, ὅπως τῶλεγε. Μ' αὐτὸ ταξίδευε καὶ τὸ κυδέρναϊ μονάχος του. Κ' ἦταν ὅλος χαρὰ ὅσες φορές, γυρίζοντας ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι τίς γιορτές, ἐμπαινε καὶ ἄραζε περήφανος μέσ' στὸ λιμάνι, κ' ἔβγαζε τὸ φέσι καὶ τὸ κουνούσε χαιρετῶντας μακριὰ ἀπὸ τὸ Φανάρι ἀκόμη τὴν καπετανίσσα, ποὺ τὸν ἀγνάντευε ψηλὰ ἀπὸ τὸ χαγιάτι τοῦ σπιτιοῦ, καὶ τὴ μικρὴ του τὴν τοσοῦπρα, ποὺ μὲ τὰ ξανθὰ μαλλάκια τῆς ἀνεμίζοντα ἀπαντοῦσε στὸ χαιρετισμὸ τοῦ πατέρα της. Ἕνα χειμῶνα τίς ἔχασε καὶ τίς δυὸ ἀπὸ τὸν τύφο ποῦπесе στὸ νησί. Κι' ὅταν ἕνα ἀπόβραδο παραμονῆς τῶν Φώτων, μπαίνοντας γιὰ ν' ἀράξῃ κατὰ τὴ συνήθειά του, κρατοῦσε μὲ τῶνα χέρι τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔσειε στὸν ἀγέρα τὸ μεγάλο του φέσι, κενένας δὲν ἦταν στὸ χαγιάτι νὰ τὸν χαιρετήσῃ. Τὰ παράθυρα ἦσαν κατάκλειστα.

Ἀπὸ τότε, ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὴν λατρεῖα τὴν εἶχε ἀφιερωμένη στὸ χαϊδεμένο του βρίκι, τὴν «Τσιμουλα», τ' ὄνομα τῆς μικρῆς μὲ τὰ ξανθὰ μαλλάκια. Ἀλλὰ ἤρθε ἡ ὥρα του νὰ μπῇ κι' αὐτὸ στὴ μπάντα· κι' ὁ γέρος ἄκουσε ἀπὸ τὸ γυιὸ του ἕνα βράδυ, ἐκεῖ ποὺ καθότανε στὸν καφενὲ τοῦ Στανᾶ καὶ τραβοῦσε τὸ ναργιλέ του, τὴν καταδίκη τοῦ βρικιοῦ :

—Πατέρα, δὲν πάω πλιά. Εἶναι ντροπή. Ψέμματα, μαθές, θά σου πῶ! Κάνει νερά. Καμιά ὥρα δλοι θά πάμε φουντο.

—Ἄκου τὸ παιδί, καπετάν-Διά, τοῦ φώναξαν οἱ ἄλλοι. Νά μὴν εἶχες, μαθές, πᾶει καλά. Μὰ τὸν ἔχεις, εὐλογημένε. Τὸν ἔχεις τὸν παρᾶ. Ἦ φκιάζε ἄλλο; ἢ ἄς το νά πάη νά χαθῇ τὸ καρυδό-τσουφλο!

Ὁ γέρος ἀναψε τινάχτηκε ἀπάνω, πέταξε τὸ μαρκούτσι:

—Νά μὴ σᾶς τὸ πῶ τώρα, διαόλου γυιοί!.. Δὲ ξέρετε, μωρὲ σεῖς! Δὲ ξέρετε τί εἶν' ἐκεῖ μέσα.

Καὶ γυρίζοντας στὸ γυιό του:

—Ἄειντε, μωρὲ! τοῦ εἶπε καὶ σὺ μὲ τοὺς ἄλλους θά πᾶς! μέσα στὰ φουγάρα θά χωθῇς! Καρβουνιάρης! Καρβουνιάρης θά γένῃς καὶ σύ! Μὰ ἄκουσέ με· ἄκουσέ το καλά. Θέλω νά μοῦ τὸ δέσῃς, ἐκεῖ μπρὸς στὸ σπίτι! θέλω νά τὸ βλέπω, μωρὲ!... νά θυ-μᾶμαι τὰ νιάτά μου!..

Καὶ σκύβοντας στ' αὐτί τοῦ γυιοῦ τοῦ ἀπόσπασε τὸ λόγο του:

—...καὶ τὰ μαντηλοχαιρετίσματα τῆς μάνας σου καὶ τῆς...

Καὶ ὁ γέρος ἔκανε πῶς σκάλιζε τὸ ναργιλέ του, γιὰ νά κρύψῃ ἓνα δάκρυ ποῦ κυλοῦσε στὸ ἡλιοκαμένο τοῦ πρόσωπο.

* *

Καὶ τὸ ἔδεσαν ἐκεῖ μπροστὰ στὴν ἀμμουδιά. Καὶ ὁ γέρος ἤθελε νά τὸ βλέπῃ ἄρματωμένο, ὅπως ἦτανε στὰ καλά του, μὲ τ' ἄρμενα καὶ τὰ ξάρτια του καὶ τίς διπλές του ἄγκυρες, φρεσκοθαμμένο πάντα δλοπράινο, μὲ τὴ μαύρη γραμμὴ δλόγουρα, μὲ τὴν παληὰ Γοργόνα μπροστὰ καὶ μὲ τῶνομα γραμμένο πίσω μὲ μεγάλα ἄσπρα γράμματα: «Τσιμουλα».

Καθισμένοι στὸ μακρὸ χαγιάτι, ἀγνάντευε τὸ ἀγαπημένο του καὶ τὸ καμάρονε. Πότε-πότε κατέβαινε στὴν ἀμμουδιά γιὰ νά ναι πλιὸ κοντά· καὶ μόνος του τότε, κατὰμόναχος μονολογοῦσε, λὲς καὶ κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι' ὁ σκύλος, ἀνεβασμένος στὴν πλήρη, τοῦ γαύγιζε ἀπὸ μέσα χαρούμενα. Κι' ὅταν τὸ λιμάνι ἦταν παραγμένο ἀπὸ φουσκοθαλασσιά, καὶ τὰ κύματα χτυποῦσαν στὰ πλάγια τοῦ καραδιοῦ κ' ἐξέσπᾳγαν στὰ βράχια ἢ στὴν ἀμμουδιά, ραπίζοντας τὸ πρόσωπό του, θαρροῦσε πῶς ἦταν κι' αὐτὸς μέσα ὁ ἴδιος. Ἀνα-σήκωνε ψηλὰ τὸ φέσι, τῶχονε ὡς τ' αὐτιά, ἀνασκούμπωνε τὰ μανίκια, ἀγριοκύτταζε μακρυὰ τὸ πέλαγο, ἐσοῦφρονε τὰ φρύδια καὶ ρουφούτε ἀχόρταγα τὸν ἄρμυρὸ ἀγέρα. Καὶ μὲ τὰ χέρια ἀνοι-

κιά, σὰν νᾶθελε ν' ἀγκαλιάζη καὶ παληὸ καὶ ξεχασμένο, ἐστηκο-
νετο ἀπὸ τὸ βραχάκι κ' ἔκανε νὰ τραβήξῃ κι' αὐτὸς δὲν ἤξερε ποῦ.
Μὰ τὰ πόδια του ἔτρεμαν. Τὰ ἐβδομήντα του χρόνια τὸν κάρφοναν
στὸ χῶμα. Καὶ ξεσπούσε τότε σὲ μιὰ χειρονομία ἐκφραστικὴ καὶ
μιὰ χονδρὴ νησιώτικη βρисиά ἐδγαίνε ἀπ' τὰ χεῖλια του. Καὶ ξανά.
πεφτε πῖλι χάμω, κεῖ ποῦ καθόταν, μ' ἓνα θαθὺ ἀναστεναγμὸ
σκουπίζοντας μὲ τὴν παλάμη του ἀνάποδα ἓνα δάκρυ, ποῦ κατέ-
βαινε στὰ σουρωμένα του μᾶγουλα.

Ἀπὸ τὸν καφενὲ πέρα ποῦ τὸν κύτταζαν κουνώντας τὸ κεφάλι
ἔλεγαν τὸ λόγο τους:

— Σὰν χαμένα, μωρὲς παιδιὰ, τᾶχει τώρα-τώρα ὁ καπετάν-
Λιάς!...

* *

Εἶχεν ἀκουστῇ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες πῶς τὰ βαπόρια τῆς Ἑται-
ρείας εἶχαν κάνει γραμμὴ νὰ πιάσουν καὶ στὸ νησί. Ἦταν ἡ πρώτη
φορά, ποῦ θὰ βλέπαμε οἱ περισσότεροὶ αὐτὸ τὸ θαῦμα στὸν τόπο.
Καὶ τὸ περιμέναμε μὲ περιέργεια. Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ, ἀνεθήκαμε
ψηλά, στὸ Σταυρό, καὶ σκορπιστήκαμε ὀλόγυρα στοὺς βράχους,
κατὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο. Θὰ τὸ βλέπαμε ἐμεῖς πρῶτα-πρῶτα.
Μέσα στὰ καφενεῖα καὶ στὰ κηληδεῖα ἄλλη κουδέντα δὲ γινότανε.
Κι' ὅλοι περίμεναν νὰ ἰδοῦν τὸ μεγάλο αὐτὸ θαλασσινὸ θηρίο, τὸ
βαπόρι, ποῦ θᾶτρωγε τὰ καράδια μας καὶ θὰ ρήμαζε τὸ νησί μας.

Εἶχε ξημερώσει μ' ἓνα ἀεράκι σιγαλὸ ἀπὸ τ' ἀνοιχτά.
Μὰ ἐμεῖς ξανοίξαμε ἐκεῖ μακρυά, πολὺ μακρυά, μιὰ μαύρη
γραμμὴ στὸ πέλαγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σὲ λίγη ὥρα
ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροκοποῦσε ταραγμένη. Τὰ κύματα ἐσπαζαν
ἄγρια κάτω στοὺς βράχους, καὶ ὁ ἀγέρας ἔφερνε τοὺς ἀφρούς ἐπάνω
στὸ Σταυρό. Ὁ οὐρανὸς ὀλόενα σκοτείνιαζε. Ὑστερὰ ἀκούστηκε
μιὰ δυνατὴ βροντὴ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ νησιοῦ. Θάλασσα καὶ
οὐρανὸς ἦσαν τόσο σκοτεινιασμένοι, ποῦ δὲν ξεχώριζες καλὰ-καλὰ
οὔτε τὸ ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ. Μπουράσκα δυνατὴ, ὥπως ἔλεγαν
τότε.

Μέσα στὸ λιμάνι φωνὲς καὶ κακὸ. Λύναν τὶς γούμενες, σφι-
κτοδέναν καὶ διπλοδέναν κι' ἀσφάλιζαν διπλὰ καὶ τρίδιπλα βάρκες
καὶ καΐκια. Μερικοὶ τὶς τραβοῦσαν ἔξω στὴν ἀμμουδιά. Τὰ μεγάλα
κομμάτια χοροπηδοῦσαν σὰν φρενιασμένα μέσα στὸ λιμάνι, ἐγερναν,
τρικαρίζαν καὶ ἀκούονταν τὸ τρίξιμο τῶν ξύλων. Τὰ ξεφωνητὰ τῶν

γυναικῶν, τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλων, τῶν παιδιῶν οἱ ἀλαλαγμοί, ἡ ὄχλοδοή καὶ οἱ βρυσίδες τῶν ναυτικῶν, ἐκορύφοναν τὸ μούγκρισμα τῆς θάλασσης καὶ τοῦ ἀνέμου.

Ὁ καπετάν-Λιάς, καθισμένος σὺν πάντα στὴν ἀμμουδιά, ἐπὶ πᾶσι τὸ μικρὸ βραχάκι, σὺν σφικτοπιασμένος ἔνα μ' αὐτό, ἔστρεφε τὰ μάτια του ἀνήσυχα στὴν ἀγαπημένη του «Τσιμοῦλα», ποῦ τὴν παράδερνε κι' αὐτὴν ἡ φουρτοῦνα. Δεμένο μὲ δυὸ γούμενες ἀπ' τὴν στερῆά, μὲ διπλὲς ἄγκυρες, τὸ βρίκι, μοναχό του καὶ ξεχωριστό ἀπὸ τ' ἄλλα, χοροπηδοῦσε ἐκεῖ πέρα στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

Σὲ λίγο ἀστραπὲς καὶ βροντὲς ἀναψαν καὶ γιόμισαν τὴν ἀτμοσφαῖρα. Καὶ μιὰ νεροποντὴ ἀπὸ πᾶνω, σὺν κατακλυσμός, ἐξέσπασε ἄγρια γιὰ πολλὴ ὥρα.

Ἐξαφνα ἀκούστηκαν ἀπὸ μακριὰ δυὸ-τρία σφυρίγματα, τὸ ἓνα ἐπάνω στὸ ἄλλο, βιαστικά, καὶ ὕστερ' ἀπὸ λίγο φάνηκε μέσθ' ἐν τῇ καταχνιά, στὸ ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ, νὰ μπαίνει σὺν κυνηγημένο πουλί, ὀρμητικό, σπρωχνόμενο ἀπὸ τὴν καταιγίδα, μισοσκεπασμένο ἀπ' τὰ κύματα κι' ἀπὸ μαῦρο καπνὸ, σὺν λαχανιασμένο, σφυρίζοντας, σφυρίζοντας ἀδιάκοπα, ἀπελπιστικά, τὸ πρῶτο βαπόρι ποῦ εἶδαμε στὸ νησί.

Ἐνα μικρὸ κατάμαυρο τροχοφόρο.

Τὴν ἴδια ὥρα, μέσα σ' ὅλη ἐκεῖνη τὴν ἀντάρρα, μιὰ φωνὴ σπαρρακτικὴ ἀκούστηκε ἔξαφνα ἀπ' τὴν ἄκρην τῆς ἀμμουδιάς. Ἦταν τοῦ καπετάν-Λιά. Ὀλόρθος, χωρὶς φέσι, μὲ γένεια καὶ μαλλιά ἀνεμισμένα, μὲ τὰ χέρια τεντωμένα κατὰ κεῖθε, ἄγριεμένος, ἐφώναζε δυνατὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ βαποριοῦ :

— Ὅρτσα, μωρὲ Σατανάδες!... Τὴν ψυχὴ σας! Στραβομάρα σὰς ἐπίασε, μωρὲ!... Ὅρτσα, μωρὲ... Ὅρτσα αα!...

Τοῦ χάκου ὅμως. Τὸ μικρὸ βαπόρι, ὅπως ἔμπαινε σὺν ἀλαλιασμένο ἀπὸ τὴν φουρτοῦνα δὲν πρόφθασε νὰ κρατήσῃ, κ' ἔπεσε ἐπάνω στὸ βρίκι, μὲ τὴν πλήρη ἀνάμεσα στὰ πλευρά του καὶ τὸ τράνταξε μ' ἓνα κράκ, καὶ ὅπως ἦταν σάπιο καὶ ἀδυνατισμένο ἀπ' τὴν πολυκαιρία, τὸ ἄνοιξε σὲ δύο. Τὰ κύματα πέρασαν ἀπὸ πᾶνω, τὸ βούλιαξαν καὶ σὲ λίγο δὲ φαινόταν παρὰ ἡ κορυφὴ τοῦ ἐνὸς καταρτιοῦ στὴ μέση στὸ λιμάνι.

Μὰ τὸ βαπόρι δὲν ἔκοψε μονάχα τὸ αὐτοχὸ τὸ βρίκι στὴ μέση. Ἐκοψε, τὴν ἴδια στιγμή μαζί, καὶ τὴ ζωὴ τοῦ καπετάνιου. Ὁ καπετάν-Λιάς, ἅμα ἀντίκρουσε τὸ θάνατο τοῦ карабиού του, σωριάστηκε

κατὰ γῆς. "Όταν τρέξαμε ὅλοι νὰ ἰδοῦμε, τὸν ἤρξαμε ξαπλωμένο ἔξω-ἔξω στ' ἀκρογιάλι. Τὰ κύματα ἀφροκοποῦσαν, κ' ἕνα-ἕνα ἀνεβοκατέβαιναν σὰν νάθελαν νὰ τὸν καταπιοῦν. Τὸν σήκωσαν ἐλαφρὰ καὶ τὸν ἔφεραν στὸ πρῶτο μαγαζί, σὲ μιὰ ταβέρνα. Τὸν ξάπλωσαν στὸ μεγάλο τραπέζι κι' ἄρχισαν νὰ τὸν τρίβουν μὲ ξείδι γιὰ νὰ τὸν ξελιγοθυμήσουν. "Άλλοι ἔτρεξαν νὰ φέρουν τὸ γιατρό. Σὲ λίγο πρόφθασε κι' ὁ γυιὸς τρομαγμένος, ἀλαλιασμένος. Γιὰ μιὰ στιγμή ὁ γέρος ἔδειξε σημεῖα ζωῆς. "Άνοιξε τὰ μάτια του, θολωμένα, μισοκδυσμένα, καὶ τὰ στήλωσε ψηλά. Τὰ σαγόνια του ἔτρεμν καὶ τὰ χεῖλια του ἀνάδευαν λόγια ἀσυνάρτητα χωρὶς νόημα.

—Τὴν κατάρρα μου! ἐμουρμούρισε... Ἔργα διαβολικά... Μοῦ τὸ βούλιαξαν... κακοῦργοι... Δυὸ ψυχὲς ἐκεῖ μέσα... ἢ καπετάνισσα... κ' ἢ μικροῦλά μου...

"Όπως τὸν εἶχαν ξεστηθωμένο, φαινόταν ἕνα μαῦρο πρᾶμμα σὰν χαῖμαλί, σὰν φυλαχτὸ περασμένο ἀπ' τὸ λαϊμό του, κατὰσαρκα, μὲ ἕνα κορδόνι πλεγμένο ἀπὸ ξανθὲς τρίχες. Μὲ πολὺν κόπο ἔσυρε τὸ χέρι του στὸ χαῖμαλί νεύοντας στὸ γυιό του νὰ τὸ πάρῃ. Ὑστερὰ σήκωσε δύο-τρὲς φορὲς τὰ χέρια του στὸν ἀέρα, σὰν κάτι νὰ ζητοῦσε νὰ πιᾶσῃ, μὰ ἔπεσαν πάλι ξερά. Ἐανοιγόκλεισε τὰ μάτια του καὶ τὰ ξανάκλεισε πάλι γιὰ πάντα-ἦταν νεκρός.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔμπαινε ὁ ἀγέρας σφυρίζοντας δαιμονισμένα, καὶ τὰ παραθυρόφυλλα βροντοκοποῦσαν, ὅταν ἔξαφνα ὤρμησε μέσα ἕνας σκύλος κατὰμαυρος, βρεμμένος μούσκεμα, τινάχθηκε, ἄφησε ἕνα ἄγριο οὐρλιασμὸν, πήδησε στὸ τραπέζι ἐπάνω, κι' ἄρχισε νὰ γλείφῃ σὰν νὰ φιλοῦσε τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια τοῦ πεθισμένου, ἀνήσυχος, νευριασμένος. Ἐαναπήδησε κάτω, οὐρλιασε πάλι, χύμησε πάλι καὶ τὸν ξαναφιλοῦσε, ἀφήνοντας κατ' ἄφρονες σὰν κλάμμα...

* *

Ἐδῶ ἐτελείωσε τὴ διήγησι ὁ δάσκαλος.

—Ἀπὸ τότε τὸ μέρος ἐκεῖτο καὶ τὸ λένε «Τοῦ Θανατᾶ»-μοῦ εἶπε.

Τὴν ἄλλη μέρα, πρῶτ-πρῶτ, ἀφοῦ κάναμε τὸν περίπατό μας ὡς τὸν τάφο τοῦ καπετάν-Λιά, τοῦ ἀνάψαμε ἀπὸ ἕνα κερί, κι' ὁ δάσκαλος μ' ἐρώτησε :

—Σὰν τί ἄνθρωπος λές νὰ ἦταν αὐτὸς ὁ "Άβολος ;

—Μά, καθὼς μοῦ τὴ διηγῆθηκες τὴν ἱστορία του, φαίνεται νὰ ἦταν...μεγάλος ποιητής.

2. ΤΟ ΓΑΤΙ

Εἰς τὴν Νεάπολιν τέσσαρα παιδιὰ ἐξεμονάχισαν ἓνα μικρὸν γατί. Τὰ δύο ἐγύριζαν βεβαίως ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἐὰν ἔκρινε κανεὶς ἀπ' τὰ βιβλία ποὺ κρατοῦσαν. Τὰ ἄλλα ἦσαν μάγκες, ὑποστάσεως ἀδύλου, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα διημερεύουν εἰς τὰς ὁδοὺς, τριγυρίζουν τὸν ταβλάν τῶν στραγαλῶν, θορυβοῦν ἀνὰ τὰς συνοικίας, ἀδιακόπως καὶ παντοίως. Ἄμα τὸ εἶδαν, ἔτρεξαν ἐπάνω του, τὸ ἐκυνήγησαν, ἠθέλησαν νὰ τὸ συλλάβουν. Ἐκεῖνο, κατάσπρον γατάκι, τρυφερὸν καὶ καθαρῶτατον, μὲ τὴν ροδίνην του μυτίτσαν, πλανημένον ἴσως ἀπ' τὸ σπίτι του, νεόδγαλτον, ἀμάθητον, ὥσάν χαμένον εἰς τὸν δρόμον, εὔρεθ' ἐν ἀντίκρῳ των, ἐτρόμαξεν, ὠπισθοχώρησεν, ἀγριωπὸν, ἐζήτησε νὰ φύγῃ, ἔκαμε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, κ' ἐπέτυχε, ὄρμησάν, νὰ διέλθῃ τῶν σκελῶν ἐνός, δρομαῖον. Ἀλλὰ δὲν εἶχε κάμει οὔτε πέντε ἄλματα, ὅταν πέτρα βαρεῖα, ὑψόθεν ἐπελθοῦσα, γλόπ! ἀντήχησε σφοδρῶς ἐπὶ τῆς ράχης του, καὶ τὴν συνέτριψε σχεδόν. Μιάουου! ἔβαλεν οἰμωγὴν, θλιβερωτάτην, πληγωθὲν τὸ αἰλουρίδιον, κ' ἐπεστράφη, ὥς διὰ νὰ ἰδῇ τί ἔπαθε. Πλὴν ταυτοχρόνως, ἄλλη πέτρα, δύο, τρεῖς ἐπῆρχοντο, ἢ μία τὸ ἐπῆρ' εἰς τὸ κεφάλι, τὸ ἐξέγδαρε, δευτέρα τοῦ σακάτεψε τὸ πόδι, ἐκατρακύλησεν ἢ τρίτ' ὑπὸ τὸ στήθος του, ἐν ᾧ ρανίδες αἵματος διέστιζον τὴν λευκὴν αὐτοῦ δοράν. Καὶ αὐθωρεῖ τὰ δύο τῶν παιδιῶν ἔσπευδαν, τοῦ ἔδγαῖναν ἐμπρός, ἐμπόδιζαν τὴν πάροδόν του, ἐν ᾧ τ' ἄλλα δύο τοῦ ἔκοπταν τὴν ὑποχώρησιν. Τοιοῦτοτρόπως πολιορκηθὲν τὸ κατάσπρο γατάκι τὰ ἐσάστισεν ὀλότελα, ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον, ἐστάθη πρὸς στυγμὴν, συγκεχυμένον. Ἀλλὰ συνελθόν, μὲ ὀρθωμένους ἐν ὀργῇ τοὺς μύστακας, ὥρμησε πάλιν ἐξ ἐνοστίχτου, πρὸς τὰ πλάγια ἐλεύθερα, νομίσαν ὅτι ἡμπορεῖ νὰ εὕρῃ διέξοδον ἐκεῖθεν. Πράγματι δὲ κατώρθωσε καὶ διέφυγε ἀπὸ τὸ πεζοδρόμιον, ἤρχισ' ἐκ νέου νὰ πηδᾷ. μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ γλυτώσῃ. Ἀλλ' ἐνῷ ἔτρεχεν, οἱ πέτρες ἤρχισαν κ' ἐκείνες νὰ ἐπαναπίπτουν βροχηδόν, μία τὸ κτύπησ' εἰς τὸ κόκκαλον, ἐπάνω τῆς οὐρᾶς, ἄλλη τοῦ ἔμπασε μέσα τὰ πλευρά, ἄλλη τὸ εὗρηκ' εἰς τὴν ρίζαν τοῦ δεξιοῦ αὐτιοῦ, βιαία, ἤρπασεν ἓνα κομματάκι ἐκ τοῦ δέρματος αὐτοῦ, τὸ συναπῆγαγε κυλοῦσα, τετάρτη τοῦ ἐπλήγωσεν ἄλλου ποδὸς τὸ νύχι, συγχρόνως δὲ οἱ διώκται του ἐπῆλθον, τὸ ἐκύκλωναν, κ' ἓνας ἐξ αὐτῶν ἄπλονεν ἤδη τὴν χεῖρα νὰ τὸ πιάσῃ. Αἰσθανθὲν ὁμῶς

Ν. Κομποπούλου—Νεοελληνικά Ἀναγν. Γ' τάξεως Ἑλλην. Σχολ.

11

τὸν κίνδυνον τὸ ζῶον, καταφροδισμένον, διωλίσθαινε καὶ τῶρα ὑπὸ τὴν πηλάμην ἦτις τὸ ἠπείλει, καὶ ἐτρέπετο, σῦρον τοὺς δύο πόδας του ἀλγούντας, τὸ αἱμάσσον του αὐτί, τὴν ράχην του μισοσπασμένην, τὴν οὐράν του τὴν τραυματισμένην, αὐθὺς πρὸς ἄτακτα πηδηήματα. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ἐπηδοῦσαν ἐξοπίσω του ὁμοίως, τὸ κατέφθκαν, ἀδυνατοῦν νὰ τρέξῃ πλέον γρήγορα, τὸ ἤρπαζαν, σφαδάζον.

Α—Στάσου μπρέ!, ἔχαμε ὑπορρίνωσ πρὸς αὐτό, εἰρωνικῶς, ὁ ἕτερος τῶν μαγκοπαίδων, ξεσκούφωτον χαμῖνι, με ἀνώμαλον δασεῖαν μαύρην κόμην, ὁ ἄστεϊος τῆς παρέας, προσπαθὼν νὰ τὸ κρατήσῃ συστρεφόμενον, κινούμενον, συνταρασσόμενον.

Πλὴν καὶ ἔτσι ἐδυνήθη νὰ ἐκφύγῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, καὶ πάλιν τὸ μικρὸ γατί, καὶ ἐξεσαλτάρισε, ἀφίνον δρᾶκα τριχαρίων εἰς τὰ δάκτυλα αὐτοῦ. Προτοῦ σχεδὸν προφθάσῃ νὰ πητήσῃ ὅμως εἰς τὸ ἔδαφος καλὰ-καλὰ, καὶ ἄλλος τὸ ἐβοῦτ' ἀμέσως, ἀπὸ τὸ ἄκρον τῆς οὐράς, καὶ τὸ ἀνύψωνεν ἀνάστροφον, κρεμάμενον μετὰ τὸ κεφάλι κάτω, ἐναέριον. Ἐκάγχασεν ἡ μαγκκρία πρὸς τὸ θέαμα, παταγωδῶς, ἐν ᾧ ὁ ἦρως τὸ ἐκράτει πάντοτε, σφικτὰ, καὶ τὸ ἐτίνασσε, ὡς διὰ νὰ ξεριζώσῃ τὴν οὐράν του. Ἐν τῷ κενῷ ἀνηρτημένον οὕτω, συνέσπα τὸ ἀπαλὸν σῶμά του τὸ ζῶον, ἐκάμπτετο ἐλαστικόν, ἐστριφογύριζεν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν, ζητοῦν νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἰσορροπίαν, νὰ ἀπαλλαχθῇ, ξανάπεφτε καὶ ἐκραδαίνετο. καὶ ἐπάλλετο, καὶ ἐμιαούριζ' ἰκευτικῶς καὶ ἐπωδύνως. Ὅσον δ' αὐτὸ ἐπέτεινε τὰς ἀπελπιστικὰς του προσπαθείας, τὰς ματαίας, καὶ ἐτείετο, καὶ ἐδονεῖτ' ὀλόκληρον, καὶ ἐλύγιζε τὰ νεῦρά του, καὶ ἐστροφιδίνει τὸ κορμί του, αἰωρούμενον, πληττον διὰ τῶν ποδῶν του τὸν ἀέρα, τόσον καὶ ἡ εὐθυμία ἐπετεινέτο μεταξὺ τῆς συντροφιάς, εἰς ἣν καὶ ἄλλοι πλέον ἐπροστίθεντο, παιδιὰ ἐκ τοῦ σχολείου καὶ μαγκόπαιδες ἐπίσης, σεβαστὴ ὁμάς. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν γελώτων, ἀφ' οὗ ἀρκετὰ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὸ ἐτίναξεν ὁ νεανίσκος καὶ διεσκέδασε, τοῦ ἔδωκε μίαν ἐπὶ τέλους, τὸ ἐξεσφενδόνισε πρὸς τ' ἄνω, καὶ ἀφήκεν αὐτὸ νὰ καταπέσῃ. Ἐστροβιλίσθη περὶ ἑαυτὸ ἀναρριφθὲν ἔτσι ἀποτόμως τὸ γατάκι, ἔχαμε σπασμωδικὰς τινὰς κινήσεις καὶ ἀσυνειδήτους, ἀπλόνον τὰ μικρά του σκέλη ὡς διὰ νὰ συγκρατηθῇ ἀπὸ ἀνύπαρκτόν τι στήριγμα, τεντονόμενον καὶ μαζεudόμενον ἀκαριαίως ἐν τῇ πτώσει του, καὶ ἐδούπησ' εἰς τὸ χῶμα, βροντερῶς, ἐκυλίσθη ζαλισμένον, παραπαῖον, ὡς ἐκ μέθης, μέχρι τοῦ πλησίον

έχετοῦ, εἰς ὃν κατελάσπωσε τὴν ἄσπρην τοῦ γουνίτσαν. Ἐπειτα, μόλις ἐννόησε λιγάκι, ὅτι βρίσκει εἰς τὴν γῆν, ἐκινήθη, μίαν φορὰν ἀκόμη, πρὸς φυγὴν. Μὰ παρευθὺς λάκτισμα δεινὸν τὸ ἀπετίνασσε πρὸς ἀντίθετην μεριάν, ἄλλο ἐκεῖθεν τὸ διηύθυνεν ὀπίσω, τρίτον ἐκ τοῦ πλαγίου τὸ ἐκτύπα πρὸς τὸν τοῖχον, ἐν ᾧ συγχρόνως ἀντηράζετο ἐκ τῆς οὐρᾶς τὸ δεύτερον.

—Κράτα το, μωρέ, νὰ πᾶ' νὰ φέρω 'να ντενεκέ!, ἀνεγραύγασεν εἰς ἐκ τῆς ομάδος, καὶ διευθύνθη τρέχων πρὸς παρακείμενον ἐν τῇ ὁδῷ σωρὸν ἐκ σκουπιδιῶν, σκορπισμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς πανδαίσίαν τῶν σκυλιῶν.

Ἐκεῖ, εὐρήκεν ὑπερμέγεθες κομμάτι ἐξ ἀποσυντεθειμένου σκεύους πετρελαίου, ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ἐκεῖνα τῶν ὁποίων κάμνουν χρήσιν οἱ μπακάλιδες, κ' ἐγύρισε ταχύς, κραδαίνων ἐν θριάμβῳ τὸ βρωμερὸν λάφυρον. Κἄποιος ἐκ τῶν μνητῶν ἀνέλαβε νὰ προμηθεύσῃ, ἐν σπουδῇ, τὸν σπάγγον, ὅστις ἐχρειάζετο, διὰ νὰ δεθῇ ὁ τενεκές, φάξας δὲ εἰς τίς τσέπας τοῦ ἐξήγαγε τεμάχιον μακρόν, ὅπερ παρέδωκε εἰς τὸν κομίσαντα ἐκεῖνον. Ἐν ᾧ δὲ οἱ τρεῖς ἐδάστουν τὸ ζωάριον, ἄλλος ἀπὸ τὴν πλάτην, ἄλλος ἀπ' τ' αὐτιά, καὶ ἄλλος ἀπὸ τὸν αὐχένα, διαρκῶς κλαιόμενον καὶ πάσχον καὶ ἀδίκως προσπαθοῦν νὰ μεταστρέψῃ καὶ τοὺς τσουγγρανίσῃ μὲ τ' ἀδύνατα νυχάκια τοῦ ἥ τοὺς δαγκάσῃ μὲ τ' ἄρτιφυῇ τοῦ τὰ δοντάκια, καὶ ἔτρεμαν τὰ μέλη, κ' ἡ πνοὴ ἐκόπτετο καὶ ἡ καρδία τοῦ ἐβρόντα μέχρι διαρρήξεως, ὑπὸ τὰ χέρια των, ὁ σπάγγος ἐπεράσθη καταλλήλως ἀπὸ μίαν τῶν τρυπῶν τοῦ τενεκέ, ἰσοζυγήθη, καὶ εἶτα προσεδέθ' εἰς τὴν οὐρὰν τοῦ τετραπόδου, συσφιχθεὶς στερεώτατα.

—Ἀμολάτε το, μωρέ, τώρα !...

Καὶ τὸ τενεκεδοφοροῦν γατὶ ἐξαπελύθη, μὲ τὸ παράρτημα τὸ ἀγῆες αὐτοῦ, τὸν στολισμὸν τοῦ τὸν παράξενον, καὶ ἤρχισε νὰ τρέχ' ὑποχωλαῖνον, λασπωμένον, αἱματοφόρτον, ἄγον τὸν κροταλέον συνοδὸν τοῦ, ξαφνισμένον ἀπ' τὸν πᾶταγον τὸν ἐκρηγνύμενον σφοδρῶς παρὰ τὰ νῶτά του, ἐμποδιζόμενον νὰ δράμῃ ἐκ τοῦ βάρους τοῦ τενεκέ σκοντάπτοντος συχνὰ κ' εἰς τὰ λιθάρια τῆς ὁδοῦ καὶ ἀνακόποντος τὸν δρόμον τοῦ, ἀσθμαῖνον, καὶ ἀσχάλλον, κ' ἑξαλλον. Ὅπισω δὲ αὐτοῦ ἐδάδιζαν οἱ παῖδες, ἀτασθάλως καὶ ἀτάκτως, φύρδην μίγδην καταληφθέντες πλέον ὑπὸ γηθοσύνης ἀκρατήτου, καὶ καγχάζοντες, σφυρίζοντες, φωνάζοντες, χειροκροτοῦντες, ἐκμαινόμενοι. Ἀπὸ τῶν ἐξωστῶν, ἀπὸ τὰς θύρας, ἀπὸ τὰ παρὰθύρα, κυττάζουν οἱ περίοι-

κοι, προκύπτοντες ἐκ τούτων καὶ ἐξ ἐκείνων ἢ στεκόμενοι· πλησίον εἰς αὐτάς, γυναῖκες καὶ νεάνιδες καὶ νέοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, συνδιαλεγόμενοι, καὶ βλέποντες κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τὴν ἐσπερινὴν τὸν δρόμον. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἐλκύει καθὼς φαίνεται ἰδιαιτέραν προσοχὴν, ἐκτὸς ἐὰν χαμογελοῦν τινες ὀλίγον μόνον δι' αὐτό. Καὶ οἱ διαβάται δὲ ὁμοίως διέρχονται, καὶ σχεδὸν οὔτε βλέμμα ρίπτουν, ἀπαθεῖς καὶ ἀδιάφοροι. Καὶ τὸ γατᾶκι τρέχει, ὅπως ἡμπορεῖ, ἀκολουθούμενον ἀπὸ τοὺς σφυριγμοὺς καὶ τὰ χλευάσματα, καὶ ἐκθερμανθὲν ἀπὸ ἐλπίδα νέαν νὰ σωθῇ, τὸ ἔβαλ' εἰς τὰ πόδια μὲ ὀρμὴν, ἀπεμακρύνθη τῆς ὁμάδος ἄρκετά, παρέκαμψε τὴν ἀντικρὺ γωνίαν.

— Θὰ μᾶς φύγη, μωρέ... θὰ μᾶς φύγη, μωρέ!... ἀντήχησαν κραυγαὶ ὀργῆς καὶ λύσεως, καὶ ἐκάλπασεν ὁ συρφετός, τρομάξας πῶς θὰ χάσῃ τὴν ἀπόλαυσιν. Αἱ πέτραι δ' αἱ ὅποιαι δὲν ἀπέλειπαν νὰ πίπτωσι καὶ πρίν, κρούουσαι ἰσχυρῶς συχνὰ τὸν τενεκέν, ἐπανελήφθησαν ἐν πλήθει καὶ ραγδαίως.

— Στάσου, μωρέ, καλλίτερα νὰν τὸ δέσουμε... ἀπεφάνθη τις, ὅπότεν μετ' ὀλίγον καὶ ἀκόπως τὸ κατέφθασαν καὶ πάλιν.

Καὶ ἀφαιρῶν τὴν ζώνην τοῦ δένει διὰ τοῦ λωρίου τὸν λαίμονα αὐτοῦ, τραχέως, καὶ ἀρχινᾷ εὐθὺς νὰ τὸ τραῖᾳ, ὑπὸ ἀλαλαγμοῦς κωφαίνοντας. τρέχων αὐτὸς ἐμπρὸς καὶ βιάζων καὶ αὐτὸ νὰ ἄλλεται κατόπιν του, μὲ τὸ παράρτημά του τὸ ἤχῃεν. Ἐπεταὶ δὲ ἐκεῖνο, θέλει-δὲν θέλει, μὲ ἀγχόμενον τὸν λάρυγγα, ἡμίπνικτον σχεδόν, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε νὰ μιαιουρίσῃ καὶ πλεονᾷ τὸ σφίξιμον, νὰ εἰπῇ τὸ πρᾶγονόν του, μὲ τὸ ρύγχος ὑψηλά, πρὸς τ' ἄνω τεταμένον ἀκουσίως τὸ κεφάλι, ἀποδλέπον πρὸς τὸν διαυγῆ ὀρίζοντα. Καὶ τὰ γαλανὰ ματάκια του, τὰ ἔξω τῶν κογχῶν προβάλλοντα ἐκ τῆς ἀγωνίας, συνητηθήσαν οὕτω πρὸς τὰς τελευταίας ἀκτῖνας τοῦ δύνοντος ἡλίου, κρυπτομένου ὀπίσω τοῦ βουνοῦ, τὸ ὅποιον ἐπλαισίωνε τὴν ἄκραν τοῦ δρόμου ἐν ἀπόπτῳ, ἐκαρφώθησαν ἐπ' αὐτοῦ μίαν στιγμὴν, μὲ ἔκφρασιν ἀρρήτου λύπης καὶ ἐκπλήξεως, καὶ τρόμου, ὥσαν τὸ ἐπιθάνατον μικρὸν ζῖφον νὰ ἐρωτοῦσε τὸ παρμέγεθος θνησκον ἄστρον διατί ἔμελλε καὶ αὐτὸ νὰ ἀποθάνῃ...

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Π. ΣΟΥΤΣΟΥ

1. Ο ΘΕΟΣ

Θεέ! Ὑμνεῖ τὴν δόξαν Σου
ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα,
μὲ ἄνθη ἔστρωσες τὴν γῆν,
μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα.

Τῆς γῆς ἀσύμφωνοι οἱ λαοὶ
συγχρόνως Σὲ ὑμνοῦσι,
ποικίλαι γλῶσσαι χίλιαι
Σέ, Σὲ δοξολογοῦσι.

Τὸ πᾶν ἀμέτρητος· μετρᾷς,
ἀόριστος, ἐρίζεις·
τὸ πᾶν ἀόρατος, ὄρας·
ἀγνώριστος, γινώρίζεις.

Θεέ! τὸ φῶς-τὸ σῶμα Σου,
ὁ ἥλιος-τὸ ὄμμα Σου,
ὁ κεραυνὸς-φωνή Σου,
τὸ ἄπειρον διάστημα
τὸ μέγα σου ἀνάστημα
καὶ ὁ αἰὼν-στιγμὴ Σου.

Δύναται ὁ δάκτυλός Σου
ὥς μοχλὸς τὴν γῆν νὰ σείσῃ,
καὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρὸς Σου
τοὺς ὠκεανοὺς νὰ κλείσῃ.

Μίχ πνοή Σου μόνο σβύνει
τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς·
ἐν Σου νεῦμα μόνον κλίνει
Πρὸς τὴν γῆν τοὺς οὐρανοὺς.

Λ. ΠΟΡΦΥΡΑ

2. Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Βουδᾶς ψυχές, θλιμμένες! καὶ τ' ἀπόδραδο
Προσμένουν τὸ Χριστό μας, ἀπὸ πέρα
Ποῖδς ξέρει; ἀπὸ μακρὰ. Κ' ἐκεῖνος ἔρχεται:
Μέσ' στὸ θολὸ τοῦ φθινοπώρου ἀγέρα.

Μὲ τ' ἅγιο φῶς ἀχνόφεγγο στεφάνι του
Μὲ τὰ θεϊκά, χαμηλωμένα μάτια.
Μόνος. Καὶ τὰ ξερόφυλλα τοῦ στρώνουνε.

Τοῦ κάμπου τὰ στρουθιά καὶ τὰ πετούμενα,
Ποῦ στὶς φωλιές κοπαδιαστὰ γυρίζουν,
ἝΑμα τὸν δοῦνε χαμηλόνουν πρόσχαρα.

Ἀνάριο τὸ σκοτάδι, μισοδιάφανο,
Μόλις ποὺ τὸν σκεπάζει στήν καπνιά του,
Καὶ τὰ γυμνά κλαδιὰ σὰ χέρια ὑψώνονται
καὶ δέονται στὸ ἄϋλο περασμά του.

Δέονται σιωπηλά...Κ' ἐκεῖνος ἔρχεται
Καὶ σκύβει στὶς ψυχές, ποὺ τὸν προσμένουν
Σιγά... πονετικά. Κι' ἄργα τὰ σήμαντρα
Πονετικά κ' αὐτὰ σιγοσημαίνουν.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ

3. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Καθάρωτατον ἥλιο ἐπρομηνούσε
Τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἀστέρι,
Σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἐπερνούσε
Τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
Καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἄργοφυσούσε
Τόσο γλυκὺ 'ς τὸ πρόσωπο τ' ἄερί,
Ποῦ λὲς καὶ λέει μέσ' 'ς τῆς καρδιάς τὰ φύλλα
Γλκειὰ ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι. γέροι, καὶ κόραις
Ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, ἐτοιμαστῆτε·
Μέσα 'ς ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς δαφνοφόραις
Μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε
Ἀνοίξατε ἀγκαλιαῖς εἰρηνοφόραις
Ὅμπροστά 'ς τοὺς Ἀγίους, καὶ φιληθῆτε·
Φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
Πέστε Χριστὸς Ἀνέστη, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Δάφναις εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
Καὶ βρέφη ὥραϊα ἔστην ἀγκαλιὰ οἱ μανάδες
Γλυκόφωνα, κυττώντας ταῖς ζωγραφι-
σμέναις εἰκόνες, ψάλλουνε αἱ ψαλτάδες.
Λάμπει τὸ ἀσῆμι, λάμπει τὸ χρυσάφι,
Ἀπὸ τὸ φῶς ποῦ χύνουνε αἱ λαμπάδες.
Κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
Ὅπου κρατοῦνε οἱ Χριστιανοί, ἔστὸ χέρι.

Β. ΣΥΜΠΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Α. ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ

1. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴ
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
Ποῦ μὲ βίξ μετράει τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὺν πρῶτα ἀνδρειωμένη
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά.

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες,
Πικραμένη, ἐντροπαλὴ,
Κ' ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
Ἔλα πάλι νὰ σοῦ πῇ.

Ἀργεῖε νᾶλθῃ ἐκείνη ἡμέρα,
Καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
Γιατὶ τὰ σκιαζε ἡ φοβέρα,
Καὶ τὰ πλάκονε ἡ σκλαδιά.

Δυστυχής! παρηγορία
Μόνη σοῦ ἔμεινε, νὰ λὲς
Περασμένα μεγαλεῖα
Καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
Φιλελεύθερη λαλιά,
Ἔνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
Ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κ' ἔλεες· πότε, ἄ! πότε βγάνω
Τὸ κεφάλι ἀπὸ τ' ἐρμιαῖς
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
Κλάψαις, ἄλυσαις, φωναῖς!

Τότ' ἐσῆκονες τὸ βλέμμα
Μέσ' ἔστὰ κλάϊματα θολό,
Καὶ εἰς τὸ ροῦχοςου ἔσταζ' αἶμα
Πληθος αἶμα ἑλληνικό!

Μὲ τὰ ροῦχα αἵματωμένα,
Ξέρω, ὅτι ἐδχαίνες κρυφά,
Νὰ γυρούης εἰς τὰ ξένα
Ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸν δρόμο ἐπῆρες,
Ἐξανάλθες μοναχὴ.
Δὲν εἶν' εὐκολαῖς οἱ θύραις,
Ἐὰν ἡ χρεῖα ταῖς κουρταλῇ

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια	Ταπεινότητι σοῦ γέρνει·
Ἄλλ' ἀνάσασα καμμιά.	Ἡ τρισάθλια κεφαλῇ,
Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια	Σάν φτωχοῦ, ποῦ θυροδέρνει,
Καὶ σὲ γέλασε φρικτὰ !	κ' εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

Ἄλλοι, ὦϊμέ 'ς τὴ σφοδρά σου	Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
Ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,	Κάθε τέκνο σου μὲ ὁρμή,
Σύρε νὰ βρῇς τὰ παιδιὰ σου,	Ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
Σύρε, ἔλεγαν οἱ σκληροί.	Ἡ τὴ νίκη, ἡ τὴ θανή,

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
 Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 Καὶ σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη
 Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά !

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

2. ΤΗΣ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑΣ

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
 σημαίνει κ' ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι
 μὲ τετρακόσια σήμαντρα κ' ἐξήντα δυὸ καμπάναις
 Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος
 Ψάλλει ζερβιά ὁ βασιλιᾶς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
 κι' ἀπ' τὴν πολλή τὴν ψαλμουδιὰ ἐσεῖονταν οἱ κολόνναις.
 Νὰ μποῦνε 'ς τὸ χερουδικὸ καὶ νὰ βγῇ ὁ βσιλέας,
 φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα,
 «Πάψτε τὸ χερουδικὸ κι' ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
 παπάδες πᾶρτε τὰ γιερά, καὶ σεῖς κερὰ σθηστήτε,
 γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψῃ.
 Μὴν στείλτε λόγῳ 'ς τὴ Φραγκιά, νὰ ρτοῦνε τριὰ καράδια.
 τὸ 'να νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλα τὸ βαγγέλιο,
 τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, τὴν ἅγια τράπεζά μας
 μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαχαρίσουν».
 Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε, κ' ἐδάχρυσαν οἱ εἰκόνες.
 «Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδακρύξῃς,
 πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς, πάλι δικὰ σὰς εἶναι»

3. Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, γιαγιά, τὸν βασιλέα,
ἢ μήπως καὶ σὲ ᾤκνησε, σὰν ὄνειρο νὰ ποῦμε
σὰν παραμυθι τάχα;

—Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ὥσάν καὶ σένα νέα
πᾶ νὰ γενῶ κατὸ χρονῶ κι' ἀκόμα τὸ θυμοῦμαι,
σὰν νᾶταν χθὲς μονάχα.

Στὴν πόλη, στὴ χρυσόπορτα, στὸν πύργον ἀπὸ κάτου,
εἶν' ἓνα σπήλαιον πλατὺ, στρωμένο σὰν παλάτι,
σὰν ἄγιο παρακλήσι.

Κανένας Τοῦρκος δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῇ κοντά του,
κανεὶς τῆς σιδηρόπορτας ναύρη, τὸ μονοπάτι,
νὰ πᾶ νὰ τὸ μηνύσῃ!

Μόνον κανένας χριστιανός, κανένας ποὺ τὸ ξέρει
περνᾷ π' αὐτοῦ κρυφὰ κρυφὰ καὶ τὸν σταυρό του κάνει
μὲ φόβο καὶ μ' ἐλπίδα.

Ἔτσι κ' ἐγὼ βαστούμενη στὸ πατρικὸ μου χέρι,
ἐπῆγα καὶ προσκύνησα. Καὶ ἐδ' αὐτοῦ μ' ἐφάνη
Ὅχι μ' ἐφάνη! Εἶδα:

Μέσ' στὸ σκοτάδι τὸ βαθύ ἐν, ἄστρο, σὰν λυχνάρι
σὰν μὰ φλόγα μυστική, ἀπ' τὸν Θεὸ ἀναμμένη
γαλάζια λάμψι χύνει.

Καὶ φέγγει τὴν λευκόχλωμη τοῦ Βασιλέως χάρι,
ποὺ μὲ κλεισμένα βλέφαρα ἐξαπλωμένος μένει
στὴν ἀργυρῇ του κλίνη.

—Ἀπέθανε, γιαγιά; —Ποτέ, παιδάκι μου! Κοιμάται,
στὰ στήθη τ' ὁ Στχυραετός, στὰ πόδια του πρεβάλλει
δικέφαλο Ξαφτέρι.

Ἐπὶ ἀπ' τὸ κεφάλι του, ἡ ἀσπίδα παραστέκει
κ' ἐκεῖ, ποὺ τὸ χρυσόπλεκτο, τὸ ψηφωτὸ ζωνάρι
τὴν μέση του κατέχει,
σὰν ἀστραπὴ π' ἀπέμεινε χωρὶς ἀτροπελέκι
ζεφδιά, ὡς κάτου κρέμεται τ' ἀστραφτερὸ θηκάρι
μέσα σπαθί δὲν ἔχει!

Γιατί, γιαγιά; Ποῦ εἶναι τοῖς Βαμμένο μέσ' στὸ αἷμα,
ἀκόμ' ὥς τώρα βρίσκεται σ' ἑνὸς ἀγγέλου χέρι,
στὸν οὐρανὸ ἐπάνου...

Ἦτανε τότε, ποῦ ἡ Τουρκία τὴν Πόλιν ἐπολέμα.
Μέσα μὲ φούχτα ἐλεύθεροι, ἀπ' ἔξω μύριο ἀσκέρι,
οἱ σκλάβοι τοῦ Σουλτάνου.

Κι' ὁ Μωχαμέτ ὁ ἴδιος πᾶ σ' ἄγριό του ἄτι
—Δὸς μου τῆς Πόλης τὰ κλειδεῖά! τοῦ Κωνσταντίνου κράζει,
καὶ τὸ σπαθί σου δὸς μου!
—Ἐλα καὶ πάρτ' τα! λέγ' αὐτὸς τοῦ Τούρκου τοῦ Μουχτάτη,
Ἐγὼ δὲν δίνω τίποτε! τίποτ' ἐν ὕψι βράζει
μὲ στάλλα γαῖμα ἐντός μου.

Κ' ἐπρόβαλαν τὰ λάβαρα κι' ἀρχίνησεν ἡ μάχη!
Σαράντα μέρες πολέμου, σαράντα μερονύχτια.
Χτυποῦνται καὶ χτυποῦνε,
οἱ Τούρκοι σὰν τὰ κύματα κι' οἱ Χριστιανοὶ σὰν βράχοι.
Κι' οὔτε τῶν Φράγκων προδοσιαίς, οὔτε τῶν Φλάρων δέχτ' α,
τὸν βασιλέα σειοῦνε.

Ἀπ' τίς σαράντα κ' ὕστερα Θεὸς τὴν πρραγγέλλει:
—Γιὰ τοῦ λαοῦ τὰ κρίματα, εἶναι γραφτὸ νὰ γίνη,
προσκύνα τὸν Σουλτάνο!
Μ' αὐτὸς, τὸ χέρι στὸ σπαθί, πεισμόνεται, δὲν θέλει!
—Πρὶν ἔμπρὸς σὲ Τούρκο τύραννο τὸ γόνάτο μου κλίνει,
ἔπες κάλιο ν' ἀποθάνω!

Ἐξ' ἀπ' τὸ κάστρο χύνεται μὲ σπάθα γυμνώμενη,
καὶ σφάζει Τούρκων ἡκατοσταίς κι' ἀγαρινῶν χιλιάδες,
Ἐκεῖνος κι' ὁ στρατὸς του:
Μὰ ἦτ' ὀλίγος ὁ στρατὸς, κι' οἱ πρῶτοι λαβωμένοι!
ἐπέσαν τ' ἀρχοντόπουλα ἐφύγαν οἱ Ρηγάδες,
κι' ἀπέμεινεν ἄτός του.

Ὅσο τὸν ζώνουν τὰ σκυλιά, τόσο χτυπᾷ καὶ σφάζει,
ὅαν πληγωμένος λέοντα, σὺν τίγρις τῆς ἐρήμου,
ποὺ τὰ παιδιὰ της σκόνουν.

Μὰ κεῖ τοῦ πέφτει τ' ἄλογο ! Καὶ πέφτ' αὐτὸς καὶ κράζει :
—Δὲν βρίσκεται ἕνας Χριστιανὸς νὰ πάρ' τὴν κεφαλὴ μου
πρὶν πᾶν καὶ μὲ σκλαδῶσουν ;

Μὰ τρίχα καὶ τὸν σκότονεν Ἀράπικη λεπίδα !
Μὰ δὲν ἤθελ' ὁ θεός. Δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ
τῶν Χριστιανῶν τὸ γένος
αἰῶνια δίχως βασιλιᾶ κ' ἐλευθερίας ἐλπίδα.
Γι' αὐτὸ προστάζ' ἐν' ἄγγελο νὰ πᾶ νὰ τὸν βοηθήσῃ,
σὺν ἦταν κυκλωμένος.

Κι' αὐτὸς τὸν Μαῦρο λακπατᾷ, τὸν Βασιλὲ γλυτόνει·
τὸ κοφτερό του τὸ σπαθὶ τοῦ παίρνει ἀπὸ τὸ χέρι,
Τοὺς Τούρκους διασκορπίζει.
Πὰ στὰ λευκά του τὰ φτερά τὸν Βασιλέα σκόνει
μέσ' στὸ πλατὺ τὸ σπήλαιο. πού σ' εἶπα, τὸνε φέρει,
κ' ἐκεῖ τόνε κοιμίζει.

—Καὶ τώρα πιά δὲν εἴμπορεῖ, γιαγιάκα, νὰ ξυπνήσῃ ;
—Ὡ, βέβαια ! Καιροὺς καιροῦς. σηκώνει τὸ κεφάλι
στὸν ὕπνο τὸν βαθύ του,
καὶ βλέπ' ἂν ἦρθεν ἡ στιγμὴ, πῶχ' ὁ θεὸς ὀρίσει,
καὶ βλέπει' ἂν ἦρθ' ὁ ἄγγελος γιὰ νὰ τοῦ φέρῃ πάλι
τὸ κοφτερό σπαθὶ του.

Καὶ θᾶρθῃ, ναί, γιαγιάκα μου ; Θᾶρθῃ, παιδί μου, θᾶρθῃ·
Καὶ ὅταν ἔρθῃ, τί χαρὰ στὴν γῆ, στὴν οἰκουμένη
σ' ὁποίους θὰ ζοῦνε τότε !
Διπλό, τριπλό θὰ πάρουμεν αὐτό, πού μᾶς ἐπάρθῃ
κ' ἡ Πόλη κ' ἡ Ἀγία Σοφία δική μας θὲ νὰ γένῃ.
—Πότε, γιαγιάκα μου ; Πότε ;

—Ὅταν τρανέψης, γρόκα μου, κι' ἄρματωθῇς καὶ κάμῃς
τὸν ὄρκο στὴν Ἐλευθερίᾳ, σὺ κι' ὅλη ἡ νεολαία,
νὰ σώσετε τὴ χώρα.
Τότε θὲ νάρθ' ὁ ἄγγελος κι' ἀγγελικαὶ δυνάμεις,
νὰ μδοῦνε, νὰ ξυπνήσουνε, νὰ ποῦν στὸν βασιλέα
πῶς ἦλθε πιά ἡ ὥρα !

Κι' ὁ Βασιλεὺς θὰ σηκωθῇ, τὴν σπάθα του θὰ δράξῃ
καί, στρατηγός σας, θὲ νὰ μβῇ στὸ πρῶτό του βασίλειο
Τὸν Τοῦρκο νὰ χτυπήσῃ.
Καὶ χτύπα, χτύπα, θὰ τὸν πᾶ μακριὰ νὰ τὸν πετάξῃ,
πίσω στὴν Κόκκινη Μηλιά, καὶ πίσ' ἀπὸ τὸν ἥλιο,
ποὺ πιά νὰ μὴ γυρίσῃ!

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

4. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

Παιδιά Μωραϊτόπουλα καὶ σεῖς Ρουμελιωτάκια,
μὰ τὸ ψωμί, ποὺ φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη,
περᾶστε ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τοὺς ἐδικοὺς μου.
Καὶ νὰ μὴν μπήτε 'ς τὸ χωριὸ μὲ ἥλιο μὲ φεγγάρι,
ντουφέκια νὰ μὴ ρίξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε,
καὶ σᾶς ἀκούσῃ ἡ μάνα μου κ' ἡ δόλια γ' ἡ ἀδερφή μου.
Κι' ἂ ρθοῦν καὶ σᾶς ρωτήσουνε, πρώτη φορὰ μὴν πῆτε,
κι' ἂ σᾶς διπλωρωτήσουνε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη,
μὴν πῆτε, πῶς παντρεύθηκα ν' ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη,
πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναικί,
κι' αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

5. ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

Τρία πουλιά ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαδύχανε 'ς τὴν Πάργα.
Τὸ νὰ κυττάει τὴν ξενιτειά, τ' ἄλλο τὸν Ἀη-Γιαννάκη,
τὸ τρίτο τὸ κατὰμαυρο μοιρολογάει καὶ λέει:
Πάργα, Τουρκιά σὲ πλάκωσε, Τουρκιά σὲ τριγυρίζει.
Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.
Βεζίρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκήρια.
Ἐφευγαν Τοῦρκοι σὰ λαχοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι,
κ' οἱ Λιάπηδες δὲν ἤθελαν νὰ ρτοῦν νὰ πολεμήσουν.
Εἶχες λεβένταις σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρεωμέναις,
πῶτρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαροῦτι γιὰ προσφάγι.
Τᾶσπρα πουλῆσαν τὸ Χριστὸ τᾶσπρα πουλοῦν καὶ σένα.

Πάρτε, μαννάδες, τὰ παιδιὰ, παπάδες, τοὺς ἀγίους.
 Ἄστε, λεβένταις, τάρματα κι' ἀφήστε τὸ τουφέκι,
 σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά, ὅλα σας τὰ κιδούρια,
 καὶ τ' ἀντρεωμένα κόκκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας.
 Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τούρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

Ι. ΠΟΛΕΜΗ

6. ΣΤΗΝ ΠΑΡΓΑ ΠΙΣΩ

Καὶ μ' ὅλο τὸ τρισκότιδο τοὺς γνώρισ' ἀπ' ἀλάργα
 στὴ στρατά καὶ στὰ ξώστρατα, ποὺ πᾶν κατὰ τὴν Πάργα.
 Δὲν ἦταν δέκα οὐτ' ἑκατό. Καθεὶς στὸ χέρι ἐκράτει
 κι' ἀπῶνα σάκκο τρίχινο κ' οἱ σάκκοι ἦταν γεμάτοι·
 κι' ἐκεῖνοι, σὺν νὰ πήγαιναν σὲ πανηγύρι γάμου,
 λὲς κ' εἶχαν ὅλοι τοὺς φτερά καὶ δὲν πατοῦσαν χάμου.
 Κι' ἂν εἴστε καὶ φαντάσματα, μπορῶ νὰ σᾶς ρωτήσω
 ποῦ πᾶτε τόσο βιαστικά:

— Πᾶμε στὴν Πάργα πίσω.

— Καὶ μέσ' τοὺς σάκκους τί ἔχετε κρυμμένο βρυκολάκοι:

— Μὲ πεθαμένων κόκκαλα γεμᾶτ' εἶναι ὅλοι οἱ σάκκοι.

Διαδάτη, δὲν τὰ πρόφτασες τοῦ Ἀλὴ πρὸς τὰ χρόνια!

Σταλμένος ἀπ' τὰ Τάρταρα, τὰ μαῦρα καταχθόνα,

σὺν νὰ βουλῆθηκε ἀπ' τὴ γῇ κάθε καλὸ νὰ λείψῃ,

ἔσπερνε τὸ ξολόθρεμμα, τὸ χαλασμό, τὴ θλίψι...

Τότε στὰ χέρια του ἔπρεσε κ' ἡ Πάργα ἡ παινεμένη·

μὰ ἡ Πάργκ ἂν ἐσκλαδώθηκε, ψυχὴ δὲν ἀπομένει.

ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ νιοὶ καὶ γέροι κι' ὅλοι,

ἀφίνοντες παντέρημη τὴ σκλαδωμένη πόλι,

ἔξεκινήσαμε μαζί. Τὴ νύχτα μὲ φανάρια,

στὸ κοιμητήρι ἐπήγαμε κρατώντας τ' ἀξινάρια,

κι' ἀνοίξαμε τὰ μνήματα κ' ἔγιναν λάκκοι οἱ τάφοι,

κ' ἐπήραμε τὰ κόκκαλα καὶ τοὺς σταυροὺς ἀκόμα

γιά νὰ μὴ μείνῃ τίποτα σὲ σκλαδωμένο χῶμα.

Κ' ἐφύγαμε... Περνᾷ καιρὸς κ' ἐμεῖς ἀγάλλι-ἀγάλλι

πεθένοῦμε, κ' ἡ μιὰ γενιὰ κληρονομᾷ τὴν ἄλλη.

Ὡς ὅτου χθὲς μεσάνυχτα, κράζοντας πέρα ὡς πέρα

μιά σάλπιγγα ἐτρικύμισε τὸν ξάστερον ἀγέρα
 σὰν τ' ἀρχαγγέλου ἡ σάλπιγγα γιὰ τὴ στερνὴ τὴν κρίσι...
 Τὰ κόκκαλα, ποὺ λευτεριά τοὺς εἶχαμε χαρίσει,
 πῆραν φωνὴ κι' ἀνάκραξαν, φωνὴ βαθειά, μεγάλη·
 — Ἡ Πάργα ἐξεσπλαδίσθηκε, πηγαίνειτέ μας πάλι.

Σ. ΣΚΙΠΗ

7. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΑΡΜΑΤΩΛΩΝ

Οἱ ἀρματωλοὶ κι οἱ κλέφτες δὲ πέθαναν ποτές!
 Δεχθῆτε μας βρυσούλες καὶ γάργαρα κρυονέρια,
 κάτου ἀπὸ κοντοελάτια καὶ πράσινες ῥιζιές,
 γειά σας παλιές μας σκέπες κι αἰώνια μας λημέρια.

Γειά σας, χαρά σας, λόγγοι, παλιά μας συντροφιά!
 κι ἐσεῖς θολές ραχοῦλες καὶ μαυρομαντηλοῦσες.
 Γειά σας, χαρά σας ὅσος ξανθὰ κι ἄγρια θεριά,
 ὁμορφες πέρδικές μας καὶ πετροκελαῖδοῦσες.

Ἐδῶ, βουνό, μᾶς εἶδες, γειά σου, ἱσχιερὸ βουνό!
 νὰ στῆνουμε κουθέντες, νὰ λέμε καὶ τραγοῦδια.
 Μᾶς δρόσιζε τὴν ὄψη τὸ ἀγέρι τὸ τερπνὸ
 καὶ στὰ καλὰ ἄρματά μας κρεμνοῦσαμε λουλούδια.

Ἐδῶ, ἀπ' τὰ ὀνειράτά μας ἦρθε τὸ πιὸ χρυσὸ
 μὴν ἀνοιξὴ ἀνθισμένη κι ἓνα ὥριο καλοκαίρι,
 νὰ χύσῃ στὴν καρδιά μας ἐλπίδων θησαυρὸ
 κι' ὑπόσχεση σὰν ἄνθι τοῦ Ἀπρίλη νὰ μᾶς φέρῃ.

Ἐδῶ τὰ γιαταγάνια καὶ τ' ἀργυρὰ σπαθιὰ
 τροχίσσαμε, βουνό μου. Καὶ τὰ ντουφέκια τ' ἄγια,
 αὐτὰ μᾶς ξεμουδιάσαν τὰ χέρια τὰ τραχιά,
 ρίχνοντας τὰ ἔρμα ν' ἀντιλαλοῦν στὰ πλάγια.

Καὶ τὸνειρο τὸ πλάνο πιάσαμ' ἐμεῖς ἐδῶ.
 καὶ τ' ἄτρομα γιουρούσια σύραμε ἀράδα-ἀράδα.
 Στήσαμε ἀπ' ἄκρια σὲ ἄκρια τὸ μέγα σηκωμὸ
 καὶ λευτεριάς ἀγέρι ἀνάπνεψε ἡ Ἑλλάδα.

8. Ο ΑΝΔΡΙΑΣ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ Ε'.

Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος : . . . Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου,
τὰ φτερωτά σου τὰ ὄνειρα Γιατί στο μετωπό σου :
νὰ μὴ φυτρώνουν, γέροντα, τόσαις χρυσαῖς ἀχτίδες,
δσαις μᾶς δίδ᾽ ἡ ὄψη σου παρηγοριαῖς κ' ἐλπίδες ; . .
Γιατί στὰ οὐράνια χεῖλη σου νὰ μὴ γλυκοχοράζῃ,
πατέρα, ἓνα χαμόγελο : . . Γιατί νὰ μὴ σπαράζῃ
μέσα στὰ στήθη σου ἡ καρδιά, καὶ πῶς στο βλέφαρό σου
οὐτ' ἓνα δάκρυ ἐπρόβαλε, οὐτ' ἔλαμψε τὸ φῶς σου.

Ὁλόγουρά σου τὰ βουνὰ κ' οἱ λόγγοι στολισμένοι
τὸ λυτρωτὴ τους χαιρετοῦν . . . Ἡ θάλασσ' ἀγριωμένη
ἀπὸ μακρὰ σ' ἐγνώρισε καὶ μ' ἀφρισμένο στόμα
φιλεῖ, πατέρα μου γλυκέ, τὸ ἐλεύθερο τὸ χῶμα
ποῦ σὲ κρατεῖ στὰ σπλάγχνα του . . . Θυμᾶται τὴν ἡμέρα,
ὁποῦ κ' αὐτὴ στὸν κόρφο της, σὰν τρυφερὴ μητέρα,
πατέρα μου σ' ἐδέχθηκε . . . Θυμᾶται στὸ λαιμό σου
τὸ ματωμένο τὸ σχοινί, καὶ σ' ἄγιο πρόσωπό σου
τάγμα τὰ ραπίσματα . . . τὸ βόγγο . . . τὴ λαχτάρα . . .
τοῦ κόσμου τὴν ποδοβολή . . . Θυμᾶται τὴν ἀντάρα
τὴν πέτρα ποῦ σοῦ ἐκρέμασαν . . . τὴν γύμνια τοῦ νεκροῦ σου...
τὸ φοβερὸ τὸ ἀνάδρασμα τοῦ καταποντισμοῦ σου . . .
Δὲν ἐλησμόνησε τὴ γῆ ποῦ σῶγινε πατρίδα,
οὔτε τὸ χέρι, ποῦ εὐσπλαχνο μ' ὀλόχρυσή χλαμύδα
τὴ σάρκα σου ἐσαδάνωσε τὴ θαλασσοδαρμένη
ἔταν, πατέρα μου, ἄκαρδοι, γονατισμένοι ξένοι
τὸ αἷμά σου ἐγλύφαν κρυφὰ στὰ νύχια τοῦ φονιά σου . . .
Τώρα σὲ βλέπει γίγαντα πατέρα, ἡ θάλασσά σου . . .
Τὸ λείψανό σου τὸ φτωχό, τὸ ποδοπατημένο,
τ' ἀνάστησε ἡ ἀγάπη μας κ' ἐδῶ μαρμαρωμένο
θὰ στέκῃ ἐλόρθο, ἀκλόνητο κ' αἰώνιο θὰ νὰ ζήσῃ
νᾶναι φοβέρα ἀδιάκοπη σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση . . .

9. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Ἰστών Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη
 Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
 Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
 Καὶ ἔς τὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
 Γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
 Ποῦ εἶχαν μείνει ἔς τὴν ἔρημη γῆ.

Γ. ΣΟΥΡΗ

10. ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΝΤΕΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΡΝΑΣΣΟΝ
ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΟΡΦΑΝΩΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Φασουλῆς καὶ Περικλέτος
 ὁ καθένας νέτος σκέτος.

Φ.— Τὴν ἄκουσες;

Π.— Γιὰ ποιὰν μοῦ λές;

Φ.— Γιὰ τὴν Μακεδονία.

Π.— Τὴν ἄκουσα ποῦ μοῦλεγε μὲ πόνο κι' ἀγωνία
 Γιὰ δέτε χήραις κι' ὀρφανὰ, ποῦ σέρνονται στὸ χῶμα
 μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα.

Ἔχουν γλῶσσα καὶ μιλιὰ, μὰ τίποτε δὲν λένε...
 κι' ἂν δὲν ἀκοῦτε κλάμματα, θαρεῖτε πὼς δὲν κλένε;
 κι' ἂν σεῖς δὲν βλέπετε σφαγὰς καὶ σκοτωμένων αἵματα,
 θαρεῖτε τόσοι μάρτυρες πὼς σφάζονται στὰ ψέμματα;

Νὲ ξέρατε πὼς μαρτυρῶ

μῆτε νὰ κλάψω δὲν μπορῶ...

στειρεύουν καὶ τὰ ὀκρυὰ μὲ τίς μεγάλαις λύπαις...

κι' ἐγὼ δὲν ἄκουσα καλὰ κι' εἶπα τῆς σκλάβας τεῖπες;

Ἐμπρὸς στὸν τόσο πόνο τῆς στεκόμου σὰν χαζός,
 ἓνας τῆς εἶπε: πῆγαινε, κι' ἄλλος τῆς εἶπε: τράβα,
 κι' ἄλλοι μὲ λόγους μοναχὰ κι' ἐμμέτρως καὶ πεζῶς
 ἐγύρευαν νὰ δώσουνε παρηγοριὰς στὴ σκλάβα.

Φ. Κι' ἐγὼ τῆς εἶπα, Περικλῆ: τί θέλεις ἀπὸ μᾶς;
ἐράνο·ς; συνδρομάς;

Γιὰ τὸν Σιλβὸν ἀδειάσαμε τὴν δόλια μας κασσάρα
κι' ἂν λίγα ρέστ' ἀπέμειναν θαρρῶ πὼς θὰ τὰ πάρῃ
ἂν ἔλθῃ πάλιν στάς κλεινάς, ἢ δαιμονία Σάρρα,
κι' ὅποια προτοῦ καὶ μετ' αὐτὴν ἐδῶ ξαναριδάρῃ.
Ἐπειτα θάλλουσι οἱ γιορταῖς καὶ τ' Ἀγιοβοσιλιάτικα
καὶ θέλομ' ἐξοδα πολλά, δὲν εἶναι χωρατάδες
Ἐπειτα μᾶς χρειάζονται καὶ ροῦχα χειμωνιάτικα
κι' ἐφέτος λένε πίστῳσι δὲν κύνουν οἱ ραφτάδες.

Αἱματόδρεκτα μὴ ρίχνῃς στὴν ἐλεύθερη μητέρα
τῶν μαρτύρων σου στεφάνια,
μὴ μᾶς δείχνῃς νύκτα μέρα
τῶν παιδιῶν σου τὴν ὀρφάνια.
Ἐχομε καὶ μεῖς παιδιά,
πολλοὶ μάλιστα καὶ ἐγγόνια,
κι' εἶναι δύσκολα τὰ χρόνια...
κλάψα κι' ἀναπαραδιά.

Τὴν γυμνή σου δόξα σέρνε,
λόγους ἄκου, λόγους πέρνε,
τὰ παιδιὰ τὰ πεινασμένα
νὰ χορτάσουν κατὰ κόρον
ἀπὸ λόγια φουσκωμένα
ποιητῶν τε καὶ ρητόρων.

Λόγων νὰ μᾶς πιάνῃ λύσσα
γιὰ τὰ πάθη τῶν δυσμοίρων,
λόγους νὰ γεννᾷ κι' ἡ κνίσσα
τῶν ψημένων σου μαρτύρων.

Μὲ τοὺς αἱματοδρέκτους μαρτυρικοὺς στεφάνους
σ' ἐμένα νὰ μὴν ἔρχεσαι καὶ νὰ ζητῆς ἐράνο·ς
Σὲ παραλῆδες πήγαινε, μ' ἐκείνους νὰ γνωρίζεσαι
καὶ τοῦτων νὰ ζητῆς,
ἐμένα σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ με συνερίζεσαι
γιατ' εἶμαι ποιητής.

Κι' ἐγὼ δεδαίως σκλάβω μου, ποθῶ νὰ σὲ συνδράμω,
 κι' ἀκούω μέσα μου βαθεῖα τῶν βόγγων σου τοὺς ἤχους,
 μὰ τίποτε καλλίτερο δὲν εἰμπορῶ νὰ κάμω
 παρὰ νὰ βγῶ στὸν Παρνασσὸ καὶ ν' ἀπαγγείλω στίχους.

Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΗ

11. ΣΤΟΥΣ ΕΥΖΩΝΟΥΣ

Ὅχι! δὲ φτάνουν καὶ φτερά Πινδαρικών παιάνων
 Στίς ἀητορράχες, στίς κορφές τῶν θεώρατων βουνῶν,
 Ἐκεῖ, στὰ βίθη τῶν νεφῶν ψηλὰ τῶν γαλανῶν
 Γιὰ νὰ σᾶς ψάλω, ὦ Δυνατοί κι ὦ σκιαχτρά τῶν τυράννων!

Ἀνδρεῖα παιδιὰ τῶν Αἰτωλῶν, Δωριέων κι' Ἀκαρνάνων,
 Βλαστάρια τῶν Ἡρακλειδῶν ἐκείνων τῶν κλεινῶν,
 Πρὸ κι' ἀπ' τῇ Γῇ γεννήθηκαν κι' ἀπὸ τὸ Οὐρανόν,
 Αἶμα χτυπάει στίς φλέβες σας τῶν ἡμιθέων Τιτάνων.

Σ' ὅλους τὸ φόβο σπέρνετε στὸ φτερωτὸ σας δρόμο
 Καὶ μόνο ζοῦν, σὰν ἀδελφοί, κοντὰ σας οἱ ἀητοί,
 Ποὺ ὀλημερῆς τριγύρω τοὺς σᾶς βλέπουν δίχως τρόμο.

Κ' ἐγὼ τρομάζω, παίρνοντας στὸ χέρι μου τὴ λύρα,
 Νὰ πῶ τὴν ὑπεράνθρωπη, τὴ θεία σας ἀρετή,
 Μὰ νοιώθω κατὶ ἀνθρώπινο στὰ λόγια μου τὰ στεῖρα!

Γ. ΑΘΑΝΑ

12. Ο ΤΑΦΟΣ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

Δὲ σκιάζομαι νὰ μὴ χαθῶ, δὲ μὲ τρομάζει ὁ χάρος,
 Τὴ λεβεντιά μου λησμονῶ, τὰ νᾶα μου ξεγράφω,
 Πατῶ στὰ μαρμαράλωνα μὲ τὸ πιὸ πλούσιο θάρρος,
 Μὰ ν' ἀγαπήσω δὲ μπορῶ τῆς ξενιτιάς τὸν τάφο!

Δὲ θά μοῦ σφίξῃ τὸ κορμὶ σὰν πονεμένη ἀγκίλη,
 Τὸ χῶμα θὰ τσιγκουνευτῇ, τίς πέτρες θ' ἀσωτέψῃ
 Δροσιὰ δὲ θὰ ποτίζεται, λουλούδια δὲ θὰ βγάλῃ,
 Πουλὶκι γλυκολάλητο μὲ σπόρο δὲ θὰ θρέψῃ!

Κι' ἂν σκοτωθῶ στήν ξένη γῆς, ἀφήνω σά διαθήκη
Σ' ὅποιον γυρίσῃ σὸ χωριὸ τῆ θλιθερῆ φροντίδα
Νὰ στείλῃ ἀπ' τοῦ Πατέρα μου τὸν τάφο ἓνα σκουλήκι.
Νὰ μοῦ μασήσῃ τὴν καρδιά-νὰ μοῦ φανῇ πατρίδα !

Β' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

1. ΣΤΟ ΠΕΘΑΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ

Ἡμερα καὶ πρόσχαρα
τὰ χρόνια σου σκορποῦσες,
βλους τοὺς ἐγύρευες,
βλους τοὺς ἀγαποῦσες.

Ὡς ὁμορφα καὶ ὥς ἄσχημα
σὲ ξένα καὶ δικά σου,
τὰ φιλάκια ἀσώγειες,
τὰ παιγνιδίσματά σου.

Ὅσο, πού τὸν Θάνατο
ἀπάντησες μιὰ ἡμέρα,
καὶ τὸν σφιχταγκάλιατες,
τὸν πῆρες γιὰ πατέρα !

Στὸ ταξίδι, πού σὲ πάει
ὁ μαῦρος καθαλλάρης,
κύταξε ἀπ' τὸ χέρι του
τίποτε νὰ μὴν πάρῃς.

Κι' ἂν διψάσῃς, μὴν τὸ πιῇς,
ἀπὸ τὸν κάτω κόσμο,
τὸ νερὸ τῆς ἀρνησιᾶς,
φτωχὸ κομμένο δούλεμο !

Μὴν τὸ πιῇς, κι' ὀλότειλα
κ' αἰώνια μᾶς ξεχάσῃς,
βάλε τὰ σημάδια σου
τὸ δρόμο νὰ μὴ χάσῃς.

Κι' ὅπως εἶσαι ἀνάλαφρο
μικρὸ σὰ χελιδόνι,
κι' ἄρματα παλληκαριοῦ
δὲ σοῦ βροντοῦν τῇ ζώνῃ,

Κύταξε καὶ γέλασε
τῆς νύχτας τὸ σουλτάνο,
γλίσσῃσε σιγά, κρυφά,
καὶ πέταξ' ἐδῶ πάνω.

Καὶ στὸ σπίτι τ' ἄραχνο
γυρνώντας, ὦ ἀκριδέ μας,
γίνε ἀεροφύσημα
καὶ γλυκοφίλησέ μας.

2. Η ΧΑΡΟΚΑΜΕΝΗ

Ἦτον ὄνειρος !

Ὅσ' ἄν ὄνειρο βλέπω· στὸ νοῦ μου
τὲς ἀχιτίδες τῆς πρώτης χαρᾶς σου,
ὅταν εἶχες στὴ δόλια ἀγκαλιά σου
τὴν ἀφράτη μορφὴ τοῦ παιδιοῦ μου.

Ἄχ ! ὅπότε γελοῦσε μὲ χάρι,
ληρμονοῦσες τὸ πρῶτο κακό μας
τὰ μαρτύρια ποὺ ἀφῆκε στοὺς δυὸ μας,
τὸ διπλὸ τῶν ἀγγέλων ζευγάρι

Τὸ ποτήρι τῆς μοίρας γιομᾶτο
δοκιμάσαμε κ' εἶπαμε «φθάνει»·
φοβερὴ τῶν ἐλπίδων μας πλάνη !
Ἦτον καὶ ἄλλο φαρμάκι στὸν πᾶτο.

Συμφορᾶς εἶχε σπόρο ριμμένο
Ἕνα χέρι κρυφὸ στὴ χαρὰ μας,
τὸ ἀγγελουδί· ἐμαράθη μπροστά μας
μᾶς στιγμῆς λουλουδάκι ἀνθισμένο.

Δυστυχῇ ! μὴ τὰ στήθια σου δέρνῃς,
Σβῆς τὴν φλόγα τῆς λύπης τῆς τόσης !
Καὶ ἂν τὴν μαύρη καρδιά ξερριζώσῃς,
Ἀποκεῖ ποῦ εἶναι αὐτὸ δὲν τὸ φέρνεις.

Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ

3. ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ

Α'. — MANNA

Φυρτοῦνιασεν ἡ θάλασσα καὶ βουρκοῦθηκαν τὰ βουνά !
Εἶναι βουδὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεῖνά,
κ' ἡ δόλια μου ματιὰ θολή,
παιδί μου, ὦρα σου καλή !

Εἶν' ἡ καρδίά μου κρύσταλλο καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά,
σαλεύ' ὁ νοῦς μου, σὰν δένδρι, ποὺ στέκ' ἀντίκρυ στὸ χιονιά
καὶ εἶναι ξέθαβο πολὺ,
παιδί μου, ὦρα σου καλή!

Βοτίζει τὸ κεφάλι μου σὰν τοῦ χειμάρρου τὴ βοή!
Ξεράθηκαν τὰ χεῖλιά μου, καὶ μὲ ἐκόπη κ' ἡ πνοή
σ' αὐτὸ τὸ ὕστερο φίλι,
παιδί μου, ὦρα σου καλή!

Νά σέ πα:δέψ' ὁ Πλάστης μου, κατηρχμένη ξενιτειά!
Μᾶς παίρνεις τὰ παιδικία μας καὶ μᾶς ἀφίνεις στὴ φω:ιά,
καὶ πίνουμε τόση χολή,
ὅταν τὰ λέμ' «ὦρα καλή!»

Β'. — ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Φυσᾷ βοριάς, φυσᾷ θρα:ιάς, γεννιέται μπόρα φοβερή
μὲ παίρνουν, μίννα, σὰν φτερό, σὰν πεταλοῦδα τρυφερή,
καὶ δὲν μπορῶ νὰ κρατηθῶ,
μίννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Βογγοῦν τοῦ κόσμου τὰ στοιχεῖα, σηκώνουν κύμα βροντερό,
Θαρρεῖς ἀνάλωσεν ἡ γῆ καὶ τρέχ' ἡ στράτα σὰν νερό.
Καὶ γὼ τὸ κύμα τ' ἀκλουθῶ,
μίννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Ὅσαις γλυκίδες καὶ χαραῖς μᾶς περιχύν' ὁ ἐρχομός
τόσαις πικράδες καὶ χολαῖς μᾶς δίν' ὁ μαῦρος χωρισμός!
Ὁχ! Ἄς ἡμπόργα νὰ σταθῶ ...
μίννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Πλάκωσε γύρω κατχηνιά, κ' ἤρθε στὰ χεῖλιά μ' ἡ ψυχή!
Δός με τὴν ἀγία σου δεξιά, δός με συντρόφισσαν εὐχή,
νὰ μὲ φυλάγῃ, μὴ χαθῶ,
μίννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

4. Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ

(Ἀφοσίωσις γυναικός)

Ἐρρόδισε γῇ ἀνατολή καὶ ξημερόνει δύση,
 γλυκοχαράζουν τὰ βουνὰ κι' ὁ αὐγερινὸς τραδιέται,
 Πάν τὰ πουλάκια ἐστὴ βροχὴ κι' οἱ λυγεραὶς ἐστὴ βροῦση.
 Βγαίνω κ' ἐγὼ κι' ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.
 Βρίσκω μιὰ κόρη πῶπλενε σὲ μαρμαρένια γοῦρνα.
 Τῇ χαιρετάω, δὲ μοῦ μιλεῖ, τῆς κρένω δὲν μοῦ κρένει.
 «Κόρη, γιὰ βγάλε μας νερό, τὴν καλὴ μοῖρα νὰ χῆς,
 νὰ πιῶ κ' ἐγὼ κι' ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.
 Σαράντα σίκλους ἔβγαλε στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα
 κι' ἀπάνω ἔς τοὺς σαρανταδυὸ τῇ βλέπω δακρυσμένη.
 «Γιατὶ δακρύζεις, λυγερή, καὶ βαριαναστενάζεις;
 Μῆνα πεινᾷς, μῆνα διψᾷς, μὴν ἔχῃς κακὴ μάννα;
 —Μῆτε πεινῶ, μῆτε διψῶ, μὴτ' ἔχω κακὴ μάννα,
 Ξένε μου, κι' ἂν ἐδάκρυσσας κι' βριαναστενάζω,
 τὸν ἄντρα χω ἔς τὴν ξενιτεῖά καὶ λείπει δέκα χρόνους
 κι' ἀκόμη θυὸ τὸν καρτερῶ, τοὺς τρεῖς τὸν παντυχαίνω.
 κι' ἂ δὲν ἐρθῇ, κι' ἂ δὲ φανῇ, χαλόγρια θὰ νὰ γίνω,
 Θὰ πάγω ἔς ἔρημα βουνά, νὰ στήσω μοναστήρι
 καὶ ἔς τὸ κελλὶ θὰ σφαλιστῶ, ἔς τὰ μαῦρ θὲ νὰ βάλω,
 ἐκεῖδὸν νὰ τρώγῃ ἡ ξενιτεῖά κ' ἐμὲ τὰ μα α ῥάσῃ.
 Κόρη μου, ὁ ἄντρας σου πῆθανε, κόρη μ ὁ ἄντρας χάθ
 τὰ χέρια μου τὸν κράτησαν, τὰ χέρια μου τὸν θάψαν.
 ψωμί, κερὶ τοῦ μοῖρας κ' εἶπε νὰ τὰ πλερώσῃς.
 —Ψωμί, κερὶ τοῦ μοῖραςες διπλὰ νὰ σὲ πλερώσω.
 —Κόρη μου, ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄντρας σου, ἐγὼ εἶμαι κι' ὁ καλὸς σου.
 —Ξένε μου, ἂν εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἂν εἶσαι κι' ὁ καλὸς μου,
 δεῖξε σημάδια τῆς αὐλῆς καὶ τότες νὰ πιστέψω.
 —Ἐχεις μηλιὰ ἔς τὴν πόρτα σου καὶ κλῆμα στὴν αὐλὴ σου
 κάνει σταφύλι ραζακὶ καὶ τὸ κρασί μοσχάτο
 κι' ὅποιος τὸ πιῇ δροσίζεται καὶ πάλι ἀναζητᾷ το.
 —Αὐτὰ εἶναι σημάδια τῆς αὐλῆς, τὰ ξέρει ὁ κόσμος ὁλος
 διαδάτῃς ἤσουν, πέρασες, τὰ εἶδες καὶ μοῦ τὰ λείεις.

Πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τότες νὰ πιστέψω.

— Ἀνάμεσα στὴν κάμαρα χρυσὸ καντήλι ἀνάφτει,
καὶ φέγγει σου, ποὺ γδύνεσαι καὶ πλέκεις τὰ μαλλιά σου
φέγγει σου τὲς γλυκαῖς αὐγαῖς, ποὺ τὰ καλά σου βάζεις.

— Κάποιος κακὸς μου γείτονας σοῦ τά πε καὶ τὰ ξέρεις.

Πές μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ, σημάδια τῆς ἀγάπης.

— Ἔχεις ἐλιά ἔς τὰ στήθη σου κ' ἐλιά στὴν ἀμασκάλη.

— Ξένε μου, ἐσὺ εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἐσὺ εἶσαι κι' ὁ καλὸς μου.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

5. ΝΑΝΑΡΙΣΜΑ

Χήνα μου, ἄπλωσ' τὰ φτερά, νὰ πλύνω τοῦ παιδιοῦ μου,

ἄϊτέ μου τὰ φτερούγια σου ν' ἀπλώσω τ' ἀγοριοῦ μου,

καὶ σὺ ἀηδὼνι μου χρυσὸ στὴν κούνια νὰ καθίσῃς

μὲ τὴ γλυκειά σου τὴ φωνὴ νὰ μοῦ τὸ νανουρίσῃς,

καὶ σὰν τὸ ἰδῇς νὰ κοιμηθῇ, τὰ μάτια του νὰ κλείσῃ,

τρέξε τὸν Ὑπνο φώναξε νὰ μοῦ τὸ σεργιανίσῃ.

Ἔλα, Ὑπνε, καὶ πάρε το πᾶν το ἔς τὰ περιβόλια,

καὶ γέμισε τοὺς κόρφους σου τριαντάφυλλα καὶ ρόδα.

Τὰ ρόδα θὰ εἶν' τῆς μάνας του καὶ τ' ἄνθη τοῦ κυροῦ του

καὶ τὰ χρυσὰ τραντάφυλλα θὰ νὰ εἶναι τοῦ νονοῦ του.

ΑΡ. ΒΑΛΛΩΡΙΤΟΥ

6. ΝΑΝΑΡΙΣΜΑ

Φύσ' ἀγεράκι δροσερὸ
μέσ τῶν δενδρῶν τὰ φύλλα.

Πάρ' ἀπ' τὰ ρόδα τὸν ἀνθό,

ἀπ' τὴ μηλιά τὰ μῆλα

καὶ φέρτα στὸ παιδάκι μου.

Εἶναι καλὸ χαὶ κάνει

ἥσυχο νάνι - νάνι,

Ἄνοιξε νυκτολούλουδο,

ἄνοιξε καὶ μὴ κλείσῃς

τὴν ὡμορφὴ σου κυρωδιὰ

ὥσότου νὰ τὴ χύσῃς

ἐλὴ μέσ τὰ μαλάκια του.

Τὸ μαῦρο ἰδές πῶς κάνει

μαζί μου νάνι - νάνι.

Παίξει τ' ἀγέρι τοῦ Μαΐου
μέσα στὸν καλαμιῶνα,
γελοῦνε τ' ἄνθη, τὰ νερά,
λαλεῖ ἡ νεροχελώνα.
Εὐτυχισμέν' εἶμαι κ' ἐγὼ
στὰ στήθη μου σὰν κάνη
τὸ μαῦρο νάνι - νάνι.

Καὶ σεῖς μὲ τὰ φτερά
ὄνειράτά μου ἔλατε
στὸ ἔρμος τὸ καλύδι μας,
ἀγάλια ἀγάλια ἐμβάτε
σιγὰ μὴ τὸ ξυπνήσετε,
κυττάξετε πῶς κάνει
"Ἄγγελος νάνι - νάνι.

Ὅνειράτα εἶναι τοῦ φτωχοῦ
ἡ συντροφιά, ἡ ἐλπίδα,
τῆς χήρας ἡ πρηγοριά,
ὁ ἥλιος, ἡ ἀχτίδα.
Ἐλάτε, μὴν ἀφήσετε
τὴ μάννα του, ποὺ κάνει
μαζί του νάνι - νάνι.

Ἀποκοιμήθη τὸ μικρὸ κ' ἡ μάνν' ἀποκοιμήθη
βαστώντας τὸ σφιχτὰ σφιχτὰ στὰ μητρικά της στήθη.

Γ'. ΚΥΡΙΩΣ ΣΥΜΠΑΘΗΤΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ

1. ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ

Θεὰ τοῦ πόνου, ταπεινὰ περὶ τὰ μονοπάτια
ποὺ φέρνουν στὸ ἔλεος λημέρια,
κ' ἔχεις πλοῦσια τὴν καρδιά καὶ πρόθυμα τὰ χέρια
καὶ ἀγγέλου ἀγαθότητ' στὰ σπλαχνικά σου μάτια.

Εἶσαι ἡ πλουσιώτερη τῆς γῆς, Ἐλεημοσύνη,
κι' ὅταν ἀκόμα φτωχικὰ τὸ χέρι σου χαρίζῃ.
Δὲν εἶναι πλοῦτος κανεὶς γιὰ ὅσα θησαυρίζει,
ἀλλὰ γιὰ ὅσα μὲ χαρὰ καὶ μὲ ἀγάπη δίνει.

Δαδoαίνεις κι' ὁ ἀγέρας σου παρηγοριὰ σκορπίζει,
λουλούδια δλόγυρά σου σπέρνεις
δίνεις χαρὰ καὶ ἀνάσταση, καὶ γιὰ μισθὸ σου παίρνεις
δάκρυ ποὺ σὰν ἁγίασμα τὰ χέρια σου ραντίζει.

Λάμπει ἡ ἐλπίδα, ἅμα φανῇς. σὲ μάτι ἀπελπισμένο
τὸ κλάμμα γίνεται τραγοῦδι,
καὶ ἡ ζωὴ ποῦ κοίτεται σὰ δέντρο μακραμμένο,
νοιώθει κοντὰ σου ἀνοιξή, πετᾷ γιὰ σὲ λουλούδι.

Μέσ' στὴν καλύβη τοῦ φτωχοῦ, τὴν πειρὸ σκονισμένη,
τὸ φωτεινὸ τοῦ θρόνου στήνεις,
καὶ ἡ ὄψη σου φεγγοβολᾷ σὰν ἄστρο τῆς γαλήνης,
λαμπρότερη μέσ' στὴν καρδιὰ τὴν πειρὸ δυστυχιμένη.

Κρύβεις, ἀλλ' ἡ χάρη σου σὲ μύριαις ὄψεϊς λάμπει,
σ' ἀμέτρηταις καρδιαῖς μυρίζεϊ,
σὰν λούλουδο ποῦ ταπεινὸ βαθιὰ στὰ χόρτα ἀνθίζει,
μὰ στὸ γλυκὸ του ἀνάσασμα μυροβολοῦν οἱ κάμποι.

Τὴ δύναμή σου, ὦ θεῖ, τὴ μαγεμένη, οὐράνια
δὲν κτίζεις οὐ μὲ περηφάνεια
ἐπάνω εἰς τὰ μάτια τοῦ κόσμου μεγαλεῖα
τὴν θεμελιόνεις στὴν εὐχὴ καὶ στὴν εὐλογία.

Οἱ πειρὸ ἀδύνατοι τῆς γῆς, ἰδοὺ ἡ δύναμή σου!
χήραις, παιδάκια ὄρφανεμένα,
ποῦ τὰ γλυκύνει ὥσάν το φῶς ἡ μητρικὴ στοργή σου,
σηκώνουνε τὸ θρόνο σου σὲ χέρι εὐλογημένα.

Ἐλεημοσύνη, ταπεινὴ περνᾷς τὴν οἰκουμένη
κ' ἐνῶ τὸ γόνυ ἐμπρός σου κλίνει
καὶ μ' εὐλογίαις καὶ μ' εὐχαίς καὶ δάκρυα σὲ ραίνει,
σὺ γονατίζεις σπλαχνικὴ στῆς συμφορᾷς τὴν κλίνη.

Γ'. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΚΑΛΟΥ

Ι. ΠΟΛΕΜΗ

1. ΖΩΓΡΑΦΙΑ

Σκῖνοι καὶ πεῦκα, θάμνοι καὶ χαμόκλαδα
πυκνὰ στολίζουν τοῦ βουνοῦ τὰ ράχη·
κάτω, νερὰ καθάρια καὶ τρεχούμενα,
ἀπάνω ἡλιοκαμμένοι καὶ ἄγριοι βράχοι.

Στὰ πόδια του, σαρακωμένες, γέρικες
 ἐλγῆς μεστόνουν τοῦ καρποῦ τὰ πλήθη
 καὶ γύρω του ἀμπέλια καταπράσινα
 ἐγκυμονοῦν τῶν πόνων μας τὴ λήϊη.

Ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ χρυσόφωτος
 κόσμους ἐντόμων, νέους κόσμους πλάθει
 καὶ συντροφεύει ὁ βόμβος ὁ μονότονος
 τῆς μέλισσας, ποὺ τριγυρνᾷ στ' ἀγκάθι.

Ἀργὰ τὸ δέιλι, στοῦ ἡλίου τὸ βασίλειμα,
 σκαρπίζουσιν γύρω τὰ φτερά τοῦ ἀγέρα
 γαυγίσματα σκυλιῶν, ἀρνιῶν βελάσματα
 καὶ στεναγμοὺς ἀπὸ βοσκοῦ φλογέρα.

Κι' ὅλα μαζί, καὶ θάμνοι καὶ χαμέκλαδα
 καὶ μέλισσες κι ἀρνιά κι ἐλγῆς κι ἀμπέλια,
 κοιμούνται μὲ τοῦ γκιῶνι τὸ παράπονο,
 ξυπνοῦν μὲ τοῦ κορυδαλλοῦ τὰ γέλιχα.

Δ'. ΗΘΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑ

1. ΕΡΓΑΣΙΑ

Ἐλᾶτε, παλληκάρια μας, ἐλᾶτε ἡ γῆ σᾶς κράζει,
 τὸ βλέπετε· χωρὶς ἐσᾶς ἐδῶ κ' ἐκεῖ λογιγίζει.
 Βγάλτε τὸ σκίνο σύρριζα· ρίχτε τοὺς βότους πέρα·
 βαθεία, βαθεία τῆς εἰκοπες· εἶναι κ' ἡ γῆ ὡς μητέρα
 π' ὅσο βαθύτερες πληγῆς ἓνα παιδ. τῆς κάνει,
 τόσο ἡ καρδιά της ἀφθονους καρποὺς ἀγάπης βγάνει.
 Ἐμπρός! εἰν' ὦρα γιὰ δουλειά· τὸ νοῦ μὴ σᾶς πειράξῃ
 ποιὰ στοὺς πολέμους ἦτανε τοῦ ἐνὸς ἢ τ' ἄλλου ἡ πράξις.
 Ὁ τόπος ἔχει, ὡς βλέπετε, στήν ἐργασία τὴν ἴδια,
 σκουλίκια, πέτρες ἄκαρπες, φαρμακωμένα φίδια·
 ἀλλὰ στὸ μέρος π' ὀργωμα καὶ σκαλιστάδες θέλει,
 θὰ κυματίζουν τὰ σπαρτά καὶ θὰ γελάῃ τ' ἀμπέλι.

Σ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

2. ΕΜΠΡΟΣ

Ἐμπρὸς καὶ ὁ στίθος ἀνθίτε
τῇ νιότη δλόγυρά μας.
Μιὰ φλόγα εἶν' ἡ καρδιά μας
κ' ἡ ὁρμή μας εἶναι μιὰ.

Χάλκινη ἄς γίνη ἡ δύναμη
κι' ἀγαλμα ἀρχαῖο ἡ χάρη
Στὸ δρόμο, στὸ λιθάρι
πλάστε γερὰ κορμιὰ.

Ψυχὴ λεθέντρα ἄς κλείσουμε
σὲ στήθη σὰν ἀσπίδες.
Σὲ μᾶς οἱ νέες ἐλπίδες
κι' ὁ κλῆρος μας λαμπρὸς.

Μιὰ νίκη μὲ δαφνόκλαρα
στὰ χέρια μᾶς προσμένει
κ' ἡ Δόξα ἀντρεπωμένη,
Πάρτε φτερὰ κ' ἐμπρός.

Κ. ΣΚΟΚΟΥ

3. ΕΙΣ ΚΑΠΟΙΟΝ ΚΟΜΠΑΖΟΝΤΑ ΕΠΙ ΠΑΤΡΑΓΑΘΙΑΙ

Σὰν ἥρωας κοκκορεύεται
'στὴ δόξα τοῦ μπαμπᾶ του !
ἀλήθεια· εἶν' ἡρωῖσμός
νὰ φέρνῃ τὸνομά του.

Ε'. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ
ΕΜΨΥΧΟΝ ΚΑΙ ΑΨΥΧΟΝ

Α. ΠΑΛΛΗ

1. ΤΕΣΣΕΡ' ΑΔΕΡΦΙΑ

Τέσσερ' ἀδέρφια τὸ χορὸ
ᾄξω στοὺς κάμπους σέρνουν
πικασμένα χέρι-χέρι,
τοῦ γέρω-Χρόνου τὰ παιδιὰ,
ποῦναι τ' ἀγόρια ὁμορφανοῖ
κ' ἡ κόρη δίχως ταῖρι.

Κ' ἡ κόρη πρῶτα τραγουδεῖ:
«Στοὺς κάμπους λουλουδίῳ
καὶ τὰ κλαδιὰ φουντόνω,
τοῦ Πάσχα φέρνω τίς χαρὲς
καὶ μέσ' στῆς νύχτας τῇ δροσιᾷ
μ' ἀηδόνια ξεφαντόνω».

Τὸ πρῶτο ἀγόρι τραγουδεῖ :
«Σφαλίστε τὰ βιβλία,
'στὶς ἐξοχὲς νὰ πᾶμε·
νὰ δροσιστοῦμε στὰ νερά,
στὸν ἴσκιό τῆς γερομουριᾶς
ὀπωρικὰ νὰ φᾶμε».

Καὶ τ' ἄλλο ἀγόρι τραγουδεῖ:
«Ὁ τρύγος τῶρ' ἀρχίζει
μὲ χαρωπὰ τραγούδια·
σταφύλια ἐδῶ, σταφύλια ἐκεῖ
πατεῖτε, ἄνδρες, στοὺς λινούς,
τρυγᾶτε κοπελούδια».

Τὸ τρίτο λέει: «Μὰ κ' ἐγὼ
τὰ παραμύθια φέρνω
τριγύρω στὰ μαγκάλια
μαζί με κάστανά ψητά·
Ἀγιοθασίλη φέρνω ἴγώ,
ἐγὼ καὶ πορτοκάλια!»

Κι' ὅλα τους τραγουδοῦν μαζί :
«Γυρνᾶμε νύχτα ἴμέρα
πιεσμένα χέρι-χέρι.
τοῦ Χρόνου εἴμαστε παιδιά,
τρεῖς γυιοὶ κ' οἱ τρεῖς ὁμορφονιοὶ
μιὰ κόρη δίχως ταῖρι.

Σ. ΜΑΡΤΖΩΚΗ

2. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Τὸ βῶδι βρειᾶ στὸ χωράφι
Τὰ πόδια ἀργοκίνητο παίρνει
Ἀνοίγει φυῶντας τὰ μαῦρα ρουθούνια
Κι' ὁλόγυρτο στέλνει βραχνὸ μουγκρητό.

Ἀνάφτει τὸ χόρτο, τὸ χῶμα,
Ἡ θάλασσα ὁλόστρωτη ἀστράφτει
Στὴ γῆ ξαπλωμένο θωρεῖς τὸ μοσχάρι
Νὰ βρέσκη στὸν ἥλιο δροσιὰ καὶ ζωή.

Στοὺς λόφους στὲς ράχες, στοὺς κάμπους
Ἀστράφτουν χιλιάδες δρεπάνια
Κι' ὁλόπυκνα ἀσκήρια στὰ ὁλόμεστα στάχυα
Ἀδάμαστα κάλλη γυρμένα κινοῦν.

Τριγύρω στὰ μέτωπα λάμπουν
Οἱ ἀμέτρητοι κόποι τ' ἀνθρώπου,
Κ' ἐμπρός σου ξανοίγεις μ' ὁλόχαρο δλέμμα
Χρυσάρι γεμάτη τὴν κάθε ἀγκαλιά.

Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

3. ΑΥΓΗ

Μαῦρα βραίνουν ὄνειρα βρειᾶ τὸ νοῦ μου ἀκόμη
ἐνῶ σιγῇ τὸ βῆμα μου φέρνω σὲ σένα, αὐγή,
μόλις τοῦ δάσους τὴ σγουρή χρυσώνει ὁ ἥλιος κόμη
κι' ἡ καταιχινὰ κακὸ ὄνειρο κι' αὐτὴ γλιστρᾷ ἀπ' τὴ γῆ.

Αὔρα γλυκεῖα στοὺς πράσινους βυθοὺς ἀργὰ σαλεύει,
 σιὰ ρεῖκη ἀρχίζει τὸ σκοπὸ σιγὰ ὁ κορυθαλλὸς,
 μὰ ὅσο στὸ φῶς ὑψόνεται κι' ὅσο ψηλὰ ἀλαργεύει,
 τὸ λάλημα τοῦ χύνεται ὁλόγηχος κάτω ἀλλός.

Καὶ δὲς : μὲ τίς παλιές χαρὲς ἢ νέαι μέρα ἀρχίζει
 στὴ χλόη νέαι ἄνθη, νέαι βλαστοὶ στὸ γέριχο κορμό,
 καὶ γύρω τους μυριόπτερος κόσμος ξυπνᾷ σκορπίζει,
 καὶ τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς βουτίζει τὸ θερμό.

Καὶ τὸ πουλί λὲς σήμηντρο στὸν ὄρθρο κράζει.
 μέσα στοῦ δάσους τὸ ναὸ γονατιστὴ ἢ ψυχὴ
 σὰν πηλὸ κρῖμα μιὰ στιγμὴ τῇ θλίψει τῆς ἐνιάζει
 σὲ μιὰ ἄφωνη πρὸς τὸ γλαυκὸ τοῦ ἀπείρου προσευχή.

Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΗ

4. ΜΕΛΤΕΜΙΑ

Τοῦ Βοριᾶ τρελὰ παιδιὰ,
 μελτεμῆκια μυρωμένα
 μὲ δροσιὰ καὶ μ' εὐωδίαν,
 ράνετέ μου τὴν καρδιά
 μελτεμῆκια εὐλογημένα
 τοῦ Βοριᾶ τρελὰ παιδιὰ.

Ἀπ' τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωῒ
 πάντα γύρω μου φυσᾶτε
 μὲ τὴ θεία σας πνοή,
 τοῦ μυρόνει τῇ ζωῇ,
 καὶ χαρὰ παντοῦ σκορπᾶτε,
 ἀπ' τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωῒ.

Ἀπ' τὰ νέφη τ' ἀπαλὰ
 -τὰ καρδιά σας τὰ αἰθέρια-
 ἀρμενίστε χαμηλά,
 γιὰ νὰ παίξετε τρελὰ,
 σὰν μυριάδες περιστέρια
 ἀπ' τὰ νέφη τ' ἀπαλὰ.

Τοῦ πελάγου τὰ παιδιὰ,
 τὰ ἐλαφρὰ τὰ κύματα
 κάθε αὐγὴ, κάθε βραδυά,
 σὰς ζητοῦν στὴν ἀμμουδιά
 μὲ γοργὰ πηδήματα
 τοῦ πελάγου τὰ παιδιὰ.

Ἀπὸ ποιά; Ἐδὲμ γωνιά
 ἢ πιά σφαῖραν εὐλογίας
 ἔρχεσθε κάθε χρονιά
 μὲ τὰ φτερωτὰ πανιά
 στὸ νησί τῆς Παναγίας
 ἀπὸ ποιάς Ἐδὲμ γωνιά;

5. ΣΤΟ ΡΟΔΟ

Στὸ φθινοπωρινὸ τὸ δαίλι τὸ θλιμμένο,
τὸ ρόδο γέρνει τοῦ καλοκαιριοῦ ἄρρωστημένο,
ἀπὸ τὸ βραδυνὸ τ' ἀγέρι, ποὺ διαθαίνει,
τὴν τελευταία ἀνάσα παίρνει καὶ πεθαίνει . . .

Ἡ μάννα ἢ τριανταφυλλιά ἔχει μαδῆσει
καὶ μέσ' στὸν ἄνεμο χτυπιέται ἀπὸ τὴ λύπη,
τοῦ κήπου ἢ μοιρολογίστρα ἢ βρύση
τῆς λέει: στροφές θλιμμένου τραγουδοῦ.

Δέντρα, νερά, λουλούδια, φύλλα, κήποι
κλαίνε τὸ θάνατο τοῦ λουλουδιοῦ.

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

6. Ο ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΟΣ ΒΟΣΚΟΣ

Τ' εἶς, ὦρὲ Νίκα, καὶ βογγᾶς; Δώδεκα νύχτες τώρα,
Οὐδ' ἔχεις εὖρει λαρωμό, οὐδ' ἔχεις κλείσει μᾶτι,
Μὴ σοῦ βαροῦν τὰ βότανα: Μὴ σ' ἀναψεν ἡ θέρμη:

Ὁ Νίκας ἦταν ἄρρωστος ἀμίλητος, χαμένος.
Βόγγαε σὰν ἀγριοδάμαλο τοῦ λόγγου λαθωμένος.
Τρεῖς μῆνους ἦταν ἄρρωστος, τρεῖς μῆνους κοιταζμένος.
Σάπηκαν τὰ γελέκια του, ἔρρεψε ἡ λεβεντιά του,
Τῶφαε ἡ ἄρρωστικὴ τὸ κορμί, κ' ἐλύθησαν οἱ ἄρμυί του.
Τὰ δυὸ τὰ σταυραδέρφια του τὸν ἐγιατρολογοῦσαν
Μὲ ρίζες, μ' ἀγριοδότανα, μὲ σταυρωμούς, μὲ ξόρκια.

Εὐπνα, Λαμπράκη, κι' ἀναψε τὸ ἔρμο τὸ λυχνάρι,
Πάρε κλαδιά ἀφ' τὸν ὁδορό, φέρε τὰ ἔσθ' καλύδι,
Καὶ χτύπα τὰ στουρνάρια μου λίγην φωτιά νὰ κάμης,
Τί ὁ Νίκας δὲν εἶναι καλὰ καὶ δὲν τὸν βρίσκ' ἡ αὐγούλα.
Σήκου, ὦρὲ Νίκα, κρίνε μου, κρίνε μου, τ' ἀκριβοῦ σου,
Τοῦ Λάζου, τοῦ σταυραδερφοῦ, ποὺ σὲ ψυχοπονιέται
Σήκου, τὸ γλυκοχάραμμα νὰ ἰδῇς ἔσθ' κορφοβούνια
Σήκου, νὰ ἰδῇς τὰ φράξα μας, νὰ ἰδῇς τὰ κρία νερά μας,
Σήκου, νὰ ἰδῇς τὰ πρόβια ἔσθ' στρουγγες, ποὺ βελάζουν.

Σήκου, τί τὰ μαντρόσκυλλα κατάρραχα βαβύζουν,
Σήκου, σὲ κράζου, τὰ πουλιὰ καὶ σὲ καλημερίζουν,
Σήκου, σὲ κράζου, κ' οἱ Ξωθιές, ποῦ σ' ἔμπεθαν τραγούδια.

Μίλησε δὲ Νίκας ὑστερνὰ κι' ἀνάρια ἀνάρια λέγει.

—Δὲ μπορῶ ὁ μαῦρος, δὲ μπορῶ. Μὲ ἀγγελοκρούει ὁ Χάρος,

Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,

Τ' ἔχω δυὸ λόγια νὰ σᾶς πῶ, νὰ σᾶς ἀφήνω διάτα.

Χαμὸς ἡ ἀρρώστια, ὥρὲ παιδιὰ, καὶ χαλασμός ὁ Χάρος.

Καλά μου σταυραδέρφια μου, μὴν κλαῖτε, ποῦ πεθνήσκω,

Πάρετε τὸ κουφάρι μου, βάλτε το σὲ κιδοῦρι

Στολίστε το μὲ λούλουδα τῆς γῆς, μ' ἀνθοὺς τοῦ Μάη,

Καὶ θάψτε το σὲ μιὰ κορφὴ περίδλεπτην μεγάλην,

Γιὰ ν' ἀγναντεύω τὰ βουνά, τὰ χειμαδιὰ νὰ βλέπω,

Νὰ δέχωμαι τὴν ἀνοιξὴν ἐσᾶς καὶ τὰ κοπάδια,

Ν' ἀκούγω τὲς φλογέρες σας, ν' ἀκούγω τὰ τρουκάνια

Ν' ἀκούω τὴν καλημέρας σας, τὰ χαιρετίσματά σας.

Θάψτε με δίχως κλαῦματα καὶ δίχως μοιρολόγια,

Τουφέκια νὰ μοῦ ρίχνετε, τραγούδια νὰ μοῦ λέτε.

Μαζί μου, μέσ' ἔστὸ μνημὲν μου, καὶ τὸ καυκί μου βάλτε,

Τὸ πλουμιστό μου τὸ καυκί, τὸν ὠμορφο ἀραγὸ μου,

Τὸ πενταπῆχινο ραβδί, τὴν ἀκριδὴ φλογέρα,

Καὶ τ' ἀσημένια τ' ἄρματα. Λέν, πῶς ἔς τὸν Κάτω κόσμον

Οἱ νιοὶ βαττᾶνε τ' ἄρματα κ' οἱ λυγερὲς τοὺς στόλους

Νὰ κάτεχα, μωρὲ παιδιὰ, κοπάδι ἐκεῖ θὰ ναῦρω :

Θὰ ναῦρω στρουγγες καὶ μαντριά, θὰ ναῦρω βοσκοτόπια :

Ἀπάνου ἀπὸ τὸ μνημὲν μου στήσετε ἓνα σταλίκι

Περίφηλο σὰν ἔλατο, καὶ ἔστην κορφὴ κρεμάστε,

Τὴν πλιὸ τρανή, καρδιά μου, νὰ δείχτη ποιοῦ εἶναι μνημὲν,

Τὴν ἀκριδὴ μου τὴν κοπὴ, καλὰ μου σταυραδέρφια,

Ἐρμην μὴ τὴν ἀφήκετε, μονάχην ἔς τὰ λιβάδια,

Ἀνάρμεχτην κι' ἀκούρευτην, δίχως μαντρί καὶ στάλον,

Κι' ἂν μάθῃ ἡ δόλια ἡ μάννα μου κ' ἔρθῃ τὴ στρουγγα, στρουγγα

Καὶ σᾶς εὐρῇ μὰ τὰ λερά, γιὰ ἐμένα ἂν σᾶς ρωτήσῃ,

Μὴν πῆτε, πῶς ἀπέθανα, τί μ' ἔχει μοναχό της,

Νὰ εἰπῆτε, ὅτι σᾶς λέρωσεν ἡ ἀναλλαξιά κι' ὁ κοῦρος

Νὰ εἰπῆτε, ὅτι μοῦ ζήλεψαν τὴν λεδεντιά οἱ Νεράτιδες

Καὶ ἔστα πηλῆτια τοὺς συχνὰ τὰ ἐρημικά μὲ παίρνουν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑΙ, ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑΙ, ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ, ΑΙΣΘΗΤΙΚΑΙ ΚΛΠ.

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΜΕΓΑΛΟΜΑΤΑ (σελ. 3)

Α'. Γλωσσικά: *Βενετσάνικα μουράγια*, ἐνετικὸν κρη-
πίδωμα, προκυμαία. *ὄβολο*, πεντάλεπτον. *ζυγόνω*, πλησιάζω.
μπόλια, πετσέτα. *βολιάκι*, φωτοστέφανος.

Β'. Πραγματικά κ.λ.π: καὶ τῆς πάνε τὰ ματάκια
τους σὲ *φλοῦδα ἀσημένια*... οἱ ἀσθενεῖς ἢ οἱ οἰκεῖοι τούτων τά-
ζουν ἕνα μετὰ τὴν ἰασιν ἐξ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ ἀφιερῶσιν εἰς τοὺς
κατὰ τόπους ἁγίους κ.λ.π. ὁμοιώματα τῶν μελῶν εἰς ᾗ ἐμφανίζε-
ται ἡ νόσος.

ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ (σελ. 5)

Α'. Γλῶσσ: *σταυροδρόμια*, διασταυρώσεις ὁδῶν. *πρωτό-
γερος*, προεστώς. *ξάγναντος*, κάποπτος, ὑψηλός. *δεκανίκι*, ράβ-
δος. *κρανένιος*, ἐκ ξύλου κρανεΐας. *ἐτσάκισαν πρὸς τὰ ἐπὶ τὰ
μεσάνυνκτα*, κατὰ τὸν βαθὺν ὄρθρον. *πάχνη*, πρωϊνὴ δρόσος. *ξόδι*,
κηδεία. *φυτιές*, μέρη φυτευμένα. *ριζιμιά*, βραχοὶ ριζωμένοι, χω-
μένοι εἰς τὴν γῆν, τουμπάκια. *πλοκός*, φράκτες πλεκτὸς ἀπὸ βά-
τους, καὶ λοιπὰ παράσιτα φυτὰ τῶν κήπων. *σιβανιές*, σωροὶ ξύ-
λων. *καλτερίμια*, λιθόστρωτοι ὁδοί. *ροῦγα*, γειτονία, μικρὰ
πλατεῖα. *ἀνάρια*, ἀραιά. *κορφινός*, τῆς κορυφῆς. *θρός*, βοή. *σά-
λαγος*, μεγάλη βοή. *χλαλοή*, ὀχλοβοή. *κούρνια*, ὀρνιθῶν.
πάρωρα, παρὰ τὴν ὥραν. *ἄπατος*, ἀνευ πυθμένος, ἀμέτρη-
τος. *σάδια*, ἰσάδια, ἐπίπεδα. *ψίκι*, συνοδία γάμου. *μπροστέλλα*,
πρόποδες, ἐμπροσθέλλα. *κασμάς*, εἶδος σκαπάνης. *γονός*, γόνος,
γέννημα, πουλί. *κρινί*, κυψέλη. *ὀλόβολος*, ὀλόκληρος. *ἀπανου-
θιό*, ἐπάνω. *φλοκάτη*, μάλλινος ἐπενδύτης με κράσιον. *πιστρώνω*,
διπλόνω, ἐπιστρώνω. *ἀσπρογαλιάζει*, φαίνεται ἀσπρογάλαζος,
ἰδίᾳ τὴν χαυνογῆν. *τουφωτός*, φουντωτός. *ροβολάω*, κατέρχομαι
χάλαρα, μεγάλοι βράχοι. *φάτω*, φθάνω. *περιαύλι*, μνηδρωμένη
αὐλή.

Β'. Πραγμ. κ.λ.π: *Μεσοχώρι*, εἰς τὸ μέσον περίπου
τῶν χωρίων εἶναι μικρὰ πλατεῖα, ἔνθα συνέρχονται αἱ χωρικοί,
εἴτε πρὸς συζήτησιν, εἴτε διὰ κοινὴν ἐργασίαν, εἴτε διὰ νὰ χο-
ρεύσιν κλπ. *Γελαντζής*, ὁ πλανήτης Ζεὺς. *τὰ παραθύρια τὰ
καγκελωτά*, λόγῳ ἀσφαλείας τὰ παράθυρα πολλῶν χωρίων ἔχουν
κιγκλίδας. *Αὐγερινός*, Ἑωσφόρος, τὸ δὲ βράδυ Ἑσπερος. *Σαραν-*

τάπηχος τῶν παραμυθιῶν, εἶναι ὁ Βυζαντινὸς μας ἥρωας Διγενήης Ἀκρίτας.

ΑΡΑΤΕ ΠΥΛΑΣ (σελ. 9)

Α'. γλωσσ.: ἐκκλησιάρχης, εὐταξίας ἐκκλησίας, νεωκόρος. μελισσάδες, οἱ κόπτοντες τὰ μελίσσια. ἀντρεδες, τεχνητὰ ἀνθη. καλδερίμια, λιθόστρωτοι δρόμοι.

Β'. Πρὸ κριμ. κ.τ.λ.: Οὐρκα, εἶδος ἰστιοφόρου. σκαμπαβία, ἰστιοφόρον μὲ ἓνα ἰστόν. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον (Χριστόν)... δοξαστικόν. μὴ γίνῃ προπετιῆς διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων..... Εἶναι συνήθεια νὰ παρνοῦν οἱ χριστιανοὶ τὰς λαμπάδας τοῦ Ἐπιταφίου ὡς ἱεράς γενομένης ὡς ἐκ τούτου πάντοτε σχεδὸν ἀταξίας κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν.

ΤΙ ΕΣΤΙ ΠΑΤΡΙΣ (σελ. 21)

Ο ΤΑΦΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (σελ. 22)

Α'. Γλωσσ.: βενετικό, ἐνετικόν. τζαμί, τέμενος. ἀφυ(οι)γ-κρῶμαι, (ἀ)ζομαι, ἀκροῶμαι, ἀκούω.

Β'. Πρὸ κριμ. κ.τ.λ.: ἱμάμαι, (ἀραβ. προεστώς, διδάσκαλος) οἱ κατώτατοι θρησ. λειτουργοὶ τῶν Μωαμεθανῶν· καὶ εἶναι ὁ κυρίως ἱμάμης, ὁ χότζας (διδάσκαλος) καὶ ὁ μουζίνης ὁ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μιναρὲ καλῶν τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν. παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον, π. ἔνθα καὶ ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου, φημιζόμενος διὰ τὸ ἀγίασμά του καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐφυλάσσοντο ἡ εὐθῆς καὶ ἡ ζώνη τῆς Παναγίας καὶ ἡ ἀχειροποίητος εἰκὼν τοῦ Σωτήρος. Πιλάτι ἐβδόμου, π. νῦν Τεκφοῦρ σεράϊ. πόρτα Ρωμανοῦ, π. ἔνθα ἔπεσεν ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Δ. Νεμ., ἀρχινάυαρχος τὸ 1453 γενναίως ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς πρωτεύουστος, αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ βραδύτερον θανατωθῆς. Ἐριούπ, τέμενος καὶ συνοικία ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς μνήμην τοῦ ἐκεῖ πεσόντος σημαιοφόρου τοῦ Μωάμεθ Ἐγιοῦπ (658). Ἐκκλησία Ἀγιοὶ Ἀπόσ... ἡ μετὰ τὴν Ἀΐαν Σοφίαν φέρουσα τὰ δευτερεῖα ἐκκλησίαι, ἐν ᾗ ἐτάφη ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ πολλοὶ αὐτοκράτορες καὶ ἐν ᾗ ἐφυλάσσοντο τὰ λείψανα τῶν Ἀποστόλων Τιμοθέου, Ἀνδρέου, καὶ Λουκᾶ.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ (σελ. 26)

Α'. Πρὸ κριμ. κ.τ.λ.: Δέων ὁ Γ'. ὁ σοφός, υἱὸς καὶ διάδοχος Βασιλείου Α' (886-911). Ρωμανὸς ὁ Δεκαπληγὸς, Βυζ. αὐτοκρ. (920-944). Σιμουήλ, χαγᾶνος τῶν Βουλγάρων (976-1014), δὲ κατενίκησεν ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Μεθόδιος καὶ Κύριλλος, μοναχοὶ ἐκ Θεσσαλονίκης ἐκχριστιανίσαντες τοὺς Σλαβούς ἐπὶ Μιχαὴλ Γ'. (862). Δεμίρ Ἰσάκ, Σιδ. ῥόκαιτρον, πόλις Μακεδ. παρὰ τὰ ἐμῶνυμα στενὰ, δι' ὧν ἄγει ἡ εἰς Σοφίαν ἐκ

Θεσσαλονίκης ἄγουσα. **Ἀχρίς**, πόλις τῆς Δ. Μακεδ. παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, παλαιὰ πρωτεύουσα τῶν Βουλγάρων.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ (σελ. 30)

Α' Γλωσ: *Τσιμπούκι*, καπνοσύριγγ. *κέφι*, ὄρεξις, εὐθυμία.

Β'. Πραγμ. κλπ: Μωαμέτης, Μωάμεθ ὁ μεγαλοφυῆς ἰδρυτὴς τῆς φερωνύμου θρησκείας.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (σελ. 34)

Α'. Πραγμ. κ.λ.π: *Μιλτιάδης*, («Ἀπ' Αἰακοῦ καὶ Αἰγίνης γέγονος» Ἡρόδοτος), ἀρχιστράτηγος τῶν Ἀθ. ἐν Μαραθῶνι. *Ξάνθιππος*, ὁ Ἀρίφρονος, εἶχε σύζυγον τὴν ἀνεψιὰν τοῦ περιφήμου Ἀλκμεωνίδου Κλεισθένους ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Περικλέα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΖΑΪΜΗ, ΛΟΝΤΟΥ, ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ (σελ. 37)

Α'. Πραγμ. κλπ: *Συνέλευσις* τῆς *Ἐπιδάουρου*, τὸ 1821-20 Δεκεμβρίου, συνήλθεν ἡ πρώτη Ἑθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἐπιδάουρῳ ἀνακηρύχασα τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἑλλάδος.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΔΑΖ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ (σελ. 40)

Α'. Πραγμ. κλπ: *Βράχος ἐμψυχῶθεις ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος*, κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ Δ. γενάρχης τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὸν κατακλυσμὸν σωθεὶς μετὰ τῆς γυναικος τοῦ Πύρρας ἔρριπτεν ὀπισθὲν τοῦ λίθους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐγεννήθησαν οἱ κατόπιν ἄνθρωποι.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΜΙΑΟΥΛΗ (σελ. 41)

Α'. Πραγμ. κλπ: *Νέλσων*, ἀγγλος ναύαρχος, ὅστις ἀπέκλεισε τὰς Ἰσπανικὰς ἀκτὰς καὶ συνέλαβε τὸν Μιαούλην ὡς παραδότην τοῦ αποκλεισμοῦ, διότι εἰσήγαγε καὶ ἐπώλησε εἰς τὴν πόλιν Γάδειρα φορτίον αἵτου ἀντὶ μεγάλου κέρδους. *Γόρδων*, λόρδος φιλέλλη, ὑπηρετήσας τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῶν Κόχραν καὶ Τζώρτζ. *Καφηρές*, τὸ ΝΑ. ἀκρωτήριο τῆς Εὐδοίας ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ναυτιλλομένους. *Α. Α. Χατζή-Ἀναργύρου*, Σπετσιώτης συνναύαρχος ἐπὶ βραχὺ τὸ 1822 τοῦ Ἀνδρούτσου.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ Δ. ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ (σελ. 44)

Α'. Πραγμ. κλπ: καὶ τῆς ἐντολῆς, ἣν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἔλαβε, ὁ Δ. Ὑψηλ. κατελθὼν εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶχεν ἐντολὴν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ ἀρχηγέυσῃ ὡς ἀντιπρίσωπός του.

Η ΘΥΣΙΑ (σελ. 45)

Α'. Γλωσ: *σάλαγος*, ὀχλοδοή. *γραμματαλλαγή*, ἀνταλλαγή ἐπιστολῶν. *ἀτκέρι*, στρατὸς, μ. φ. πλῆθος, οἰκογένεια. *τα-*

μποῦρι, πρόχωμα. **πρωτῶτα**, οἱ πρῶτοι, οἱ ἄρχοντες. **μονιά**, ψωλεα, σπηλιά. **μανιατοφόρος**, ἀγγελιαφόρος. **ἀνοχή**, στέρσις, στενωχωρία. **χαχανίζω**, γελῶ δυνατῶ, χάσκω. **μπράτιμος**, ἀδελφοποιός, ἀδελφός. **τσιμπούνι**, κχιποσύριγξ. **καματερό**, βούς. **γροικῶ**, ἀκούω, ἀκροῶμαι. **σύνωρα**, ἐγκαίρως. **βάλτος**, τίλμα, ἐλῶδης τόπος. **γιουρούσι**, ἐφοδος. **φαμίλια**, οἰκογένεια. **καψαλισμένος**, καμένος. **φιδό**, παγερὸν ψυχός. **μπόμπα**, ὀδός. **χόβολη**, τέφρα μέ σπίθες. **λαμπάζω**, πτοῶ. **τράφος**, τάφρος, **δρασκελῶ**, πηδῶ. **ξυλόκοτα**, σχολόπαξ, μπεκάτσα. **ἀλαφιάζομαι**, ξαφνίζομαι. **λιανός**, λεπτός. **ἀγνάντια**, ὑψηλά, περίδλεπτον μέρος. **κουρσεύω**, λεηλατῶ. **ἀχούρι**, ἀποθήκη. **σαΐσματα**, μάλλινα ἐγχώρια σκεπάσματα. **ἄτι**, ἄλογο. **κουμπούρια**, πιστόλια. **μαργόνω**, παγόνω, κρυώνω. **δυόλαπας**, νεροποντή, (ὕδωρ - λαίλαψ). **τάβλα**, τράπεζα. **στερφεύω**, καθιστῶ στείρον, στειρεύω. **τσαπί**, ἄξινη. **ξεσκλισμένος**, ξεσχισμένος. **τάτια**, σκοπία, φρούριον. **ράϊ**, ὑποτάσσομαι, σημεῖον ὑποταγῆς. **μανός**, μανιασμένος. **μπράτσα**, βραχιόνες.

Β'. Πραγμ. κλπ. γιαταγάνι, μακρόν, καμπύλον καὶ ἄμφυχος ξίφος ἐν χρήσει παρὰ Τούρκους, ἀπὸ τῶν ὁποίων διεδόθη ἡ χρήσις του εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαούς. **Γιέκηδες**, οἱ Ἕλθανοὶ τῆς ἄνω Ἀλβ. ἥτις καὶ Γκεκαριά λέγεται, σημαντικώτερα πατριὰ εἶναι ἡ τῶν Μιρδιτῶν. **φλοκάτη**, ἐγχώριον πλατὺ μάλλινον ἐνδυμα, δι' οὗ περιβάλλουσι τὸ σῶμά των οἱ ποιμένες καὶ χωρικοὶ τῆς Ἑλλάδος. **καριοφίλι**, τὸ γνωστὸν ἐμπροσθογεμὲς ὄπλον ἐπὶ ἐπαναστάσεως. **χαρμπί**, μικρὸν ἐγχειρίδιον μετὰ λεπτῆς λεπίδος καὶ συνήθως μετὰ διακεκοσμημένης λαβῆς, φερόμενον ὑπὸ τῶν παλληκαριῶν εἰς τὸ σελάχι. **ἀρμουτια**, ὀνομασία ὄπλων τῆς ἐπαναστάσεως, ἐμπροσθογεμῆ. **φλωροκαπνισμένος**, φ. χάριν διακοσμῆσεως. **δράκοντας**, (δράκων) θηρίον ὀφιοειδές, τεράστιον, φύλαξ θησαυρῶν, με βλέμμα δεινὸν καὶ πνοὴν θανατηφόρον, συνήθως πολυκέφαλον. (ἴδε μυθολογίαν περὶ χρυσῶν μήλων τῶν Ἑσπερίδων ὡς καὶ διὰ τὸ ἐν Κολχίδι χρυσόμαλλον δέρας). Ἐπίσης εἰς τὴν δημῶδη τοῦ Ἑλλ. λαοῦ παρὰδοσιν ὁ δ. ἀντεκατέστησεν τοὺς Κενταύρους, Γιγάντας, Ἑκατόγχειρας, κλπ. δευτερευούσας θεότητας τῆς ἀρχ. μυθολογίας. Ὁμὲρ **Βρυόνης**, **Γιουσούφ πασᾶς**; ἴδε σχετ. ἱστορ. ἐλλ. γινῆς ἐπαναστάσεως. **πρυόβολο**, πυρόλιθος, εἶδος χαλκίζιου, παρέχων σπινθήρας κρουόμενος διὰ χάλυβος, ἐν χρήσει εἰς τὰς συσκευὰς πρὸς ἀναψιν τῶν σιγαρέτων. **Φίδαρις**, Εὐηνός, ποτ. τῆς Αἰτωλίας. **Βαράσοβα**, ὄρος τῆς Αἰτωλίας πρὸς Α. τοῦ Μεσολογγίου. **Ζυγός**, Ἀράκυνθος, ὄρος τῆς Αἰτωλίας ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ Ἀχελφίου μέχρι τῆς δεξιᾶς τοῦ Εὐήνου. **Ἀνελικιώτικα βουνά**, τὰ βουνὰ τοῦ Αἰτωλικοῦ. **Μαυροκορδάτος**, **Μ. Μπότσαρης**, **Γρίβας**, ἴδε σχετ. ἱστορίαν ἐλλ. ἐπαναστάσεως. **Ἀρσα**, Ἠπειρ. πόλις παρὰ τὸν Ἀραχθὸν πρωτ. τοῦ

ὁμωνύμου νομοῦ. **Μωϋσῆς**, ὁ ἐλευθερωτὴς καὶ νομοθέτης τῶν Ἰουδαίων προφήτης καὶ θαυματουργός. **σπαχῆς**, Τοῦρκος ἱππεύς. **Ἄρης**, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, θεὸς τοῦ πολέμου, εἰς τῶν δώδεκα Ὀλυμπίων. **Διάπηδες**, ἄλβαν. φύλον. ἀπελατῖκι, κατ' ἐξοχὴν ὄπλον τῶν ἀπελατῶν, ρόπαλον συνήθως σιδηροῦν καὶ ἀκανθωτόν. **Ἀλλάχ**, τὸ ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ ἑνὸς καὶ μόνοῦ Θεοῦ. **Μωάμεθ**, ὁ μεγαλοφυὴς ἰδρυτὴς τῆς φερωνύμου θρησκείας, τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἢ Ἰσλαμισμοῦ (ἀφοσίωσις εἰς τὸν θεόν). **πασᾶς**, μπέης, τίτλοι εὐγενείας παρὰ Μωαμεθανοῖς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κοινὸν ἀγᾶν. γροσί, τουρκ. νόμισμα ὀνομαστικῶς ἴσον πρὸς τὸ $\frac{1}{100}$ τῆς τουρλ. λίρας. (22,75 φρ. χρ.), πράγματι δὲ ἀργ. νόμ. ἴσον δὲ πρὸς 40 παράδες. **φλωρί**, χρυσ. νόμισμα. **τσαπράζια**, ἀργυρᾶ καὶ σάβατλίδικα τ. ἑ. με παραστάσεις οὐχὶ ἀναγλύφους, ἀλλὰ με σάβατι (εἶδος σφάλτου), ἐξαρτήματα τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἦσαν τὰ: **κουσσέκι**, φερόμενον ἐπὶ τοῦ στήθους με τὸν δικέφαλον αἰτὸν, **χαϊμαλί**, κρεμάμενον πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν με παραστάσεις τῶν Ἀγ. Γεωρ. ἢ Ἀγ. Δημητρίου, ἢ τῆς Παναγίας φέρον ἐντὸς τίμιον ξύλον, τὸ γνωστὸν **σελάχι**, ἐξ οὗ ἐκρέμαντο δύο παλάσκαις με παραστάσιν τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς, καὶ τὰ **γατζούδια ἢ τοκάδες**, ἀριστερὰ τοῦ σώματος πρὸς τὸν μηρὸν περασμένα εἰς λουριά εἰς δύο τρεῖς σειρὰς στρογγύλα ἢ ρομβοειδῆ **προιάρι**, μικρὸν ἄλιευτικὸν πλοιάριον. **Σκιπιδάρι**, οἱ Ἀλβανοὶ κελοῦσιν ἐκ τοῦ Σκιπετρ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΟΡΑΗ (σελ. 56)

Α'. Πρὸς γμ. κλπ: **Ζιγόρι**, περιοχὴ τῆς Ἠπείρου ἐκ 46 χωρίων καὶ κωμῶν.

ΓΕΝΙΤΣΑ (σελ. 57)

Α'. Γλῶσσ: **σεράϊ**, ἀνέκτορον, **καφάσια**, δικτυωτά. **Ἀλλάχ**, Θεός. **χόντζας** διδάσκαλος. **τζαμί**, τέμενος, **μιναρῆς** δὲ ὁ πύργος τοῦ.

Β'. Πρὸς γμ. κλπ: **Μουράτ Α'**, σουλτάνος 1360-1389, Ὀρχάν, Α' σουλτάνος διάδοχος τοῦ Ὀσμάν κυριεύσας καὶ καταστήσας πρωτεύουσάν του τὴν Προῦσαν ἀντὶ τοῦ Γενί-Σεχέρ ἱδρύσει τὸ τάγμα τῶν γενιτάρων, ὅπερ ἀπέδῃ τὸ κυριώτατον τμήμα τοῦ τουρκ. στρατοῦ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουράτ Α'. **Μεθ' ὧν** ὁλῆς τῆς Μεσηνίας. **Ἡλιαθία**, τμήμα τῆς ἀρχαίας Μακεδον. μετὰ τὸ Ἀλιάκμονος καὶ κάτω Ἀξιῶ. **Βιττιαία**, ἀρχ. χώρα τῆς Μακεδον. μετὰ τὸ Ἀξιῶ καὶ Λουδίῳ μέχρι τῆς συστάδος τοῦ Παύλου. **Πέλλα**, ἀρχ. πρωτ. τῆς Μακεδ., πατρίς τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου ΒΑ τῶν Γενιτῶν 1 ὥρ. ἀπέχουσα αὐτῶν. **Μουράτ δ Β.**, ὁ πορθητὴς τῆς Θερονίκης (1404-1418). **Μίχη Γενιτῶν**, (ὅδρις 18-19 1912) **Λουζίας**, (Καρὰ Ἀσμάκ) ποταμὸς τῆς Μα-

κεδον. φέρων τὰ ὕδατα τῆς λίμνης τῶν Γενιτσῶν ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκόν. **Ἀνδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος**, Βυζ. αὐτὸ κ. 13 αἰ.

ΕΥΖΩΝΑΚΙΑ (σελ. 63)

Α΄. γλῶσσ. : ντουλαμάς, ἐπανωφόρι φουστανελλάδων. ἀτσάλινοι, χαλύβδινοι μεταφορικῶς. **μιλλιούνια**, ἑκατομύρια.

Β΄. Πρὶν. κλπ. : **Τοὺς ἐχάλασε ἡ πολιτεία.....** ἐννοεῖ τὴν μετὰ τὸ 1910 ἀλλαγὴν τοῦ χρώματος τοῦ ἱματισμοῦ τῶν Εὐζώνων εἰς χακὶ ἀπὸ βαθέος κυανοῦ. **Μάνλιχερ**, ἐπαναληπτικὸν ὄπλον ἐν χρήσει εἰς τὸν Ἑλλήν. στρατόν. **ταχυβόλα**, πυροβόλα ταχυβόλα. ὡς τὰ **ἀραβικὰ ἄλογα**, τὰ ἄ. ἄλ. φημίζονται ὡς ἀεικίνητα καὶ δυσκόλως συγκρατούμενα. **Μίλτ. Διδωρίκης**, λογοτέχνης γράφας πολ. σελίδας ἐκ τῶν πολέμων 1912-1913. **μάχη Δεσκάτης**, **μάχη Ναλμπάνκοῦ**, μάχαι κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον (1912).

ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΙΓΟΡΑ (ἐκ τῆς ἡπειρ. ἐκστρ. 1912) (σελ. 69)

Α΄. γλῶσσ. : **μουσοῦδι**, πρόσωπον, ἐμπαικτικῶς ἐπὶ ἀθλίου χαρικτήρος, ἐδῶ μεταφ. οὐδεὶς

Β΄. πρὶν. κτλ. **Κόκκινη μηλιά**, ὁ τόπος διὰ τὸν λαόν μας, ἐκκινήσεως καὶ καταγωγῆς τῶν Τούρκων. **ὀπτικὸς τηλεγράφος**, τηλεγρ. διὰ φωτεινῶν σημείων. **Ἀραχθός**, π. τῆς Ἠπειρ. χυνόμενος εἰς τὸν Ἀμβρακικόν.

ΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ (σελ. 71)

Α΄. γλῶσσ. : καταχωνιασμένη, θαμμένη, ναρκωμένη.

Β΄. πρὶν. κτλ. **Μπιζάνι**, λόφος πρὸ τῶν Ἰωαννίνων ὁχυρὸς, κατὰ τὴν περίφημον διὰ τὴν ἀντίστασιν, ἣν ἀντέταξαν ἐπ' αὐτοῦ οἱ Τούρκοι τὸ 1912-1913. **Τέροβον**, **Ἐμὶν Ἀγά**, **Κανέτα**, πρὸ τοῦ Μπιζανίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πρεβέζης εἰς Ἰωάννινα.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΙΑΚΙΣ (σελ. 73)

Α΄. γλῶσσ. : **τσανιζῶ**, σπάζω, ὑποχωρῶ.

Β΄. πρὶν. κλπ. : **Κιλκίς**, πόλις τῆς Μακεδ. Β. τῆς Θεσ/νίκης, ἔνθα ὁ ἑλλήν. στρατὸς κατήγαγε νικηφόρον μάχην πρὸς τοὺς Βουλγάρους τὸ 1913. **Ἀϊβάτι**, **Δαϊνὰ**, **Δριμίγλαβα**, **Γιουβέσνα**, **Μπάλετσα**, **Ἀλμπάνιοι**, **Γενὴ μαχαλά**, χωρία περὶ τὴν Θεσ/νικὴν Β Α, Β, καὶ ΒΔ αὐτῆς. **Λαχανᾶς**, χωρίον Β τῆς Θεσ/νίκης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Θεσ. εἰς Σέρρας, ἔνθα τὸ 1913 ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατετρόπωσε τοὺς Βουλγάρους. **χωριό**, (**Κιλκίς**), **τοῦ Νιάνεφ**, Ν. κομιτατῆς ἐξάδελφος τοῦ τότε πρωθυπ. τῆς Βουλγαρίας Δάνεφ. **Ἐρνατία ὁδός**, ἐν Θεσ/νικῇ (ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἐρνατίας ὁδοῦ Μακεδονίας-Θράκης). **Ἀξιός**, ποταμὸς τῆς Μακ. νῦν Βαρδάρης, χυνόμενος εἰς τὸν Θερμαϊκόν. **Σιμούν**, καυστικώτα-

τος ἄνεμος τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας. *Καρατζόβα*, μακεδ. ἐπαρχία.

Ο ΜΟΥΤΣΟΣ (σελ. 77)

Α'. Γλῶσς : *Ταμπούκι*, κουδούχλιον. *μπατανία*, κλινο-σκέπαγμα μάλλινον. *καμπούνι*, πρόστεγον, ἀρρόδο(ν), ἀνσικτά. *σκαφάκι*, μικρὰ λέμ ος. *λάμνω*, κωπηλατῶ, πλέω. *κουβούσι*, τὸ ἄνοιγμα τοῦ κύτους τοῦ ἀμπαριοῦ. *κουπαστή*, κωπητήρ, τὸ ἄνω μέρος τοῦ παραπετάσματος. *κάνω πανιά*, σηκίω τὰ ἱστία. *στουπί*, στυπίον. *πύρος*, ξύλινον καρφίον. *ἄλα*, ἐμπρός. *σαλπάρω*, ἀναδιβίζω τὴν ἄγκυρην. *μολάω καὶ ἀμολάω*, ἀφήνω, ἀνοίγω. *γάμπια*, δόλων, τὸ μικρότατον πρῶραϊον ἱστίον. *φλόκος*, ἀρτέμων πλοίου. *μακαράς*, τραχαλία. *ἀπίκου*, κάθετον, ἔτοιμον. *νομᾶτοι*, ἄνδρες, πλήρωμα. *σ.οῖβα*, σωρηδέν. *καβατζάρω*, διέρχμαι τὸν κάβον, παραπλέω. *κουβέρτα*, κατάστρωμα. *ορτσάρω*, στρέφω τὸ πλοῖον πρὸς τὸν ἄνεμον. *μανοῦβρα*, χειρισμὸς τακτοποιήσεως. *μούτσος*, ναυτόπαις. *κουσάροι* πειραταί. *ἄχνα*, ἄκρα σιωπή. *ἀγαντάρω*, ἀδαντάρω, βοηθῶ. *χαλικούσης*, τιποτένιος. *τρότσαις*, σχοινία δι' ὧν δένουν τὴν ἀντένα (δοκὸν τοῦ ἱστίου) μετὰ τὸν ἱστὺν. *ἄλμπο(ν)ρον*, ἱστός. *βέντα*, ἐξάρτια, δι' ὧν δένουν τὸ ἱστίον μετὰ τὴν ἀντένα. *σάλτα*, (σαλτάρω) πήδησε. *τομάρι*, δέρμα, ἐδῶ μεταφ. ζωή. *σοροκάδα*, ἰσχυρὸς ΝΑ ἄνεμος. *ρυμούλκι*, ρυμυλκούμενον. *πάτος*, βάθος, πυθμὴν. *κάβος*, ἀκρωτήριον. *δίνω πρίμα*, οὐριοδρομῶ. *μπαντερόλλια*, σήματα. *κουτσανέλλο*, μικρὸν ἔρεισμα, γάτζος. *σαλεῦω*, κινουμαί. *σάλι*, περιλαίμιον. *κάβος*, χονδρὸν σχοινίον. *παλαμάρι*, ψιλὸν σχοινίον.

Β'. Πρῶξιμ. κλπ : *Κουσάντασι*, Νέα Ἐφεσος, πόλις τῆς Μ. Ἀσίας 56 χιλ. Ν τῆς Σμύρνης. *Βαθύ*, πρωτεύουσα Σάμου. *Σάμος*, νῆσος τοῦ Αἰγ. Πελάγους, ἀντικρὺ τοῦ Μικρασιατικοῦ ἀκρωτηρίου Τρωγιλίου. *Ἄς βοηθήσῃ ὁ ἅγιος Ν...* καὶ ἡ *Βαγγελίστρα ἡ Τηνιακιά...* ὁ μὲν ὡς προστάτης ἅγιος τῶν ναυτιλλομένων, ἡ δὲ Εὐαγ. τῆς Τήνου ὡς μεγάλως τιμωμένη παρὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ φημιζομένη διὰ τὴν θαυματουργίαν τῆς εἰκόνα. *Γκράς*, ὄπλον ἐπαναληπτικόν. *Πάτος*, βραχὺδ νῆσος τῶν Σποράδων ΒΔ τῆς Λέρου 43 χιλ. ἀπὸ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς. *Τουρκοκρατικοί*, ἐκ Κρήτης τὴν καταγωγὴν Τοῦρκοι φημιζόμενοι διὰ τὴν ὁμότητά των. *Τηγάνι*, π. εἰς τὴν Ν. ἀκτὴν τῆς Σάμου.

ΑΠ' ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΦΟΥΛΑΖΙΚ (σελ. 92)

Α'. γλῶσς : *νιορβάς*, τράστο, χιλωτήρ, σακκούλι. *βάρδος*, φύλαξ.

Β'. Πρῶξιμ. κ.τ.λ. : *Φουλαζίκ*, χωρίον τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Νικομηδείας.

ΗΡΩΟΝ (σελ. 93)

(ἐξημωσθεύθη τὸν Ἀπρίλιον 1924)

Α'. Πρῶτ. κ.λπ. Ἡρώον, τὸ ἐν Μεσολογγίῳ. ὁποῖος πεθάνη σήμερα. Σολωμός Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι σχεδ. Β'. μαῦρα κύματα τῶν ἀνδραπόδων, ἐννοεῖ τοὺς ἄραδας στρατιώτας τοῦ Ἰμβραήμη. πειναλέα φαντάσματα, ἐννοεῖ τοὺς πολιορκουμένους, οἵτινες ἐκ τῶν στερήσεων ὁμοιάζον φαντάσματα. γιγαγάνι, μικρὸν καμπύλον ἄμφηκες ξίφος ἐν χρήσει παρὰ Τούρκους, παρὰ τῶν ὀπίωιν μετεδέθη ἡ χρήσις του καὶ εἰς τοὺς γειτον. λαοὺς. Μάγερ, φιλέλλην ἐκ Ζυρίχης μετασχὼν τοῦ ἀγῶνος ἐφο-νεύθη ἐν Μεσολογίῳ τὴν 23—4—1826. Ἐξέδιδε προσέτι τὰ Χρο-νικὰ καὶ τὸν Τηλέγραφον ἐφ. προκαλοῦσας τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν φιλελληνισμόν τῶν Εὐρωπαίων.

25 ΜΑΡΤΙΟΥ. ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ (σελ. 94)

Πρῶτ. κ.λπ. τὸν σεμνὸν παιᾶνα... ἴτε παῖδες Ἑλλή-νον... Selley, Ἄγγλος ποιητὴς τοῦ Ἰδανικοῦ τοῦ 19 αἱ. ἄλλος Βρε-τανὸς τῆς Ἑλλάδος ἐραστῆς, ὁ Βύρων. Ἀλ. Μαυροκορδάτος, ὁ γνωστὸς ἀνὴρ τῆς ἐπαναστάσεως προήδρευσε τῆς Α'. Ἐνθ. συνέλ. τῶν Ἑλλήνων, διεκρίθη ὡς ἀρχιστράτηγος ἐν Μεσολογγίῳ κ.λπ. μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐχρημάτισε Ὑπουργός, πρωθυ-πουργός, πρεσβευτής. συμπληρόνομεν τὸ ἱερὸν σας ἔργον... ἐννοεῖ τοὺς μετὰ τὸ 12 πολέμους. ἀφοῦ συμπληρώσωμεν λει-τουργίαν ἀτελῆ, ἐννοεῖ τὴν παράδοσιν περὶ διακοπῆς τῆς λει-τουργίας ἐν ἀγία Σοφίᾳ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων(σταντινουπόλεως) ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ ὄρκος τῶν ἐφήβων Ἀθηναίων: Οὐ καταισχυῶ ἑπλά τὰ ἱερά, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην, ὅτῳ ἂν στοι-χίσω. ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων καὶ ὄντος καὶ μετὰ πολλῶν.....

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠ' ΤΟ ΧΩΡΙΟ (σελ. 97)

Α'. γλωσσ. γαλῖφος, κόλαξ.

Ο ΜΗΤΡΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ (σελ. 99)

Α'. Πρῶτ. κ. τ.λ. Τρομοκρατία τῶν Τούρκων, διὰ τὰς σφαγὰς κ.λ.π. ποὺ ἐπηκολούθησαν τὴν ἐπανάστασιν. Ἀγία Φωτεινή, Μητρόπολις Σμύρνης, καεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1922. Ζενάνης, πρόξενος τῆς Ὀλλανδίας ἐν Χίῳ τὸ 1821.

Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ (σελ. 101)

Α'. γλωσσ. λοστρόμος, ναύκληρος, πενετάδες, ἀποχαι-ρετιστήρια ποτά. μοῦτσος, ναυτόπαις. μπαρκάρω, ἐπιβιδάζω-ομαι. караβάνια, ἀσκέρια, φουσάτα, ἐδῶ μεταφορ. πλήθη. κλησάρισσα, νεωκόρος. τελώνια, δαίμονες. σκαρί, ἐσχάρα, κατα-σκευή, γένος.

Β'. Πραγμ. κ.τ.λ.: Τρουπόνι, ὄπλον ἐμπροσθογεμές με μεγάλο στόμιον. *βρίκι*, ἱστιοφόρον με τρεῖς ἱστοὺς μετρίως ταχύ. *γολέττα*, ἡμιολία ἱστιοφόρον με δύο ἱστοὺς ταχύ. *σκοῦνα*, ἱστιοφόρον με δύο ἱστοὺς ταχύ.

ΦΩΤΑ ΟΛΟΦΩΤΑ (σελ. 105)

Α'. γλῶσσ: *μαϊνάρω*, μαζεύω, καταδιβάζω. *ἀφίνω* κάτω. *δρεσάρω*, στρέφω τὸ πλοῖον πρὸς τὸν ἀνεμον. *ξυλάρμενος*, ὁ ἀνευ ἀρμένων, ὁ ἔχων ἀρμενα (πανιά) ξύλα, ἀκυδέρνητος. (τ) *αρσανᾶς* ναυπηγεῖον. *φελούκα*, μικρὰ θάλασσα. *ἀπόκοτος*, τολμηρός, ἀνόητος. *ἀπαγγερόν*, ὑπήνεμον. *ἀγναντεύω*, θεῶμαι μακρόθεν, παρατηρῶ ἀφ' ὑψηλοῦ. *μασσά*, ἡ σιδηρὰ λαβὴς διὰ τοὺς ἀνθρακας. *ἀστοχία*, ἀνεπιτυχία, νὰ μὴ γίνη.

Β'. Πράγμ. κλπ: *ἐμπροσθινή*, μικμὴ τῆς μητρός. *σκαλικαντσούρια*, μυθολογικὰ κακοποιὰ τέρατα, δαίμονες κλπ. ἄτινα ἰδίᾳ ἐλεύθερως κακοποιοῦν κατὰ τὸ δωδεκαήμερον, Χριστοῦ-γεννη-Φῶτα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἀγιαζομένων τῶν ὕδατων ἐξαφανίζονται. ἵνα ἐπανέλθουν μετὰ ἓν ἔτος. *κολυμπίδια*, τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου γίνονται τὰ κολυμπίδια τοῦ νεογεννήτου παρισταμένων τῶν οἰκείων καὶ ριπτόντων πάντων ἀργυρὰ ἢ χρυσὰ νομίσματα ἐντὸς τοῦ μπάνιου διὰ νὰ ἀσημώσουν τὸ βρέφος διὰ νὰ «παίρνη ὅλο ἀσῆμι καὶ χρυσάφι». *φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων*... ἐκ τῶν τῆς βραπίσεως ὕμνων. *σβάνιζικα*, ἀργυροῦν ἐπὶ Ὁθωνος νόμισμα ἴσον με 0,90 τῆς σημερινῆς μεταλλ. δραχμῆς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓΟΣΩΤΙΔΟΣ (σελ. 111)

Α'. Πραγμ. κλπ: τὸ 92, τὸ 1892, διότι ἐγράφη διὰ τὴν 1 τοῦ ἔτους 1892.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ (σελ. 113)

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΕΞΕΝΗΣ ΤΟΥ 1854 (σελ. 113)

Α'. Πραγμ. κλπ: Εἰς τὰς 6 Ἰουλίου 1854 ἡ Κυβέρνησις ἐγνώριζεν εἰς τὴν λαὸν ὅτι ἐνέσκηψε ἡ ἐπιδημία χολέρα εἰς Πειραιᾶ. Εἰς τὰς 29 Σεβρίου ἰδ. ἔτ. μετεδόθη καὶ εἰς Ἀθήνας μυστίσχοι ἀγρίως τὴν πόλιν. Ζωηροτάτην εἰκόνα τῶν δραματικῶν σκηνῶν τῆς Ἐπιδημίας μᾶς δίδει ὁ Λυκούδης εἰς τὸ διήγημά του, «ἡ Ξένη τοῦ 1854», ἐξ ἧς τὸ ἡμέτερον ἀπόσπασμα. Ἀμαλίειον, ὀρφανοτροφεῖον ἱδρυθὲν ὑπὸ τῆς πρώτης Βασιλίσσης Ἀμαλίας καίμενον δὲ εἰς τὴν δὲδὸν Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ.

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ (σελ. 115)

Πραγμ. κ.τ.λ.: Ἀγία Σοφία, περίφημος ναὸς τῆς Κων)-πόλεως κτισθεὶς ὑπὸ Ἰουστινινοῦ καὶ μετατραπείς εἰς Τζαμίον μετὰ τὴν ἄλλωσιν.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΥΣΤΡΑΝ (σελ. 117)

Α'. Πρᾶγμ. κ.τ.λ: *Μυστράς*, μεσαιων. βυζ. πόλις 1 ὥρ. Δ. Σπάρτης, ἔνθα μεταξύ ἄλλων ναῶν σώζεται ὁ περίφημος ναὸς τῆς Παντανάσσης, ἐν τῶν ἐξοχωτέρων μνημείων τῆς Βυζ. ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τοιχογραφίας. *Πιντάνασσα*, *Ἀφεντικό*, *Ἀγία Σοφία*, *Ἅγιος Δημήτριος* βυζ. ναοὶ τοῦ Μυστρά. *ζωσταί*, αἱ πρῶται κυρίαί τῆς Ἀύλης. *φράγκικο κάστρο τοῦ Μυστρά*, κτισθὲν τὸ 1248 ὑπὸ Γουλ. Β'. Βιλλαρδουίνου ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου. *Πλήθων ὁ Γεμιστός*, βυζ. φιλόλογος καὶ φιλόσοφος πολυμαθέστατος γεννηθεὶς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 15 αἰ. ἀρχηγὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη φιλοσοφ. Σχολῆς ἐν Μυστρά.

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ (σελ. 119)

Α'. γλῶσσ: *χάμουρα*, ἡνία. *μουράγια*, κρηπιδώματα, προία. *κανάλι*, ἀνοικτὴ θάλασση πρὸ τοῦ κόλπου.

Β'. Πρᾶγμ. κλπ: *Ἀρτεμις*, ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐὰ τῆς παρθενίας, τοῦ κυνηγίου, τῆς Σελήνης. *φοινικὸ δένδρον* *ξεניתεμένο*, διότι οἱ φοινικεῖς εἶναι δένδρα τῶν θερμῶν χωρῶν. *τοπείον Ὀλλανδοῦ ζωγράφου*, κατὰ τῶν 15 καὶ 16 αἰ. ἐν Ὀλλανδίᾳ ἢ Ζωγγρ. ἀνεπτύχθη πολὺ, ἐπικρατησάσης φυσικωτέρας παραστάσεως ἀντὶ τοῦ πρότερον ἰδεώδους. *Ὀδυσσεύς*, *Φαίακες*, *Ναυσικᾶ*, ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας. *Παλ(α)ιοκαστρίτσα*, *Πέλεκας*, τοποθεσίαι ἐν Κερκύρᾳ.

Ο ΘΕΙΟΣ (σελ. 122)

Α'. Πρᾶγμ. κλπ: *Μοντεχρῆστος*, μυθιστόρημα τοῦ Λουμᾶ «κόμης Μοντεχρῆστος».

Ο ΠΑΠΑ ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ (σελ. 125)

Α'. Πρᾶγμ. κλπ: *λιθογραφία*, ἔγχρωμος εἰκὼν. *Βασιλεὺς Ὁθων*, ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

Ο ΓΥΦΤΟΔΑΣΚΑΛΟΣ (σελ. 140)

Α'. Γλῶσσ: *τζαμί*, τέμενος. *ντουγκράς*, τουρ. ἐθνόσημον. *μεχτέπι*, σχολεῖον. *κουτσέκι*, ἀποθήκη δημητριακῶν. *γιατέτσι*, γιατί ἔτσι, ἔτσι. *καλοστεκούμενος*, ὑγιής, γερός. *ἀγᾶς*, προσωνυμία τῶν Τούρκων ἀγροτῶν. *λογάρι (λογᾶς) καθαρόν*. *laboremus* εἰς ἐργαζώμεθα, ὡς πονῶμεν.

Β'. Πρᾶγμ. κλπ: *Μακές*, χωρίον Σερρών. *Μουσθαίνη*, χωρίον Παγγαίου. *Γυφτοχώρι*, χ. πλαστόν. *ἀντερί*, ρασοειδὲς φῶρεμα. *Πράβι*, πόλις τοῦ Παγγαίου. *Καρβουνοπίνα*, Βυζ. ἡρώς. *Σεπ. Σεβῆρος*, ρωμαῖος αὐτοκράτωρ 193—211 βελτιώσας τὴν διοίκησιν καὶ τὴν νομολογίαν.

Ο ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ (σελ. 151)

Α'. Πρᾶγμ. κλπ: *Πλάκα*, *Μεταξουργεῖον*, συνοικίαι Ἀθηνῶν.

*μαυροβουνιώτικη καραμπιστόλα, πιστόλια πολὺ μεγάλα, εὐθύ-
βολα.*

Ο ΧΑΙΡΕΚΑΚΟΣ (σελ. 153)

Α' Γλωσ: φιλόκαλος, καλοκάγαθος ἄνθρωπος. λιθιές, πεζούλια, μάνδραι. ἡμπόρεση, δύναιμι.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ (σελ. 154)

Α' Γλωσ: κᾶβος, ἀκρωτήριον. *μπάτης*, δροσερὸς ἄνεμος καλοκαιρινός. *ταρσινᾶ*, ναυπηγεῖον. *σκαριά*, σκελετοί, ἐσχάρα. *μερεμετάω-ίζω*, ἐπιδιορθώνω. *καλαφατίζω*, στυπώνω. *κάσσα*, ταμειον. *σκαρόνω*, ναυπηγῶ. *ἀγναντεύω*, παρατηρῶ μακρόθεν. *χαγιάτι*, ἐξώστης σκεπαστός. *ισοῦπρα ἢ καὶ τσοῦπα*, κόρη. *τιμόνι*, πηδάλιον. *φοῦντο*, πυθμὴν, βάθος. *ἄρμενα*, ἱστία. *ξάρτια*, ἐξαρτήματα. *μπουράσκα*, μπόρα, θύελλα. *γούμενες*, τὰ πλέον χονδρὰ σχοινία τοῦ πλοίου. *τρακάρω-ρίζω*, πίπτω ἐπάνω καὶ κτυπῶ. *χυμάω*, ὀρμῶ.

Β' πρ. γ. κλπ: *τρικάταρτα*, γολέττες, *βρίκια*, σκολέβες, εἶδη ἱστιοφόρων. *Γοργόνα...* συνήθως τὰ πλοῖα φέρουν εἰς τὴν πρύμνην εἰκόνα Γοργόνος.

ΤΟ ΓΑΤΙ (σελ. 161)

Ο ΘΕΟΣ (σελ. 165)

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ (σελ. 165)

Α' Γλωσ: *ἀνᾶριος*, ἀραιός, διαφνής.

Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ (σελ. 166)

ΓΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ (σελ. 167)

ΤΗΣ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑΣ (σελ. 168)

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ (σελ. 169)

Α' Γλωσ: *ἀσκέρι*, στρατός. *Μωχαμέτ*, Μωάμεθ. *μουχτίτης*, ἡγεμών. *στάλα*, σταγών. *λάβαραν*, σημαία. *ρηγάδες*, ἄρχοντες, πρῆγκητες, βασιλεῖς. *ἀτός του*, μόνος. *τρανεύω*, μεγαλόνω.

Β' Πρ. γ. κ. λ. π: *σταυραετός*, *δικέφαλο* *ξαφτέρι*, ὁ δικέφαλος αἰετός ἦτο τὸ ἔμβλημα τῆς Βυζ. αὐτοκρατορίας. *ἀγαρινοί*, οἱ Μωαμεθανοὶ τὸ θρησκειμα ἀπὸ τῆς Ἀγάρ, ἣν θεωροῦσι ὡς προμήτορα, χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ ἐθνότης. *Φλάροι*, freres, ἐδῶ, διάφοροι δυτικοὶ ἱερατικοὶ ἀπόστολοι καὶ ἱερωμένοι. *Κόκκινη μηλιά*, τὸ κατὰ τὸν λαὸν σημεῖον ἐκκινήσεως καὶ καταγωγῆς τῶν Τούρκων. Μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν θρύλων, ποὺ ἐκυκλοφόρησαν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος καὶ εἰς τοὺς ὁποίους καταφαίνεται ἡ ἀκλόνητος πίστις τοῦ γένους εἰς τὴν ἀνάστυξίν του εἶναι ὁ καὶ διὰ τοῦ ποιήματος τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ πραγματευόμενος.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ (σελ. 172)

Α'. Πραγμ. κτλ : ὁ κλέφτης ἀποβλέπων μετ' ἀξιαφορίας πρὸς τὸν θάνατον, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον μετὰ πόνου ἀναλογίζεται, ὅποσον βαρὺ θὰ εἶναι τὸ πλῆγμα εἰς τοὺς οἰκείους του καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν μητέρα του. Τὸ συναίσθημα τοῦτο ἐκφράζει τὸ παρὸν ἄσμη. Οἱ σύντροφοι, οἵτινες θὰ κομίσουν τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα πρέπει μετὰ πολλῆς προφυλάξεως νὰ τὸ ἀνακοινώσουν, προπαρασκευάζοντες τοὺς οἰκείους εἰς τὸ ἄκουσμα, ὅπως μὴ δεινότερα φανῇ εἰς αὐτοὺς ἡ συμφορὰ, ἢ ἀιφνιδίως τὸ μάθουν Ν. Πολίτης.

ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ (σελ. 172)

Α'. Γλωσ : κιβούρι, τάφος, φέρετρον.

Β'. Πραγμ. κλπ : (Ἡ Πάργα τελευταία τῶν πόλεων τῆς Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ταχθεῖσα ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰ. ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἑνετῶν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας περιῆλθε μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ τῷ 1814 παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς, οἵτινες βραχὺν μόνον χρόνον τὴν ἐκράτησαν ἀπεμπολήσαντες αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1817. Πρὸ τῆς παραδόσεως αὐτῆς συντελεσθείσης τὴν 28 Ἀπρ. 1819 οἱ Παργῖνοι κατέλιπον τὴν πατρίδα των, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἀνασκάψαντες τοὺς πατρώους τάφους, συνήθροισαν τὰ ὀστέα καὶ τὰ ἔκαψαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς διὰ νὰ μὴ βεβηλωθοῦν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν). **βεξίρης**, ὁ ἀνώτατος εἰς τὰ Μωαμεθ. κράτη κυδερνήτης μετὰ τὸν βσιλέα. **ἄτπρο**, τουρκ. νόμισμα ἴσον πρὸς τὸ 1)3 τοῦ παρᾶ. ἦτοι 1)2 τοῦ λεπτοῦ περίπου, πιθανῶς ἐκ τοῦ λατ. aspe rum, τραχύ, νεόκοπον.

ΣΤΗΝ ΠΑΡΓΑ ΠΙΣΩ (σελ. 173)

Α'. γλωσ : ἀλάργα, μακράν. ξώστρατα, ἄτραποι.

Β'. Πραγμ. κλπ : Ἀλῆ-πασᾶς, ὁ Τεπελενλής ἐπικαλοῦμενος, ἀπαίσιος τύραννος τῆς Ἡπείρου 1741-1821.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΑΡΜΑΤΩΛΩΝ (σελ. 174)

Α'. γλωσ : γάργαρος, καθαρὸς, ξάστερος.

Β'. πραγμ. κλπ : γιαταγάνι, ὄρα θυσίαν.

Ο ΑΝΔΡΙΑΣ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε' (σελ. 175)

Α'. Γλωσ : ἀντάρα, ὀχλοδοή.

Β'. Πραγμ. κλπ : τὸ ποίημα, (ἀπηγγέλθη τῇ 26 Μαρτίου τοῦ 1872 εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἐστήθη ἔμπροσθεν τοῦ Πανεπιστημίου.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ (σελ. 176)

ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΝΤΕΣ..... (σελ. 176)

Α'. Γλωσ : νέτος, καθαρὸς. σκέτος, ἀμόλυντος, καθαρὸς. κασσάρα, ταμείον. ξαναρίβάρω, ἔρχομαι πάλιν.

Β'. Πρῶγμ. Φασουλῆς, Περικλέτος, τὰ δύο πρόσωπα τοῦ διαλόγου τοῦ «Ρωμηοῦ» Σιλβαίν, Σάρα, ἡθοποιοί.

ΣΤΟΥΣ ΕΥΖΩΝΟΥΣ (σελ. 178)

Α'. Πρῶγμ. κλπ. Τιτᾶνες, ἐν τῇ ἑλλήν. μυθολ. τέκνα τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὧν ὁ Κρόνος κατὰ συμβουλήν τῆς μητρὸς ἐξεθρόνησε τὸν Οὐρανὸν καὶ ἡκρωτηρίασεν αὐτὸν ἕως οὗ καὶ οὗτος, διὰ τὴν πατρικὴν κατάραν νικηθῆ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Διὸς κατὰ τὴν τιτανομαχίαν καὶ ριφθῆ εἰς τὰ Τάρταρα. Ἀντιπροσωπεύουσι τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς φύσεως τὰς ἀνθισταμένας εἰς τὴν εὐρυθμον τάξιν τοῦ κόσμου. Πινδαρικοὶ παιᾶνες, παιᾶνες τοῦ μεγίστου τῶν λυρικῶν τῆς ἀρχ. Ἑλλάδος Πινδάρου.

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ (σελ. 178)

Α'. Γλῶσσ. τσιγκουννεύομαι, γίνομαι φυλάργυρος, φειδωλός.

ΣΤΟ ΠΕΘΑΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ (σελ. 179)

Α'. Γλῶσσ. δυόσμο, ἡδύσμος. ἀραχνος, ἄμοιρος.

Β'. Πρῶγμ. κ.λ.π. μαῦρος καθαλλάρης, σουλᾶνος τῆς νύχτας, ὁ χάρος, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἄδου, ἡ προσωποποίησις τοῦ φυσικοῦ νόμου, ὅστις κατὰ τὴν λαϊκὴν δοξασίαν, μάχεται πρὸς τοὺς θνήσκοντας καὶ ὁ ἴδιος ἀφαιρεῖ καὶ μεταφέρει τὴν ψυχὴν των, παρίσταται δὲ ὡς μαῦρος καθαλλάρης μὲ δρέπανον.

Η ΧΑΡΟΚΑΜΕΝΗ (σελ. 180)

ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ (σελ. 180)

Α'. Γλῶσσ. Χιονιάς, βρ. ἄνεμος μετὰ χιόνος, πολὺ ψυχρός. μπόρα, δυνατὴ βροχὴ μὲ ἄνεμον.

Β'. Πρῶγμ. κ.λ.π. Σπηνιώτατα ἀφορμὴ ἐκπατρισμοῦ εἶναι διάστικσις πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν, τουναντίον δὲ πρὸς τὴν ξενιτείαν ἐξωθεῖ αὐτοὺς συνήθως ἡ ἐπιθυμία ὅπως ὠφελήσωσι τὴν οἰκογένειάν των διὰ τοῦ πλούτου, τὸν ἑαυτοῦ προσδοκῶσι ν' ἀποκτήσωσιν ἐργαζόμενοι μυχρὰν τῆς πατρίδος των. Οἱ δὲ γονεῖς βαρύνως φέρουν τὸν χωρισμὸν καὶ προσπαθοῦν ν' ἀποτρέψουν αὐτόν. Ν. Πολίτης.

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ (σελ. 182)

Α'. Γλῶσσ. τραβιέμαι, ὑφόνομαι, ἀποχωρῶ. γούρνα, λίγκος πλήρης ὕδατος ἢ ἡ λαξευμένη πέτρα ἢ δεχομένη τὰ ὕδατα εἰς τὰς βρύσεις. παντυχαίνω, ἀναμένω, περιμένω.

Β'. Πρῶγμ. κ.λ.π. ὅτι πρὸ πάντων διακρίνει τὸ ἡμέτερον ἄσμα εἶναι ἡ ἀκραιφνὴς ἑλληνικότης αὐτοῦ, διότι τοσοῦτον στερεῶς εἶναι συνυφασμένον πρὸς τὸν ἑλληνικὸν βίον, ὥστε σχεδὸν εἰς ἕκαστον στίχον αὐτοῦ ἐνωτιζόμεθα ἀπηχήσεις ἡθῶν, ἐθίμων καὶ συναισθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἢ βλέπομεν διαγραφομένας ἀναπαραστάσεις ἑλληνικῶν τοπειῶν. Ν. Πολίτης.

ΝΑΝΑΡΙΣΜΑ (σελ. 183)

Α'. Γλωσ. : *σεργιανίζω*, περιπατῶ, συνοδεύω εἰς περίπα-
τον. *κύρης καὶ κυρός*, πατήρ, πάππος.

ΝΑΝΑΡΙΣΜΑ (σελ. 183)

Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ (σελ. 184)

ΖΩΓΡΑΦΙΑ (σελ. 185)

ΕΡΓΑΣΙΑ (σελ. 186)

Α'. Γλωσ. : *Λογγιάζει*, γίνεται λόγγος, δασωμένον μέρος.
δίκοπες, είδος άξίνης.

ΕΜΠΡΟΣ (σελ. 187)

ΤΕΣΣΕΡ' ΑΔΕΡΦΙΑ (σελ. 187)

Α'. Γλωσ. : *Κοπελλούδια*, παιδιά.

ΚΑΔΟΚΑΙΡΙ (σελ. 188)

Α'. Γλωσ. : *άσκέρι*, πλήθη, στρατός.

ΑΥΓΗ (σελ. 188)

Α'. Γλωσ. : *Άλαργεύω*, απομακρύνομαι.

ΜΕΛΤΕΜΙΑ (σελ. 189)

Α'. Πρxyμ. : *Μελτέμια*, έτησίαι, οί περιοδικοί άνεμοι
του θέρους.

ΣΤΟΡΟΔΟ (σελ. 190)

Ο ΕΤΟΙΜΑΘΑΝΑΤΟΣ ΒΟΣΚΟΣ (σελ. 190)

Α'. Γλωσ. : *Ρεύω*, λύνω. *όβορός*, μάνδρα, αύλή. *σιουρ-
νάρι*, πυρίτης λίθος. *φράξο*, μελία, δένδρον. *άγγελοκρούει*,
κρούει, είδοποιεί ό άγγελος, έδω ό χάρος (ίδε, «στο πεθαμένο
παιδί μου»). *διάτα*, συμβουλή. *κουφάρι*, πτώμα, νεκρός. *κι-
βούρι*, φέρετρον, τάφος. *άγναντεύω*, θεώμαι. *τρουκάνι*, μέγας
κώδων. *κανκί*, ξύλινον δοχείον οίνου ή ύδατος. *άραγός*, τρά-
στον, δερμάτινος σάκκος. *στόλος*, στολίδια. *κατέχω*, γνωρίζω.
στρουγγα, μαντρί, γαλάρι. *σταλίκι*, ξηρόν ξύλον ίσον. *καρδάρα*,
τό δοχείον του γάλακτος. *κοπή*, κοπάδι, ποίμνιον. *λερός*, άκάθαρτος.

Β'. Πρxyμ. κλπ : *Ξωθιές*, Νεράιδες, τής λαϊκής μυθολ.
δαιμόνια όντα παρθενικού κόσμου, κατοικοῦντα εἰς σπήλαια, εἰς όρη,
εἰς έρήμους τόπους. *οί βοσκοί*, (ποιμένες) ακολουθοῦντες τās παρα-
δόσεις τών κλεφτών, έπιθυμοῦν μετā θάνατον νā έχουν τάφον κατάλ-
ηλον διā νā δύνανται νā χαροῦν τήν φύσιν, νā ευρίσκωνται πλησίον
τών άγαπημένων συντρόφων, καί ποιμνίων, ένδιαφερόμενοι καί
μετā θάνατον περί τούτων. Παρακαλοῦν δē νā άναγγελη ή ό θάνα-
τός των μετā πολλής προφυλάξεως εἰς τοὺς οικείους καί μάλιστα
τὴν μάνναν, να μή ή συμφορά δεινότερα φανή, έξ άπροόπτου
άναγγελίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.

ΣΥΝΤΟΜΟΙ ΠΑΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓ-
ΓΡΑΦΕΩΝ ΕΞ ΩΝ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΤΑ ΤΕΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΕΚΛΟΓΗΣ.

Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις διδάκτωρ τῆς φιλολογίας γενόμενος ἡσχολήθη ἰδίᾳ εἰς βυζαντινάς μελέτας, δι' ἃς ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς πολιτείας διορισθεὶς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1912 καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογίας. Ἔργα του: Χρονικά τοῦ Μωρέως, ἀγνείας πείρα, βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη (ἐξ ἧς τὸ ἡμέτερον ἀπόσπασμα) κ. ἄ.

Ἀθάνας Γεώργιος. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου· ἔγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893. Ἐμπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καταλεγόμενος μεταξὺ τῶν δοκιμωτέρων νέων ποιητῶν. Ἔργα του: ποιητικαὶ συλλογαί: πρῶτὸν ξεκίνημα, ἀγάπη στὸν Ἑπαχτο, καὶρὸς πολέμου, τυχούσα τοῦ πρῶτου φιλαδελφείου βραβείου, τὸ ἡθογραφικὸν μυθιστόρημα, τὸ καπέλλο κ. ἄ.

Ἀθάνατος Κώστας. Ψευδώνυμον τοῦ Καραμούζη Κωνσταντίνου. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1899· ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν φιλοτεχνήσας ὑπὸ τύπον χρονογραφήματος, ἐντυπώσεις, εἰκόνας, χαρακτηρισμοὺς, τύπους ψυχολογικοὺς κ.λ.π. εἰλημένα ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ ὁδοιπορ. σημειώσεις. Ἐξέδωκε, περπατῶντας ἡ δόξα (πολεμ. ἐντυπώσεις 1920) κ. ἄ.

Ἀσοφος. Φιλ. ψευδ. τοῦ Π. Νιρβάνα

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 ἐξ οἰκογενείας εἰς τὰς φλέβας τῆς ὁποίας ἔρρεον ἀφθονον ἀρματωλικὸν αἷμα καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Μετὰ τὰς πρῶτας σπουδὰς του ἐν Λευκάδι καὶ Κερκύρᾳ μετέβη εἰς Γενεὺν καὶ Παρίσιους ἐνθα ἡκολούθησε νομικά, χωρὶς καὶ νὰ ἐξασκήσῃ ἐπάγγελμα μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν γενέτειραν. Ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἧς θυμῳσε τοὺς ἀγῶνας μετὰ τὴν ποίησίν του ὡς δημιουργὸς ἡρωϊκοῦ ἄσματος ἀντλῶν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τὴν ἐνθουσιώδη ἐμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἐνωσιν τῶν Ἰονίων μετὰ τῆς μητρὸς ἀντεπροσώπευσε τὴν ἰδιαιτέ-
τεραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτὴς. Ἔργα του: Στιχομαθήματα, Μνημόσυνα, Κυρὰ Φροσύνη, Ἀθανάσης Διάκος, Ἀστραπεγιαννος, Φωτεινός, τὸ καὶ ἀριτίωτατον ἀπὸ φιλόλογ. ἀπόψεως, ἂν καὶ ἔμεινε

ἡμιτελὲς λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ· ἐν αὐτοῖς ἐναλλάσσονται εἰκόνες ἡρωϊκαί, σκληραί, φρικιαστικαί, ρωμαντικαί ἀλλὰ καὶ φίλτρου, συμπαθείας καὶ ἔρωτος.

Βασιλειάδης Νικόλαος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Φανάριον Κων|πόλεως. Ἐποῦδασε ἱατρικὴν ἀλλὰ κατέγινε εἰς τὰ γράμματα. Ἐγραφε μακρὰν μελέτην περὶ Νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης ὑπὸ τὸν τίτλον, εἰκόνες Κων|πόλεως καὶ Ἀθηνῶν, φιλολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας ὡς καὶ διηγήματα ἠθογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ βυζαν. ὑποθέσεως μεταξὺ τούτων διακρίνονται: Στὰ μικροπούλια, ὁ τάφος Κων|τίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἡ προξενεῖα κ. ἄ. ἔγραφε προσέτι ἑκτενὴ βιογραφίαν τοῦ Βιζυηνοῦ.

Βιζυηνὸς Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βιζύνην τῆς Θράκης τὸ 1852 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1896 ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του εἰς τὸ Φρενοκομεῖον. Σπουδαστὴς ὢν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης ἐποδηγετήθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ καὶ ποιητοῦ Ἡλ. Τανταλίδου, δαπάναις δὲ τοῦ ὁμογενοῦς Ζαρίφη Γεωργίου ἠκολούθησε μαθήματα εἰς τὴν φιλοσ. σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ κατόπιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας. Ποιητὴς δοκιμώτατος καὶ ὁ πρῶτος Ἑλλὴν διηγηματογράφος ἀντλῶν τὰ θέματα του ἐκ τῆς ζωῆς τῆς πατρίδος του μετὰ βαθυτάτης ψυχολογικῆς ἐρεῦνης τῶν χαρακτήρων. Ἔργα του: ποιητικά: Κόδρος, ἄραις, μῦραις, κουκουναραῖς, ἀτθίδες αὔραι, ἡ μητέρα τῶν ἑπτὰ, βασιλικός, Σοφιανός κ. ἄ. Πεζά: διηγήματα: τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρὸς μου, τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον, Μοσκῶϊ Σελήμ, ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου κ. ἄ. ἐπιστημονικά: περὶ καλοῦ, λογικῆ καὶ ψυχολογία, κ. ἄ. ἀφῆκε δὲ ἀνέκδοτα: ρυθμικὴν καὶ δρχματολογίαν.

Βικέλας Δημήτριος. Ἐγεννήθη εἰς Σύρον τὸ 1835 ἐκ Βερροίας τὸ γένος καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1908. Νεώτατος μετέβη καὶ ἐγκτεστάθῃ εἰς Ἀγγλίαν μέχρι τοῦ 1874, ἔπειτα εἰς Παρισίους μέχρι τοῦ 1896 καὶ τέλος εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἱδρυσε (1892) τὸν Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελ μων βιβλίων τοῦ ὁποίου ἐγένετο πρόεδρος ποικιλοτρόπως ὠφελήσας καὶ προαγαγὼν αὐτόν. Ἔργα του: Ποιήματα: στίχοι. Πεζά: Περὶ Βυζαντινῶν, ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν, διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις, Λουκῆς Λάρας μεταφρασθεῖς εἰς ἑλὰς σχεδὸν τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας (εἰκόνες ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως) διηγήματα μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ὁ Παπα-Νάρκισσος, ὁ λυσσασμένος, ἀσχημὴ ἀδελφὴ κ. ἄ. γυναικεῖα ἀγωγή, κόρη τῆς Ἑλλάδος, μετέφρασεν ἐπίσης τοῦ Σαϊοσπέρου: Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα, Ὁ Βασιλεὺς Ἀῆρ, Ὁθέλλος, Ἀμλέτος, Μάκβεθ, ὁ ἔμπορος τῆς Βενετίας κ. ἄ. Εἰς τὸν Βικέλαν ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι μὲ τὸν Λουκῆν-Λάραν κ.λ.π. ἤνοιξε τὸν δρόμον τοῦ διηγήματος ὡς ἐξελίχθη σήμερον.

Βουτιερίδης Ἡλίας. Ἐγεννήθη εἰς Σουλινὰ τῆς Ρουμανίας τὸ 1874 ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ τῆς Μεθώνης. Δημοσιογράφος, λογοτέχνης καὶ συγγραφεύς. Ἔργα του ποιητικά: Σύννεφο, προσκυνητὴς, Κέλαδος, Μυστικὴς λειτουργίαι, Δράματα: Οἱ ἐλευθερωταί, τραγωδίαι βραδευθεῖσα καὶ πλεῖστα ἄλλα. Πολεμικά ἡμερολόγια: Πολεμικὸν ἡμερολόγιον, Κρητικὴ Ἐπανάστασις 1897, ἧς μετέσχε ὡς ἐθελοντῆς, ἐστρατεία πέραν τοῦ Σαγγαρίου 1921, ἱστορικαὶ μελέται, ἐντυπώσεις, περιγραφαί: Γενιτζά, Βοδενά κ. ἄ. μεταφράσεις ἔμμετροι, Τίμων ὁ μισάνθρωπος τοῦ Λουκιανοῦ, Δάφνης καὶ χλόη τοῦ Δόγγου, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ τοῦ Σοφοκλέους, Μινιὸν τοῦ Ἰκαίτε. Μυθιστορήματα: Μάριος, ὅταν ἀγαποῦμε· Κριτικαὶ Μελέται: Κριτικαὶ μελέται περὶ Παλαμά, ἐκδίδει ἤδη προσέτι τὴν ἱστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ εἶναι πρόεδρος τοῦ πρό τινος ἰδρυθέντος ἐν Ἀθήναις Συλλόγου τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν.

Βουτυρᾶς Δημ. Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1871 δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης· ἠρχολήθη κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ διήγημα ἐμπνευσμένον ἐκ τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς ζωῆς διακρινόμενον διὰ τὴν σκοτεινότητά του καὶ θλιβερότητά του καὶ διὰ τοῦτο περισσότερο καθιστάμενον ὑποβλητικόν. Ἔργα του: πλεῖστα διηγήματα δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια· Κωνσταντινῶν, Ἀθηνῶν καὶ Ἀλεξανδρείας· ταῦτα ἐξεδόθησαν εἰς διαφόρους τόμους, ὡς 32 διηγήματα, ὁ θρήνος τῶν βοδιῶν, ὁ λαγκᾶς, πατὴρ εἰδωλοάτρης, οἱ ἀλανιάρηδες, 20 διηγήματα καὶ ἄλλα. Μετὰ τούτων διακρίνονται ὁ Λαγκᾶς, τὸ παιδί τῆς βουδῆς, παπᾶς εἰδωλοάτρης, μαραμμένη εὐθυμία, ὁ συμ-σουλετής, γιὰ τὴ φυλὴ, γιὰ τὴν πατρίδα, ἡ μάνα τοῦ Γρίζα, οἱ ἀλανιάρηδες, τὸ καράβι τοῦ υαγάνου κ. ἄ.

Ζαλοκώστας Γεώρ. Ἐγεννήθη ἐν Συράκων τῆς Ἠπείρου τὸ 1805 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1858. Ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν εἰς Ἰταλίαν· ἐπολέμησε εἰς τὸ Μεσολόγγι μετασχὼν καὶ τῆς ἐξόδου, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος διετέλεσε ἀνώτερος ὑπάλληλος. Ἔργα του διάφορα λυρικὰ ποιήματα: Ὁ βοριάς ποῦ τ' ἀρνάκια παγώνει, ἡ χαροκαμένη, ἡ Πέρδικα κ. λ. π. ἀποπνέοντα ὅλα θαυμάτιον ὀδύνην, ἐξ ἧς εἶχε πληρωθῇ ἡ ψυχὴ του ἐκ τοῦ θανάτου καὶ τῶν ἐπτά τέκνων του· ἐπικολυρικά, τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες, ὁ Φῶτης καὶ ἡ Φρόσω, τὸ στόμιον τῆς Πρεδέξης κ. ἄ. ὕμνοι πρὸς τὴν ἐποποιεῖαν τοῦ 21, ὡς καὶ ἄλλα ἄλλοτρίου θέματος ποιήματα.

Καρβούνης Νικόλαος. Ἐγεννήθη εἰς Ἰθάκην τὸ 1880, δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης· μετέσχε τῶν πολέμων 1912 καὶ ἐφεξῆς καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας λυρικωτάτας περιγραφάς, μαχῶν, σκηνῶν κ. λ. Ἐκ τούτων ἐδημοσιεύθησαν εἰς τόμον μόνον ὁ πόλεμος Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας.

Καρναβίτσας Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαينὰ τῆς Ἡλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἰατρός τὸ ἐπάγγελμα, κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός μέχρι θανάτου του, ἀλλ' ἦτο μᾶλλον λογοτέχνης καὶ κατ' ἐξοχὴν διηγηματογράφος ἐπικός. Ἔργα του: Διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα: Ἡ λυγερή, ὁ ζητιάνος, ὁ ἀρχαιολόγος, λόγια τῆς πλήρης, Σπαθόγιαννος, φλογέρα, ἀφωρεσμένος, τὸ καὶ ἄριστον θεωρούμενον, τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον ἐκδοθέντα παληὰς ἀγάπης κ. ἄ. Χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ξένας γλώσσας, εἶναι προῖον τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Εἶναι ὁ μάγος ποῦ μᾶς ἀπεκάλυψεν δλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, πραγματιστὴς ἅμα καὶ ἰδανιστὴς, διότι πολλάκις οἱ ἥρωές του μεγαλύνονται καὶ καθολικεύονται γινόμενοι τύποι ὑψηλοῦ. Εἶναι ἐπικός ψάλτης: εἰς τὴν πατρίδα, τὸν Σπαθόγιαννον, τὴν θυσίαν, τὰ καρτέρια, εἰς τοὺς νέους θεοὺς, εἰς τὰ λόγια τῆς πλήρης· πραγματιστὴς μὲ ὦμον νατουραλισμόν: εἰς τὸν ζητιάνον, τὸν ἀφωρεσμένον, τὴν θάλασσαν. Εἶναι ἐθνικὸς παιδαγωγὸς σαλπίσας τὸν ἡρωϊσμόν καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

Κόκκινος Διονύσιος. Δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης. Δημοσιογραφεῖ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μακκαβαῖος. Ἔργα του: Μία ζωὴ στὸν πόλεμον (1912), ἡ δράσις τῶν εὐζώνων (1913), χρονογραφήματα, κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ μελέται, χαρακτηρισμοί, ψυχολογικοὶ τύποι, ἡ κυρία μὲ τὸ ἄσπρο ἄλλογο, θέατρον τῆς ζωῆς κ. ἄ.

Κονδυλάκης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Βιάννῃ τῆς Κρήτης τὸ 1861 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἡρακλείῳ τὸ 1920· δημοσιογράφος ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων, λογοτέχνης, χιουμοριστὴς. Ἰσάδελφος τοῦ Ροῦδη, ἔχει ἀντικειμενικωτέραν τὴν σάτυραν ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῆς πατρίδος του, οἶνεῖ ὡς τι φυσικὸν ἄρωμα ποῦ προξενεῖ τὴν εὐθυμίαν καὶ δροσιάν. Ὑπὸ τὴν πλέον ἀτάραχον διήγησίν του διαφέρεται τὸ εὐγενὲς σατυρικόν του πνεῦμα ἀπέριττον καὶ φαιδρόν δι' ὃ δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νεώτερος Λουκιανός. Ἔργα του: διάφορα μυθιστορήματα καὶ διηγήματα: ὁ Πατούχας, διονυσιακώτατος, ὅταν ἤμουν δάσκαλος, πρώτη ἀγάπη κ. ἄ. μικρότερα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ζωὴν τῆς Κρήτης, ὡς καὶ συλλογὴν χρονογραφμάτων μὲ τὸν τίτλον ἐν ᾧ διέβαινα. Ὡς ἀρχισυντάκτης καὶ χρονογράφος τοῦ «Ἐμπρός» ἐδημιούργησε τὸ χρονογράφημα, λογοτεχνικὸν εἶδος οὐδενὸς ἤδη ὑστεροῦν παρὰ τὸ μειονέκτημά του τῆς ἐπικαιρότητος.

Κοραῆς Ἀδαμάντιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1748 ἐκ γονέων Χίων καὶ ἀπέθανε εἰς Παρισίους τὸ 1833. Ἐσπούδασεν ἱατρικὴν εἰς τὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους σύντροφον ἔχων καθ' ὅλον τὸν βίον του τὴν πενίαν. Εἰς Παρισίους ἐπέδότη εἰς φιλολογικὰς μελέτας ἐκδίδων μάλιστα καὶ

ἐρμηνεύων τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς πρὸς φωτισμὸν τῶν συμπατριωτῶν του. Ἔργα του : Ἀδελφικὴ οὐδασκαλία πρὸς τοὺς Γραικοὺς, πολεμιτῆριον σάλπισμα, χιρακτῆρες τοῦ Θεοφράστου, Ἱπποκράτης, Δάφνης καὶ Χλὴν Λόγγου, Αἰθιοπικὰ Ἡλιοδώρου, Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη 16 τόμων : συλλογὴ τῶν δοκίμων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐν ᾗ ἐγκυτῆσπειρε καὶ τοὺς αὐτοσχεδῖους στοχασμοὺς του.

Ἐκ τῶν μετὰ θάνατον ἐκδοθέντων ἀπάντων τοῦ Κοραῆ 3 τόμοι εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ του, δείγμα ὕφους καὶ εἰκονομίας ὕλης μετὰ χαριστικῶν ἀστερολογικῶν καὶ περιέργων εἰδήσεων περὶ τῶν ἐν τοῖς χρόνοις του συμβῆντων. Ἡ ἐθνικὴ του ἐργασία εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ θεωρῆται πρόδρομος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διδάσκαλος τοῦ ἑθνικοῦ κινήματος. Περὶ τῆς γλώσσης ἐφρόνει «Τί ἄλλο μένει εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἔθνους παρὰ τὴν μέσσην ὁδόν, ἥγουν μακρὰν καὶ τοῦ χυδαῖσμου μακρὰν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ μακρονοτισμοῦ.

Κουσταλλῆς Κωνσταντῖνος Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1869 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἄρταν τὸ 1894. Μαθητὴς ὢν ἐν Ἰωαννίνοις εἰς στίχους, σκιαὶ ᾄδου, περιέλαβεν ἐν συντόμῳ παρωχημένας τῆς πατρίδος ἡμέρας ἀγωνίας, ἐνεκα τῶν ὁποίων κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἀπέζη ὡς στοιχειοθέτης τυπογραφείου. Ἐκεῖ μετὰξὺ μυρίων στερήσεων ἐκ τῆς ἀγρίας βιοπάλης ἔγραψε τὸν Καλόγηρον, τὸν Τραχυδιστὴν τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης καὶ τὰ ἀγροτικά ὡς καὶ τὰ πεζὰ : τὰ μύμρα, τὰ χαλάσματα, ἡ Εἰκόνα, τὸ πανηγύρι τῆς Καστρίτσας, ἡ δαυκάλα κ. ἄ. ὧν τινὰ εἰσέτι εἶναι ἐγκυτῆσπαρμένα εἰς διαφορὰ φύλλα μὴ περισυλλεγένητα ἀκόμη. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἑλληνικότητα, πρωτοτυπίαν καὶ ἐμπνευσίν των, καθαυτὸ ἐθνικὰ καλλιτεχνήματα.

Λασκαράτος Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ληξούριον τὸ 1811 καὶ ἀπέθανε τὸ 1901. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς ἐν Ἀργυροπόλει καὶ Κερκύρᾳ ἠκολούθησε εἰς τὴν Ἰταλικὴν Πίζαν νομικά. Ἐπανελθὼν εἰς Ληξούριον δὲν ἐξήσκησεν ἢ ἐλάχιστον χρόνον τὸ ἐπάγγελμά του. Ἔργα του : ποιήματα : Τὸ Ληξούρι εἰς τὸ 1836, ὁ ξενοχτής, γιὰτὶ τὰ τάλαρα τὰ λένε τάλαρα, ἡ βάρκα κανονιέρα, τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονίας. Πεζὰ : Τύποι καὶ χαρακτῆρες κρινόμενοι ὡς ἐφ' ἀμύλλαι τῶν τοῦ Θεοφράστου καὶ οἱ στοχασμοὶ του κ. ἄ. Τὰ ἔργα του διακρίνει σάτυρα καυστικὴ, ἀνανεομένη μετὰ δόξουσαν πνεύμα. Ἡ καυστικὴ τοῦ Λασκαράτου σάτυρα ἐπρόκαλεσε κατ' αὐτοῦ λαϊκὰς ἐξεγέρσεις καὶ ἀπορρισμοὺς τῆς ἑκκλησίας.

Λυκούδης Ἐμμανουήλ. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1849. δικηγόρος, πρῶην ἐφέτης, νομικὸς σύμβουλος τοῦ Κράτους, συγγραφεὺς, λογοτέχνης. Ἔργα του : πλείστα οἰκονομικά καὶ ἐπιστημονικά συγγράμματα ὡς καὶ καθ' αὐτὸ λογοτεχνικά ἔργα, διηγήματα, μυθιστορήματα, χρονογραφήματα, περιηγήσεις, ὁδοιπ.

ἐντυπώσεις, ψαράδικες ἱστορίες, κυνήγιον κ. ἄ. Τούτων διακρίνονται τὸ σπιτάκι τοῦ γιालοῦ μυθιστόρημα ἡθογραφικώτατον, Κίμων Ἀνδρεάδης, ὁ διαχειριστὴς τοῦ συντάγματος, ὁ ἀπόστρατος μουσικός, ὁ μαρasmus, ἡ ξένη τοῦ 1854 κλπ.

Μαρκάρᾱς Γεράσιμος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἐκ Κερκυραϊκῆς οἰκογενείας τὸ 1826 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911 ἐν Κερκύρᾃ διδάκτωρ τῆς νομικῆς διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς καὶ μετὰ τὴν ἐνωσιν τῆς Ἑπτανήσου βουλευτὴς Κερκύρας. Ἠσχολήθη μετὰ πολλοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ποίησιν ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Σολωμοῦ μετὰ τῶν συμπατριωτῶν Μαβίλη καὶ Πολυλά. Ἡ μοῦσα τοῦ ποιητοῦ ἀνακαινίζει τὰ παλαιὰ θέματα, ζωντανεύει τὰ ἄβυσχα, παραλαμβάνει τὸ ἀπόσταγμα καὶ ἀπορρίπτει τὰ περιττά, ἀποδίδουσα οὕτω τύπους ὑπεράνω τοῦ πραγματικοῦ μὲ μορφήν καὶ λάμψιν ὥραίου καὶ ὕψηλοῦ. Ἔργα του: Ὁ ὄρκος, ἐπικολυρικόν, θεωρούμενον ἀριστοῦργημα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας (ἄσμα ἁσμάτων τοῦ συγχρόνου ἡρώισμοῦ. Κ. Παλαμᾶς πρῶτα κριτικά), ἔμμετρα διηγήματα, τὰ πρῶτα λιανοτράγουδα, μικρὰ ταξείδια, βασιλικὸς ὕμνος κ. ἄ.

Μαριζώκης Στέφανος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1858 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1910. Τὰ πρῶτα τοῦ ποιήματα ἦσαν εἰς τὴν Ἰταλικὴν ἡς ἦτο ἐγκρατής, βραδύτερον δὲ ἐξέδωκεν εἰς ἑλληνικὴν ballades, Φοῖβος Ἀπόλλων, Νέα ποιήματα, σονέττα.

Μελᾶς Σπύρος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1883. Δημοσιογράφος, ποιητής, δραματικὸς συγγραφεύς. Ἔργα του: διηγήματα, ἡθογραφίαι, χρονογραφήματα, ὁδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις, τύποι καὶ χαρακτῆρες ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Μυθιστορήματα: Ἀγνή (λαϊκόν), Μαῦροι ἄνθρωποι (σοσιαλιστικόν), Γεροντοκόρη (κοινωνικόν). Δράματα: ὁ γυιὸς τοῦ Ἰσκιου, τὸ κόκκινο πουκάμισο, τὸ χαλασμένο σπῆτι, τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο, μιὰ νύχτα-μιὰ ζωὴ καὶ πολεμικαὶ σελίδες, ἦτοι ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαὶ ἐκ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912. Ὁ Μελᾶς θεωρεῖται ὡς εἰς τῶν πρώτων χρονογράφων καὶ θεατρ. συγγραφέων τῆς ἐποχῆς μας.

Μενάρδος Σίμος. Ἐγεννήθη ἐν Μυτιλήνῃ ἐκ πατρὸς τοῦ ἐκεῖ Προξένου τῆς Ἑλλάδος τὸ 1872. Καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1911, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐδίδαξε ἐπὶ ἐξαετίαν τὴν μεταγενεστέραν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης. Ἔργα του: Διάφορα μελετήματα περὶ τῆς γλώσσης καὶ ἱστορίας τῆς Κύπρου, μεταφράσεις ἑλλήνων ποιητῶν.

Μητσάκης Μιχαήλ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1916 ἐν Ἀθήναις ἐκ φρενικοῦ γαστήματος. Διηγηματογράφος, κοινωνιολόγος καὶ ρεαλιστὴς ἡθογράφος. Ἔργα του: διηγήματα, ἡθογραφίαι καὶ ποιητικαὶ ἐν τῷ πεζῷ εἰκόνες: Ἀθηναϊκαὶ σελίδες, ταξιδιωτικαὶ σημειώσεις, τὸ φίλημα, μεταφρασθὲν

καί εἰς τὴν Γερμανικὴν, Παναγία ἢ Μεγαλομάτα, τὸ παράπαν τοῦ Μαρμάρου, τὸ γατί, εἰς τοῖχος, κ. ἄ. Τῶν ἀπάντων τοῦ ἐξεδότησαν δυο τόμοι ὑπὸ τῆς ἐταιρείας Τύπος. Τὰ διηγήματά του ἐνέχουν ἐνότητι, συλλήψεως, μεγάλην δύναμιν ἐκφράσεως καὶ παραστατικότηα νατουραλιστικὴν.

Μυωσωεῖς. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον ἐπιστολῆς βραβευθείσης ἐν τῷ διαγωνισμῷ τοῦ περιοδικοῦ «Ἑστία» κατὰ τὸ 1892, διακρινομένη διὰ τὴν φυσικὴν ἀπλότητα τοῦ συναισθήματος τῆς φιλίας.

Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκιάθον τῷ 1850· καθιγίτης, συγγραφεὺς καὶ διηγηματογράφος, ὁ ἕτερος ἀστὴρ τῆς Σκιαθικῆς δυάδος. Ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων θεωρεῖ δίδυμα τέκνα τῆς Σκιάθου τὸν Παπαδαμάντην καὶ τὸν Μωραϊτίδην ἀπὸ τὴν ζῶν τῆς ὁποίας ἀντλοῦν ἀμφοτέροι τὰ θέματά των, κοινὰ θέματα ὅλης τῆς ἀγροτικῆς, μικροαστικῆς καὶ ναυτικῆς ταξείως τῆς πατρίδος μας. Ὁρησκεία καὶ οἰκογένεια εἶναι οἱ δύο πόλοι περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται τὸ διηγημὰ των, εἶναι αἱ ἀστείρευτοι πηγαὶ ἐξ ὧν ζωγραφίζουν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴν χαρὰν καὶ τὸν πόνον, τὰς κακίας καὶ ἀρετὰς τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὰς ἡθικὰς ἀρχὰς τῆς οἰκογενείας. Ἔργα του : α'. δράματα : κατχοστροφή τῶν Ψαρῶν, Βάρδας Καλλέργης. β' τὸ ἐπικολυρκὸν Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. γ'. διάφορα ἡθογραφικὰ διηγήματα ἐκδοθέντα εἰς 5 τόμους, μὲ τοῦ βορῆ τὰ κύματα, ταξιδιωτικὰ : ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαί.

Μωραϊτίνης Τίμος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1875, δημοσιογράφος λογοτέχνης καὶ συγγραφεύς. Ἔργα του : Κωμῳδίαι : Μαραθῶνιος δρόμος. ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας, πρωθυπουργία, καινούργιο σπῆτι, τὸ τσάι τῆς Νίτσας. Ἔνεκα ὁ πόλεμος, ἐπιστροφή τοῦ θείου κ. ἄ. Μυθιστορήματα : Ὁλοκληρὴ ζωὴ, πλεῖστα λυρικά καὶ σατυρικά ποιήματα, σατυρ. ἐπὶ εὐρησις τὸ Πανόραμα κ. ἄ.

Νιρβάνας Παῦλος. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ ἀρχιάτρου τοῦ πολεμ. ναυτικοῦ Ἀπριτωλίδου Πέτρου. Ἐγεννήθη εἰς Μαριανούπολιν τῆς Ρωσίας τὸ 1866. Ἔργα του : δράματα : ἀρχιτέκτων Μάρθας, τὸ χελιδόνι, ὅταν σπῇ τὰ δεσμά του, ἐλιξήριον τῆς νεότητος, Μαρία ἢ Πενταγιώτισσα· διηγήματα : νησιωτικὰ διηγήματα : τὸ συναξάρι τοῦ παπᾶ-Παρθένη, ὁ τρακοσάρης, ἀντρόγυνο, κ. ἄ. Ἐξέδωκεν ἐπίσης : Τσερναγόρα, φιλοσοφία τοῦ Νίτσε, ἡ δοσκοπούλα μὲ τὰ μαργαριτάρια, τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσέφου, γύρω ἀπὸ τὸν ἔρωτα, βίβλος τῶν γυναικῶν, παγὰ λαλέουσα (ποιητικὴ συλλογὴ) ἐκλεκταὶ σελίδες κ. ἄ. μυθιστορήματα : ἀγριολούλουδο. Ὡς καθημερινὸς χρονογράφος ἐφιλοτέχνησε ὑπὸ τύπον χρονογραφημάτων εἰκόνας, ἐντυπώσεις, χαρακτῆρας, τύπους ψυχολογικοὺς κ.λ.π. μὲ ἀπλότητα ὅρους καὶ χρεὶν καὶ εἰρωνείαν θεωρομενός ὡς εἰς τῶν ἀρ. στῶν χρονολογῶν· ἐδημοσίευσε προσέτι ἐπιστημονικὰς μελέτας ψυχιατρικὰς ὑπὸ τὸ πραγματικόν του ὄνομα.

Παλαμᾶς Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς Πάρας τὸ 1859 ἀπὸ οἰκογένειαν ἐκ Μεσολογγίου καταγομένην καὶ ὑπηρετεῖ ὡς γραμματεὺς τῶν Πανεπιστημίων. Ἐγράφε ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἄρθρα κοινωνικά καὶ φιλολογικά, κριτικὰς μελέτας κ. ἄ. θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων ποιητῶν μας ἐπιδράσας ἐπὶ τῆς ποιητικῆς κατευθύνσεως τοῦ ἔθνους. Ἔργα του: ποιήματα: τραγούδια τῆς πατρίδος, ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηναίαν, τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, ἱαμοὶ καὶ ἀνάπαιστοι, ὁ τάφος, οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης, ἡ ἀσάλευτη ζωὴ, ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου, ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιά, ἡ πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά, οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης, βωμοὶ, τὰ παράκαιρα κριτικά: τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη, Σολωμός, Γράμματα τόμοι 2, ἡρωϊκὰ πρόσωπα καὶ κείμενα, τὰ πρῶτα κριτικά, Ἀρ. Βαλαωρίτης, ὁ Βιζυηνὸς καὶ ὁ Κρυστάλλη, Ἰούλιος Τυπάλδος, πῶς τραγουδοῦν τὸ θάνατος τῆς κόρης: διηγήματα: θάνατος παλληκαριοῦ, διηγήματα: δράματα: Τρισεύγενη μεταφρασμένα: Ἡ Ἑλένη τῆς Σπάρτης τοῦ Βεράρεν.

Πάλλης Ἀλέξανδρος. Ἐξ Ἡπείρου καταγόμενος ἐγεννήθη ἐν Πειραιεὶ τὸ 1851. Ἐγκαταλείψας ἐνωρὶς τὴν φιλοσοφικὴν Σχολήν, εἰς ἣν εἶχεν ἐγγραφῇ, ἐπέδωκε εἰς τὸ ἐμπόριον χρηματίζας ἐπὶ πολλὰ ἔτη υπάλληλος καὶ συνεταιρὸς τοῦ μεγάλου ἐν Λίβερπουλ οἴκου Ράλλη, χωρὶς νὰ παύσῃ θεραπεύων τὰ γράμματα κατ' ἐξοχὴν ριζοσπάστης δημοτικιστῆς μετέφρασε τὴν Ἰλιάδα εἰς δημοτικὸν δεκαπεντασύλλαβον. Μετέφρασεν ἐπίσης τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ Θουκυδίδου, τὸν Κύκλωπα τοῦ Εὐριπίδου, τὸν Ἐμπορον τῆς Βενετίας τοῦ Σαίξπηρ. Ἐξέδωκε τὰ τραγούδια γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ ἐσχάτως τὸν Προυνόν.

Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος.—Ἐγεννήθη εἰς Σκιάθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911 κατ' ἐξοχὴν διηγηματογράφος προσφιλεστάτης δι' αὐτὸν ἀσχολία ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικά σπουδὴ ἡ μυστικοπαθὴς αὐτοῦ ψυχὴ εὗρισκεν ἄρρητον ἡδονὴν εἰς τὸν λίθον καὶ τὰ ἐξωκλήσια. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς ἔδειξεν εἰς θαυμασίους νησιωτικοὺς πίνακας τὰς καλλονὰς καὶ τὸ μεγχεῖον τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν μὲ σπανίαν λιτότητα ὕφους, μὲ ζηλευτὸν θέλγητρον ἀφηγήσεως καὶ παραστατικωτάτην περιγραφὴν. Οἱ πίνακες τῶν εἶναι τόσοι ποικίλοι εἰς θέματα, τόσοι ζῶηροι εἰς χρωματισμόν τόσοι καλοὶ εἰς ἔμπνευσιν καὶ σύνθεσιν, ὥστε ὄχι μόνον δὲν κουράζονται, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦν πολυμερὲς τὸ ἐνδιαφέρον. Καὶ παρελαύνουν οὕτως ἐναλλὰξ βοσκοὶ καὶ ψαράδες, ἀγρόται καὶ ναυτίλοι, ἄνθρωποι τοῦ καφενείου καὶ τῆς ἐργασίας, ξενιτεμένοι καὶ μητέρες τῶν προσδοκῶσαι, ἀρραβωνιαστικαὶ ἀναμένουσαι καὶ χῆραι: κλαίονσαι, οἰκοκυραὶ καὶ μάισσαι, ἱερεῖς καὶ ἐπίτροποι, ἐστιάδες καὶ πανηγυρισταί, νύμφαι καὶ πενθεραί, Σκαλικάντζαροι καὶ Νεράιδες, καλλοναὶ γελώσης φύσεως καὶ μεγαλειώδεις καταγιγίδες μὲ λεπτοτάτην καὶ δξυτάτην παρατήρησιν, ὥστε νὰ αἰρῶνται καὶ αἱ

ἐσώταται πτωχαὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς Διαφέρουν δὲ παρὰ τὴν τὸ-
σην ὁμοιότητά των οἱ δίδυμοι ἀδελφοί· ὁ μὲν Μωραϊτίδης εἶναι
ἀπλοὺς καὶ ἡσυχος, ὁ δὲ Παπαδιαμάντης εὐρύτερος, εἰρων καὶ εἰ-
δυλλιακός. Ἔργα του· μυθιστορήματα· οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν, ἡ
γυφτοπούλα. Διάφορα διηγήματα ἐκδοθέντα μετὰ τὸν θάνατόν του
ὑπὸ τοὺς τίτλους· Χριστουγεννιάτικα, Πρωτοχρονιάτικα, Πασχαλιὰ
διηγήματα, ἡ φόνισσα, οἱ μάγισσες, ρόδινα ἀκρογιάλια, ἡ νοσταλ-
γὸς κ. ἄ.

Παπαροηγόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Κων-
σταν/πόλει τὸ 1815. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν θανατωθέντος τοῦ
πατρός του ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὠδηγήθη ὑπὸ τῆς μητρός του
μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Πέτρου εἰς Ὀδησόν, μετὰ δὲ τὴν
ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς Αἴγιναν. Ἐσπούδασεν εἰς Γαλ-
λίαν καὶ Γερμανίαν καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἔγινε ὑπάλληλος
τοῦ Ὑπ. Δικαιοσύνης, καθηγητὴς γυμνασίου καὶ τὸ 1851 καθη-
γητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Εἶναι ὁ ἐπιφανέστατος ἱστορικὸς τῆς
νέας Ἑλλάδος διακρινόμενος διὰ τὴν εὐθυκρισίαν, ἀπροσωπο-
ληψίαν καὶ μετριοπάθειάν του· ἡ ἱστορία του τοῦ Ἑλληνικοῦ
ἔθνους εἶναι ἱστορικὸν μνημεῖον μετὰ καταδήλων λογοτεχνικῶν
χαρισμάτων διὰ τὴν ρέουσιν φυσικῶς γλῶσσάν τῆς καὶ τὴν παρα-
στατικὴν δύναμιν· ἄλλα ἔργα του· ἐγχειρίδιον τῆς γενικῆς ἱστο-
ρίας, ἱστορικαὶ πραγματεῖαι, Histoire de la sibilisation Helle-
nique γαλλιστ! κ. ἄ. μικρότερα ἱστορικὰ ἐγχειρίδια· ἀπέθανεν ἐν
Ἀθῆναις τὸ 1891.

Πασαγιάννης Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Εὐάν τῆς
Μάνης τὸ 1872· δημοσιογράφος, λογοτέχνης καὶ πρὸ τινος ἀνώ-
τερος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας.
Ἔργα του, διάφορα Μανιάτικα παραμῦθια, καὶ ἠθογραφικὰ διη-
γήματα, εἰλημμένα ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ, συγκεντρωθέντα εἰς
δύο τομίδια, ἀπὸ τὸν Μιστράν,· ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαὶ κ. ἄ.

Πετιμεξᾶς Νικόλαος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1873· ὑπη-
ρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς μέχρι τοῦ 1917, ὅποτε παρῆτήθη μὲ τὸν
βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ· διετελέσε ἔπειτα
νομάρχης Κυκλάδων, Εὐδοίας, Κερκύρας Ἀττικῆς. Ὑπερβὰς τὴν μέ-
σην ἡλικίαν ἤρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἔπειτα, διηγήματα,
χρονογραφήματα, ὁδοιπορικὰ ἀναμνησεις, πολεμικὰ ἀναμνη-
σεις (1912), ποιήματα. Τούτων ἐξεδέθησαν δύο τόμοι, ἀπλὰ
λόγια καὶ ἐγκόλπια. Τὰ ποιήματά του διακρίνει ἀπλότης,
σαφήνεια, ἑλληνικὸς χρωματισμὸς μὲ ἐλαφρὰν μελαγχολίαν.

Πολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθῆναις τὸ 1862, καὶ ἀπέ-
θανε τὸ 1924· ποιητὴς καὶ λογοτέχνης. Ἡ ποίησίς του εἶναι ἀπλὴ
καὶ καθαρὰ ἀποφεύγουσα τὸν συμβολισμόν. Ἔργα του· ποικίλαι
ποιητικαὶ συλλογαί· ποιήματα, χειμῶνανθοι, ἀλάδαστρα, κειμή-
λια, ἐξωτικά, παλῆθ βιολί, σπασμένα μάρμαρα, εἰρηνικά, ἐσπε-

ρινός δράματα : Βελιστάριος, βασιληᾶς ἀνήλιαγος, γυναῖκα, στήν ἄκρη τοῦ κρημνοῦ, τὸ μαγεμένο ποτήρι, ὁ πτωχοπρόδρομος, μιὰ φορὰ κ' ἔναν καὶρό κ. ἄ.

Πορφύρας Λάμπρος. Ψευδώνυμον τοῦ Συφώμου Δημητρίου. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1879 καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις. Ποιητὴς γράφας ὀλίγα μὲν, ἀλλ' ἐκλεκτὰ λυρικά ποιήματα ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸν τίτλον Σκιᾶς. Ἡ μουσὰ τοῦ εἶναι ἁρμονική, περιπαθὴς, ἡρεμὸς καὶ ἀγγελὴ πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφως.

Προβελέγγιος Ἀριστομένης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σίφνον τὸ 1850. Ἐσπούδασεν εἰς Γερμανίαν ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλολογίας. Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου, βουλευτὴς καὶ πρό τιнос ἐπροτάθη διὰ τὴν ἔδραν τῆς νεωτέρας φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἡ ποίησίς τοῦ εἶναι γαλήνιος, ἰδανικὴ καὶ δρᾶσα ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὴν γενέτειραν, πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς καλλωνάς τῆς πρὸς τὰ εὐγενῆ συναισθήματα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Σαρίπολος Νικόλαος. Καθηγητὴς τοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐγεννήθη ἐν Λάρνακι Κύπρου τὸ 1817 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1887. Ἐσπούδασεν ἐν Εὐρώπῃ. Περιεβλήθη πλείστα ἀξιώματα ξένων Πανεπιστημίων καὶ Ἀκαδημιῶν. Ἔργα τοῦ: περὶ τὰς 35 μελέται· Γαλλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ διεθνοὺς δικαίου ἢ συνταγματικοῦ.

Σκέπης Σωτήριος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1881 ἐκ Σουλωτικῆς οἰκογενείας, ποιητὴς καὶ λογοτέχνης. Ἔργα τοῦ πλέον τῶν εἴκοσι τόμων πεζῶν καὶ ἐμμέτρων: τραγούδια τῆς ὀρφανῆς, σερενάτα τῶν λουλουδιῶν, *silenti dissolutio*, ἡ μεγάλη αὔρα, ἁγία Βαρβάρα, ἡ νύκτα τῆς πρωτομαγιάς, ὁ ἀπέθαντος, τρόπαια στήν τρικυμία, θέατρο καὶ πρόζα, ὁ γῦρος τῶν ὥρων, ἔργα καὶ ἡμέραι Ἡσιόδου, στροφές τοῦ Μορέας, *les petites Hellades et Hellenisme*, δίχως φτερά, Ἀνθολογία 1899—1919 βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ Αἰολικῆ ἄρπα, κάποια διηγήματα, κ. ἄ. Τὰ δράματα: Χριστὸς ἰνέστη, μετέφρασε δὲ καὶ τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Ὀμόρ-Καγιάμ τὰ καλλίτερα Ρουμπαγιάτ. Ἡ ποίησίς τοῦ ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ μεγάλα θέματα, τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην, τὴν φύσιν, τὴν πατρίδα, τὴν ἀρχαιότητα, τὴν σημερινὴν ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ ἀφήνει ἓνα πόνον διὰ τὴν περασμένην δόξαν τῆς πατρίδος.

Σκόκος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1854. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα τοῦ: Ποιητικαὶ συλλογαί: Ἑαρ, Ἀκτῖνες καὶ Μύρα, ἡ ἀρχαία ἡθογραφία: Ἐταῖραι πᾶρ ἀρχαίοις, κοινωνιολογία: διατί δὲν εἴμεθα εὐτυχεῖς. Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ποιήματα, διηγήματα, ἐπιγράμματα, χρονογραφήματα, μελέτας κοινωνικὰς, τύπους, χαρακτῆρας κ. ἄ. ἐν οἷς διαλάμπει ὀξυτάτη παρα-

τήρησις καὶ λεπτοτάτη εἰρωνεία. Διηύθυνεν ἐπὶ 30 καὶ πλέον ἔτη τὸ ἔθν. ἡμερολόγιον καὶ ἐξέδωκεν ἀνθολογίαν διηγηματογράφων καὶ ποιητῶν.

Σολωμὸς Διονύσιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, καὶ ἀπέθανε τὸ 1857· μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς ἐν Ζάκυνθῳ τὸ 1808 μετέβη εἰς Ἰταλίαν ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἐπιστρέψας δὲ τὸ 1818 εἰς Ζάκυνθον διέμεινε αὐτόθι μέχρι τοῦ 1828, ὁπότε μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ ἔθνικὸς ποιητὴς τῆς Νέας Ἑλλάδος, καίτοι ὀψιμαθὴς εἰς τὴν πᾶτριον γλῶσσαν καὶ ὡς ἐκ τούτου συναντῶν πλεῖστα ἐμπόδια, ὑπῆρξε διαπρύσιος αὐτῆς κήρυξ καὶ ἐμψυχωτής, κατορθώσας νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ποίησιν, ὅπου καὶ ἐκυριάρχησεν. Ἡ ποίησις του μὲ τὸν Ὕμνον εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τοὺς Ἐλευθεροὺς πολιορκημένους, τὸν Κρητικόν, τὴν Φαρμακωμένην, τὴν μάνναν, τὰ δύο ἀδελφία, τὸ ἐπίγραμμα τῶν Ψαρῶν εἶναι δεῖγμα συμμετρικῆς καὶ λεπτοτάτης καλλιτεχνικῆς μορφῆς, ἐν ᾗ γοητεύει ἡ ἀρμονία τῶν ἤχων. Ἐτραγουδῆσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν Πατρίδα καὶ ἐνέπνευσεν ἡ ποίησις του ὑψηλὰ αἰσθήματα πειθαναγκάσασα ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην νὰ προσέξῃ, «τὴν ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένην τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ» Ἐλευθερίαν. Ὁ ὕμνος του εἰς τὴν Ἐλευθερίαν μελοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου του συνθέτου Μαντζάρου, ὅστις καὶ τὸν καθωδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, εἶναι ὁ ἔθνικὸς μας ὕμνος. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ἐν Κερκύρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρασλῇ, ἐπιμελείᾳ τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, μὲ θαυμασίαν αὐτοῦ κριτικὴν μελέτην περὶ Σολωμοῦ, ὡς καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Ἐλευθερουδάκῃ.

Σουρῆς Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σύρον τὸ 1853 Χρὶς τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919· ἠκολούθησε φιλολογικὰ μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ' ἐπ' ἐδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ποίησιν σατυρικὴν καὶ λυρικὴν. Ἀπὸ τοῦ 1884 ἔδρυσε καὶ διηύθυνε τὸν Ῥωμῆόν, ἑμμετρον καθ' ἑβδομάδα φύλλον εἰς τὸν ὁποῖον ἐγκατέσπειρε τὸ σατυρικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Ἡ ποίησις του εἶναι πλουσιωτάτη στιχουργία μὲ παραδειγματικὴν καὶ ἀπαράμυλον ἐκφραστικὴν δύναμιν δι' ἧς ἀπέδιδε ὡς ἐν πιστοτάτῳ κατόπτρῳ σπαρταριστὴν τὴν ἐποχὴν του εἰς συναισθήματα, ἰδανικά, ἥθη, ἀσχημίας. Ἡ σάτυρά του, ὅσον καυστικὴ καὶ ἀν ἦτο, εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ προκαλῇ μῖσος καὶ ἐκδίκησιν. Τῶν ποιημάτων του ἐξεδόθησαν 6 τόμοι, ὧν οἱ δύο εἶναι ὁ Φασουλῆς φιλόσοφος. Πλὴν τούτων μετέφρασεν ἑμμέτρως τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐπιτυχέστατα.

Σοῦτσος Παναγιώτης. Ἐγεννήθη ἐν Κων(ν)πόλει τὸ 1806 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1868. Ἐσπούδασε ἐν Χίῳ, Παρισίοις καὶ Ἰταλίᾳ, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος κατελθὼν

ἐγένετο ἀνώτερος δημόσιος ὑπάλληλος θεραπειῶν ἅμα καὶ τὰς Μούσας. Ἔργα του : Odes d' un jeune Grec, ἐρωτικά καὶ ἐλεγεία, τὸ ἔμμετρον δράμα ὁδ. ἰπόρος, κιθάρᾳ, συλλογὴ ποιημάτων ἀξιολόγων, ὁ Μεσίας δράμα, Εὐθύμιος Βλαχάδας τραγωδία, ἀγνωστός, Καραϊσκόσ δράματι, ὧν τὸ δεύτερον θεωρεῖται τὸ καλλύτερον του δραματικὸν ἔργον.

Σπεράντισας Στέλιος.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην καταγόμενος ἐκ Σίφνου, καὶ ὑπηρετεῖ ἤδη ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός. Ἔργα του : Ἰάδες αὔραι, συμφωνίες, ψηφιδωτά, ἡ κολασμένη.

Στρατήγης Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Σπέτσας τὸ 1860 ποιητής, λογοτέχνης, διηγηματογράφος, συγγραφεύς. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς Γερμανίαν, ἐπανελθὼν δὲ ἐπέδθη εἰς τὰ γράμματα. Ἔργα του : σειρά ποιητικῶν συλλογῶν : Ροδοδάφνη, ἔρως καὶ ψυχὴ, βραβευθεῖσα εἰς τὸν Φιλαδελφεῖον διαγωνισμόν, γραμμὴν εἰς καθαρεύουσαν : τραγούδια τοῦ σπητιοῦ. Μακεδονικά τραγούδι α, τραγούδια τοῦ θέρους, τραγούδια τοῦ νησιοῦ, τρόπαια, τί λέν τὰ κύματα, Διηγήματα : Τὸ βιβλίον τῆς ψυχῆς. Ἡ μουσά του ψάλλει ἐναλλάξ μετὰ λυριζμοῦ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν πατρίδα, τὴν ἀγνότητα καὶ καλλονὴν τῆς γενετείρας γῆς. Ἐφιλοτέχνηται ἐπίσης δράματα : Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Θεοφανώ, εἰς δεύτερον γ. μ. κ. ἄ. καὶ μετέφρασεν ἔργα τοῦ Γκαίτε, Σίλλερ, Ροστάν, Σαίξπηρ κ. ἄ.

Τανάγρας Ἀγγελος. Ἀρχίατρος τοῦ πολ. Ναυτικοῦ, λογοτέχνης. Ἔργα του : Μακεδονικαὶ ραψωδίαί, ζωντανὴ εἰκὼν τῆς τραγικῆς καὶ ἀγρίας πάλης τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας πρὸς τοὺς Βουλγάρους, Ἀγγελος ἐξολοθρευτής, σειρά πολεμικῶν διηγημάτων ἐμπνευσμένων ἐκ τῶν πολέμων 1912—1913, ὧν ὁ Μούτσος ἐβραβεύθη ὑπὸ τοῦ συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, Ἡ μεγαλόχαρη, απογαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου μὲ σπανίαν περιγραφικὴν δύναμιν καὶ ρεαλισμὸν ἐκ τῆς τραγικῆς βιοπάλης τῶν Ἑλλήνων σπογγαλιέων κ. ἄ. πολλὰ τούτων μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας.

Τραυλιανῶνης Ἀντώνιος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγιον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητής, ἐπιθεωρητής καὶ Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος. Ἔργα του, διηγήματα : Ἐξαδέλφη, τὸ πρῶτόν του διήγημα, εἰς οὗ ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ ἄστεως, Κοψοπόδαρος, Ὀλυμπία, ἡ ἀδελφὴ Καταφυγὴ, τὰ μικρόβια, τὰ Χριστούγεννα τοῦ Ἀμερικανοῦ, ἡ Κρουσταλλένια, ἡ Ἡλιοστάλαχτη κ. ἄ. ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις : διετής θητεία, ὁ Γυφτοδόσκαλος καὶ τὸ ἔτοιμον πρὸς τύπωσιν ἐπιθεωρητής. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀπλότητα ὕφους, τὸ εὐρύμον πνεῦμα, τὴν ζωηρότητα τῶν εἰκόνων, τὴν βαθεῖαν ψυχογραφίαν, τὸ θερμὸν καὶ λεπτὸν πάθος καὶ τὸ ἠθικὸν ὕψος ὡς μᾶς τὸ ἀνερώνει εἰς τὴν σειράν : δούλων ψυχῆς (Ἡλιοστάλαχτη).

Τρικούπης Σπυρίδων. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τὸ 1788 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1873. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Μεσολογγίῳ καὶ Πάτραις μετέβη εἰς Ρώμην καὶ Παρίσιους, ἐνθα ἠκολούθησε φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν τῇ προτροπῇ τοῦ Λόρδου Guilford, φίλου τοῦ πατρὸς του. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐγένετο βουλευτὴς μέλος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν, Πρωθυπουργός, Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, Προσθευτής, ἐργασθεὶς ἀόκνως παρὰ τῇ Ἀγγλικῇ Κυβερνήσει πρὸς ἀπόδοσιν τῶν Ἰονίων. Διεκρίθη ὡς εὐγλωττος ῥήτωρ, ἐν μέρει ὡς ποιητὴς πρὸ παντὸς δὲ ὡς ἱστοριογράφος, γράψας τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως διακρινομένην διὰ τὴν εὐκρίνειαν, καὶ τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας πρὸς ἣν ἔτρεφεν ἀπεριόριστον σεβασμόν.

Τσοκόπουλος Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1871 καὶ ἀπέθανε τὸ 1923· δημοσιογράφος, λογοτέχνης καὶ συγγραφεὺς. Ἔργα του: Δραματικά: εἰς ἀναζητήσιν εὐτυχίας, τὸ παιδί, βασίλισσα τοῦ Σαδᾶ, ἡ Θεοδώρα βυζ. ὑποθέσεως, παληγὲς ἀγάπες, - βασιλεὺς τῆς ρέγκας κ. ἄ. ἡ κωμῳδία Ξανθὸς—Μελαχροινές. Μυθιστορήματα: Ἡ ψυχὴ, ἡ θεατρίνα, ὁ ἥρως τοῦ Αἰγαίου, ἱστορικαὶ μελέται: γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου, ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν 1912—1913, ἀνέκδοτοι μελέται περὶ τῆς βασιλείσεως Ἀμαλίας κ. ἄ. Ἐν συμπράξει δὲ μετὰ τῶν Μπάμπη Ἀννίνου καὶ Πολ. Δημητράκοπούλου ἔγραψε τὰς ἐπιθεωρήσεις, Παναθήναια, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διεσκεύασε δὲ προσέτι τὸν ἱερόλυτον τοῦ Εὐριπίδου.

Φαλτάις Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκύρον· δημοσιογράφος, πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς τοῦ «Ἐμπρός» κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Μ. Ἀσίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἔδωκε πιστοτάτας περιγραφὰς μετὰ λιτότητα ὕψους. Ἔργα του: Αὐτοὶ εἶναι οἱ Τούρκοι, ὁ θάνατος τῆς ἀδελφῆς μου, ἡ ναυμαχία τῆς Ἑλλης, ἀργία, 29 Μαΐου, γρίπη στὴ Σκύρο κ. ἄ.

Φουρτούνιο. φιλ. ψευδώνυμον τοῦ Σπ. Μελά.

Χατζόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀγρινίῳ τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1921. Ἐξέδωκε τὰς ἐξῆς συλλογὰς λυρικῶν ποιημάτων: Τραγούδια τῆς ἐρημιᾶς, ἐλεγεία καὶ εἰδύλλια, ἄπλοὶ τρόποι, βραδυνοὶ θρόνοι, ὡς καὶ τὰ ἠθογραφικὰ διηγήματα: ἀγάπη στὸ χωριό, ὁ Πύργος τοῦ Ἀκροπόταμου, Τάσω στὸ σκοτάδι καὶ ἄλλα διηγήματα καὶ τὸ λυρικὸν μυθιστόρημα Φθινόπωρον· μετέφρασε χάριν τοῦ Βασίλ. Θεάτρου ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὸν Φίλουστ τοῦ Γκαίτε, τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις κ. ἄ.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α΄. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

1 Πανηγία ή Μεγαλομιάτα.— <i>Μ. Μητσάκη</i>	Σελ.	3
2 Τὰ μάρμαρα.— <i>Κ. Κρυστάλλη</i>	»	5
3 Ἄρατς πόλας.— <i>Α. Μωραϊτίδης</i>	»	9

Β΄. ΣΥΜΠΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

α΄. Πατριωτικόν

1 Τί ἐστὶ πατρίς.— <i>Ν. Σκριπόλου</i>	»	21
--	---	----

Σχετικὰ μετὰ τὴν Βυζ. ἱστορίαν

2 Ὁ Τάφος Κων)τίνου Παλαιολόγου.— <i>Ν. Βασιλειάδης</i> »	22
3 Οἱ Βούλγαροι καὶ ἡ Θεσσαλονίκη.— <i>Ἀδ. Ἀδαμαντίου</i> »	26

σχετικὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821

4	Γὰ τὴν Πατρίδα.— <i>Δ. Βουτυρά</i>	»	30
5	Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.— <i>Κ. Παπαρηγοπούλου</i>	»	34
6	Χαρ. Ζαΐμη-Λόντου-Κολοκοτρώνη.— <i>Σ. Τρικούπη</i>	»	37
7	Χαρ. Λαζ. Κουντουριώτη.— <i>Κ. Παπαρηγοπούλου</i>	»	40
8	Χαρ. Μιαούλη.— <i>Κ. Παπαρηγοπούλου</i>	»	41
9	Χαρ. Δημ. Ὑψηλάντου.— <i>Κ. Παπαρηγοπούλου</i>	»	44
10	Θυσία.— <i>Ἀν. Καρκαβίτσα</i>	»	45
11	Ἐπιστολὴ ἐκ Περσιῶν 5-5-1825.— <i>Ἀδ. Κοραῆ</i>	»	56

Σχετικὰ μετὰ τοὺς πολέμους 1912 καὶ ἐξῆς.

12 Γενιτσά.— <i>Ἡλ. Βουτιερίδης</i>	»	57
13 Τὰ εὐζωνάκια.— <i>Γ. Τσοκοπούλου</i>	»	63
14 Πρὸς τὰ σύνορα.— <i>Δ. Κοκκίνου</i>	»	69
15 Μπιζάνι.— <i>Κ. Ἀθανάτου</i>	»	71
16 Πρὸς τὸ Κιλίς.— <i>Ν. Καρβούνη</i>	»	73
17 Ὁ Μούτσος.— <i>Ἀγ. Τανάγρα</i>	»	77
18 Ἀπ' τὰ τραγούδια τοῦ Φουλαζίκ.— <i>Κ. Φαλιτάις</i>	»	92
19 Ἡρῶν.— <i>Φορτούνιο</i>	»	93

20	Πανηγυρικός.— Σ. Μενάρδου	Σελ.	94
21	Γράμματα ἀπ' τὸ χωριό.— Ἀσόφου	»	97

β. Οἰκογενειακὸν

1	Ὁ Μητρικὸς Πύργος.— Δ. Βικέλα	»	99
2	Τ' ἀγάντεμα.— Ἀλ. Παπαδιαμάντη	»	101
3	Φῶτα ὀλόφωτα.— Ἀλ. Παπαδιαμάντη	»	105

γ) Κυρίως συμπαθητικὸν συναίσθημα

1	Ἐπιστολὴ ἐπὶ τῇ 1 τοῦ ἔτους.— Μυσοσωτίδος	»	111
2	Ἐπιστολὴ συλλυπητήριος.— Ἀρ. Βαλαωρίτη	»	113
3	Εἰκόνες ἐκ τῆς Ξένης τοῦ 1854.— Ἐμ. Δυκούδη	»	113

Γ'. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΚΑΛΟΥ

(εἰς τοῦτο περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἐξυψηρετοῦντα μόνον τὸ λογοτεχνικὸν καλόν)

1	Ἀγία Σοφία N. — Βισιλειάδη	»	115
2	Ἀπὸ τὸ Μυστρᾶν.— Κ. Πασαγιάννη	»	117
3	Περίπατοι.— N. Πετιμεζᾶ	»	119
4	Ὁ θεῖος.— I. Κονδυλάκη	»	122

Δ'. ΗΘΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

1	Ὁ παπα-Νάρκισσος.— Δ. Βικέλα	»	125
2	Ὁ Γυφτοδισκαλός.— Α. Τραυλιαντώνη	»	140
3	Λεονταρῆς.— Σ. Μελά	»	151
4	Χαιρέκακος.— Α. Λασκαράτου	»	153

Ε'. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΕΜΨΥΧΟΝ ΚΑΙ ΑΨΥΧΟΝ

1	Θάνατος καρδιοῦ.— N. Πετιμεζᾶ	»	154
2	Τὸ γατάκι.— Μ. Μητσάκη	»	161

Μ Ε Ρ Ο Σ Β'.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΝΑΣΘΗΜΑ

1	Ὁ Θεός.— Π. Σούτσου	»	165
2	Ἑσπερινός.— Α. Πορφύρα	»	165
3	Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς.— Α. Σολωμοῦ	»	166

Β. ΣΥΜΠΑΘΗΤΙΚΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

α'. Πατριωτικὸν

1	Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν.— Α. Σολωμοῦ	»	167
2	Τῆς ἁγία-Σοφίας.— Δημοτικόν	»	168
3	Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος.— Γ. Βιζυηνοῦ	»	169
4	Θάνατος τοῦ κλέφτη.— Δημοτικόν	»	172

5	Τῆς Πάργας.— <i>Δημοτικὸν</i>	Σελ. 172
6	Στὴν Πάργα πίσω.— <i>Ι. Πολέμη</i>	» 173
7	Τὸ τραγούδι τῶν ἄρματωλῶν.— <i>Σ. Σκίπη</i>	» 174
8	Ὁ ἄνδριὰς Γρηγορίου Ε΄.— <i>Ἀρ. Βαλαωρίτη</i>	» 175
9	Ἡ Καταστροφή τῶν Ψυχρῶν.— <i>Δ. Σολωμοῦ</i>	» 176
10	Στίχοι ἀπαγγεληθέντες εἰς τὸν Παρνασσόν.— <i>Γ. Σουρῆ</i>	» 176
11	Στοὺς Εὐζώνους.— <i>Γ. Στρατήγη</i>	» 178
12	Ὁ τάφος τῆς ξενιτεῖας.— <i>Γ. Ἀθάνα</i>	» 178

β'. Οἰκογενειακὸν

1	Στὸ πεθαμμένο παιδί μου.— <i>Κ. Παλαμᾶ</i>	» 179
2	Ἡ χαροκαμένη.— <i>Γ. Ζαλοκώστα</i>	» 180
3	Ἀποχωρισμός.— <i>Γ. Βιζυηνοῦ</i>	» 180
4	Γυρισμός τοῦ ξενιτεμένου.— <i>Δημοτικὸν</i>	» 182
5	Νανάρισμα.— <i>Δημοτικὸν</i>	» 183
6	Νανάρισμα.— <i>Ἀρ. Βαλαωρίτου</i>	» 183

γ'. κυρίως συμπαθητικόν

1	Ἐλεημοσύνη.— <i>Ἀρ. Προβελεγγίου</i>	» 184
---	--	-------

Γ'. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΚΑΛΟΥ

(εἰς τοῦτο περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἐξυπηρετοῦντα μόνον τὸ λογοτεχνικὸν καλόν)

1	Ζωγραφιὰ.— <i>Ι. Πολέμη</i>	» 185
---	---------------------------------------	-------

Δ'. ΗΘΙΚΟΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

1	Ἔργασία.— <i>Γ. Μαρκορά</i>	» 186
2	Ἐμπρός.— <i>Σ. Σπεράντσα</i>	» 187
3	Ἐπίγραμμα εἰς κομπάζοντα.— <i>Κ. Σκόκου</i>	» 187

Ε'. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΕΜΨΥΧΟΝ ΚΑΙ ΑΨΥΧΟΝ

1	Τέσσερ' ἀδέρφια.— <i>Α. Πάλλη</i>	» 187
2	Καλοκαίρι.— <i>Σ. Μαρτζώκη</i>	» 188
3	Αὐγή.— <i>Κ. Χατζοπούλου</i>	» 188
4	Μελτέμια.— <i>Γ. Στρατήγη</i>	» 189
5	Στὸ Ρόδο.— <i>Τ. Μωραΐτιν</i>	» 190
6	Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκός.— <i>Κ. Κρυστάλλη</i>	» 190

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

Α'. ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

α'.) σχετικά με την Θρησκείαν

- 1 Ἄρατε πύλας.—Ἀλ. Μωραϊτίδης Σελ. 9

β'.) σχετικά με την ιστορίαν και την πατρίδα

- 1 Ὁ τάφος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.—Ν. Βασιλειάδης. » 23
 2 Γὰρ τὴν πατρίδα.—Δ. Βουτυρά » 30
 3 Θυσία.—Α. Καρκαβίτσα » 45
 4 Ὁ Μούτσος.—Αγ. Τανάγρα » 77

γ'. ἠθογραφικά καὶ ἄλλα

- 1 Ἀγνάντεμα.—Ἀλ. Παπαδιαμάντης » 101
 2 Φῶτα Ὀλόφωτα.—Ἀλ. Παπαδιαμάντης » 105
 3 Ὁ Παπᾶ Νάρκισσος.—Δ. Βικέλα » 125
 4 Θάνατος καρδιοῦ.—Ν. Πετιμεζᾶ » 154

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

α'.) σχετικά με την ιστορίαν καὶ τὴν πατρίδα

- 1 Οἱ Βούλγαροι καὶ ἡ Βυζαντινὴ.—Ἀδ. Ἀδαμαντίου » 26

γ') Σχετικά με τὴν οἰκογένειαν

- 1 Ὁ Μητρικὸς Πύργος.—Δ. Βικέλα » 99

Γ'. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

α'. σχετικά με τὴν ιστορίαν

Πόλεμοι πρὸς τοὺς Τούρκους 1912—1920

- 1 Πρὸς τὰ σύνορα.—Δ. Κοκκίνου » 69
 2 Τὸ Μπιζάνι.—Κ. Ἀθανάτου » 71
 3 Ἀπ' τὰ τραγοῦδι καὶ τοῦ Φουλαζίτς.—Κ. Φιλτάιτς . . » 92

πόλεμος Ἑλλ. Βουλ. 1913

- 4 Πρὸς τὸ Κιλκίς (λυρικὴ).—Ν. Καρβούνη » 73

β'.) Σχετ. με τὴν ἑλλ. ζωὴν καὶ τὴν φύσιν ἔμψυχον καὶ ἄψυχον.

- 1 Ἀγία Σοφία.—Ν. Βασιλειάδης » 115
 2 Ἀπὸ τὸν Μυστράν.—Κ. Πασαγιάννη » 117

3 Γενιτοῖ.— <i>Ἡλ. Βρυτιερίδη</i>	Σελ. 157
4 Περίπατοι.— <i>Ν. Πετιμεζᾶ</i>	» 119

Δ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

α'. σχετικαὶ μετὰ τὴν θρησκείαν

1 Παναγία ἡ Μεγαλομήτις. <i>Μ. Μητσάκη</i>	» 3
2 Τὰ μάρμαρα. <i>Κ. Κρυστάλλη</i>	» 5

β'. σχετ. μετὰ τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ ἄτομον

1 Εἰκόνες ἐκ τῆς «Ξένης τοῦ 1854». — <i>Ἐμ. Δουκούδη</i>	» 113
2 Ὁ Γυφτοδόσκαλος. — <i>Α. Τραυλιανιῶνη</i>	» 154
3 Τὸ γατί. — <i>Μ. Μητσάκη</i>	» 161

Ε'. ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

1 Τί ἐστὶ πατρίς. — <i>Ν. Σαριπούλου</i>	» 21
--	------

ΣΤ'. ΡΗΤΟΡΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

1 Πανηγυρικός. — <i>Σ. Μενάρδου</i>	» 94
---	------

Ζ'. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

1 Ἐκ Παρισίων 5-5-1825. — <i>Α. Κοραῆ</i>	» 56
2 Γράμματα ἀπ' τοῦ χωριῦ. — <i>Ἀσόφου</i>	» 97
3 Ἐπὶ τῇ 1 τοῦ ἔτους 1892. — <i>Μυωσωτίδος</i>	» 111
4 Συλλυπητήριος. — <i>Α. Βαλαωρίτη</i>	» 113

Η'. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

α'. Ἀνθρώπων

α'. Ἱστορικῶν προσώπων

1 Θεμιστοκλῆς. — <i>Ἀριστείδης. Κ. Παπαρρηγοπούλου</i>	» 34
2 Χαρ. Ζαΐμη, Λόντου, Κολοκοτρώνη. <i>Σ. Τρικούπη</i>	» 37
3 Χαρακτ. Λαζ. Κουντουριώτου. — <i>Κ. Παπαρρηγοπούλου</i>	» 40
4 Χαρακτ. Μισούλη. — <i>Κ. Παπαρρηγοπούλου</i>	» 41
5 Χαρακτ. Δ. Ὑψηλάντου. — <i>Κ. Παπαρρηγοπούλου</i>	» 44

β'. Ὁμάδες ἀνθρώπων

6 Τὰ Εὐζωνάκια. — <i>Γ. Τσοκοπούλου</i>	» 63
---	------

γ'. Τύπων

7 Λεονταρῆς. — <i>Σ. Μελά</i>	» 151
8 Χαϊρέκας. — <i>Ἀνδ. Δασκαράτου</i>	» 153

Θ'. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1 Ἡρόων. — <i>Σπ. Μελά</i>	» 93
2 Ὁ θεῖος. — <i>Κονδυλάκη</i>	» 122

Β' ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α'. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Μικρὰ ἔπη

ποιήματα σχετικὰ μετὰ τὴν παιδείαν

1 Τῆς Ἀγία-Σοφίας. — <i>Δημοτικὸν</i>	» 168
2 Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος. — <i>Γ. Βυζυηνοῦ</i>	» 169

3 Θάνατος τοῦ κλέφτη.— <i>Δημοτικόν</i>	Σελ. 172
4 Τῆς Πάργας.— <i>Δημοτικόν</i>	» 172
5 Στὴν Πάργα πίσω.— <i>Ι. Πολέμη</i>	» 173
6 Τὸ τραγούδι τῶν ἀρματωλῶν.— <i>Σ. Σκίπη</i>	» 174
7 Ὁ ἀνδριάς Γρηγορίου τοῦ Ε΄.— <i>Ἀρ. Βαλαωρίτου</i>	» 175

Β'. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

α'. Ποιήματα σχετικὰ μετὰ τὴν θρησκείαν

1 Ὁ Θεός.— <i>Π. Σούτσου</i>	» 165
2 Ὁ Ἑσπερινός.— <i>Λ. Πορφύρα</i>	» 165
3 Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς.— <i>Δ. Σολωμοῦ</i>	» 166

β'. ποιήματα σχετικὰ μετὰ τὴν πατρίδα

1 Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν.— <i>Δ. Σολωμοῦ</i>	» 167
2 Στίχοι ἀπαγγελθέντες εἰς τὸν Παρνασσόν.— <i>Γ. Σουρῆ</i>	» 176
3 Στους Εὐζώνους.— <i>Γ. Στρατήγη</i>	» 178
4 Ὁ τάφος τῆς ξενιτειᾶς.— <i>Γ. Ἀθάνα</i>	» 178

γ'. Σχετικὰ μετὰ τὴν οἰκογένειαν

1 Στὸ πεθαμένο παιδί μου.— <i>Κ. Παλαμᾶ</i>	» 179
2 Ἡ χαροκαμένη.— <i>Γ. Ζαλοκώστα</i>	» 180
3 Ἀποχωρισμός.— <i>Γ. Βιζυνηοῦ</i>	» 180
4 Ὁ γυρισμός τοῦ ξενιτεμένου.— <i>Δημοτικόν</i>	» 182
5 Νανάρισμα.— <i>Δημοτικόν</i>	» 183
6 Νανάρισμα.— <i>Ἀρ. Βαλαωρίτου</i>	» 183

δ'. Σχετικὰ μετὰ τὴν κοινωνίαν

1 Ἐλεημοσύνη.— <i>Ἀρ. Προβελεγγίου</i>	» 184
--	-------

ε'. Σχετικὰ μετὰ τὴν ἑλλην. ζωὴν καὶ τὴν φύσιν
ἐμφυχον καὶ ἀψυχον

1 Ζωγραφία.— <i>Ι. Πολέμη</i>	» 185
2 Τέσσερ' ἀδέρφια.— <i>Α. Πάλλη</i>	» 187
3 Καλοκαίρι.— <i>Σ. Μαρτζώκη</i>	» 188
4 Αὐγή.— <i>Κ. Χατζοπούλου</i>	» 188
5 Μελέτεια.— <i>Γ. Στρατήγη</i>	» 189
6 Στὸ ρόδο.— <i>Τ. Μωραϊτίνη</i>	» 190
7 Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκός.— <i>Κ. Κρυστάλλη</i>	» 190

Γ'. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

1 Ἐργασία.— <i>Γ. Μαρκοῦ</i>	» 186
2 Ἐμπρός.— <i>Σ. Σπεράντζα</i>	» 187

Δ'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

α'. Σχετικὰ μετὰ τὴν πατρίδα

1 Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν.— <i>Δ. Σολωμοῦ</i>	» 176
2 Εἰς κομπάζοντα. . . (σατυρικόν)— <i>Κ. Σκόκου</i>	» 187

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ

τὸν κ. **Νικόλαον Κοντόπουλον**

Καθηγητὴν τοῦ ἐν Πάτραις Α' γυμνασίου ἀρρέων

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως τῇ 2 τοῦ ἱσταμένου μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 8 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 40 δευτέρῳ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν ὑμέτερον διδακτικὸν βιβλίον «**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ**», διὰ τὴν **Γ' τάξιν** τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Καὶ ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ
Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ ΤΟΥ Γ' ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Ι. Γρυπάρης

Π. Ζαγανιάρης

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ

1. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τόμ. Α' διὰ τὴν Α' τάξ. Ἑλλ. Σχολ.
2. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τόμ. Β' διὰ τὴν Β' τάξ. Ἑλλ. Σχολ.
3. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τόμ. Γ' διὰ τὴν Γ' τάξ. Ἑλλ. Σχολ.
4. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τόμ. Δ' διὰ τὴν Δ' τάξ. τῶν Γυμνασ.
5. Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα τόμ. Ε' διὰ τὴν Β' τάξ. τῶν Γυμνασ.

Τύποις Ἰω. Καρανάσου Στοὰ Λαγυλῆ.—Ἀθῆναι.

